

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 25

ANDRA KAMMAREN

1964

19—20 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 19 maj

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Westberg ang. inkallelser av värnpliktiga	5
herr Wiklund ang. kostnaderna för småbåtshamnar	6
fru Forsling ang. en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd	8
Svar på interpellationer av:	
herr Rimmerfors ang. möjligheterna för gammalsvenskbybor att återförenas med anhöriga i Sverige	9
herr Rimmerfors ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet	12
fru Boman ang. möjligheter för textiltimlärare att vinna behörighet till ordinarie och extra ordinarie tjänster	19
herr Nilsson i Tvärålund ang. skillnader i arvodering enligt timläraryrkelse	21
herr Wennerfors ang. begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer	23

Onsdagen den 20 maj fm.

Anslag till skolväsendet:	
Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation	28
Pedagogiskt utvecklingsarbete	30
Pedagogiska hjälpmedelscentraler	37
Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.	39
Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem	61
Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar	65
Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.	68

	Sid.
Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.	70
Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar	73
Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader	78
Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.	80
Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor	83
Bidrag till driften av lokala yrkesskolor	84
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.	89
Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov	91
Bidrag till driften av folkhögskolor	92
Bidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet	101

Onsdagen den 20 maj em.

Anslag till skolväsendet (forts.):

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor	102
Fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m.	105
Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.:	
Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.	107
Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier	113
Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)	114
Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet)	127
Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster	130
Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.	137
Ändring i tryckfrihetsförordningen	148
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Ståhl ang. den planerade atomkraftstationen i Marviken	162
herr Berglund ang. ersättning för ekonomiska förluster i samband med smittkoppsepidemien år 1963	162
herr Elmwall ang. fördelningen av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader	162

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 maj fm.

Statsutskottets utlåtande nr 93, om anslag till skolväsendet (punkterna 1—62)	27
---	----

Onsdagen den 20 maj em.

Statsutskottets utlåtande nr 93, om anslag till skolväsendet (punkterna 63—68)	102
— nr 94, ang. fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m.	105

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 95, ang. provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.	107
— nr 109, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m., i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	114
— nr 110, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m., i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde	127
— nr 96, ang. utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster ...	130
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 52, ang. riksbankens diskontohöjning	137
— nr 54, ang. beskattningen av avverkning av skog, m. m.	137
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 27, om åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige och om undersökning av zigenarnas situation	137
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. ändring i tryckfrihetsförordningen	148
Val av fullmäktige och suppleanter:	
i riksbanken	158
i riksgäldskontoret	159

Tisdagen den 19 maj

Kl. 15.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Svar på fråga ang. inkallelser av värnpliktiga

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med anledning av en fråga av herr Westberg om jag är villig att vidta åtgärder för att förhindra planlöshet vid inkallelse av värnpliktiga får jag meddela följande.

Inkallelserna till första tjänstgöring fördelas enligt långsiktiga planer på ett sådant sätt att man undviker de ojämnheter i utbildningskontingenternas storlek som kunde föranledas av ojämnheter i födelsetalen, framför allt under 1940-talet. Utbildningskontingenten kan alltså hållas konstant, trots att åldersklassernas storlek varierar. Härigenom vinnes betydande ekonomiska och organisatoriska fördelar. Varje års inkallelser måste vidare planeras med hänsyn till bl. a. den utbildning varje värnpliktig skall bibringas, belastningen på utbildningsorganisationen vid olika tider på året och beredskapskrav. Inkallelsetiderna anpassas vidare i görligaste mån med hänsyn till det allmänna skolväsendets och arbetsmarknadens krav.

Arbetsmarknadssynpunkter samt anpassning till utbildningsorganisationens kapacitet och beredskapshänsyn är också styrande när det gäller tidpunkten för repetitionsövningarna. Dessa måste därtill planläggas så att krigsorganisa-

tionens förband övas i en lämplig rytm för att deras stridsvärde skall kunna bibehållas.

Det sagda torde ge vid handen att värnpliktsinkallelserna måste planläggas omsorgsfullt under beaktande av ett stort antal delvis varandra motverkande faktorer. Givetvis förekommer rubbningar i planläggningen. Man eftersträvar cirka ett halvt års förvarningstid för den enskilde, t. ex. vid inkallelse till repetitionsövning. Detta är dock många gånger inte möjligt. Här inverkar i betydande omfattning de anstånd som beviljas enskilda värnpliktiga. I sådana fall måste nämligen ersättare inkallas med kortare varsel. En restriktivare politik i vad gäller anstånd vid repetitionsövning skulle sannolikt i hög grad underlätta dessa övnings planmässiga genomförande. Enligt vad jag erfarit överväges denna fråga av 1960 års värnpliktsutredning.

Vidare anförde

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka försvarsministern för svaret, som jag finner mycket upplysande och som jag därför inte har någon anledning att närmare kommentera. Det är bara ett par punkter, som jag vill knyta några reflexioner till.

Vad först beträffar inkallelsetidernas anpassning i görligaste mån till det allmänna skolväsendets och arbetsmarknadens krav tror jag det behövs en fortgående anpassning, så att man ständigt hålls à jour med vad som händer på detta område. Det inträffar inte så sällan att det blir en onödigt press på de blivande studenterna, när inkallelserna

Svar på fråga ang. kostnaderna för småbåtshamnar

kommer för nära inpå skolavslutningarna.

En annan detalj som jag också vill säga några ord om gäller det sista uttalandet i svaret, nämligen att en restriktivare politik i vad gäller anstånd vid repetitionsövningar sannolikt i hög grad skulle underlätta dessa övningars planmässiga genomförande och att enligt vad försvarsministern erfarit denna fråga kommer att övervägas av 1960 års värnpliktsutredning. Jag tror för min del, att det är av mycket stort värde att möjlighet finns att få anstånd vid repetitionsövningar. En skärpning på denna punkt är därför enligt min mening inte önskvärd. Även om en sådan skärpning skulle ha betydelse ur den angivna synpunkten tror jag att möjligheten till uppskov i vissa fall är så utomordentligt värdefull att man bör bibehålla den.

Vad beträffar principerna i fråga om inkallelserna föreligger ingen skillnad mellan min och försvarsministerns inställning. Men jag vill gärna föra på tal vikten av att dessa principer även tillämpas i fråga om detaljerna. Och det är därvidlag som det enligt mitt förmenande ibland brister. Jag träffade på ett sådant fall för några dagar sedan.

Det var en värnpliktig som inkallats till tjänstgöring den 9 maj kl. 10. Han inställde sig enligt order och skrevs in i vanlig ordning. Men när han skulle hämta sin utrustning, fick han beskedet, att den expedition, som skötte den detaljen, var stängd på lördagen och han uppmanades att lägga in sig på logementet som civil och invänta måndagen. Självfallet var det inte särskilt lockande att som civil flytta in på »luckan». Han var inte heller så utrustad att det var särskilt angenämt för honom att fira helgen under sådana förhållanden i den militärstad, som det här gällde. Nu klarades det hela efter många om och men upp på så sätt att han fick resa hem och stanna hemma till måndag morgon och då inställa sig på nytt.

När man upplever sådant, undrar

man om det inte skulle vara möjligt att få till stånd bättre samarbete mellan de olika expeditionella avdelningarna inom ett regemente. Man vill ju gärna se, att det hela fungerar även i fråga om detaljerna.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. kostnaderna för småbåtshamnar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat mig om jag är villig att medverka till att inte endast kostnader för anläggning av småbåtshamnar, utan även kostnader för underhåll av dessa i viss omfattning kan täckas genom återbäring på bensinskatten.

Jag vill erinra om att statsbidrag till småbåtshamnar utgår från anslaget till byggande och underhåll av mindre hamnar och farleder. Bidrag lämnas i vissa fall till underhållsåtgärder av ombyggnadskaraktär men däremot icke till löpande utgifter för drift och underhåll av hamnar. Dessa utgifter brukar i stället täckas med hamnavgifter av olika slag eller genom speciella uttaxeringar.

Några vägande invändningar mot denna ordning har inte gjorts. Med hänsyn härtill och då det från olika synpunkter ansetts önskvärt, att bidragsanslaget i första hand användes för att anlägga nya småbåtshamnar anser jag någon ändring i bidragsverksamheten — utöver vad riksdagen nyligen beslutat i anledning av statsverkspropositionen — icke böra ske för närvarande. Frågan om bidragsreglernas utformning kan

Svar på fråga ang. kostnaderna för småbåtshamnar

emellertid komma att aktualiseras ånyo i samband med att 1962 års fritidsutredning avlämnar sitt slutbetänkande.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Det som göms i snö kommer upp i tö är ett talesätt, som det ligger en hel del sanning i enligt vad många exempel visar. Jag tänker då på många småbåtshamnar och småbåtsvarv denna vår. Jag vill därför erinra om detta gamla uttrycksätt, när jag nu tackar statsrådet Skoglund för svaret på min fråga. Många av dessa hamnar underhålls inte tillräckligt och ger därför ett skräpigt och ovärdat intryck. Detta är självfallet till olägenhet för dem som bor i närheten av dessa hamnar och varv. Man klagar också ibland på underhållet. Och bristerna syns ju bättre, då snön smält bort så här på våren.

Vederbörande huvudmän för dessa hamnar tycker att småbåtsägarna — det finns 163 000 småbåtar, som svarar för cirka 17 miljoner kronor i inlevererad bensinskatt — får för liten kompensation för den erlagda bensinskatten genom de 3 miljoner kronor, som enligt beslut av årets riksdag kan utgå till småbåtshamnar som återbäring på denna skatt. Det är egentligen inte fråga om statsbidrag utan om just återbäring av skatt. Man är därför inte benägen att lägga ned så mycket pengar på t. ex. underhåll, då kostnader till sådant inte är generellt statsbidragsberättigande. Anslaget heter visserligen »Bidrag till byggande och underhåll av mindre hamnar och farleder», men av statsrådet Skoglunds svar framgår, att kostnader för t. ex. uppsnygning av ett hamnområde eller målning och annat underhåll av hamnanordningar, t. ex. därtill hörande småhus, inte är statsbidragsberättigade. Utrymmet är, som statsrådet Skoglund nämnde, inte tillräckligt till sådana ändamål med det nuvarande anslaget.

Underhållskostnader för vägar täckes såvitt jag förstår av skattemedel av nu berörd art men alltså inte motsvarande kostnader för småbåtshamnar.

Fritidsbåtsrörelsen har gått starkt framåt. Den har utvecklats till en folk-rörelse, som givetvis berör inte bara båtägarna utan även deras familjer och bekanta. Det är alltså ett högst betydande antal medborgare, som står bakom intresset att större kompensation lämnas på erlagd bensinskatt. Och denna rörelse växer mycket hastigt. Jag vill gärna fråga statsrådet Skoglund, om inte fritidsutredningen skulle kunna överväga och kanske även framlägga förslag beträffande statsbidrag även till underhållskostnader i allmänhet i samband med att utredningen utformar sitt slutbetänkande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag vet inte vad fritidsutredningen kommer att föreslå på den punkten. Frågan om småbåtshamnarna och byggandet av sådana måste emellertid i första hand betraktas som en kommunal angelägenhet. Det är i hög grad nödvändigt att de pengar som finns användes för att bygga ut småbåtshamnarna eftersom behovet av dem är så stort och växer för varje år. Jag har på mitt bord en förteckning över ansökningar från kommuner om anläggande av småbåtshamnar. Det är en mycket omfattande förteckning. Jag tror därför inte att vi, i varje fall inte för närvarande, skall splittra medlen genom att använda dem dels till byggande, dels till underhåll. Om denna angelägenhet överföres till den kommunala sektorn, där jag anser att den rimligen hör hemma, behöver kommunerna hjälp för att kunna bygga småbåtshamnarna. Underhållet kommer de säkerligen att klara. I de flesta fall har nämligen kommunerna redan administrativa organ som sköter hamnverksamheten.

Svar på fråga ang. en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! I mitt föregående inlägg nämnde jag att skatteintäkterna på bensin från motorbåtsägarna uppgick till 17 miljoner kronor. 3 miljoner kronor har anslagits såsom återbäring till huvudmännen för dessa småbåtshamnar. Jag är av den åsikten att vi borde kunna höja anslaget, så att det ger utrymme också för bidrag till underhållskostnaderna. Jag är ense med statsrådet Skoglund om att vi bör satsa på anläggningkostnaderna för att öka antalet hamnar, eftersom behovet därav är så stort. Men det hindrar inte, tycker jag, att motorbåtsägarna — eftersom dock så betydande belopp flyter in i form av bensinskatt från dem — bör få tillgodogöra sig en större del av skatteinkomsterna såsom återbäring och därigenom beredas möjlighet att i viss mån täcka även kostnaderna för underhåll av dessa hamnar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag vill endast påminna herr Wiklund om att fjolårets riksdag höjde anslaget med 1 miljon kronor och att årets riksdag har höjt det ytterligare med 1 miljon kronor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Forsling har frågat om en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd väntas komma till stånd i anledning av ett av ungdomsrådet till Kungl. Maj:t avgivet förslag härom.

Som svar på frågan får jag meddela att Kungl. Maj:t fattat beslut om en om-

organisation av ungdomsrådet i huvudsaklig överensstämmelse med det av rådet framlagda förslaget. I anslutning härtill har en instruktion utfärdats för rådet.

Vidare anförde:

Fru FORSLING (fp):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet Aspling för svaret på den enkla frågan beträffande en ny organisations- och arbetsform för statens ungdomsråd. Svaret var ju positivt. Beslut är alltså fattat, men enligt vad jag i dag erfarit har denna omorganisation fastställts av socialdepartementet redan den 20 mars i år. Visst har rykten om att någonting varit i faggorna från departementets sida cirkulerat bland ungdomsrådets ledamöter, men allt har hittills bara varit rykten. Såvitt jag vet har statens ungdomsråd ännu inte fått ta del av detta beslut, och ändå har det gått två månader. Vad kan detta bero på, och när skall omorganisationen vara klar, så att arbetet enligt den nya formen kan sätta i gång? Eftersom kritiska synpunkter framförts dels från skilda ungdomsorganisationers sida och dels från ledamöter av statens ungdomsråd om att ungdomsrådet bl. a. med tanke på effektiviteten borde omorganiseras, är det ju synnerligen angeläget, att den nya organisationen får börja arbeta så snart som möjligt. Det kan ju inte ha varit särskilt inspirerande för någon part att arbeta inom ett råd, vars effektivitet inte alla tror på.

I detta läge hoppas vi alltså på snar handling och hoppas också att en kontinuerlig information skapas, så att ett förtroendefullt samarbete — ännu mera förtroendefullt än hittills — skall kunna utvecklas mellan statens ungdomsråd och representantskapets ledamöter samt med organisationer och institutioner som ungdomsrådet samarbetar med. Arbetsgruppens förslag om att utge en bulletin eller ett informationsblad är

Svar på interpellation ang. möjligheterna för gammalsvenskbybor att återförenas med anhöriga i Sverige

verkligen värt att beakta — allt för att bidra till att skapa en god och meningsfylld uppväxtmiljö för vår tids ungdom.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill till fru Forsling säga, att beslutet blev expedierat den 14 maj. Frågan har varit föremål för remissförfarande, och vi har haft anledning att överväga den i olika avseenden. Rådet kommer självfallet att träda i verksamhet så snart styrelsen är utsedd.

I övrigt kan jag instämma i vad fru Forsling sade beträffande de principiella delarna, nämligen att när nu omorganisationen är gjord statens ungdomsråd skall, enligt instruktionen, verka på ett område som otvivelaktigt är viktigt och angeläget.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Justerades protokollet för den 12 innevarande maj.

§ 5

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Gustafsson i Uddevalla enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 19—den 30 innevarande maj.

Herr Gustafsson i Uddevalla beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 6**Svar på interpellation ang. möjligheter-
na för gammalsvenskbybor att återför-
enas med anhöriga i Sverige**

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **NILSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har i en interpellation till mig ställt frågan

huruvida jag är villig att för andra kam-maren redogöra för min syn på möjlig-heterna att i samband med regerings-
chefen Chrustjovs besök i Sverige med-
verka till ett positivt svar på enskilda
svenskbybors hittills avvisade ansök-
ningar att få återförenas med sina an-
höriga i Sverige.

I anledning härav vill jag taga till-fället i akt att ge en översikt över de
sovjetiska utreseärenden, som handläg-
ges av utrikesdepartementet.

Dessa ärenden kan uppdelas i tre
grupper. Den första omfattar sådana
ärenden där den utresesökande är el-
ler varit svensk medborgare; i denna
grupp ingår såvitt bekant nästan ute-
slutande de s. k. kirunasvenskarna eller
malmfältsborna, vilka under depres-
sionstiden omkring år 1930 utvandrade
till Sovjetunionen för att där söka sin
utkomst. Av dessa återstår endast något
eller några fall olösta, vilka jag om-
nämnt i mitt interpellationssvar den 15
november i fjol.

Den andra gruppen omfattar svensk-
byborna. Dessa är bosatta i Ukraina
och kom efter att ha erhållit vederbör-
liga svenska och sovjetiska tillstånd till
Sverige år 1929. De återvände emeller-
tid till Sovjetunionen i början av 1930-
talet. De uppgår till omkring 170 per-
soner och har — möjligen med något
undantag — alltid varit sovjetiska med-
borgare.

Den tredje gruppen, slutligen, omfat-
tar alla övriga fall, d. v. s. sådana där
anhörig i Sverige till UD anmält att en
släkting i Sovjetunionen önskar utresa
därifrån och för honom utverkat svensk
inresevisering för bosättning här. Ve-
derbörande i Sverige är då i allmänhet
svensk medborgare men släktingen i
Sovjetunionen är sovjetmedborgare och
har aldrig varit svensk. Dessa omfattar
ett tusental fall.

Vid statsminister Erlanders besök år
1956 i Sovjetunionen utverkades välvil-
lig prövning av utreseansökningar från

Svar på interpellation ang. möjligheterna för gammalsvenskbybor att återförenas med anhöriga i Sverige

svenska och f. d. svenska medborgare, d. v. s. närmast för den första gruppen, kirunasvenskarna. Detta intogs i kommunikén efter besöket. Ett ovillkorligt åtagande av Sovjetunionen att meddela utresetillstånd erhöles sålunda ej. Under mitt Moskvabesök våren 1963 hänvisades i den i samband därmed utfärdade kommunikén i allmänna ordalag till kommunikén efter statsministerns besök år 1956. Beträffande svenska och f. d. svenska medborgare utgör dessa kommunikéer den formella grundvalen för våra åtgärder.

För de övriga båda grupperna har vi ej någon sådan grund att stå på. Som framgått av tidigare interpellationssvar har svenska regeringen därför ej ansett sig kunna upptaga dessa fall till diskussion med Sovjetunionen. Vi har i stället måst inskränka oss till att söka underlätta för vederbörande släktingar att erhålla sovjetiska utresetillstånd, bl. a. genom att låta ambassaden i Moskva tillstålla dem intyg om att svensk inresevisering föreligger. Eftersom art. 13 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna ofta återopas i detta sammanhang som stöd för uppfattningen att Sovjetunionen åtagit sig låta dessa människor lämna landet vill jag påpeka dels att deklarationen ej är ett rättsligt bindande dokument, dels ock att Sovjetunionen på sin tid ej röstade för denna artikel.

Jag vill samtidigt ej underlåta att nämna att sedan år 1956 Sovjetunionen enligt vad oss är bekant beviljat ungefär 300 utresetillstånd för bosättning i Sverige och ungefär hälften så många tillstånd för besök hos anförvanter här. Intet av dessa tillstånd har emellertid gällt svenskbybor, oaktat vår ambassad vid några tillfällen för sovjetiska vederbörande framhållit att det av humanitära skäl är angeläget att man tillmötesgår önskemål från splittrade svenskbybofamiljer att få återförenas.

Detta sista är en ståndpunkt som

svenska regeringen alltså intar i alla familjeåterföreningsfall och som vi har anledning tro redan är känd för Sovjets regering. Huruvida — som interpellanten önskar — individuella utreseärenden kommer att tagas upp vid ministerpresident Chrustjovs besök kan jag för dagen ej uttala mig om. En förståelsefull inställning till dessa splittrade familjers belägenhet måste emellertid enligt min mening bidra till att stärka förbindelserna mellan folken och regeringarna. Jag vill därför här på nytt erinra om vår allmänna inställning till dessa ärenden.

Vidare anförde**Herr RIMMERFORS (fp):**

Herr talman! Till hans excellens ministern för utrikes ärendena vill jag uttala mitt tack för interpellationssvaret. Av skäl som jag väl förstår är svaret i sak magert, och ändå skulle jag vilja säga att det är det bästa besked jag fått under alla de år jag sysslat med gammalsvenskbybornas problem. Detta svar präglas av god vilja, och det öppnar måhända en liten aning dörren till frågans lösning.

Utrikesministern rekapitulerar i korthet några drag ur den lidandets och misräkningarnas historia som gömmer sig bakom de tre begreppen kirunasvenskarna, gammalsvenskbyborna och övriga sverigesläktingar i Sovjetunionen. Det kan dock inte hjälpas, herr talman, att man inför redogörelsen för dessa mänskliga tragedier grips av en skrämmande känsla av överklighet. Går det till på detta sätt, måste det gå till på detta sätt i umgänget mellan grannfolk mitt under en fredsperiod? Har inte detta staternas herravälde över enskilda människoöden ändå snart överlevt sig självt? Här bor vi i nära grannskap till en av världens mäktigaste och mest folkrika stater. Vi lever i fred med denna nation, och vi har under senare

Svar på interpellation ang. möjligheterna för gammalsvenskbybor att återförenas med anhöriga i Sverige

är fått ett alltmer växande utbyte av handelsförbindelser, kulturella förbindelser och turistkontakter. Vi har fått det intrycket att Ryssland är på väg in i den västerländska kulturgemenskapen på ett nytt sätt och att man medvetet strävar efter att likvidera de barbariska umgängesformerna från både tsartiden och Stalinepoken. Inte minst förefaller detta att ligga i linje med ministerpresidenten Chrustjovs personliga politik.

Mot den bakgrund, herr talman, synes det mig dubbelt gåtfullt att återförandet av splittrade familjer i våra båda länder skall mötas antingen av ett bleklagt nej, år efter år upprepat till dess att döden definitivt sätter stopp för kärlekens alla försök att få träffa en levande anförvant, eller ännu oftare av något så oförklarligt som en absolut tystnad från de myndigheter som har människorna i sitt våld. Jag är klart medveten om att detta sätt att behandla människor står i strid mot FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, framför allt artiklarna 13 och 15. Jag är å andra sidan lika klart medveten om att denna deklaration — vilket hans excellens utrikesministern för övrigt nyss understrukt — inte har en konventions bindande karaktär och att Sovjetunionen inte ens biträtt deklarationen på de avgörande punkterna. Icke desto mindre tror jag att deklarationen har en moraliskt bindande karaktär även för Sovjetunionen. Under två höstar har jag i FN:s tredje kommitté suttit tillsammans med representanter för Sovjetunionen, där vi just varit i färd med att förbereda en konvention om de mänskliga rättigheterna, alltså inte bara en deklaration. Jag är övertygad om att den dagen kommer, då man även på det hållet skall respektera det som står i deklarationen, nämligen envar människas rätt att fritt röra sig inom sitt eget land och att, om hon så önskar, lämna sitt land eller återvända dit. Under sådana förhållanden tycker jag att

man redan nu bör föra ett frimodigt samtal med Ryssland på basis av västerländsk och demokratisk människovärdering.

Att jag ställt denna fråga till vår nuvarande utrikesminister är sannerligen ingen tom demonstrationspolitik. Jag menar att excellensen Nilsson med mycket frimodighet kan föra dessa svenskers talan inför Sovjetunionens regeringschef och utrikesminister. Det förvånar mig något att utrikesministern säger att man från svensk sida inte har ansett sig kunna ta upp dessa fall till diskussion med Sovjetunionen. Om utrikesministern menar officiella demarscher och direkta notväxlingar, så förstår jag honom. Men innesluter inte nutida diplomati också diskussionen på samtalsbasis? Jag har själv — utan all jämförelse i övrigt — under ett mångårigt flyktingarbete lärt mig att otroligt mycket kan vinnas genom personliga hänvändelser, ja, att nästan allt i kritiska skeden hänger på de personliga kontakterna. Jag glömmer aldrig vad jag i det sammanhanget upplevde i samarbete med Folke Bernadotte under det sista skedet av andra världskriget. Jag är övertygad om att utrikesministern kan uträtta en hel del utanför protokollet, och jag väddar till honom att göra det.

Utrikesministern säger i sitt svar att det här gäller ryska medborgare och att detta försvårar saken, hur behjärtansvärd den än är för övrigt. Javisst, och det är ju därför man inte kan föra officiella förhandlingar. Men man kan säkert föra fruktbärande samtal om humanitära undantagsfall, så säregna att det gäller sovjetryska medborgare av svensk nationalitet. Ryssland skiljer som bekant mellan medborgarskap och nationalitet. I de människors identitetspapper som jag talat om i interpellationen står det officiellt utsagt att de är av svensk nationalitet. Detta är deras undantagsställning.

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

Herr talman! Det finns en omständighet till, som gör att jag gärna vill ha dessa synpunkter ventilerade med de ryska Sverige-gästerna i sommar. Det är misstanken att man i Moskva över huvud taget inte vet om underhuggarnas nej-sägande ute i provinshuvudstäderna. Jag har antytt detta i min interpellation. Då trodde jag att papperen hade fastnat i Kiev, Ukrainas huvudstad. Redan det vore illa nog. De sista breven från Gammalsvenskby ger dock vid handen att det ligger ännu sämre till. Det visar sig nämligen att ärendet avgjorts redan i Cherson, som väl närmast motsvarar residensstaden i ett län. Inte ens till Kiev vidarebefordras ärendet, trots att man begärt detta, ännu mindre till Moskva. Jag tänker mig att en efterlysning från rikshuvudstaden av ett sådant ärende, som uppenbarligen är missskött av underhuggarna, skulle sätta fart på behandlingen. En av dessa underhuggare lär för övrigt ha sagt att ärendet inte behövde gå längre: »Vi är både Gud och kung här.» Och då kan man förstå hur det blir.

Ännu en sak, herr talman. Vi utgår från att regeringschefen Chrustjov verkligen avser att genom sitt besök i Skandinavien undanröja missförstånd och främja en fredlig och förtroendefull samlevnad. Han kan göra det på många olika sätt; för dagen skall jag bara nämna ett av de ringaste. Vad vore naturligare än att han erbjöd sig att för personliga samtal ta emot några svenskar, som tidigare bott i Ryssland, som har praktiskt taget alla sina anhöriga kvar där, som har bekymmer och oro för dem och som inte får svar på sina brev till underlydande myndigheter i Ryssland? Jag vill ta ett exempel, som jag anført i min interpellation. Kan det tänkas att UD skulle vilja och kunna medverka till att Peter Wärmlind-Utas, son till den i interpellationen omnämnda Adolina Utas, finge tillfälle att byta några ord med regeringschefen

Chrystjov eller utrikesminister Gromyko? Han talar ryska perfekt, och han är känd för att inte driva antirysk propaganda. Under flera år har han vid sidan av sitt arbete med otrolig uthållighet och mycken uppoffring inte sysslat med annat än att skriva ödmjuka, vädjande böneskrifter till de ryska myndigheterna i hopp om att få tillstånd att bjuda hit sin gamla mor innan hon dör.

Om jag vore i de ryska herrarnas kläder, skulle jag inte låta ett sådant tillfälle gå mig ur händerna. Vi kan naturligtvis inte bestämma över de ryska gästernas önskemål under besöket i Sverige, men utrikesministern säger inte i sitt svar att det är omöjligt att ordna kontakter, bara att han för dagen inte kan uttala sig om möjligheterna. Jag tackar utrikesministern för den beredvillighet, som ändå lyser fram i den formuleringen. Det är möjligt att saken kan ordnas lättare än man tror. Ibland är statschefer lättare att komma till tals med än självtillräckliga och maktmedvetna partihövdingar ute i byarna.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har i en till statsministern riktad interpellation frågat om regeringen har för avsikt att med anledning av Sveriges förenade kristliga lärarförbunds skrivelse av den 3 januari och den i pressen senast uppmärksammade läkarappellen vidta några åtgärder, som kan förstärka

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Hem, skola och samhälle har naturligtvis som en primär uppgift att göra allt för att våra barn skall utvecklas till lyckliga och harmoniska människor. Det finns väl också en allmän strävan att verka för att alla barn skall få de bästa förutsättningar att utvecklas till positiva människor med förmåga till harmonisk samlevnad med andra.

Det måste emellertid stå klart, att ansvaret för denna utveckling hos barnet och den unga människan i första hand åvilar hemmet, inte endast under de första betydelsefulla levnadsåren utan under hela uppväxttiden. Hemmens förutsättningar och möjligheter att klara denna deras ansvarsfullaste uppgift skiftar givetvis, men oavsett detta har det kommit att framstå som lojalt och trygghetsskapande från samhällets sida, att samhällsinstitutioner stödjer hemmen och samarbetar med dem i deras fostrande uppgift. Den viktigaste institutionen som därvid kommer i fråga är skolan.

Den karaktärsfostrande verksamheten har kraftigt framhävts i grundskolans läroplan. Där framhålles såsom mycket angeläget att skolans hela verksamhet inriktas på att ge såväl individuell som social fostran. Där sägs klart ifrån, att skolan på allt sätt skall medverka till att fostra människor till tillräcklig beredskap att fylla de krav, som livet i vår tids samhälle ställer på dem.

Vi har sålunda nu fått ett klart angivet uppfostringsmål till ledning för skolans verksamhet. Men om denna krävande målsättning skall kunna tillnärmelsevis uppfyllas och fullföljas måste den få stöd också hos hem och föräldrar. Av den anledningen betonas också i läroplanen starkt vikten av ett gott samarbete mellan hem och skola. I läroplanen finns även utförliga anvis-

ningar om hur samarbetet lämpligen skall bedrivas. Initiativet till och ansvaret för att ett sådant samarbete verkligen kommer till stånd har lagts på skolan och dess ansvariga myndigheter. Ett första led i samarbetet måste vara att informera hem och föräldrar om de intentioner, som ligger till grund för skolan på fostrans område och på allt sätt medverka till att dessa intentioner inte endast accepteras av hemmen utan också att de kommer att så långt möjligt tillämpas i hemmen och även eljest utanför skolans värld. Med andra ord: hem och skola måste i denna verksamhet ha samma grundsyn. Det sistnämnda gäller naturligtvis i väsentlig mån all den verksamhet, för vilken skolan har att svara, således bl. a. också sexualundervisningen. Eftersom denna särskilt berörts i interpellationen, vill jag understryka, att den förvisso utgör ett viktigt — och med hänsyn till den personliga integriteten särskilt ömtåligt och svårbemästrat — inslag i skolans arbete. Med hänsyn bl. a. till de olika etiska värderingarna på sexuallivets område i dagens samhälle och till vikten av att skolans fostran och undervisning i detta hänseende verkligen skall kunna finna gensvar hos de unga och förståelse i hemmen finns det anledning att noga överväga i vilka former översynen av skolöverstyrelsens handledning för sexualundervisningen i skolorna skall göras. Överstyrelsen har anhallit, att särskilda sakkunniga tillkallas för att utreda och framlägga förslag i frågan. Med anledning av denna överstyrelsens anhallan har sedan till ecklesiastikdepartementet inkommit förslag och synpunkter från ett mycket stort antal religiösa, politiska och ideella organisationer — av vilka interpellanten nämnt ett par — företrädande mycket olika ståndpunkter. Sedan en bred ehuru skiftande opinion nu kommit till uttryck måste ställning först tagas till formerna för översynen, inte

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

bara av den ifrågavarande handledningen utan av utformningen av skolornas sexualundervisning över huvud taget.

Vad jag här sagt om den fostrande verksamheten i grundskolan gäller även de skolformer, som bygger på denna skola. I de nyligen avgivna betänkanterna om ett nytt gymnasium och om den nya fackskolan har samma grundsyn i fråga om skolans fostrande verksamhet kommit till uttryck.

Att också föreningar och ungdomsorganisationer kan göra betydande insatser på karaktärsfostrans område är ställt utom allt tvivel. I den statsunderstödda ungdomsledarutbildningen har särskilda åtgärder vidtagits för att göra ungdomsledarna bättre skickade att i sin verksamhet kunna ge de unga god vägledning och stöd inför alla de påfrestningar av olika slag, som möter dem i dagens samhälle. Även i denna verksamhet har man naturligt nog funnit anledning att söka samarbete med hem och föräldrar. Detta gäller även den upplysningsverksamhet i ungdomsfrågan som bedrivs av statens ungdomsråd i syfte att främja ungdomens anpassning i samhället. Rådet planlägger f. n. en kampanj om föräldraansvaret, som beräknas starta detta år.

Sammanfattningsvis vill jag, i anledning av interpellantens konkreta fråga, understryka, att det pågående reformarbetet inom skolan just i hög grad syftar till att stärka skolans karaktärsfostrande verksamhet och att det nu gäller att på allt sätt skapa gynnsamma betingelser för skolan att i det dagliga arbetet genomföra intentionerna bakom skolreformerna. Vidare bör understrykas, att också föreningslivet numera får ett växande stöd från samhällets sida. Det är därutöver naturligtvis en självklar uppgift för regeringen att i positiv anda pröva varje uppslag till sådana åtgärder, som har till syfte att främja barnens och ungdomarnas fostran till — som det heter i skollagen —

harmoniska människor och dugliga ansvarskännande samhällsmedlemmar.

Vidare anförde:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag har anledning att säga ett oförbehållsamt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation. Det betyder inte att statsrådets svar omfattar hela det allvarliga läget på moralfronten eller närmare sysslar med sambandet mellan dagsläget och de eventuella bristerna i vår ungdomsfostran, men det betyder att statsrådet har svarat på mina frågor, och det är mycket nog.

Det andra hör till den självklara bakgrunden, som vi visserligen kan uttolka något olika men som statsrådet säkerligen lika litet som jag vill negligera. Jag har för min del antytt problemställningen genom att knyta min interpellation till den riksbekanta läkarappellen från de 140 läkarna och den mindre kända men därför inte mindre tungt vägande skrivelsen till regeringen från de förenade kristna lärarförbunden i Sverige, med ett sammanlagt medlemsantal av omkring 12 000 lärare.

Läkarappellen har kritiserats, men den hör avgjort till de dokument som förtjänar att läsas in extenso i stället för att enbart speglas i pressreferat. Som bekant råkade appellen ut för en s. k. sakbehandling i den kulturradikala pressen, som hade mycket litet med saktighet att göra. Upptäckten att det fanns en och annan stackars MRA-anhängare bland undertecknarna utlöste ju en hysteri i pressen, som många framstående journalister och ledarskribenter nu helst inte vill kännas vid. Det hedrar dem.

Jag skulle kanske ha formulerat vissa avsnitt av appellen litet annorlunda, om jag fått skriva den. Men så är det väl med oss alla. I sak är läkarappellen ett nödrop, ett varningsord till hela vårt

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

folk. Det står klart för oss att den förtjänar att mötas på ett helt annat sätt än med den exempelösa ström av smädelser och personligt ärekränkande uttalanden som bestods den. Intensiteten i smutskastningen för några veckor sedan har kommit mig att fundera över om inte läkarna råkade ha mera rätt än de själva visste om.

Nu har debatten tonats ned, och det finns ingen anledning att ta upp den på nytt om inte särskilda omständigheter kräver det. Jag har bara velat redovisa bakgrunden, sådan den var när interpellationen framställdes. Men *saken* står kvar, nämligen behovet av en förstärkt vakthållning kring ungdomsfostern och dess möjligheter att skapa en starkare och lyckligare ungdom och bättre miljöer i hem och samhälle. Jag är därför tacksam att ecklesiastikministern har tagit så allvarligt på denna fråga som han gjort.

Statsrådet talar i samband med rekommendationen av ungdomsledarutbildningen om »alla de påfrestningar av olika slag, som möter dem» — de unga — »i dagens samhälle». Han menar att det gäller att i det läget ge de unga en god vägledning. Därvidlag är vi tydligen ense om att hemmet, skolan och det frivilliga ungdomsarbetet bör besinna sitt ansvar och om möjligt effektivisera sina insatser.

Somliga menar väl att det är ingenting att tala om — läget är som det alltid har varit: det har funnits fin ungdom alltid, och det har funnits ungdom som avvikit från det mönstret. Man har ju t. o. m. från det gamla Egypten funnit en tegelplatta, som lär vara 5 000 år och på vilken det står att det blir sämre och sämre med ungdomen! Inte desto mindre har väl också vi i vår generation något litet jämförelsematerial. Jag skulle i detta sammanhang gärna vilja citera till protokollet — och även till uppbyggelse för kammarrens närvarande ledamöter — några ord som stått i tid-

ningen Aret Runt — en tidning som väl inte gärna kan misstänkas vara de 140 läkarnas samfundsorgan:

»Är ungdomen förvildad? En så otrolig frågeställning har uppkommit i folkhemmets Sverige, förskonat från krig, ödeläggelse och nöd — landet där människorna tjänar mest pengar, har det bäst, i hela Europa. Vi menar då med ungdom inte blott den snäva krets som blir föremål för polisingripanden utan 10 000-tals svenska ungdomar, som inte själva kommer i konflikt med rättvisan, men för vilka ligaledare-tonårsgangstern i skolan ändå blir något stabilare — en person vars livsföring man inte vågar följa men som man ändå på ett omedvetet sätt beundrar och i det skydd som anonymiteten i de allt större städerna ger söker ta efter i smått.

Många erkänner dessutom inte ens att frågeställningen finns. Förklaringen är: det har delvis gått politik i uppfostningsfrågorna. Från konservativt håll har man överbetonat bristerna i ungdomens uppförande — från radikalt håll har man inte brytt sig särskilt mycket om kritiken, eller ens låtsats om att problemet existerat. Kritik mot disciplinlöshet och nedbusningstendenser har tagits som ett reaktionärt angrepp på själva grundskolan och dess idé. Regering och skolöverstyrelse har sällan låtit synas att de märkt något negativt i dagens situation.

Men varningssignalerna i dag är för många för att kunna negligeras, för att man skall kunna fortsätta att blunda. Detta kan sägas utan biavsikten att angripa skolformen i dagens Sverige. När äldre människor i landets huvudstad inte vågar gå ut, inte törs passera sina trapphus eller lämna sin egendom utan uppsikt, inte vågar framträda offentligt med sin kritik av rädsla för misshandel och tonårsterror, då *måste* det vara dags för samhället att gripa in!»

Så långt citatet, som kunde förlängas. Men jag tänker att vi ungefärligen kän-

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

ner fortsättningen, och jag behöver inte ens ur läkarnas appell — vilken ju numera föreligger i broschyrform — citera de exempel läkarna anför mera ur medicinska synpunkter, alltså den katastrofala ökningen av könssjukdomarna och likartade tecken på dekadans.

Jag kan nämna ett annat område, eftersom sexualfrågan är så överkänslig, nämligen frågan om ärligheten. Skolan undervisar om att vi inte skall stjäla. Denna undervisning bygger på ett av tio Guds bud, och vi är väl överens om att det är önskvärt att vi har respekt för varandras egendom. Men det omvittnas nu att varustölderna i våra butiker och tillgreppen på våra arbetsplatser, särskilt på varv och större fabriker, tagit en sådan omfattning att man står rädlös inför problemet.

I vissa fall är det mycket ung ungdom som stjälar, i andra fall är det fråga om vuxna människor som borde veta bättre. Detta gäller naturligtvis i all synnerhet den företeelse som kallas att »fixa» saker och ting på en arbetsplats.

Det finns två mycket hoppfulla företeelser här i landet i detta sammanhang. Man har börjat undervisa unga människor om arbetsetik och livsstil. Det är Svenska scoutförbundets stilskola och KFUM:s kurs »Ung i yrke» som förmedlar denna undervisning. Det är en ganska dyrbar kursverksamhet, men industrierna abonnerar på dessa kurser särskilt för sina ungdomar i hopp om att detta skall bära frukt. De säger att även en kurs som kostar 7 000 kronor motsvarar endast någon procent av värdet av det som stjåles vid en mycket stor arbetsplats.

Hur skall man nu få ungdomarna att bli moraliska — d. v. s. ansvarskännande — på denna punkt? Jag delar ecklesiastikministerns mening att skolan därvidlag har en utomordentligt stor uppgift. Jag delar i minst lika hög grad hans uppfattning om hemmets ansvar. Jag skulle i det sistnämnda avseendet

gärna vilja understryka värdet av föräldrafostran i de former som är tillgängliga och möjliga.

Det är bra att statens ungdomsråd sätter i gång kurser på detta område, och vi skall göra detsamma också inom folkrörelserna, likaväl som vi tidigare gjort insatser för att nå den ungdom som snart skall bilda hem.

För många år sedan motionerade fröken Elmén och jag i denna kammare om att få till stånd en av staten bekostad broschyr, som skulle utdelas till alla unga människor och skulle innehålla undervisning i frågor, som hör samman med äktenskapets ekonomi, juridik, etik och allt sådant, mot bakgrunden av att så många människor blir föräldrar utan att själva ha fått några klara och bestämda normer vare sig för egen del eller för de ungdomar som skall fostras. Motionen avslögs!

I detta sammanhang skulle jag så kort som möjligt vilja ta upp en annan fråga, eftersom ecklesiastikministern i sitt svar nämner sexualundervisningen. Han talar om det som närmast är dilemmat när det gäller själva grunden för normgivningen inom vårt folk. Statsrådet erinrar om »de olika etiska värderingarna». Jag skulle tro att detta resonemang har sin tillämpning på hela karaktärsfostran. Åtskilligt av denna hänger nämligen i luften, eftersom vi inte är överens om värderingarna.

Vi lever i en brytningstid mellan gammalt och nytt, en brytningstid också i fråga om de etiska grundfrågorna. Därvidlag vill jag gärna ansluta mig till ett uttalande för några år sedan av professor Olof Kinberg. Han underströk den gången i sak ungefär detsamma som de 140 läkarna framhållit nyligen i fråga om ett visst avsnitt, särskilt med tanke på ungdomens situation som en brottsfrämjande faktor. Kinberg framhåller följande — och jag tycker det är ganska intressant eftersom det berör vår grundläggande frågeställning: »Att

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

området för vad som 'går an' betydligt utvidgats under den senaste perioden är uppenbart. Särskilt har ungdomens rörelsefrihet ökat. Skolans möjligheter att upprätthålla beteenderegler är avgjort minskade. Det uppväxande släktets anknytning till familjen har uppluckrats, och därmed har de ungas respekt för de normer som omfattas av föräldrar och andra tillhörande den äldre generationen starkt kringkurits. Tillsammans med andra faktorer har detta åstadkommit en större okänslighet för beteenderegler som förut varit allmänt gillade.»

Låt mig tillägga att situationen kompliceras av att vårt undervisningsväsen i princip står kvar på de kristet grundade linjer för undervisning och fostran, som hittills reglerat västerlandets etiska värderingar, samtidigt som högröstade stämmor nu ropar på sekularisering och relativism. Det är mot denna bakgrund, herr talman, man får se en del av de heta debatter som förts under den senaste tiden. Det är också denna debatt som utgjort bakgrunden till min interpellation.

I gräl mellan småpojkar brukar man träta om vem som började. Skall man vara saklig i detta fall, måste man väl rättvisligen erkänna att det varken var läkarappellen, lärarskrivelsen eller några andra reaktioner från kristna som kom först. Nej, frågan väcktes och försvaret uppkallades av en alldeles tydlig skärpning av de kulturradikala attityderna.

Naturligtvis är propagandan fri och den som tror på välsignelsen av — jag kanske inte borde använda detta uttryck — promiskuitet, fria aborter och allmän gudlöshet har naturligtvis rätt att förorda en sådan utveckling, men han bör då inte förväna sig över om den tyvärr något tröga kristna och etiska opinionen äntligen vaknar. Den skulle illa rykta sitt värv annars. Och så är debatten i gång, och det är möj-

ligt att det kan komma något gott ut ur den.

Statsrådet Edenman erinrade om skolans etiska målsättning att »främja barnens och ungdomens fostran till harmoniska människor och dugliga samhällsmedlemmar». Och i anvisningarna för grundskolan heter det bl. a. — och därmed är jag inne på den del av värderingarna som den svenska skolan hittills har byggt på — att »undervisningen i kristendomskunskap skall liksom undervisningen i andra ämnen också ha en fostrande inverkan på individen. Genom det stoff som behandlas aktualiseras frågor som rör elevernas egen livsinställning. Normer och livsmedel som är av betydelse för deras personliga utveckling och som fostrar till sanningssökande och livsallvar kan härigenom förmedlas.»

En del av de oroliga frågorna, herr statsråd, kommer sig därav att man nu ser denna målsättning hotad. Jag skulle gärna i det positiva interpellationssvaret vilja tolka in ecklesiastikministerns önskan att förebygga en uppluckring av det underlag som också framtidens ungdom behöver för att få kraft att leva, starkt och rent, ärligt och öppet, så att framtiden blir ljusare och lyckligare än vad olyckskorporna ibland kraxar om, låt vara att det bakom också den mest högljudda oron ligger kärlek till vår ungdom. Låt mig i detta sammanhang än en gång understryka värdet av vad ecklesiastikministern har sagt om hemmen, om skolan, om ungdomsarbetet. På alla dessa tre fronter måste vi fortsätta att stärka våra positioner och fördjupa allvaret i vår ungdomsfostran.

Allra sist vill jag beröra en sak jag undrar något över. I min interpellation citerade jag inte ordagrant den bekanta läkarappellen, men förmodligen har statsrådet läst denna skrift som bär titeln »140 läkares hemställan till Konungen om åtgärder för förstärkt ka-

Svar på interpellation ang. förstärkande av skolans och ungdomsorganisationernas karaktärsfostrande verksamhet

raktärsfostran m. m.». Undertecknarna föreslår där bl. a. att Kungl. Maj:t måtte »efter nödig utredning, vidtaga åtgärder i syfte att kraftigt förstärka skolans karaktärsfostrande verksamhet, varvid beaktas, att denna verksamhet förutsätter klara besked om rätt och orätt o. s. v.». Denna utredning nämnde jag inte i min interpellation. Nu säger statsrådet att det blir en utredning — en parlamentarisk utredning förmodar jag — om sexualundervisningen. Skulle det inte vara tänkbart att vidga direktiven till att omfatta hela problemkomplexet med de normativa reglerna, det etiska minimum som vårt folk behöver för att möta framtiden starkare och lyckligare?

Jag vet inte, om statsrådet i dag är beredd att svara på detta, men det skulle vara värdefullt därest vi vågade räkna med att utredningen inte bara tar upp sexualundervisningen, ty den är trots allt ett delproblem, utan hela karaktärsfostran.

Än en gång: Tack för svaret!

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag har ingen direkt kommentar att göra till herr Rimmerfors inlägg annat än den att jag inte bara står här och solidariserar mig med gällande skollag, läroplaner och skolförfattningar och med den målsättning för karaktärsfostran som nu gäller. Jag har, herr Rimmerfors, i hög grad medverkat vid utarbetandet av dessa författningar, och mitt namn står under gällande anvisningar för karaktärsfostran. Jag är alltså i hög grad solidarisk med dem. Det var för övrigt en enhällig skolberedning som förde fram dessa värderingar.

På den direkta frågan vill jag svara att jag velat tillmötesgå skolöverstyrelsen på den punkt som styrelsen tagit upp, nämligen en översyn av sexualun-

dervisningen. Som jag säger i mitt svar bör den översynen inte bara avse själva handledningen, utan också utformningen av skolans sexualundervisning över huvud taget. Däremot tror jag inte, herr Rimmerfors, att vi bör låta någon parlamentarisk utredning granska hela värdeskalen, normskalan när det gäller uppfattningen i dessa ting. Resultatet av arbetet måste bli eventuellt nya anvisningar för sexualundervisningen i skolan. Längre kan man knappast gå när man skall arbeta på den statliga sektorn. Det får bli andra, fria krafter, organisationer och enskilda människor som verkar för de värderingar och de normer som de anser vara riktiga. Skolan kan inte göra detta i vårt nuvarande samhälle, där ju skolan skall ge objektiv undervisning i livsåskådningsfrågor.

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Till det sista vill jag knyta den reflexionen att vi väl är ense om att inte någon lagstiftning kan ersätta de insatser som görs av enskilda människor i samhället, i hemmen och i frivilliga organisationer. Jag skulle tro att ett av resultaten av den pågående s. k. moraldebatten blir ett ökat ansvarstagande, och då har den debatten gjort åsyftad verkan.

Men på en punkt vill jag ändå göra en randanmärkning. Statsrådet menade att man inte gärna kan tillsätta en utredning för att granska värdeskalorna. Det har nog inte heller jag avsett, utan min tanke var snarare att man borde pröva huruvida detta etiska minimum, som vi är överens om, skall få bli vägledande för framtidens skola eller om vi skall släppa fram den rena moralnihilismen — det låter ju illa på sina håll. Jag är inte säker på om det behövs en utredning bara för den skull, men det skulle säkert vara välgörande att liksom se över grunden till vårt hus.

Svar på interpellation ang. möjligheter för textiltimlärare att vinna behörighet till ordinarie och extra ordinarie tjänster

Det betyder inte att man behöver göra en inbördes penetrering av de olika värdeskalorna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på interpellation ang. möjligheter för textiltimlärare att vinna behörighet till ordinarie och extra ordinarie tjänster**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har fru Boman frågat, om jag är beredd att för riksdagen lägga fram förslag om att bereda möjligheter för timlärare i textilslöjd att genom fortbildningskurser eller på annat sätt vinna behörighet till ordinarie eller extra ordinarie tjänster.

Fru Boman hänvisar till en skrivelse i frågan av den 17 juni 1962, som Timlärarnas riksorganisation ingivit till Kungl. Maj:t. Denna skrivelse remitterades till skolöverstyrelsen och återkom först den 30 december 1963. Orsaken till dröjsmålet var, att det ansågs nödvändigt att avvakta resultatet av arbetsmarknadsstyrelsens först i höstas avslutade utredning om lärarbehovet på det husliga området.

I sin interpellation hänvisar fru Boman till de fortbildningskurser, som ordnas för lärare i trä- och metallslöjd för att ge dem behörighet till ordinarie tjänst, och finner det rimligt, att samma möjlighet beredes kvinnliga slöjd-lärare.

Enligt min mening måste det avgörande för bedömningen av denna fråga vara tillgången på lärare av respektive kategori.

När det gäller lärare i manlig slöjd har det uppkommit ett underskott på behöriga sådana lärare genom att den nya skolstadgan blott räknar med ett

ämne för trä- och metallslöjd, medan motsvarande stoff tidigare var uppdelat på två ämnen med olika behörighetsvillkor. Detta har lett till att en stor del av landets slöjdlärare genom fortbildningskurser har varit tvungna att komplettera sin utbildning i den slöjdart, för vilken de tidigare inte haft någon utbildning.

Som framgår av arbetsmarknadsstyrelsens utredning om det framtida behovet av bl. a. textillärare, vilken utredning för övrigt redovisats i årets statsverksproposition, räknar styrelsen med en väsentlig minskning av textillärarbehovet under de närmaste åren. Styrelsen rekommenderar därför en minskning av intagningen vid de husliga seminariernas textillärlinjer från nuvarande 186 till 140 studerande under återstoden av 1960-talet. För början av 1970-talet föreslås en ytterligare minskning av intagningen. Den väsentliga orsaken till denna utveckling är den beslutade minskningen av antalet obligatoriska undervisningstimmar i textilslöjd i grundskolan.

Mot bakgrund av en väntad, avsevärt förbättrad tillgång på fullt utbildade textillärare fordras det naturligtvis mycket starka skäl för att ge textiltimlärare full behörighet efter genomgång av en förhållandevis kort kurs.

Även om tillgången på textillärare generellt förbättras kan det likväl på vissa platser föreligga svårigheter att rekrytera textillärare med seminarieutbildning. För att avhjälpa en lokal brist, som bedömes bli bestående, kan det visa sig nödvändigt att använda timlärare, som hunnit skaffa sig lång lärarerfarenhet och att ge dem en kompletterande utbildning. På grundval av det utredningsmaterial, som för närvarande står till förfogande, är det dock inte möjligt att avgöra, om det kommer att finnas tillräckligt med lämpliga kursdeltagare från sådana orter. Som en förutsättning för att kurser av nu ifrå-

Svar på interpellation ang. möjligheter för textiltillämpningslärare att vinna behörighet till ordinarie och extra ordinarie tjänster

gavarande slag skall komma till stånd bör emellertid enligt min mening gälla, att det klarlagts att kurserna kan fyllas av deltagare från orter, vilka på längre sikt bedömes sakna möjligheter att få examinerade lärare.

Jag ämnar därför föreslå Kungl. Maj:t att skolöverstyrelsen bemyndigas att — om den förutsättning jag nyss angivit föreligger — anordna högst två kurser, fördelade på två somrar och avsedda var och en för högst 12 deltagare.

Vidare anförde:

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Jag tackar ecklesiastikministern för svaret på min fråga. Svaret synes tyda på att ett önskemål, som ända sedan 1956 på olika sätt klart uttryckts av den grupp det här gäller, nu kommer att uppfyllas. Jag har då naturligtvis ingenting att erinra mot svaret — jag är mycket glad över att vi kommit dithän — men det är några småsaker jag skulle vilja beröra.

I min interpellation framställde jag två frågor. Den första gällde ett spörsmål som vi haft uppe en gång förut. När jag läste åttonde huvudtiteln i år, upptäckte jag att det anordnas behörighetskurser för manliga slöjdlärare men inte för kvinnliga, och det tyckte jag inte såg riktigt snyggt ut. När man vet att ute i bygderna manliga och kvinnliga slöjdlärare arbetar under enahanda förhållanden, tycker man nog att det härvidlag kunde resas ett rättvisekrav. Nu har ecklesiastikministern förklarat sammanhanget, och det är jag tacksam för. Jag är visserligen inte säker på att inte många slöjdlärare uppfattar saken så, att de fått en förmån framför sina kvinnliga kolleger och i någon mån är generade för det, men jag kan ändå lämna detta avsnitt efter statsrådets förklaring.

Jag förstår att man måste vara försiktig när det gäller att lämna fältet

fritt för en fortbildning som skall medföra behörighet för ordinarie tjänst. Men med hänsyn till den utveckling som pågår inte minst när det gäller utbyggnaden av grundskolan har ju intagningen vid seminariernas textiltillämpningslinjer minskats ganska avsevärt och denna minskning kommer i fortsättningen att bli ännu mer markant. Skolöverstyrelsen har emellertid ansett att intagnings-siffrorna är för låga, även om ecklesiastikministern tycks ha en något annan mening. Skolöverstyrelsen är i sitt yttrande mer försiktig och menar att det är svårt att överblicka det kommande behovet av lärare på detta område. Man ifrågasätter därför riktigheten av att skära ned intagningen till seminariernas textiltillämpningslinjer på sätt som skett.

Till bilden hör också att det på skolans mellanstadium har skett en ökning av timantalet för denna undervisning från 2 till 4 timmar. Detta måste ju också medföra ett ökat behov av lärare.

Jag inser att det måste ligga mycket starka och särskilda skäl bakom ett beslut om att anordna korta fortbildningskurser för kvinnliga textiltillämpningslärare i syfte att ge dem behörighet för ordinarie tjänst. Skolöverstyrelsen har emellertid rätt ingående definierat vad som skall krävas: att vederbörande, som uppnått jämförelsevis hög ålder, har många tjänsteår och minst halv tjänstgöring, att vederbörande är god pedagog etc. Det är enligt min mening självklart att sådana förutsättningar måste uppfyllas av dem som söker sig till dessa kurser.

Ecklesiastikministern är en aning fundersam om huruvida det finns möjlighet att rekrytera kurserna med lärare som fyller uppställda kvalifikationskrav. När jag har tagit del av det utredningsmaterial, som vederbörande lärargrupp framlagt för ecklesiastikministern, har jag kommit till den uppfattningen att det inte bör vara svårt att fylla intagningskvoterna med lärare som har de kvalifikationer som skolöverstyrelsen

Svar på interpellation ang. skillnader i arvodering enligt timlärarkungörelsen

angivit. Många lärare når både upp till åldersgränsen och fyller kravet på lång tjänstetid liksom kravet på ett visst timantal per vecka.

Det är nog alldeles riktigt som ecklesiastikministern säger att det under lång tid framåt kommer att på olika platser i vårt land finnas behov av just detta slag av textillärare och textillärarinnor. Jag känner till många exempel på hur en lärarinna måste resa mellan tre eller fyra byar. Det kan ställa sig svårt att få en seminarieutbildad lärarkraft att ta en sådan tjänst. De lärarinnor jag här talar om kan också vara en tillgång när det gäller platser som är belägna långt ute i periferien och där timantalet är för litet för att man skall kunna anställa en seminarieutbildad lärarinna. I ett sådant fall finner jag det vara rimligt och riktigt att ge behörighet åt den icke-seminarieutbildade lärarkraften. Man måste ta till vara denna arbetskraft, som troget utfört sitt arbete under många år. Dessa lärare kan ha förvärvat goda kunskaper och vara goda pedagoger, och de bör få bevista en behörighetskurs för att sedan få litet tryggare anställningsförhållanden.

Nu säger ecklesiastikministern, att han ämnar föreslå Kungl. Maj:t att »skolöverstyrelsen bemyndigas att» — om den förutsättning jag nyss angivit föreligger — »anordna högst två kurser, fördelade på två somrar». Jag vill bara fråga: Kan det bli tal om någon kurs denna sommar? Skolöverstyrelsen antydde att en kurs skulle förläggas till sommaren 1964 och en kurs till sommaren 1965. Men det är väl redan för sent att ordna någon kurs i sommar, eftersom de människor det gäller knappast har möjlighet att på detta sena stadium så ordna för sig och de kan deltaga. Vi kanske får förutsätta, att den ena kursen hålles sommaren 1965 och den andra sommaren 1966, och vara glada över att dessa kurser då kommer till stånd.

Till sist vill jag framhålla att huvud-

saken är att det kommer till stånd kurser vid vilka uppställs bestämda krav för att vinna behörighet. Den som vill underkasta sig denna utbildning har att söka inträde vid kursen; den som inte vill detta gör själv sitt val när han eller hon avstår därifrån. Att efter hand ge behörighet till ordinarie tjänst utan att vederbörande genomgått denna kurs eller att ge sådan behörighet genom personligt ansökningsförfarande, anser jag varken vara sympatiskt eller lämpligt. Jag är därför mycket glad över det svar ecklesiastikministern har givit, och jag tackar ännu en gång för det.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag vill bara lämna den upplysningen till fru Boman, att beslutet ursprungligen är avsett att fattas i nästa konselj.

Om skolöverstyrelsen kan klara av förberedelserna i tid, finns det ingenting som hindrar att första kursen kommer till stånd redan i sommar. Den andra kursen ordnas då sommaren 1965.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Jag vet att det på många ställen kommer att uppstå svårigheter för den lärarkategori det här gäller, men med tanke på det stora intresse dessa lärare visat för saken får vi hoppas att det ändå skall vara möjligt för dem att delta i kursverksamheten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på interpellation ang. skillnader i arvodering enligt timlärarkungörelsen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har

Svar på interpellation ang. skillnader i arvodering enligt timlärarkungörelsen

herr Nilsson i Tvärålund frågat, dels om jag uppmärksammat den skillnad i arvodering, som enligt timlärarkungörelsen grundas på formen för undervisningen, dels om jag har för avsikt att vidta åtgärder för att undervisning i nämnda avseenden skall ersättas efter andra grunder än som nu är fallet.

Vad interpellanten riktar sin kritik mot är de bestämmelser i timlärarkungörelsen enligt vilka lektioner vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor i arvodeshänseende skall jämföras med undervisning i läroämne, medan demonstrationer och övningar vid samma skolor skall jämföras med undervisning i yrkesämne.

Den påtalade skillnaden i arvodesättning grundar sig på en bedömning av den arbetsinsats, som normalt är förbunden med olika former av undervisning, och inte på någon olikhet i värderingar med hänsyn till utbildningsresultatet mellan lektioner och demonstrationer. Timlärarkungörelsens bestämmelser i detta liksom i andra avseenden är ett resultat av ingående överläggningar med vederbörande personalorganisationer. Någon anledning att ompröva dessa bestämmelser i annan ordning än den i vilken de tillkommit finns enligt min mening inte.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

I principbeslutet rörande grundskolan uttalade riksdagen att kvarstående skillnader i värderingar av praktisk och teoretisk utbildning skulle elimineras. Detta var ett uttalande som statsrådet själv formulerat och som riksdagen anslöt sig till. Vi vet alla att sådana skillnader funnits. Uttalandet ger emellertid stöd för uppfattningen att skillnaderna alltjämt dröjer sig kvar.

Det förslag till förbättrat studiesocialt stöd åt elever efter grundskolan som riksdagen snart skall ta ställning till vilar på principen att vara utbildningspolitiskt neutralt.

När jag läste statsrådets svar kunde jag dock inte undgå en känsla av att det innehöll något av de tidigare värderingarna. Statsrådet säger nämligen att den »påtalade skillnaden i arvodesättning grundar sig på en bedömning av den arbetsinsats, som normalt är förbunden med olika former av undervisning, och inte på någon olikhet i värderingar med hänsyn till utbildningsresultatet mellan lektioner och demonstrationer». Statsrådet vill därmed, om jag förstått honom rätt, inte medvetet inlägga någon värdering i den lönemässiga skillnaden mellan den praktiska och teoretiska undervisningen, som i vissa fall är upp emot 25 procent. Men de som är berörda av denna skillnad i avlöning betraktar den ändå som en värdering av arbetsinsatsen även i avseenden som tydligen inte statsrådet avser. Att sålunda bedöma arbetsinsatsen är en i och för sig mycket svår och grannlaga uppgift. Den bedömning man kommer fram till vilken den än blir kan mycket väl diskuteras.

Många demonstrationer kräver mycket ingående förberedelser. Det gäller inte minst på det område, varifrån jag hämtat mitt exempel i interpellationen, nämligen skogsundervisningen. Läraren får ofta lov att gå ut i terrängen och bedöma skogsbeståndet, arbetstekniken och många andra faktorer. Övningen måste läggas upp på ett pedagogiskt riktigt sätt, och hänsyn måste också tas till att vissa olycksfallsrisker finns, när moderna motordrivna redskap och maskiner visas i praktiskt arbete.

Såvitt jag kan förstå finns det utrymme för samma ambition hos läraren vare sig det gäller en praktisk demonstration och övning eller en lektion i klassrummet för att erhålla ett pedagogiskt utbyte. Demonstrationen och öv-

Svar på interpellation ang. begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer

ningen fordrar därvidlag, enligt min mening, samma personliga engagemang, generellt sett, av en lärare som en lektion i klassrummet kräver.

Som jag förut sade är en värdering av de olika arbetsinsatserna mycket svår att göra och fordrar stor grannlagenhet. Jag ifrågasätter om den skall göras och om den i så fall står i överensstämmelse med det tidigare omnämnda riksdagsbeslutet.

Statsrådet säger i svaret: »Timlärarkungörelsens bestämmelser i detta likasom i andra avseenden är ett resultat av ingående överläggningar med vederbörande personalorganisationer.» Enligt de upplysningar jag fått har de av mig i interpellationen anförda synpunkterna också framförts av vederbörande personalorganisationer men utan att dessa har fått gehör och förståelse för desamma. Personalorganisationerna har av olika skäl närmast ansett sig nödsakade att acceptera det avtal som ligger bakom de nuvarande bestämmelserna.

Jag har i och för sig inte någonting emot att de förhållanden jag påtalat i interpellationen prövas i samma ordning som den i vilken de tillkommit — under förutsättning att de förhållanden som jag har berört i interpellationen också beaktas i sammanhanget.

Jag förutsätter såsom något självklart att ecklesiastikministern aktivt vill följa upp riksdagsbeslutet och principuttalet rörande värderingarna av olika former av undervisning i grundskolan så att kvardröjande rester av gamla och föråldrade värderingar snarast skall kunna elimineras. Jag anser att man med eller mot sin vilja får in sådana värderingar också när det gäller den fråga jag här tagit upp.

När personalorganisationerna på nytt tar upp dessa spörsmål förutsätter jag att ecklesiastikministern, bl. a. mot bakgrunden av de synpunkter jag anför, vill medverka till en positiv lösning av

berörda lönefrågor, även om de handlägges av ett annat departement.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang. begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Wennerfors frågat, dels efter syftet med den pågående långtidsutredningen och vilken funktion de uppgifter skulle fylla, som skolöverstyrelsen har begärt i en skrivelse till studieförbunden, ungdomsorganisationer och vissa nykterhetsorganisationer, dels om jag ville redovisa min principiella uppfattning beträffande den insyn och kontroll, som interpellanten befarar kan bli följden av statligt stöd till politiska ungdomsorganisationer.

De tidigare långtidsutredningarna har utförts av särskilt tillkallade sakkunniga. Arbetet med den nu pågående långtidsutredningen bedrivs som ett brett upplagt samarbete mellan offentliga myndigheter, näringslivet och den ekonomiska forskningen. Uppgiften att samordna de olika undersökningarna samt att utforma den slutliga rapporten åvilar finansdepartementets ekonomiska avdelning. Den pågående långtidsutredningen avser i första hand perioden 1966—1970 samt, där så är möjligt, utblickar fram till 1980.

Långtidsutredningarna har till syfte att utgöra ett så långt möjligt tillförlitligt orienteringsinstrument till ledning såväl för enskildas initiativ som för statens långsiktiga ekonomiska politik. För att utredningarna skall kunna utnyttjas härför är det nödvändigt att de på lämpligt sätt sammanfattar alla

Svar på interpellation ang. begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer

ekonomiskt betydelsefulla verksamheter inom samhällslivet. Bland dessa in-tar utbildningen en ledande plats.

De uppgifter som skolöverstyrelsen har begärt in för långtidsutredningens räkning från studieförbund och vissa andra organisationer får ses i detta större sammanhang som ett led i den allmänna kartläggningen av utvecklings-förhållandena inom olika samhällsom-råden. Om en sådan genomlysning skall komma till stånd, måste det vara av ett stort allmänt intresse att den bety-delsefulla sektor av kulturlivet, som folkbildningsarbetet utgör, också inbe-gripes. Icke minst från organisationer-nas egen synpunkt är det angeläget, att också deras speciella förhållanden upp-märksammas vid den avvägning av sam-hällsresurserna som kan bli aktuell. De uppgifter som begärts utgör minimi-uppgifter för att belysa kostnads- och personalförhållandena inom området. Någon detaljspecifikation av kostnads-poster har icke begärts. Motsvarande redovisning gäller även andra verksam-hetsområden.

Då interpellanten gör gällande, att man från en del organisationers sida blivit förvånad inför dessa, som han säger, ingående frågor, så bör det med-delas, att några uttryck för denna för-våning inte synes ha nått fram till den arbetsenhet i skolöverstyrelsen som handlägger folkbildnings-, ungdoms- och angränsande frågor. Kontakterna mellan folkbildningsroteln och organi-sationerna har i denna liksom i de flesta andra angelägenheter varit liv-liga. Även missnöjesyttringar har kom-mit fram, men de har samtliga gällt det förhållandet, att man ansett sig ha fått för kort tid för att besvara frågorna. En organisation — Högerens ungdomsför-bund — har förklarat sig önska vänta med besvarandet till dess att interpel-lationen besvarats. Ett stort antal or-ganisationer har däremot uttryckt sitt positiva intresse för en långtidsutred-

ning av detta slag, emedan den givit vederbörande organisation anledning att mera planmässigt och framåtsiktan-de tänka igenom organisatoriska och ekonomiska frågor. Någon avsikt att an-vända de begärda upplysningarna för att möjliggöra en ökad insyn i organi-sationernas verksamhet föreligger själv-klart inte. Den som något känner till det förtroendefulla samarbete, som exi-sterar mellan skolöverstyrelsen och de fria, statsunderstödda organisationerna behöver inte befara att något ökat be-roendeförhållande till den anslagsbe-viljande myndigheten skulle komma att uppstå som följd av långtidsutred-ningen.

Interpellantens andra fråga kan be-svaras kortfattat. Statsbidrag har, som bekant, utgått till politiska ungdoms-organisationer sedan 1957, fastän det då begränsades till den ungdomsfost-rande verksamheten. Om någon risk för farlig insyn och kontroll förelegat, då myndigheten hade till uppgift att tillse att de politiska ungdomsförbun-den uppfyllde detta statsbidragsvillkor, bör ju den risken ha försvunnit, när de politiska ungdomsförbunden fr. o. m. nästa budgetår får vissa schablonbidrag till *hela* sin verksamhet. Numera är alltså de politiska ungdomsorganisatio-nerna i bidragshänseende helt jäm-ställda med andra ungdomsorganisatio-ner. Det finns en tioårig erfarenhet att falla tillbaka på beträffande statsbi-dragsgivning till dessa organisationer. Enligt de principer som hittills gällt för verksamheten har myndigheten inte att ta befattning med förbundens inre förhållanden och skall inte heller söka påverka förbundens struktur eller mål-sättning. Dessa principer har hittills fungerat tillfredsställande för bägge parter, och de bör tillämpas även i fortsättningen.

Vidare anförde

Svar på interpellation ang. begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Inledningsvis vill jag tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det utförliga svaret.

Det är inte bara den enskilda människan som blir alltmer beroende av det allmänna. Även de organisationer och föreningar, vari den enskilde kan ha medlemskap, kommer alltmer i ett beroendeförhållande till staten och kommunerna. Är då organisationen politisk, ifrågasätter jag det statliga beroendet alldeles särskilt. Jag tror inte någon här i kammaren vill bestrida att en av de politiska organisationernas väsentliga uppgifter är att informera om sin politiska ideologi och sitt praktiska handlingsprogram, att skapa opinion och förmedla opinion, att propagera och agitera och att självfallet därigenom vinna anhängare. Denna politiska verksamhet ser vi ju inte snett på. Tvärtom, vi vill värna om den politiska verksamheten. Vi ser den som ett uttryck för demokrati. Men vad som framför allt för en svensk ter sig som ett demokratiskt idealförhållande är att de olika politiska organisationerna står fria och obundna. Opinionsbildningen måste få utvecklas fritt i samhället, och stat och kommun skall förhålla sig neutrala gentemot de politiska partierna och deras ungdomsorganisationer.

Herr talman! Jag har i korthet försökt deklarerat vad som för mig är det avgörande principiella skälet mot statsbidrag till politiska organisationer. Det är trots allt rätt många människor som kan finna det orimligt att den enskilde skattebetalaren skall vara med om att finansiera propaganda för politiska meningsriktningar vilka han inte sympatiserar med. Till detta kommer risken — även om den är liten, finns den dock där — för favorisering av vissa politiska riktningar.

Herr statsrådet och övriga närvaran-

de i kammaren har åtskilliga gånger förr fått lyssna till tankegångar som dessa. Bara för några veckor sedan behandlade riksdagen frågan om bidrag till politiska ungdomsorganisationer. I den debatten uttalades just oro för det beroendeförhållande som kan uppstå genom statlig insyn, kontroll eller indirekt dirigerings.

Hur snabbt kritikerna och de som med oro ser denna utveckling har fått rätt när de konstaterat tendenser i den riktningen har visat sig genom att skolöverstyrelsen utsänt ett frågeformulär, där de politiska ungdomsorganisationerna ombedes svara på en rad ingående frågor om sin verksamhet. Detta är också skälet till att interpellationen väckts.

Enligt detta frågeformulär vill man veta, om den politiska ungdomsorganisationen har kanslichef, kamrer, sekreterare; det efterfrågas antalet instruktörer, ombudsmän och konsulenter, det efterfrågas vidare kontors- och städningsspersonal och även antalet vaktmästare. Skolöverstyrelsen vill dessutom få uppgift om, vilken lön de olika befattningshavarna har, ja, t. o. m. vetenskapen om dessa olika befattningshavares utbildning anses tydligen väsentlig.

Uppgifterna om personalstyrkan gäller inte enbart det aktuella dagsläget eller det kommande året. Nej, den statliga myndigheten vill veta, hur den politiska ungdomsorganisationen bedömer personalstyrkans storlek och följaktligen omfattningen av verksamheten och medlemstalet, inte bara år 1970 utan ända fram till år 1980.

Låt mig ta ett exempel. Högerns ungdomsförbund har i dag cirka 30 000 medlemmar. Nog skulle väl både ecklesiastikministern och jag le litet underfundigt mot varandra, om vi satt som tjänstemän på skolöverstyrelsens folkbildningsrotel och fick in en uppgift från Högerns ungdomsförbund, att organisationen räknade med att man år

Svar på interpellation ang. begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer

1980 skulle ha inte 30 000 medlemmar utan 130 000 medlemmar eller kanske t. o. m. 150 000 medlemmar och att man alltså behövde avsevärt större personalstyrka och följaktligen ett mångdubblat statsbidrag. Jag tror som sagt, att både statsrådet Edenman och jag skulle le mycket gott, och jag tror inte att vi skulle fästa så stort avseende vid den lämnade uppgiften. Jag tror inte heller att långtidsutredningen skulle kunna fästa något större avseende vid en sådan bedömning.

Men det är inte bara löner och arvoden som skall redovisas. Nej, övriga driftutgifter skall också medtagas. Det är hyror, räntor, kostnader för bränsle, lyse, renhållning, förbrukningsmaterial, livsmedel m. m. Visserligen fordras ingen detaljspecifikation, men det är i alla fall fråga om huvudmannens totala utgifter.

De tjänstemän, som utformat detta frågeformulär, har säkerligen gjort detta i all välmening och utan biavsikter. Frågeformuläret passar förmodligen bra för t. ex. ett studieförbund, men att en politisk ungdomsorganisation tvekar inför de olika frågorna, det har jag full förståelse för.

Ecklesiastikministerns svar är, som sagt, utförligt. Men kan innehållet lugna mig och andra? Jag vill ur interpellationssvaret citera följande mening: »Någon avsikt att använda de begärda upplysningarna för att möjliggöra en ökad insyn i organisationernas verksamhet föreligger självklart inte.» Jag vill också gärna citera en annan mening: »Enligt de principer som hittills gällt för verksamheten, har myndigheten inte att ta befattning med förbundens inre förhållanden och skall inte heller söka påverka förbundens struktur eller målsättning.»

Jag ser med tillfredsställelse detta som en statsrådsdeklaration; såsom ett löfte i en till synes oväsentlig men i själva verket ur demokratisk synpunkt

viktig principfråga. Men därav måste ändå följa — och det är också ett uttryck för vår demokrati — att jag och många andra har att uppmärksamt och optimistiskt iakttaga vad som sker i fortsättningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 1015; och

till behandling av lagutskott motionen nr 1016.

§ 12

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13 och 14, statsutskottets utlåtanden nr 109, 110 och 115, bevillningsutskottets betänkanden nr 26, 35, 45 och 48, bankoutskottets utlåtande nr 37, tredje lagutskottets utlåtande nr 34, jordbruksutskottets utlåtanden nr 14 och 15 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 34 och 35.

§ 13

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 109 och 110 i nu nämnd ordning skulle uppföras närmast efter samma utskotts utlåtande nr 95 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 14

Till bordläggning anmälades konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 5 april 1949 om val av borgmästare och rådman,

nr 16, med uppgift å vilande förslag till upphävande av 31 § regeringsformen, och

nr 17, angående televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, såvitt angår jordbruksärenden.

§ 15

Anmälades en till herr förste talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 1017, av herrar Jönsson i

Ingemarsgården och *Hamrin* i Kalmar, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 158, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 11:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Denna motion bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.43.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 13 innevarande maj.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Nilsson i Lönsboda, som vid kammarens sammanträde den 5 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Herr talmannen meddelade, att herr Helén enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 20—den 27 innevarande maj.

Herr Helén beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den å bordet vilande motionen nr 1017.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 15—17 och jordbruksutskottets utlåtande nr 18.

§ 6

Anslag till skolväsendet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1964/65 till skolväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation*Punkterna 1 och 2*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkt 100, s. 194) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 20 000 kr., innebärande en anslagshöjning med 10 000 kr.

I detta sammanhang hade riksdagen till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Källqvist* och *Hilding* (I: 7) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Umeå (II: 12);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengt Gustavsson m. fl.* (I: 270) och den andra inom andra kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* (II: 317);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Dickson* väckt motion (II: 572) vari hemställts att riksdagen vid prövning av ifrågasatt medelstilldelning till SECO toge lämplig hänsyn till att denna organisation numera ej omfattar landet i dess helhet.

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 572 icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 7 och II: 12 samt I: 270 och II: 317, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 20 000 kr.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Källqvist*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Det gäller här bidrag till

Sveriges elevers centralorganisation, SECO. Kungl. Maj:t har föreslagit att man skall höja anslaget från det för innevarande budgetår upptagna beloppet, 10 000 kronor, till 20 000 kronor. Vidare har det motionerats från alla möjliga håll om en ytterligare höjning av detta anslag. Jag är inte säker på att de senare förslagen är så väl överlagda.

Jag såg i en tidning för inte så länge sedan en karikatyr — det är märkligt hurusom många av karikatyrtecknarna slår huvudet på spiken — där man såg ett sammanträdesbord, vid vars mitt satt en yngling, uppskattningsvis ungefär 16 år gammal, och på ömse sidor om honom regeringens ledamöter med väl igenkännliga fysionomier, alla med blickarna riktade på denne yngling. Ynglingen satt i en nonchalant ställning vid bordet, medveten om sin betydelse.

Jag är väl medveten om ungdomens betydelse och dess framför allt framtida roll. Det är ju ungdomen som skall överta från oss ansvaret för hur det skall gå här i landet och i världen. Men om man tillspetsar frågan något och säger sig att en sammanslutning, som omfattade vad som motsvarade den förutvarande småskolan, skulle upphöjas till remissinstans i frågor som rör undervisningen och därmed sammanhängande ting, t. ex. vad eleverna själva anser om hur lång ledighet de skall ha och hur undervisningsämnena skall formuleras, inser man att detta inte skulle vara på sin plats. Nu är visserligen många av eleverna i SECO något äldre, och det är möjligt ehuru inte säkert att de har större visdom än de yngre eleverna. Men jag tror att man får akta sig för att driva demokratien så långt på denna punkt. Nu skyndar många till för att bocka sig för ungdomen och räknar kanske också partipolitiskt med att få ungdomen med sig, ifall man ger ungdomen så mycket befogenheter som möjligt.

Jag vill säga att en organisation sådan som SECO kan fylla en stor uppgift.

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

Att den hoppar över skaklarna en smula är inte så märkvärdigt, men det får vara måtta på hoppandet över skaklar. Det förefaller som om det har varit åtskilligt att anmärka på mognad i denna organisation. Dessutom tycks det inte vara eleverna i skolorna som dirigerar utan just nu är det en mindre klick av personer som redan har slutat skolan, vilka personer är ganska radikalt inställda, som har påverkat den allmänna andan inom organisationen på ett som jag tycker icke fördelaktigt sätt.

Jag skall inte gå in på några detaljer beträffande en del förslag som framställdes vid den s. k. elevriksdagen. Förslagen var mycket avancerade och jag tror att det skulle vara mycket olyckligt om utvecklingen fortsatte i samma riktning som nu. Därtill kommer att, såsom motionsvis framhållits, en del läroverks elevkårer har lämnat organisationen, bl. a. det mäktiga Gotlands skolor. Jag ser att en representant för detta mäktiga landskap nu sitter på en framskjuten plats och deltar med sitt minspel i vad jag här har att säga. Det står i utskottets utlåtande att »SECO för närvarande genomgår en intern förtroendekris», och detta är tydligen riktigt. Men jag tror att det inte bara är en intern förtroendekris utan att hela strukturen bör ses över. Organisationen är för närvarande inte representativ för vad eleverna anser. Den är sålunda inte i sann mening demokratisk. Vissa organisatoriska förändringar bör genomföras, så att elevernas allmänna uppfattning kommer till uttryck i vad som sägs från SECO:s sida.

Det är av dessa och andra skäl — som jag inte i tidsknapphetens tecken bryr mig om att referera — som jag nu symboliskt vill yrka, att vi detta år inte höjer anslaget till 20 000 kronor utan låter det fortfarande utgå med 10 000 kronor. Under det kommande året får vi sedan se om förhållandena förbättras. Jag tror inte att det är pengar som behövs för att förbättra förhållandena

utan det är en förändring i andan som är erforderlig och det är därför, herr talman, som jag ställer detta yrkande.

Jag kanske också bör påpeka, att i den plan vi har fått för voteringen står inte att detta yrkande är ställt, men jag har inte för avsikt att begära votering på det varför det inte inverkar på procedurens gång.

I detta anförande instämde herr *Svenungsson* (h).

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Jag tycker för egen del att det ligger mycken sanning i de synpunkter som herr Dickson redovisade. Jag tror att vi litet var är medvetna om att intresset för den ungdom, som är energisk och framåt men som kanske ändå inte är tillräckligt mogen för att ta ställning i vissa frågor, är något överdrivet. Det bör därför räcka med det intresse som Kungl. Maj:t har visat i år genom att öka anslaget till SECO. Man bör vila på hanen tills man får se hur utvecklingen kommer att te sig i fortsättningen. Jag tror det är riktigt som utskottet sagt, att SECO för närvarande genomgår en förtroendekris. Innan förhållandena stabiliserat sig i flera avseenden tror jag att vi med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bör för något år framåt lugna oss med ytterligare anslag.

Jag vill dock framhålla, att jag anser det riktigt att ungdomen är med i det allmänna resonemanget beträffande samhället och dess utveckling. I likhet med herr Dickson tror emellertid inte heller jag, att vi skulle vara villiga att medverka till att alla de önskemål, som framfördes vid den s. k. elevriksdagen, förverkligades.

Det är dessa synpunkter som legat till grund för utskottets ställningstagande och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *DICKSON* (h):

Herr talman! Jag vill endast konsta-

Pedagogiskt utvecklingsarbete

tera att herr Nilsson i Göingegården inte bemött mitt yrkande utan ett yrkande som inte ställts i kammaren om höjning av anslaget.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Dickson under överläggningen framställda yrkandet att anslaget måtte bibehållas vid 10 000 kronor; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölles.

*Punkten 6***Pedagogiskt utvecklingsarbete**

Kungl. Maj:t hade (punkt 103, s. 197—205) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 110 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Adolfsson (I: 471) och den andra inom andra kammaren av herr Holmberg m. fl. (II: 606), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte till pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet och för yrkespedagogisk reformverksamhet under den nya rubriken Pedagogiskt utvecklingsarbete i överensstämmelse med de centrala skolmyndigheternas förslag anvisa 3 481 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lundström m. fl. (I: 493) och den

andra inom andra kammaren av herr Ohlin m. fl. (II: 604), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte medge att anslaget till yrkespedagogisk forskning uppräknades med 250 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och därför till Pedagogiskt utvecklingsarbete för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 360 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av herr Wennerfors väckt motion (II: 610), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta att till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 471 och II: 606, I: 493 och II: 604 samt II: 610, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, till Pedagogiskt utvecklingsarbete för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 110 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken Andersson, herrar Axel Johannes Andersson, Källqvist, Widén, Per Petersson, Staxäng och Ståhl, fröken Elmén samt herrar Nilsson i Göingegården och Svensson i Ljungskile, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 471 och II: 606, I: 493 och II: 604 samt II: 610, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, till Pedagogiskt utvecklingsarbete för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 430 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Skolöverstyrelsen begär i sina petita för budgetåret 1964/65, att anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete skall höjas till 3 481 000 kronor. I statsverkspropositionen har departe-

Pedagogiskt utvecklingsarbete

mentschefen prutat mycket kraftigt på detta berättigade anslagsäskande.

I motion 610 i denna kammare understrykes vikten av att det tal som vi gärna för på våra läppar om en fortskridande skolreform och om en progressiv skolutveckling också omsättes i nödvändiga anslagshöjningar och inte stannar bara vid ord. I motionen nämnes bl. a., att några mera omfattande forskning om de individualiseringsmetoder, som vi alla är överens om måste användas i vår skola, inte finns för närvarande. Det framhålls också på tal om dessa individualiserande hjälpmedel, att t. ex. en enda programmerad lärokurs kan kosta hundratusentals kronor, om resultatet skall bli något så när tillfredsställande. Det krävs alltså ganska mycket pengar för att vi på detta område, som vi kallar pedagogiskt utvecklingsarbete, skall kunna åstadkomma någonting av betydelse.

I innevarande års petita utvecklar skolöverstyrelsen principerna för utformningen av detta pedagogiska utvecklingsarbete. Det sägs att denna forskning i första hand bör koncentreras till sådana problem som är av principiell vikt dels för den fortsatta skolutvecklingen, dels för förverkligandet av de avsikter som låg bakom riksdagens beslut i fråga om grundskolans målsättning och arbetsformer. Vidare framhålls det, att undersökningarna skall igångsättas av överstyrelsen men att de kan — och det är en klok begränsning — utföras på redan existerande vetenskapliga institutioner. Dessa principer bör man utan vidare kunna godta som utgångspunkt för ett intensifierat pedagogiskt utvecklingsarbete.

Statsutskottet framhåller, såsom det tidigare också har gjort, att det måste anses vara av stor vikt, att ett pedagogiskt och psykologiskt utvecklingsarbete oavbrutet får pågå, men utskottet drar knappast de nödvändiga slutsatserna av detta riktiga konstaterande.

De borde ha blivit, att utskottet anslutit sig till motionsyrkandena om förhöjt anslag till utvecklingsarbetet. Nu godtar utskottet i stället departementschefens argumentering för det nedprutade anslaget. Jag kan inte finna annat än att man har varit alltför försiktig i sin bedömning av vad som behövs i detta avseende, när man har intagit denna ståndpunkt.

I reservation nr 2 vid punkten 6 föreslås, att riksdagen skall besluta ett något förhöjt anslag till det pedagogiska utvecklingsarbetet. Jag tycker egentligen inte, att ens reservationen har varit så frikostig som den borde ha varit, men då den i stora drag tillgodoser motionsyrkandena, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 vid punkten 6 av fröken Andersson m. fl.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Ecklesiastikminister Edenman skyller på den omorganisation av skolväsendets centrala ledning som skall äga rum under nästa budgetår och menar att den medför sådana hinder för en betydande expansion av det pedagogiska utvecklingsarbetet, att han inte kan godta de medelsanspråk som framställts av överstyrelserna. Det intressanta är att utskottet i sin skrivning kraftigt betonat att ett pedagogiskt och psykologiskt utvecklingsarbete skall pågå oavbrutet, men utskottet följer i alla fall departementschefen med hänsyn till de skäl som denne har anfört.

Herr talman! Vi befinner oss i en situation då det s. k. kösamhället sträcker sig ut över många fält. Det gäller inte minst yrkesutbildningens område. Det står faktiskt ganska långa köer utanför yrkesskolorna. Vårt utbildningssamhälle måste emellertid utvecklas på kösamhällets bekostnad. De tekniska framstegsfaktorerna — dit räknas inte minst en förbättrad yrkesutbildning — måste enligt min mening framstå som betydelsefulla också för det ekonomiska framåtskridandet. En yrkespedagogisk

Pedagogiskt utvecklingsarbete

forskning skulle därför vara ett led i kampen mot kösamhället.

Stat, landsting och kommuner har under lång tid bidragit till att uppföra byggnader och skaffa en hel mängd god utrustning för verkstäder och olika slags undervisningslokaler och till ett mycket stort antal yrkesavdelningar. Allt detta tillhör dock så att säga den yttre ramen för yrkesutbildningen. Det är inte bara fråga om den yttre apparaturen, utan det gäller också att komma åt yrkesskolans inre arbete. Detta har emellertid ägnats ganska ringa uppmärksamhet, och i årets statsverksproposition föreslår regeringen mycket blygsamma belopp för yrkespedagogisk forskning.

Dessutom är vi inne i ett skede, då omskolningsverksamheten måste framstå som alltmer betydelsefull. Just detta förhållande, att de flesta som behöver omskolas är vuxna människor, medför naturligtvis särskilda yrkespedagogiska problem som behöver utredas. Därför menar jag att vi behöver satsa mera på en yrkespedagogisk forskning. En sådan åtgärd borde vara ett led i kampen mot kösamhället.

Nu har KÖY föreslagit en ökning av anslaget till yrkespedagogisk forskning med 250 000 kronor. Regeringen har inte biträtt detta förslag. Ett antal reservanter har emellertid enats om att höja anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete, vari den yrkespedagogiska forskningen ingår, med 320 000 kronor.

Jag skulle därför, herr talman, vilja yrka bifall till reservationen nr 2 vid punkten 6 av fröken Andersson m. fl., vilket innebär en uppräkningsanslag till drygt 2,4 miljoner kronor.

I detta anförande instämde herr Westberg (fp).

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord för att motivera ett förslag, som jag skall ställa. Det belopp som de centrala skolledningarna begär på den-

na punkt har ju ansetts nödvändigt för att förverkliga riksdagens intentioner i fråga om skolans målsättning och arbetsformer. För vår del tycker vi att skolmyndigheterna har goda skäl för sitt förslag, och vi har därför motionerat i överensstämmelse med detta. Det kan väl tänkas att en myndighet hugger till i överkant, men varken regeringen eller utskottet har påstått — och ännu mindre bevisat — att det förhåller sig på det sättet. Då är det ju förklarligt om också en lekman ansett sig vara på den säkra sidan när det gäller att bedöma, huruvida det finns behov av de åtgärder och den attiralj som skolledningarna vill ha.

Regeringen har emellertid gjort en invändning av ett annat slag. Den förnekar inte behovet men säger att det är nödvändigt av »rent ekonomiska skäl» att pruta på de centrala skolledningarnas förslag. Det är, menar man, nödvändigt att göra en annan avvägning av olika statsutgifter än vad vi motionärer har velat göra. När vi är inne på denna fråga — den s. k. avvägningen mellan olika statsutgifter och naturligtvis också metoderna för att skaffa pengar till dessa utgifter — vågar väl också en lekman ha vissa meningar om hur en sådan avvägning skall ske. Utan att i detta sammanhang utförligare gå in på frågan om avvägningen mellan exempelvis rustningskostnader och skolutgifter vågar jag påstå, att man mycket väl kunde bereda utrymme för de ytterligare skolutgifter som det nu gäller.

Utskottet har emellertid påstått att det skulle uppstå vissa hinder för genomförandet av de uppgifter som skolöverstyrelsen har planerat. Det anges emellertid ingenting alls om vilka hinder det är som skulle omöjliggöra den utveckling av skolväsendet som det ifrågavarande anslaget skulle tillåta. Innan utskottet har förklarat vad det menar härmed, är det omöjligt att föra en diskussion på denna punkt.

Pedagogiskt utvecklingsarbete

I skolöverstyrelsens petita finns emellertid en detaljerad beskrivning om vad pengarna skall användas till. Vi motionärer har utgått ifrån att skolledningarna då också har provat hur det hela skall klaras i praktiken. Om det hade funnits påtagliga bevis för att programmet är orealistiskt, så att det inte går att genomföra det av tekniska eller personella skäl, skulle väl detta ha framförts redan i propositionen, men så har inte skett. I varje fall har utskottet inte hittills kommit med någonting alls som vederlägger överstyrelsernas framställning och den ståndpunkt som dessa tydligen intar, nämligen att de, om de får dessa pengar, skall kunna förverkliga de avsedda anordningarna.

Herr Källstad har redan påvisat det märkliga i att man anför en förestående omorganisation och rationalisering på detta område som skäl till att inte lämna det anslag som behövs för en sådan rationell ordning. Detta är ju helt inkonsekvent. I reservationen vid denna punkt har också överstyrelsernas förslag prutats kraftigt. Det har inte heller där anförts några skäl för denna åtgärd, men så mycket kan sägas att reservanterna i alla fall tar ett betydande steg i rätt riktning. Efter vad jag har sagt är det självklart, att jag i detta fall har större sympatier för reservationen än för utskottsförslaget, men jag föreslår i första hand bifall till motionen II: 606.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! För några dagar sedan roade jag mig med att bläddra igenom protokollen från vårriksdagen 1962, i vilka riksdagens ledamöter i det ena debattinlägget efter det andra yttrade vackra ord om grundskolereformen. Många talare framhöll då vikten av att reformeringen och försöksverksamheten på skolans område inte avstannade. Några använde t. o. m. uttrycket »en 2—Andra kammarens protokoll 1964. Nr 25

fortskridande skolreform». Herr Edén sade själv att vi måste ställa resurser till skolans förfogande när det gäller det inre arbetet, och herr Helén påminde om att den organisatoriska försöksverksamheten nu var slut och att det gällde att koncentrera resurserna och krafterna på skolans inre arbete. Andra talare deklarerade samma uppfattning.

Men vad har sedan dess hänt med det pedagogiska utvecklingsarbetet? Vilken hjälp och vilka anvisningar har lärarna fått i detta s. k. skolans inre arbete? Förra året begärde skolöverstyrelsen ett till 2,5 miljoner förhöjt anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete, men departementschefen stannade vid 1,8 miljon, vilket senare också blev riksdagens beslut. I år har skolöverstyrelsen ökat sitt anslagsäskande med nästan 1 miljon kronor, men departementschefen har bara föreslagit en ökning med 300 000 kronor. Det är väl ändå ganska märkligt, att det skiljer på nästan 1 miljon kronor mellan skolöverstyrelsens samt departementschefens och utskottsmajoritetens bedömning.

Departementschefen hänvisar till att man måste göra en avvägning i förhållande till andra angelägna ändamål inom skolområdet. Ja, givetvis måste en avvägning ske. Men jag hävdar att departementschefens och utskottsmajoritetens bedömning är uppseendeväckande felaktig. Den står sannerligen i bjärt kontrast till de många vackra uttalanden som gjordes 1962.

Det är två skäl som gör att jag kraftigt vill markera vad som här skett och vad som sker. Dels står vi inför ytterligare skolreformer — det gäller gymnasium, fackskola och yrkesskola — som ställer stora krav på psykologiskt och pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolsektorn, dels har vi hittills bara satsat på den kvantitativa expansionen, d. v. s. på att så många människor som möjligt skall få möjligheter till utbild-

Pedagogiskt utvecklingsarbete

ning. Men den kvantitativa expansionen får inte skymma kvalitetskravet.

Inom högerpartiet har vi under några år arbetat med en utformning av vårt kulturprogram, och den överarbetningen är nu klar. I det programmet pekar vi på och understryker att kravet på kvalitet inom utbildningssektorn inte får eftersättas. Vi kräver hög kvalitet på alla nivåer i undervisningen, och vi betonar att kvalitetsbegreppet måste dominera i målsättningsdebatten. Inte minst de s. k. avnämarna fäster mycket stort avseende vid just kvalitetsaspekten.

Jag vill fråga herr Edenman hur han ser på kvalitetskravet. Är herr Edenman enbart intresserad av den kvantitativa expansionen? Kan vi inte i dag i varje fall få ett löfte, att herr Edenman skall överväga sin inställning till kvalitetskravet d. v. s. till den punkt det här gäller, alltså det pedagogiska utvecklingsarbetet?

Jag kan heller inte underlåta att till utskottsmajoriteten ställa frågan: Om nu herr Edenman vidhåller sin negativa inställning till det pedagogiska utvecklingsarbetet — d. v. s. har kvar sin attityd till kvalitetskravet — kan man då tänka sig att de ledamöter som utgör majoritet i utskottet överväger sin inställning till denna fråga?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Under denna punkt föreslås med hänsyn till omorganiseringen av skolväsendets centrala ledning, att de nuvarande båda reservationsanslagen till pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet och yrkespedagogisk reformverksamhet ersätts med ett nytt reservationsanslag, som har betitlats pedagogiskt utvecklingsarbete. De föregående talarna har här nämnt att de båda överstyrelserna sammanlagt åskat 3 481 000 kronor, vil-

ket belopp överstiger det nu utgående med cirka 60 procent. Departementschefen har stannat vid 2 110 000 kronor. I propositionen har även angivits att det finns en reservation på cirka 300 000 kronor.

Den förestående sammanslagningen av de båda överstyrelserna kommer helt naturligt att under en övergångstid innebära en påfrestning i organisatoriskt och administrativt avseende. Vore sig man kallar det för belastning eller någonting annat är det väl ingen som tror annat än det under övergångstiden kommer att bli ett omfattande merarbete. Varken herr Holmberg eller de övriga kan bortse från detta.

Herr Nordstrandh säger, att departementschefen kraftigt prutat på överstyrelsernas anslagsäskanden. Men jag vill fästa de ärade kammarledamöternas uppmärksamhet på att den reservation, som herr Nordstrandh m. fl. yrkat bifall till, också innebär en väsentlig prutning på vad överstyrelserna föreslagit — inte mindre än cirka 1 miljon kronor. Om den avvägningen är bättre än vad utskottsmajoriteten har stannat för kan väl ingen bevisa.

Vi i utskottsmajoriteten har ingen anledning att på något sätt ta tillbaka vad vi sagt i utlåtandet, nämligen att ett pedagogiskt och psykologiskt utvecklingsarbete skall fortgå oavbrutet. Hade vi inte ansett detta, hade vi helt naturligt inte yrkat bifall till ett anslag på över 2 miljoner kronor. Sedan får det väl bli en avvägningsfråga i detta som i många andra fall.

När herr Wennerfors talar så — jag höll på att säga högljutt — om högerens kulturprogram, må det vara högerens egen sak. Jag vill bara i sammanhanget säga, att det finns vissa mer eller mindre självkorade kulturpersonligheter som redan nu har underkänt detta kulturprogram. Om jag inte är fel underrättad har vissa av dem t. o. m. varit med om programmets utarbetande. Jag tycker alltså inte att detta program är så

Pedagogiskt utvecklingsarbete

särskilt mycket att ståta med i detta sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det är huvudsakligen på en punkt, som jag något skulle vilja polemisera mot utskottets ärade talesman. Utskottet har alldeles tydligt till ganska stor del motiverat sin avvisande attityd mot ett högre anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete med att den sammanslagning av de båda överstyrelserna, som nu kommer att ske, skulle medföra så hårda påfrestningar på överstyrelserna, att det inte skulle bli tid över för dem att syssla med sådant som pedagogiskt utvecklingsarbete. Därför skulle man vara tvungen att något skjuta detta arbete på framtiden. Av vad utskottets talesman anförde kanske man då får utläsa, att utskottet i framtiden skall se mer välvilligt på dylika anslagsyrkanden.

Den pågående utformningen av det pedagogiska utvecklingsarbetet, experimentverksamheten o. s. v. skall emellertid icke ligga just i överstyrelsernas händer. Överstyrelserna tar initiativen och ger eventuellt riktlinjer. Men arbetet kan utföras på åtskilliga av de pedagogiska och psykologiska institutioner som ju finns i alla våra universitetsstäder. Mycket av arbetet kommer givetvis att utföras ute i våra skolor, inte bara försöksskolor och försöksgymnasier. Den snabba vidareutveckling av den pedagogiska forskningen, som här åsyftas, behöver alltså inte innebära en sådan belastning på överstyrelserna, att arbetet måste skjutas på en alltid oviss framtid.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström sade att det blir merarbete med den förestående omorganisationen. Därmed ville han väl ge uttryck för utskottsmajoritetens förklaring till att

man har prutat ned anslaget så kraftigt som fallet är. Ja, det är troligt att det blir merarbete. Men för det första avser ju det ökade anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete bl. a. att skapa bättre tekniska och personella resurser för att klara det ökade arbete som förestår inom skolan, och för det andra har herr Karlsson i Olofström inte presterat någonting som kan förklara på vilket sätt utskottet anser sig kunna jäva överstyrelsernas mening, att man kan klara detta arbete, till vilket man behöver anslag.

Jag tycker det är ganska förmätet av utskottet att utan någon som helst saklig motivering sätta sig över vad de båda överstyrelserna i sina mycket preciserade petita uttalat om behovet och om vad som kan göras bara pengarna anslås. Detta har, som sagt, varken utskottet i sin skrivning eller herr Karlsson i Olofström i sitt anförande på något sätt vederlagt.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Herr Nordstrandh bemötte herr Karlssons i Olofström argument, att nu skall de båda överstyrelserna slås samman och då måste ett uppehåll göras i det pedagogiska utvecklingsarbetet — i varje fall kan man inte satsa på det i den utsträckning som man kanske skulle vilja. Jag tyckte ändå att jag kunde skönja en viss positiv inställning mellan raderna i herr Karlssons anförande. På en punkt framförde han emellertid en synpunkt som jag måste invända mot.

Herr Karlsson ville bemöta mig med att hänvisa till att högerpartiets kulturprogram skulle vara underkänt av vissa personer. Ja, herr Karlsson i Olofström, vi har nog räknat med att inte på alla punkter kunna få instämmanden i kulturprogrammet. Meningen med ett kulturprogram är väl också att det skall skapa debatt. Inte heller i det kulturprogram herr Karlsson i Olofström om-

Pedagogiskt utvecklingsarbete

fattar kan man väl räkna med instämmanden på alla punkter.

Men i ett avsnitt tycker jag att herr Karlsson i Olofström skulle kunna instämma med oss, nämligen när vi talar om kvalitetskravet. Den frågan har emellertid herr Karlsson inte velat beröra. Det vore intressant om herr Karlsson, ifall han åter går upp i talarstolen, kunde utveckla sin syn på kvalitetskravet inom utbildningssektorn.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag kan börja där den senaste ärade talaren slutade: det innebär inte någon påfrestning för mig att säga att jag är fullt överens med herr Wennerfors och hans meningsfränder om att kvalitetskrav skall ställas på olika områden av utbildningsväsendet.

Jag har aldrig sagt, herr Nordstrandh, att det inte kommer att finnas någon tid för pedagogiskt utvecklingsarbete i den nya skolöverstyrelsen. Vad jag sagt är att vi hyser den uppfattningen, att det inte nästa budgetår blir tid för sådant arbete i den omfattning som de resta anslagskraven skulle förutsätta.

När det gäller statsutskottets ställningstaganden i framtiden kan jag inte utställa några växlar; mitt mandat som ledamot av riksdagen utgår den sista december i år, och hur det blir i fortsättningen vet inte jag. Det vore alltså ingen mening i att jag utställde växlar på detta område, som gav vid handen att frågan skulle behandlas på ett annat sätt i fortsättningen.

Herr Holmberg säger att jag inte presenterat några motiveringar för prutningen på överstyrelsernas äskanden. Men varje ledamot av kammaren och för övrigt vem som helst som läser statsverkspropositionen finner ju, att det inte bara är på detta område som Kungl. Maj:t ansett sig böra företa en nedprutning av de belopp myndigheterna begärt i anslag. Jag tror för min del att departementschefen har möjlighet att bedöma vad som är möjligt och inte möj-

ligt att utföra. Vi får heller inte glömma bort att anslagen skall ses sammanräknade och att det måste skaffas täckning för utgifterna.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! De båda överstyrelserna har begärt ett relativt högt belopp. Eftersom de gjort detta, måste man utgå från att de också vet med sig, att de har tid och möjlighet att använda detta belopp på det sätt de har skisserat. Att taga talet om att de icke på grund av sammanslagningen skulle ha möjlighet att administrera forskningsarbetet till intäkt för att skära ned det begärda beloppet innebär på sätt och vis ett misstroendeavotum mot de bägge överstyrelsernas förmåga att beräkna vad de kan göra och att avgöra vilket belopp de behöver för detta.

Däremot vill jag inte invända något mot att man för in resonemanget på avvägningar. Det är en annan sak. Men att trycka så starkt på den aktuella sammanslagningen och i denna finna ett motiv för den negativa attityden tycker jag är helt felaktigt.

Till slut: ingen har begärt att utskottets ärade talesman skulle utställa någon växel för utskottets räkning för framtiden. Det vare mig helt fjärran att vilja begära något sådant. Däremot skulle han kanske kunna ställa ut en växel för framtiden rörande hur han själv vill se på denna fråga — positivt och kvalitativt.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Självfallet är det ingen som förmenar departementschefen att göra avvägningar och bedöma olika frågor på ett annat sätt än de bägge överstyrelserna gör. Regeringens väsentliga invändning gäller emellertid de ekonomiska hindren. När man kommer till frågorna om avvägning kan det vanligen anföras skäl för den ena och den

Pedagogiska hjälpmedelscentraler

andra ståndpunkten. Jag anser att det finns goda skäl för att göra en avvägning som möjliggör för skolöverstyrelsen att få dessa pengar.

Utskottets ståndpunkt är emellertid något annorlunda. I utskottets skrivning står det nämligen, att det »vissa hinder» i andra avseenden finns. Det har framgått att det tydligen är den förestående omorganisationen som står i vägen. Eftersom utskottet gjort detta uttalande, är det väl rimligt att vi får mera preciserat vari dessa hinder består.

De båda överstyrelserna som sköter den praktiska handläggningen av dessa frågor har gjort upp en lång katalog över uppgifter som skall genomföras. Man har självfallet innan man begärt pengar till uppgifterna diskuterat hur dessa skall klaras i praktiken. Om utskottet kan prestera några bevis för att de bägge överstyrelserna inte kan klara detta, får man självfallet ta frågan under övervägande, men hittills har utskottet inte anfört en stavelse om vari dessa hinder består.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Herr Nordstrandh säger att överstyrelserna bäst förstår dessa frågor och att riksdagen bara har att rätta sig efter deras uppfattning. Jag undrar om herr Nordstrandh vill uttala som en princip, att riksdagen bara har att rätta sig efter alla de statliga myndigheterna — oavsett om det gäller skolöverstyrelsen, järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — när dessa framlägger sina petita. Departementet skall naturligtvis inte alls pröva dessa äskanden utan det skall bara sammanställa dem och sedan presentera dem i propositionen.

Nej, herr Nordstrandh, så enkelt är det inte. Jag har tidigare sagt att jag inte tror att det är några noviser som inom departementet har att i detta fall granska de petita och förslag, vilka

kommer från de bägge överstyrelserna. Man har även inom departementet möjlighet att göra en förnuftig avvägning, och jag tror att en sådan har gjorts.

Med detta tror jag att jag även har svarat herr Holmberg.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen 2) av fröken Andersson m. fl.; samt 3:o bifall till motionerna I: 471 och II: 606; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 84 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 7**Pedagogiska hjälpmedelscentraler**

Sedan punkten föredragits anförde

Pedagogiska hjälpmedelscentraler

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! I strävan att effektivisera undervisningen i våra skolor byggs för närvarande s. k. pedagogiska hjälpmedelscentraler. Dessa skall betjäna skolorna med information om och demonstration av hjälpmedel samt bedriva utställningsverksamhet. På detta sätt kommer kommunerna i fråga om skolans utrustning, institutioner, materiel och hjälpmedel av skilda slag att få ett informations- och rådgivningsorgan av väsentlig betydelse. Även de tillsatta utbildningskonsulenterna får härigenom möjlighet att på effektivare sätt fullgöra sina uppgifter när det gäller information om de olika hjälpmedlens användning, o. s. v.

Dessa centraler skall byggas upp med statliga medel, varvid staten skall stå för alla kostnader, såsom lokalkostnader, lön till föreståndare samt skrivhjälp.

I årets statsverksproposition har äskats anslag med 1 044 000 kronor för utbyggandet av hjälpmedelscentraler. Under punkt 7 har utskottet även behandlat motionerna I: 9 och II: 7, där vi yrkar att beloppet skall höjas till 45 000 kronor per central, d. v. s. med sammanlagt 480 000 kronor. Vi har motiverat vårt yrkande med att kostnaderna för uppsättningen av en sådan lokal erfarenhetsmässigt belöper sig till nämnda belopp.

Anledningen till detta påstående är att länskolnämnden i Örebro län framräknat denna kostnad vid planeringen av den hjälpmedelscentral som skall starta i Örebro län. Då nu inte tillräckliga medel ställs till förfogande för att organisera denna har länskolnämnden vänt sig till landstinget med begäran om hjälp att fylla ut den brist som uppstår, d. v. s. skillnaden mellan de verkliga kostnaderna och det statliga anslaget. Då en sådan sak inte faller inom ett landstings verksamhetsområde hade det varit naturligt att avslå en sådan framställning. Vi har emellertid

i landstinget ansett, att saken är så be-hjärtansvärd och initiativet så riktigt att vi har sökt ordna ett tillfälligt lån till länskolnämnden från landstinget. Nu frågar man sig om principen är riktig att först besluta om en utbyggnad av dessa hjälpmedelscentraler men sedan inte anslå tillräckliga medel härtill. Det är väl ändå inte tillfredsställande.

Utskottet säger i sitt utlåtande att medelsbehovet är väsentligt större än vad man från början tänkt sig och därför har departementschefen förordat en viss höjning. Utskottet anser att denna höjning är så avsevärd, att någon höjning därutöver inte synes böra företagas, och avstyrker motionen. Men herr talman, även om nu höjningen av anslaget är betydande, är den ändå inte tillräcklig. Det vore intressant att höra utskottets talesman redogöra för hur ni resonerat, om ni över huvud taget tänkt på att man måste anslå tillräckliga medel för att kunna sätta i gång en sak.

Nu finns ju vid punkt 7 i detta utlåtande ingen reservation för ett högre anslag, varför jag finner det meningslöst att yrka bifall till motionen, men jag hoppas att ecklesiastikministern vill ta sig en funderare på förhållandet och söka avhjälpa bristerna så snart som möjligt. Det har ju redan tidigare i dag av en del talare anmälts missnöje med kvaliteten av grundskolans utbyggnad. Jag skulle gärna vilja instämma i kritiken och uttrycka missnöje med att man nu inte vill effektivisera grundskolan på detta plan som ändå är så väsentligt för undervisningen. Vi bör ju, när vi nu har fått en grundskola, alla sträva efter att göra den så effektiv som möjligt.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften
av grundskolor m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 106, s. 210—217) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 1 180 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Eric Gustaf Peterson* (I: 66) och den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt* och herr *Keijer* (II: 86), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till riksdagen om en reform — eventuellt genomförd etappvis — innebärande att delningstalet i avseende på slöjdgrupper sänktes till 17;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman* och herr *Eric Gustaf Peterson* (I: 67) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund m. fl.* (II: 87);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Olsson m. fl.* (I: 105) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.* (II: 137), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av Bidrag till driften av grundskolor m. m. under åttonde huvudtiteln måtte medge att statsbidrag finge utgå till yrkeslärare vid övningsundervisning inom 9y skog, även då elevantalet understeg 12 i enlighet med vad i motionerna anförts, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av härför erforderliga tillämpningsföreskrifter m. m.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Larfors* och *Bengt Gustavsson* (I: 324) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundkvist m. fl.* (II: 326), i vilka hemställts att riks-

dagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid tillämpningen av det i 1 kap. 4 § skolstadgan fastställda poängsystemet för bedömande av skolväsendets omfattning i viss kommun hänsyn även toges till den kommunala musikundervisningen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 407) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 489), i vilka hemställts att riksdagen måtte 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att skolöverstyrelsen gäves i uppdrag att under läsåret 1965/66 göra kartläggning av grundskolans läge i fråga om tillgång på personal, lokaler, läroböcker och andra hjälpmedel, angivande i vilken utsträckning brister föreläge samt analyserande orsakerna till eventuellt föreliggande brister, samt anhålla att Kungl. Maj:t i 1966 års statsverksproposition redovisade denna kartläggning och framlade förslag för ett planmässigt tillgodoseende av föreliggande behov; samt 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att målsättningen för Kungl. Maj:t och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under perioden fr. o. m. läsåret 1966/67 t. o. m. läsåret 1972/73 genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet på grundskolans alla stadier, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 477) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 585), i vilka hemställts att riksdagen måtte 1. uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under 1960-talet genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att så snart ske kunde ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever, samt 2. besluta att på mellanstadiet medge

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

delning av slöjdgrupp om antalet elever överstege 17, varvid medel för ändamålet finge utgå ur anslaget till Grundskolor: Bidrag till driften av grundskolor m. m. under åttonde huvudtiteln;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hultell* (I: 484) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och herr *Wennerfors* (II: 593), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att delningstalen i textil- och trä- och metallslöjd på grundskolans låg- och mellanstadium ändrades på så sätt att delning av klassen skulle ske i likhet med redan gällande bestämmelser för grundskolans högstadium;

dels en inom första kammaren av herr *Lager* väckt motion (I: 487);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 503) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 580), i vilka hemställts 1. att riksdagen måtte a) besluta att lärare skulle ha rätt att på begäran av elev och dennes målsman biträda med råd vid det fria tillvalet, b) uttala att högstadiets utformning icke finge utgöra hinder för en fastare inriktning på ämnesgrupperingen i syfte att *dels* åstadkomma homogenare klasser, *dels* åvägabringa en bättre lösning av klassföreståndarproblemet, c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om *dels* förslag till utbyggnad av systemet med observationsklasser i syfte att därigenom underlätta disciplinproblemets snara lösning, *dels* utredning och förslag till de övriga åtgärder som i enlighet med motionernas syfte ökade grundskolans möjligheter att infria de förväntningar som ställts på denna skolform; 2. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar;

dels en inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och herr *Wennerfors* väckt motion (II: 482), vari hemställts att

riksdagen måtte besluta a) att den maximering av antalet specialklasser i form av 15-procentregeln som nu gällde upphävdes fr. o. m. läsåret 1964/65, b) att skolmognadsklasserna fr. o. m. läsåret 1964/65 skulle omfatta hela lågstadiet;

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och herr *Wennerfors* väckt motion (II: 592), vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under perioden t. o. m. läsåret 1970/71 genomförd, successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier så att ovannämnda läsår i samtliga klasser inom grundskolan delningstalet 25 normalt icke finge överskridas i någon klass.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 66 och II: 86, I: 484 och II: 593 samt I: 477 och II: 585, sistnämnda båda motioner i vad de avsåge delning av slöjdgrupp, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionen II: 592, i vad den avsåge delningstalet på grundskolans mellanstadium samt i glesbygdernas grundskolor, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 592, såvitt nu var i fråga, till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 1 180 000 000 kr.;

IV. att motionerna I: 67 och II: 87 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 105 och II: 137, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande en omprövning av bestämmelserna om delningstalet vid undervisning på skoglig linje (9 skog) inom grundskolan;

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

VI. att motionerna I: 324 och II: 326 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 407 och II: 489, I: 477 och II: 585 samt II: 592, samtliga motioner i vad de avsåge målsättningen för sänkningen av elevantalet i grundskolan, icke måtte bifallas av riksdagen;

VIII. att motionerna I: 407 och II: 489, i vad de avsåge en kartläggning under läsåret 1965/66 av grundskolans läge, icke måtte bifallas av riksdagen;

IX. att motionen I: 487 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att motionerna I: 503 och II: 580 samt II: 482 icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under I. och VII. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 66 och II: 86, I: 484 och II: 593 samt I: 477 och II: 585, sistnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, besluta att på grundskolans läge och mellanstadier medge delning av slöjdgrupp om antalet elever överstege 17, varvid medel för ändamålet finge utgå ur förevarande anslag;

VII. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 407 och II: 489 även som i anledning av motionerna I: 477 och II: 585 samt II: 592, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under perioden fr. o. m. läsåret 1966/67 t. o. m. läsåret 1972/73 genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans

alla stadier, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever;

b) av herrar *Bengtson*, *Bengt Gustavsson* och *Källqvist*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Kårby och *Berg*, vilka ansett att utskottet under VI. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 324 och II: 326, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

c) av herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under VIII. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 407 och II: 489, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels att skolöverstyrelsen gäves i uppdrag att under läsåret 1965/66 göra kartläggning av grundskolans läge i fråga om tillgång på personal, lokaler, läroböcker och andra hjälpmedel, angivande i vilken utsträckning brister föreläge samt analyserande orsakerna till eventuellt föreliggande brister, dels ock att Kungl. Maj:t i 1966 års statsverksproposition redovisade denna kartläggning och framlade förslag för ett planmässigt tillgodoseende av föreliggande behov;

d) av fröken *Andersson* samt herrar *Per Petersson*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under X. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 503 och II: 580 samt II: 482,

a) besluta att lärare skulle ha rätt att på begäran av elev och dennes målsman biträda med råd vid det fria tillvalet,

b) uttala att högstadiets utformning icke finge utgöra hinder för en fastare inriktning på ämnesgrupperingen i syfte att *dels* åstadkomma homogenare klasser, *dels* åvägbringa en bättre lösning av klassföreståndarproblemet,

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

c) besluta att den maximering av antalet specialklasser i form av 15-procentregeln som nu gällde upphävdes fr. o. m. läsåret 1964/65,

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om *dels* förslag till utbyggnad av systemet med observationsklasser i syfte att därigenom underlätta disciplinproblemets snara lösning, *dels* utredning och förslag till de övriga åtgärder som i enlighet med motionernas syfte ökade grundskolans möjligheter att infria de förväntningar som ställts på denna skolform,

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att skolöverstyrelsen gäves direktiv att inrikta sin försöksverksamhet med skolmognadsklasser på att utröna huruvida dessa i fortsättningen borde omfatta hela lågstadiet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERG (s):

Herr talman! Många ord har yttrats i denna kammare om betydelsen av att skapa gynnsamma förutsättningar för ungdomens utveckling till fullgoda och harmoniska individer. Inga invändningar möter sådana krav. Man kan möjligen ha olika uppfattning om vad som bäst främjar en sådan utveckling.

Jag har begärt ordet för att i korthet motivera reservationen 3 b och vill i detta syfte understryka betydelsen av att skolan får tillräckliga resurser till sitt förfogande för att utveckla elevernas personlighet och estetiska omdömesförmåga och därigenom ge dem bättre förutsättningar för ett rikare liv.

Värdet av en sådan fostran har betonats av såväl utredningar som i läroplanerna för grundskolan.

Inte minst gäller detta på musikens område, där vi i dagens tonårsvärld upplever en ständig smaksförsämring. Dagens popmusik utvecklar en smakinriktning som inte utan systematisk och sakkunnig hjälp kan ledas över i för-

måga att njuta av mer högklassig musik.

Om skolan skall kunna göra en effektiv insats på detta område så fordras inte bara lärare utan också den administrativa arbetskraft som är nödvändig för att på ett riktigt sätt organisera och bedriva denna undervisning.

En del skolor har med kommunala medel byggt upp en fristående musikundervisning som tekniskt fyller stora krav men som ändå inte får tagas med vid den poängberäkning som skall ligga till grund för bedömningen av behovet av administrativ personal.

Motionen nr 326 i denna kammare vill rikta uppmärksamheten på detta behov av att ge skolorna större administrativa möjligheter att bygga ut denna gren av estetisk fostran, som vi bedömer som nödvändig när det gäller att ge ungdomen bättre startmöjligheter och motverka den utarmning av musiklivet som vi dagligen får hörbara bevis på.

Utskottet har inte ansett sig kunna biträda motionens krav om rätt att få räkna poäng för denna form av musikundervisning enär några statliga bestämmelser inte finns för densamma, och att den därför måste anses vara en ren kommunal angelägenhet.

Motiveringen är korrekt, men då vi anser det rimligt att staten i någon form bidrar till att stödja och stimulera skolornas musikundervisning har vi i reservationen framfört önskemål om att sådana särskilda bestämmelser utfärdas, som ger åsyftad möjlighet till poängberäkning, och hemställt att detta önskemål bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen nr 3 b vid punkten 9.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Under punkten 9 har utskottet i fråga om uppdelningen i grupper i slöjd endast hänvisat till föregående års avslagsmotivering. Den bygg-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

de framför allt på kostnadsökning och lärarbrist samt på departementschefens framhållande av att pedagogisk utveckling och forskning vid en senare tidpunkt kunde ha givit helt andra och nya möjligheter för prövningen av dessa frågor.

Det är ett egendomligt sätt att avfärda en fråga att påpeka att utveckling och forskning skulle kunna ge nya möjligheter för prövning. Skulle inte med den motiveringen varje fråga kunna föras på framtiden? På alla områden gäller, att utvecklingen och forskningen kan komma att öppna nya möjligheter som nu är svåra att överblicka. Fördens skull kan emellertid inte gärna allting avstanna.

Om elevgrupperna är för stora, är det omöjligt att åstadkomma en god handledning i slöjd. Detta är naturligtvis anledning till att skolöverstyrelsen vid upprepade tillfällen återkommit med kravet på en sänkning av delningstalet beträffande slöjdgrupper. Det måste förutsättas, att skolöverstyrelsen som ansvarig högsta myndighet på skolväsendets område väl känner problemen och inte utan skäl upprepar ett avvisat krav. Det är vidare omöjligt att finna någon motivering för att handledningen på låg- och mellanstadiet skulle vara lättare att ge i en stor grupp än på högstadiet. Det är verkligen svårt att finna en rimlig förklaring till en sådan skillnad just vid en av stadiegränserna.

Att bestämmelsernas restriktivitet vållat svårigheter i tillämpningen kanske bäst bevisas av att kommunerna ibland medgivit ytterligare uppdelning och själva påtagit sig kostnaderna. Viljan att med kommunala medel betala det som egentligen faller på staten brukar inte vara så stor att man påtar sig att betala det som inte i praktiken visat sig oundgängligen nödvändigt.

Jag hoppas, att man är beredd att även från statens sida beakta vad som från ansvarigt skolhåll bedömts som mycket angeläget.

Jag yrkar bifall till reservation 3 a av fröken Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Keijer* (fp) och *Westberg* (fp).

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Den föreliggande punkten liksom åtskilliga andra punkter i statsutskottets utlåtande nr 93 gäller ytterst grundskolans förisatta förverkligande. Det synes mig då vara på sin plats att vi, som aktivt medverkande till 1962 års grundskolebeslut, deklarerar att vi står fast vid det fattade beslutet och hävdar att reformen skall genomföras. Då vi från vårt håll bl. a. under denna punkt har reservationsyrkanden är detta uttryck för en strävan att så snart som möjligt och med bästa möjliga resultat förverkliga grundskolan överallt i landet.

En ytterligare sänkning av delningstalet för klassernas storlek skulle säkerligen medföra positiva effekter av betydande värde. Inte minst skulle de härigenom ökade möjligheterna till individuell hjälp åt eleverna både stimulera de enskilda studieresultatet och även öka trivseln med skolarbetet hos eleverna i allmänhet. En sådan åtgärd skulle härigenom lätta på de disciplinproblem, som på sina håll gör sig gällande.

Klart är samtidigt att en sänkning av delningstalet i grundskolan kräver resurser, som inte så där i en handvändning skakas fram. Utexaminationen av lärare liksom uppförandet av skollokaler bör i förväg vara inriktade på en sådan sänkning av klasstorleken, om denna med gott resultat skall kunna genomföras. Det är även därför som i reservation nr 3 a förordas en målsättning, en planering, syftande till en successiv sänkning av elevantalet i grundskolan, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skall innehålla mer än 25 elever.

I linje med detta yrkande föreslår vi även, att delningstalet för slöjdgrupper

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

på låg- och mellanstadiet fastställs till 17. Enligt nu gällande bestämmelser kan slöjddavdelningarna omfatta upp emot 20 elever. Förutom de uppenbara svårigheterna att ernå en meningsfull praktisk undervisning med så stora avdelningar tillkommer det faktum, att slöjdsalarna i regel är dimensionerade och utrustade för endast 16 elever.

Till punkten har även fogats en reservation 3 c, vari vi yrkar bifall till i motion nr 489 föreslagen kartläggning av grundskolans läge i fråga om tillgång på personal, lokaler, läroböcker och andra hjälpmedel.

För att vid det fortsatta genomförandet av grundskolebeslutet nå det bästa resultatet av reformen är det av betydelse att tillräckliga resurser ställs till skolans förfogande. Det är då avgörande att kunna överblicka situationen och förutsättningarna, så att de samhälleliga insatserna kan inriktas på att avhjälpa de mest påträngande brister som kan förekomma.

Betydelsen av en sådan kartläggning har även erkänts av utskottsmajoriteten, som emellertid inte biträtt motionsyrkandet därför att kartläggningen föreslagits ske läsåret 1965/66. Utskottsmajoriteten hänvisar i sin motivering för dröjsmålet till den omorganisation av skolans centrala ledning, varom proposition ligger på riksdagens bord. I och för sig kan det verka bestickande att man bör avvakta full stabilitet hos »skolverket», innan det får till uppgift att verkställa en sådan kartläggning. Häremot bör dock vägas att grundskolereformen är beslutad att successivt genomföras under 1960-talet. Det kan då ifrågasättas om det är lämpligt att inventera resurserna för grundskolebeslutets fulla förverkligande först mot slutet av den för genomförandet fastställda perioden.

Härtill må även noteras att den nya skolöverstyrelsen avses att upporganiseras under kommande budgetår. Därav borde väl även följa att ämbetsverket till läsåret 1965/66 kan vara rustat för

de arbetsuppgifter som den föreslagna kartläggningen kommer att medföra.

Inledningsvis återgav jag centerpartiets deklaration om partiets vakthållning om grundskolebeslutet och dess förverkligande. Även om ingen talare ännu har berört reservation 3 d, vill jag i förvisning om att det snart kommer att inträffa, för vårt vidkommande ta avstånd från åtskilliga av de synpunkter och förslag som där framlägges. I denna reservation fortsattes attackerna mot 1962 års skolbeslut. Propåerna mot elevernas fria tillval och för ökade möjligheter till uppdelning i s. k. homogena klasser strider mot grundskolans idé. Jag vill fråga: Hur trakterad är mannen vår lärarkår inför det särskilda ansvar som ålägges den? Det heter i reservationen: »Läraren måste anses vara en person, som på grund av sin tjänsteställning och utbildning skall kunna *objektivt* och *riktigt* bedöma vilken studieväg, som är *mest lämplig* för eleven.» Det kan sannerligen inte bli någon lätt uppgift att t. ex. i årskurs 6 ställa ej blott en objektiv diagnos över elevernas status utan även göra en riktig prognos för deras fortsatta utveckling. Talet om de homogena klasserna hör väl även till en gången tid. Detta, för att begagna professor Huséns uttryck att »undervisa de intellektuella getterna för sig och de praktiska fåren för sig», hör nog vad beträffar den obligatoriska skolan obönhörligen till en svunnen epok. Ingen — i varje fall inte centerpartiet — kommer att ansluta sig till de propåer som här är gjorda.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationerna 3 a och 3 c samt i övrigt till utskottets förslag under denna punkt.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Till punkt 9 är knuten en hel rad reservationer, och alla ger uttryck för att vilja elevernas och skolans bästa. När det gäller reservation 3 a vid punkt 9 kunde jag ha nöjt mig

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

med att instämma i fru Nettelbrandts och herr Larssons i Hedenäset anföranden, men jag vill gärna framföra några ytterligare synpunkter.

Först vill jag då stanna vid antalet elever i slöjdgrupperna. Här har påtalats de svårigheter, som kunde uppstå av att man får grupper, som är större än vad slöjdsalarna är dimensionerade för, och att man inte har samma delningstal i textil-, trä- och metallslöjd på grundskolans låg- och mellanstadium som på grundskolans högstadium, vilket är besvärande. Vidare uppstår svårigheter genom att man plockar samman så att säga överblivna elever från olika stadier. Det kan betyda att i en slöjdgrupp kan ingå elever från tre—fyra årskurser och från olika klasser. Man kan inte påstå annat än att läraren på det sättet får möjlighet till variation i undervisningen. Men med denna variation ökar också svårigheterna. Har läraren dessutom så många elever som 20, blir svårigheterna helt enkelt oöverstigliga. Ett så stort elevantal måste vara en nackdel för både läraren och eleverna.

Jag måste efterlysa det många gånger omtalade intresset för de praktiskt-estetiska ämnena i skolan. Jag erinrar mig att man på sin tid talade om att försöksskolan skulle lyckas om 9 y-linjen lyckades. Vi lyckades inte med 9 y, som ändå tillkommit med tanke på de praktiskt inriktade. Ungefär detsamma är man inne på då man bortser från de estetiska ämnenas betydelse i skolan. Viserligen har man gått så långt att man tillgodoräknar poäng på samma sätt i dessa ämnen som i övriga när det gäller betygen. Men då bör lärarna också få samma möjligheter att undervisa i dessa ämnen som i övriga ämnen. Som jag ser det är de estetiska ämnena i allra högsta grad personlighetsfostrande.

När det gäller klasstorleken har jag många gånger påtalat olägenheterna med för stora klasser. Vid den genom-

förda — men otillräckliga — sänkningen av antalet elever knöt vi förhoppningen att man skulle fortsätta på den inslagna vägen. Det vi redan då visste har besannats genom att man i de klasser, där elevantalet reducerats, uttrycker sin stora glädje över att skolarbetet försiggår på ett helt annat och bättre sätt. Man kan kanske därmed också nå varje elev enligt den höga humanitära målsättning som vi alla var överens om då skolreformen genomfördes.

I reservationen nr 3 a begärs en planering av Kungl. Maj:t och vederbörande skolmyndigheter med målsättningen att komma fram till en ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna, så att ingen klass normalt skall innehålla mer än 25 elever. Det måste till en planering, ty ett väsentligt skäl mot nyordningen är de stora kostnader som är förenade med denna och som också påtalats. Inga kostnader inom skolans område kan emellertid ge bättre utdelning än de som är förenade med att nå fram till en klasstorlek, där läraren når varje elev och där varje elev har möjlighet att komma till sin rätt.

Utskottet har framhållit att en sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna är ogenomförbar på grund av lärarbristen. Ja, det kommer aldrig att bli något gott förhållande i skolan förrän lärarbristen blivit hävd och vi får en tillräcklig och välkvalificerad lärarkader.

Jag minns med förtrytelse när statsrådet Edenman i ett interpellationssvar till mig i december sade att jag gjort stort nummer av lärarbristen. Ja, jag gör visst ett stort nummer av denna sak och det har jag alltid gjort. Jag skulle vara mycket glad om också statsrådet gjorde ett så stort nummer av denna bristsituation att det planerades på ett sådant sätt att vi fick bristen avhjälpt.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen 3 a vid punkten 9.

Jag övergår så till att säga några ord om reservationen 3 d, gällande utskot-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

tets hemställan under punkten 9, mom. X. Denna reservation innehåller flera underavdelningar, betecknade a, b, c, d och e. Herr Larsson i Hedenäset har berört två av dem. I förra veckan, då vi trodde att detta ärende skulle komma upp till behandling, gjorde vi, för att få mera variation i kammaren, en uppdelning, så att herr Wennerfors skulle tala om punkterna a och b och jag om de övriga punkterna. Därmed får herr Larsson i Hedenäset låta sig tills vidare nöja; annars skulle jag gärna ha resonerat med honom även om dessa båda punkter.

Punkterna b, c och d hör samman. De gäller undervisningen för elever som av en eller annan orsak har vissa svårigheter att följa skolundervisningen. Det kan bero på bristande skolmognad eller särarter av annat slag som gör att man måste ta speciell hänsyn till dem. Gör man det, tar man också hänsyn till andra elever.

Punkten c gäller maximering av antalet specialklasser i form av 15-procentregeln. Det får alltså inte finnas mer än ett visst antal specialklasser. Det är ganska märkvärdigt att man inte skall ta hänsyn till förekomsten av barn som behöver en specialundervisning utan att man endast vid skrivbordet bedömer förhållandena med hänsyn till nuvarande lärartillgång. Det kan väl ändå inte vara det riktiga. Här måste man, liksom man gör på så många andra ställen, där man saknar specialutbildade lärare, antingen snabbutbilda lärare som kan användas i denna undervisning under en övergångstid eller också ytterligare öka den speciallärarutbildning som nu finns. Lärarbristen får inte vara något argument för att inte hjälpa dessa barn.

Jag minns mycket väl att det särskilda utskottet 1962 skrev att det låg mycket i att — som statsrådet själv uttryckte det — man borde kunna överge denna bestämmelse. Ett flertal remissinstanser hade också varit positiva. Med

hänsyn till lärarbristen skulle man emellertid inte göra det, men man skulle kunna åstadkomma en förbättring genom ett samarbete över de kommunala gränserna. Det kan man kanske göra i viss utsträckning, och det skulle vara mycket värdefullt att få veta hur mycket det blivit av det. I varje fall skall vi komma ihåg att, om det gäller en utökning av skolbarnens resor, kan det bli så påfrestande att samarbetet kanske får negativ verkan i stället för positiv.

Beträffande den i moment d upptagna frågan om utbyggandet av observationsklasserna, så är man kanske här inne på ett område som inte gäller undervisning så mycket som ren fostran och därmed också undanröjandet av många disciplinmoment — eller frestelser att åstadkomma en dålig disciplin.

Det är ju ändå så, att de flesta av de barn som vållar disciplinsvårigheter är särlingar i ett eller annat avseende. Det behöver de inte vara i negativ riktning. Det kan bara vara så, att de inte finner sig till rätta i samarbetet. De behöver kanske flytta till en annan miljö. Men enligt min erfarenhet finns det också en annan grupp av elever, som kan vara lika besvärliga ur disciplinsynpunkt. Det är de snabbarbetande, de som är effektiva i sitt arbete. De är otåliga, och de måste få hjälp snabbt. Om man inte har möjlighet att ge dem det arbete, som är en hjälp för dem och som de gärna vill syssla med, måste deras intresse för att åstadkomma något ta sig andra vägar och andra uttryck. Då kan disciplinsvårigheter uppstå.

Genom att alltså dels inrätta fler observationsklasser för sådana barn som behöver gå där, dels minska antalet elever i klasserna skulle man kunna eliminera mycket stora disciplinsvårigheter.

Slutligen, herr talman, vill jag påpeka det oriktiga i att skolmognadsklasserna omfattar endast de två första skol-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

åren. En skolmognadsklass är ju ingenting annat än en klass med mindre elevantal för barn, som inte betraktas såsom fullt mogna att vara med i det krävande arbete som en vanlig skolklass har. Om elever når mognad under första eller andra året, går de över till parallellklass som inte är skolmognadsklass. Har de efter två år inte nått den skolmognad som andra barn i samma ålder och i samma årskurs har, skall de flyttas över till en »normal» klass. Det betyder att de dels kommer i ny arbetsmiljö redan efter andra skolåret, dels får ny lärare — och den läraren får de bara behålla det året, ty nästa år kommer de till en ny avdelning. De får således ny arbetsmiljö, ny lärare och året därpå ny lärare igen. Och det är just dessa barn som har haft förmånen att under två år arbeta i en lugn och fin och som jag hoppas riktig klassgemenskap tillsammans med kamrater och lärare. De får alltså en fördubblad svårighet.

I reservation nr 3 d, som avser utskottets hemställan under mom. X yrkas bl. a. på utredning i syfte att skolmognadsklasserna måtte omfatta hela lägstadiet. Utskottet har sagt att man håller på att pröva verksamheten med skolmognadsklasser och att man skall avvakta resultaten. Detta är verkligen att inte känna till förhållandena. Man har på sina håll provat detta under ett tiotal år. Men jag har i varje fall inte hört att man någonstans önskar gå tillbaka till att inte ha skolmognadsklasser men väl erfarit att man vill att de skall omfatta hela lägstadiet — såsom yrkas i reservationen.

Med detta, herr talman, ber jag att vid punkt 9 i utskottets utlåtande få yrka bifall till reservation 3 a och 3 d.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! De flesta är väl ganska överens om att till skolreformen hör en successiv minskning av antalet elever i klasserna. Det är såvitt jag kan förstå

ett medel att effektivisera undervisningen. Det innebär också att denna kan individualiseras i mycket hög grad. En tredje sak är att den också bör kunna minska lärarnas arbetsbörda, och det kan väl också medföra lättnader i disciplinsvårigheterna.

Det råder väl ingen tvekan om att det beslut om maximering av elevantalet till 30 per klass på grundskolans högst- och mellanstadier och till 25 på lägstadiet, som vi tidigare har fattat i grundskolereformen, var något mycket väsentligt, men att ytterligare sänkning av delningstalen bör komma till stånd så snart de personella och materiella resurserna gör detta möjligt.

Nu framhåller utskottet — och det är väl också riktigt — att den nuvarande stora lärarbristen inte gör det möjligt att i varje fall omedelbart åstadkomma en minskning av antalet elever i klasserna. Det måste alltså bli fråga om en reform på längre sikt. Men en reform som innebär en avsevärd minskning av klassavdelningarnas storlek kommer ju att fordra inte bara utökade personella resurser, utan den kommer också att kosta mycket pengar. Vi som har reserverat oss på denna punkt har velat medverka till att åstadkomma alla de resurser som behövs för denna reforms genomförande, men om reformen inte skall ställas på en ganska osäker framtid, måste den planläggas. Lärare och skolbyggnader skaffas inte fram på en enda gång, utan en riktig planering bör också inrymma en målsättning och en tidpunkt för genomförandet av denna reform. Därför har vi också föreslagit att det fattas ett principbeslut redan nu som går ut på att antalet elever i klasserna skall sänkas under perioden från och med läsåret 1966/67 till och med läsåret 1972/73, så att det normalt blir högst 25 elever på grundskolans alla stadier läsåret 1972/73. Om detta förslag bifalles, kan Kungl. Maj:t och skolmyndigheterna börja planera denna reform omedelbart.

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Den andra punkt som jag helt kort ville säga någonting om gäller den kartläggning som omtalas i en av reservationerna. Den enskilde läraren skall ju få känna och uppleva, att han verkligen har stöd och hjälp i sitt arbete, och för stat och kommun är det angeläget att efter en viss tid få en samlad överblick över grundskolans situation i fråga om såväl personella resurser som materiella resurser för att kunna bedöma behoven i fortsättningen. Från folktopparthåll har vi alltså nu föreslagit en översiktlig kartläggning av hur grundskolans faktiska materiella och personella resurser förhåller sig till behovet. Nu säger emellertid utskottet att en sådan kartläggning bör ske men icke förrän grundskolan genomförts i sin helhet. Utskottet förutsätter emellertid att skolöverstyrelsen i avvaktan härpå kontinuerligt gör de översikter som påkallas för att få hithörande frågor belysta och att resultaten härav på lämpligt sätt delgives riksdagen, och det är ju ett ganska positivt uttalande.

Vad vi reserverar önskar är att denna undersökning kommer till stånd tidigare. Den bör företagas i samband med att den första årskullen passerar genom den nya skolans högstadium, alltså under läsåret 1965/66. En sådan kartläggning bör göras inom skolöverstyrelsen och sedan redovisas i statsverkspropositionen för budgetåret 1966/67. Redovisningen bör då avse grundskolans läge vid denna tidpunkt i fråga om personal, lokaler, läroböcker och andra hjälpmedel, och då bör också anges, i vilken utsträckning brister föreligger och en analys göras av orsakerna till eventuellt föreliggande brister i skolformens resurser.

På grundval av denna kartläggning bör sedan förslag kunna framläggas till ett planmässigt tillgodoseende av de föreliggande behoven.

Herr talman! Jag vill därför yrka bifall till reservationerna vid punkten 9: 3 a, 3 b och 3 c.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Vi är alla medvetna om att en ny skolform inte kan fungera fullt tillfredsställande i alla delar med en gång och att en ny skollag på några punkter kan visa sig få en icke önskad tillämpning. Man får en känsla av att herr Larsson i Hedenäset menar att vi efter grundskolebeslutet 1962 inte skall få diskutera dessa frågor. Det tror jag nu inte att herr Larsson menar, fastän man får en känsla av det när han säger att vi fortsätter angreppen mot grundskolan. Jag skulle förmoda att både herr Larsson och jag är intresserade av att den grundskola som har genomförts blir bra, men vad är det som säger att den inte till och med kan bli mycket bättre? Det är väl därför som både herr Larsson och jag tar till orda i en debatt som denna.

Jag vill i mitt inlägg peka på en punkt som jag anser bör bli föremål för omprövning. Jag tänker på valet av studieväg, och det var också detta som herr Larsson berörde. I § 25 i femte kapitlet i skollagen finns följande intaget: »Studieväg för elev i grundskolan väljes av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.»

I specialmotiveringen till denna paragraf anföres att principen om fritt val av studieväg skall gälla och att skolans uppgift är att lämna en objektiv orientering rörande tillvalsmöjligheter och studievägar. Vidare framhålls att denna verksamhet ej bör vara rådgivande.

Jag anser liksom högerreservanterna i 1962 års särskilda utskott, som förberedde behandlingen av 1962 års skolbeslut, att paragrafen kunde ha fått följande lydelse: »Studieväg för elev i grundskolan väljes av föräldrarna efter samråd med eleven och skolan.»

I grundskoledebatten 1962 under värriksdagen anförde bl. a. herr Arvidson: »Det är klart att en lärare, som av föräldrarna blivit tillfrågad vad han tyc-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

ker eleven skall välja, också skall svara och ge råd. Men han måste då vara ytterst försiktig. Annars påtar han sig ett ansvar som han inte har någon möjlighet att stå för.»

Men herr Arvidson fattade enligt debattprotokollet också högerreservationen så, att läraren skulle vara skyldig att ge råd och att han skulle kontrollera att samtliga föräldrar begär råd. De två uppfattningarna står väl litet emot varandra? Jag kan inte förstå hur herr Arvidson egentligen såg på hela denna principfråga. Nu har det emellertid gått några år, och det skulle var intressant att höra hur herr Arvidson betraktar denna fråga i dag. Vi kanske skulle kunna vara överens om att denna paragraf bör bli föremål för en omprövning.

Enligt nuvarande bestämmelser har en lärare inte rätt att råda en elev, om eleven eller föräldrarna begär detta. Här måste uppstå ett dilemma för en lärare som dels vill följa bestämmelsen, dels på allt sätt vill hjälpa och bistå eleven i hans val inför framtiden. Där sitter alltså eleven, föräldrarna och läraren och resonerar. Läraren har lämnat informationer, som han skall göra, om olika studievägar och kanske också om elevens prestationer. Då frågar föräldrarna: »Vad tycker fröken, eller vad tycker magistern? Kan vi inte få ett råd?» Är det inte då ganska onaturligt att läraren skall vara förhindrad att ge ett råd? Tror inte kammararens ledamöter att mor och far och dotter eller son inhämtar råd från många andra håll, t. ex. från äldre syskon, släktingar eller bekanta, ja, kanske t. o. m. från någon riksdagsledamot? Är det inte naturligt att alla dessa upplysningar och råd som de får från olika håll skall kunna samverka och göra det lättare för den unga människan att tillsammans med mor och far fatta sitt beslut? Råd skall han alltså kunna få från alla möjliga håll, men från läraren skall han inte kunna få det. Härtill kommer den

företeelsen att unga människor i den åldern gärna lyssnar till kamraterna. Enligt lärarna väljer eleverna ofta de ämnen och studievägar som bästa kamraten väljer. Nog tycker man ändå att eleven, när denna påverkan förekommer, även skulle kunna få höra vad läraren, skolläkaren eller kuratorn har för uppfattning.

Det har utkommit en alldeles utmärkt bok om ungdomsledarens arbete och roll i ungdomsarbetet. Den heter »Ungdomsledaren» och är författad av Frick-Gråby. Där framhålls på flera ställen betydelsen av ungdomsledarens roll för gruppmedlemmarnas personlighetsutveckling och uppväxttid. Den enskilda unga människan tar intryck av vad ungdomsledaren säger och tycker och hur han handlar. Han ser upp till honom. Den unga människan kanske ber honom om ett råd. Det faller sig så naturligt. Och lika naturligt är det ju att denne ungdomsledare ger en av medlemmarna i gruppen ett råd. Men vad är läraren om inte just ungdomsledare? Därför bör vi också ge honom möjlighet att fullt ut kunna fungera som sådan. Det är en uppgift som tilldelas honom. Många gånger kanske den uppgiften är svår, men i den ligger också förtroende för hans uppgift och roll i skolans verksamhet. Ja, i den uppgiften ligger kanske också status.

Herr talman! Det råder delade meningar i riksdagen om denna princip. Jag är dock optimistisk och tror att debatten om denna princip skall fortsätta och att vi om något eller några år enar oss om en omprövning av gällande bestämmelser.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation nr 3 d av fröken Andersson m. fl.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Wennerfors' replik till mig vill jag endast slå fast att som jag ser det är det

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

fria valet en av de grundläggande principerna för grundskolebeslutet. Jag vill tillägga att vederbörande lärare givetvis, vilket också klart uttryckes i författningarna, har inte blott rättighet utan även skyldighet att lämna upplysningar och information, men sedan är det den enskilde eleven som i samråd med målsmännen fattar beslutet. Det synes mig som om detta täcker allt som i detta fall kan anses erforderligt, med bibehållande av den markerade förändringen att det är eleverna som i samråd med målsmännen träffar det avgörande beslutet.

Jag noterar med glädje herr Wennerfors' yttrande att den grundskola som beslutats är bra. Jag tackar för det beslutet.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Även om en lärare ger råd kan väl valet sedan vara fritt, herr Larsson i Hedenäset. Vi har inga delade meningar om det fria valet, utan på den punkten är vi helt eniga. Valet skall vara helt fritt, när det görs, men dessförinnan skall eleven kunna få råd från alla möjliga håll. Jag förstår vidare inte vad herr Larsson egentligen menar, när han talar om upplysningar.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga till herr Wennerfors att om det råd, som han önskar skall ges, skulle lämnas under de förutsättningar som anges i såväl reservationen som i motionen, där det sägs att läraren skall kunna »objektivt och riktigt bedöma vilken studieväg, som är mest lämplig för eleven» — om alltså rådet skulle ges från lärarens sida med så höga anspråk och tas emot av målsmännen och eleven, under trycket av lärarauktoritet, då skulle det inte bli så helt med det fria valet som det är avsett.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Först några ord om den stora frågan angående elevantalet i klasserna. Då riksdagen fattade sitt definitiva beslut om grundskolan, företogs en betydande sänkning av elevantalet i klasserna. Elevantalet maximerades till 30 på mellan- och högstadierna och till 25 på lågstadiet. Maximeringen beräknades innebära att medeltalet elever i klasserna skulle bli mellan 26 och 27 på de högre stadierna och omkring 21 på lågstadiet. Utöver detta fick man ökade möjligheter till delning av klass, till undervisning i halvklass. Dessutom fick högstadiet en sådan konstruktion att undervisningen i många ämnen sker i små grupper. Ofta är antalet elever i en sådan grupp inte mer än 5.

Nu vill reservanterna gå vidare på denna väg. De vill ha fastslaget som målsättning för utvecklingen att elevantalet en bit in på 1970-talet skall vara maximerat till 25. Det är en riktig tanke att en sådan sänkning bör planeras långt i förväg.

Men å andra sidan måste det väl sägas att vi i dag vet mycket litet om skolsituationen 1972. Det är alldeles uppenbart att en sänkning av elevantalet skulle bli en utomordentligt dyrbar reform. Den skulle kosta miljontals kronor och ställa mycket stora anspråk på lärartillgången och på tillgången på lokaler. Dessutom förutsattes denna successiva sänkning av elevantalet ske under samma period som elevantalet i skolan på nytt börjar öka. Födelsehalten stiger igen.

När vi i slutet av 1940-talet, då skolkommissionen arbetade, tänkte oss en sänkning av elevantalet, skulle denna sänkning sammanfalla med en period av nedgång i det sammanlagda elevantalet. Nu föreslår man att en sänkning skall ske i samband med en uppgång av elevantalet, och det tror jag är att vända upp och ned på saken.

Jag tror det är omöjligt att genomföra den, av många olika skäl. Vi vet

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

inte vilken roll den traditionella skolklassen kan komma att spela om tio år. Vi laborerar för närvarande med tanke på å ena sidan möjligheten att ha stora klasser i vissa undervisningssituationer, då man samlar elever från en rad klasser till gemensam undervisning, och å andra sidan möjligheten att ha undervisning i mycket små grupper. Vi kommer att få till vår hjälp de nya undervisningsmaskinerna som möjliggör undervisning — även individualiserad undervisning — i mycket stora klasser.

Vidare kan man också peka på gjorda undersökningar — 1957 års skolberedning berörde dem — som säger oss att det är tvivelaktigt om en ytterligare sänkning av elevantalet i en klass skulle förbättra studieresultatet och resultatet av skolans fostran. Man kan ställa frågan så: Vilket elevantal bidrar bäst till en gynnsam social miljö för eleverna? Om vi får för små klasser kanske det betyder andlig och intellektuell torftighet. Det kan också betyda en social torftighet, minskade möjligheter för den enskilde eleven till lämpliga vänskapskontakter och sociala band.

Jag har med detta bara velat säga att allting på detta område är ovisst. Jag tror att en ytterligare sänkning av elevantalet skulle ha en god effekt i vissa avseenden. Det blir lättare för läraren att lära känna den enskilde eleven, det blir kanske — jag säger kanske — lättare att komma till rätta med disciplinproblemen. Vi vet som sagt alltför litet om var optimum ligger i fråga om elevantalet. Under sådana förhållanden tycker jag att de väldiga resurser i pengar och personal som det här rör sig om skulle kunna utnyttjas bättre och att vi skulle ha större anledning att sätta in dem på andra avsnitt av samhällsutvecklingen än att satsa på en ytterligare sänkning av elevantalet om vars verkan vi vet mycket litet.

I debatten här i dag har tidigare berörts frågan om musikundervisningen.

Jag skulle gärna vilja säga några ord också härom. I vissa motioner har föreslagits att man skulle ta hänsyn till den kommunala musikundervisningen vid bedömandet av skolväsendets omfattning i en kommun. Utskottet har hänvisat till att denna undervisning är en rent kommunal angelägenhet så länge statliga bestämmelser saknas. Reservanterna — det gäller reservation 3 b — har egentligen samma uppfattning, men de anser att staten i någon form bör stödja den kommunala musikverksamheten. Dock förutsättes, heter det, statliga bestämmelser. Vad reservationen går ut på är litet oklart.

Jag skulle vilja understryka att jag är ense med reservanterna och motionärerna om vikten av estetisk fostran i skolan. Denna estetiska fostran får och kan emellertid inte begränsas till enbart de s. k. estetiska ämnena; jag tänker närmast på svenska, musik, teckning och slöjd. Tvärtom måste alla ämnen bidra, men i dagens skolsituation sker inte detta. Det hänger samman med att lärarna i de övriga ämnena inte under sin utbildning har blivit inställda på att inom ämnets ram bedriva estetisk fostran. Det är en mycket betydelsefull uppgift för den nya lärarutbildningen att härvidlag skapa en ny inställning.

Givetvis har de estetiska ämnena i och för sig en mycket stor betydelse. Tyvärr har dock timplanen för grundskolans högstadium inte fått en konstruktion som helt tillgodoser den estetiska fostran inom de speciellt estetiska ämnena. Framför allt har väl musiken råkat illa ut. Skall så småningom en revision göras av timplanen för grundskolans högstadium är det en angelägen uppgift att ge musiken en fastare plats.

Jag skulle gärna i detta avseende vilja hänvisa till en artikel av musikdirektör Karin Ek som finns i Dagens Nyheter för i dag. Hon analyserar där problemen och påvisar att det inte för framtiden går att ha det som för närva-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

rande, om skolan skall fylla sin uppgift på musikens område. De kommunala musikskolor som man nu bygger upp är avsedda för utövande av musik. Det är naturligtvis i och för sig utomordentligt lyckligt att de unga får tillfälle att lära sig spela eller sjunga, men den viktigaste uppgiften för skolväsendet är att försöka fostra alla till konsumenter på detta område, att göra människorna mottagliga för kvalitativt god musik, att ge dem möjlighet till den rikare livsupplevelse som är tänkbar endast om man förstår musik. Därför kan inte huvuduppgiften vara att utveckla det kommunala musikskolväsendet, utan den måste vara att åter föra in musiken i skolan, framför allt på grundskolans högstadium. Härmed vill jag inte ha sagt att de kommunala musikskolorna inte skulle vara förtjänta av statligt stöd. Jag tror dock att vi kan vila på hanen ett litet slag. Dessa skolor befinner sig tydligen i en jäsande utveckling, och den bör vi avvakta.

Jag skall be att få ta uppmärksamheten i anspråk för en tredje sak. Det gäller den högerreservation som anknyter till mom. X. Herrar Wennerfors och Larsson i Hedenäset har redan haft en animerad debatt i frågan om huruvida en lärare skall ha rätt att på högstadiet ge råd vid valet av ämnen. Herr Wennerfors citerade ett anförande som jag hållit vid en tidigare debatt i denna fråga. Jag vill gärna ännu en gång framhålla, att om en lärare blir tillfrågad privat av en elevs föräldrar om vilken väg eleven skall välja, läraren givetvis har rätt att ge råd *privat*. Frågan är emellertid, om han *bör* göra det.

Sedan rätt många år tillbaka har vi vid folkskoleseminariet i Stockholm en vidareutbildningskurs i yrkesvägledning för folkskollärare, som vill vinna behörighet att undervisa på högstadiet. Jag har varit kursföreläsare och har alltid varit ense med de kursledare som handhaft kursen om att tillråda yrkesvalslärarna att icke ge råd. En termin

eller ett år var herr Wennerfors ledare för en sådan kurs, och jag trodde att vi också den gången var eniga om att lärarna inte skall uppträda som rådgivare, även om den formella rätten inte bestrides av mig. Jag kan inte låta bli att dra en smula på munnen, då jag på s. 70 i betänkandet läser högerreservationens formulering, som redan citerats av herr Larsson: »Läraren måste anses vara en person, som på grund av sin tjänstställning och utbildning skall kunna objektivt och riktigt bedöma vilken studieväg, som är mest lämplig för eleven.» Jag ställer frågan: Kan läraren detta? Vad läraren kan och vad han är utbildad för — och alltså bör kunna — är att bedöma studieprestationer och faktiska studieresultat. Dessa är emellertid beroende av en rad faktorer, som i sin tur är mycket svårbedömbara.

Studieresultaten är beroende av graden av studiebegåvning — låt oss säga intelligens — och av arten av studiebegåvningen, inriktningen av densamma. Resultaten är vidare beroende av elevens energi och intresse, om man inte vill räkna in detta i själva studiebegåvningen. Dessutom är resultaten beroende av elevens fysiska och psykiska hälsa, framför allt av hemmets förmåga att hjälpa eleven och hemmets intresse för hans studier. Den kamratmiljö i vilken eleven lever inverkar också på resultaten. Och nu frågar jag mig: Hur skall läraren kunna bedöma elevens studieframtid, när alla dessa faktorer är föränderliga? Läraren bör betänka sig både en och två gånger. När eleven väljer ämne, är det faktiskt med nuvarande struktur av grundskolans högstadium så, att valet blir avgörande för elevens hela utbildningsgång och framtida arbetsliv. Det är tråkigt att det är så, men såsom strukturen för närvarande är, kommer vi inte ifrån detta faktum.

Är det inte under sådana förhållanden ett alltför stort ansvar som man tar på sig, om man vill ge en annan männi-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

ska råd? Man vet ingenting om denna människas inre resurser. Samtidigt får man tänka på att lärarens råd ändå har en viss auktoritativ innebörd. Herr Wennerström säger, att om man tar emot ett råd, detta ju inte behöver betyda att ens frihet inskränkts vid valet. Men är det ändå inte så att rådet, när det ges av läraren, har en viss dirigerande inverkan? För oss som varit med om att skapa grundskolan framstår det fria valet av studieväg som en av grundpelarna. Det fria valet är ett utslag av den demokratiska grundprincipen om individens frihet att själv forma sitt livsöde. Nu har jag en känsla av att högern här i all oskuld önskar en återgång till den gamla tidens dirigering från skolans och lärarnas sida — i moderata former men ändå i den riktningen. Jag beklagar detta.

Går man vidare i högerreservationen, finner man att det uttalas en önskan om »en fastare inriktning på ämnesgrupperingen» på högstadiet för att åstadkomma homogenare klasser. Det är sant att högern hoppade av från den politiska kompromiss i skolfrågan, som har gått under namnet Visbyöverskommelsen, men vi andra är faktiskt bundna av den alltjämt. Nog skulle jag vilja ha en ändring på högstadiet, och jag har redan givit uttryck åt den tanken. Det verkar som om högern också skulle vilja det, men åt motsatt håll.

Under tiden håller eleverna själva på att lösa problemet. Den senaste rapporten visar, att inte mindre än 76 procent av de elever, som nu skall gå över till nionde klassen i grundskolan, väljer teoretisk linje. Anledningen till detta skall jag inte närmare gå in på i detta sammanhang, men tendensen är tydlig. I framtiden får man huvudsakligen räkna med en enda väg genom grundskolans högstadium — den utpräglad teoretiska vägen.

Därmed har ju frågan om differenciering på grundskolans högstadium fått en ganska överraskande lösning. För-

visso leder den inte till homogena klasser, tvärtom, men den leder till, för att citera högerreservanterna, »en fastare inriktning på ämnesgrupperingen», och den åstadkommer att det blir lättare att lösa klassföreståndarproblemet, som reservationen lägger huvudvikten vid.

Vi är på väg mot ett enhetligt högstadium, och i stort sett tycker jag att det skulle vara bra om utvecklingen fortsatte i den riktningen. Men medan denna utveckling pågår är inte jag beredd att föreslå någon förändring av högstadiets struktur. Jag vill avvisa varje sådan förändring som högerreservationen räknar med.

En tredje fråga behandlas i samma reservation, nämligen maximeringen av det antal elever som hänvisas till specialklasser. Vi har haft 15 procent som gräns — kommunerna och skolorna har rättighet att inrätta specialklasser inom denna gräns. I reservationen rekommenderas nu en utveckling, som innebär att observationsklasserna ökar i antal och att skolmognadsklasserna tillerkänns större uppmärksamhet och värde än tidigare. Både observationsklasser och skolmognadsklasser är i och för sig värdefulla företeelser. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att här kan hota en ny tudelning av högstadiet. De elever, som bedöms som mindre studiebegåvade, hänvisas till hjälpklasser och andra specialklasser. Skolmognadsklasserna har tyvärr inte alltid den karaktär som fröken Karlsson beskrev. I stor utsträckning har skolmognadsklasserna blivit ett slags kamouflerade b-klasser eller hjälpklasser. Om man nu spränger gränsen, höjer den från 15 procent, kan det hända att vi får en fjärdedel av eleverna i hjälpklasser och att högstadiet blir kluvet på nytt på ett sätt som påminner om den gamla klyvningen i realskola och folkskola. Jag vill under inga förhållanden vara med om att på något sätt gynna en sådan utveckling.

Jag tror i stället att pedagogikens ut-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

veckling, framför allt individualisering-
en av skolans arbete, och de nya hjälp-
medlen skall göra det lättare att under-
visa i en heterogen klass, som ger alla
elever lika möjligheter och inte i för-
väg avskiljer somliga och berövar dem
chanserna. I mycket större utsträck-
ning än vi hittills vågat räkna med kan
hjälpklass eleverna reda sig i normal-
klasser, om bara undervisningen är till-
räckligt individualiserad. Därför tror
jag att vi skall slå in på andra vägar
än dem som rekommenderas i reserva-
tionen nr 3 d. Om jag här skall ställa
något speciellt yrkande, så är det att
den reservationen avslås.

Fröken KARLSSON (h) kort gen-
mäle:

Herr talman! Jag är bekymrad över
att jag har så kort tid på mig och mås-
te skynda mig för att hinna bemöta allt
vad herr Arvidson påtalade.

Först glittrade det till i herr Arvid-
sons anförande. Han sade att maxi-
målet 25 är en riktig tanke och att vi
bör planera i god tid för att förverkli-
ga den. Det var utmärkt. Men sedan
kom det argument från utskottet som
jag redan påtalat, nämligen att det kos-
tar pengar och att lärarorganisationen
inte är tillräcklig. På regeringshåll har
man emellertid inte på något sätt med-
verkat till att lösa det sistnämnda pro-
blemet.

Herr Arvidson talar sedan om det
rätta antalet elever i en klass. Han hän-
visar till undersökningar som säger att
det är tvivelaktigt att mindre klasser
skulle bidra till ett bättre resultat. Ja,
jag känner till den utredningen. Och
jag skulle vilja träffa den lärare — som
inte sitter på rektors eller skolledares
stol utan arbetar varje dag i klassrum-
met — som inte håller med om att det
är lättare att undervisa 25 än 30 eller
32 elever eller vad det nu kan vara
fråga om. Lärare som tjänstgör i folk-
skolan får ju inte tillämpa delnings-

talet 30 utan måste ofta arbeta med
fler elever.

Sedan sade herr Arvidson att det gi-
vetvis kan bli en bättre och mera indi-
viduell undervisning samt att disciplin-
frågan kanske också kan lösas, om man
har mindre klasser, men å andra sidan
kan atmosfären och miljön i en liten
klass bli torftig. Då vill jag säga att den
lärare, som skapar en torftig arbetsmil-
jö i en liten klass, gör miljön ännu me-
ra torftig i en större klass. Miljön sam-
manhänger med lärarens förmåga och
vilja att skapa en god atmosfär, den
har ingenting med antalet elever att gö-
ra. Däremot blir möjligheterna att nå
varje enskild elev mycket sämre i en
större klass.

Jag skall inte här ingå på frågan om
yrkesvalet. Den saken kommer herr
Wennerfors att ta upp. I stället vill jag
fråga herr Arvidson: När är en lärare
privat i sitt förhållande till en elev?
Är det när han befinner sig utanför
skolgården, alltså ungefär som när
rökförbudet upphör att gälla? Jag tror
inte att en lärare någonsin betraktar
sig som privat, när en elev kommer
till honom med sina angelägenheter.

Beträffande skolmognadsklasserna
och de övriga anordningar vi talat om
i detta sammanhang säger herr Arvid-
son slutligen att de skulle spränga hög-
stadiet. Men det har ju inte alls med
högstadiet att göra. Skolmognadsklas-
serna är något som hör samman med
lågstadiet. Jag har aldrig uppfattat skol-
mognadsklasserna som camouflerade
hjälpklasser. De har, som namnet anger,
bara med skolmognaden att göra.

Herr WENNERFORS (h) kort gen-
mäle:

Herr talman! Jag måste i ett kort in-
lägg bemöta herr Andersson, förlåt . . .
hr Arvidson, och då vill jag först säga
att jag inte heter Wennerström. Det
namnet förekommer ju i många tan-
kar, och det tycks figurera alldeles sär-
skilt i herr Arvidsons.

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Herr Arvidson vände sig emot den mening i reservation d) som lyder: »Läraren måste anses vara en person, som på grund av sin tjänsteställning och utbildning skall kunna objektivt och riktigt bedöma vilken studieväg, som är mest lämplig för eleven.» Men sedan sade herr Arvidson att en lärare bör kunna ge råd privat. Då menade herr Arvidson tydligen att läraren objektivt och riktigt skall kunna bedöma studievägen.

Slutligen vill jag fråga herr Arvidson: Hur skall Sveriges lärare uppfatta herr Arvidsons ställningstagande i dag att läraren inte bör ge råd i skolan men väl privat? Menar herr Arvidson att läraren skall säga till en elev, som ber om råd: Kom med bakom skolhusknu-ten, så skall jag ge dig råd.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först ber jag att få framföra en ursäkt till herr Wennerfors för namnförväxlingen. Den var ingalunda avsiktlig.

När jag talade om att läraren skall kunna ge råd privat, så menade jag bara att han kan göra det på tu man hand, inte i en grupp eller inför klassen.

Sedan har jag aldrig sagt, fröken Karlsson, att maximiantalet 25 elever är en riktig tanke. Jag uttryckte mig kanske litet oklart i början av mitt anförande. Jag sade att en sänkning av elevantalet kan vara värdefull i vissa avseenden och tvivelaktig i andra. Var optimum ligger vet vi inte.

Vad slutligen torftigheten angår syftade jag inte på läraren utan på den ringa uppsättning av individualiteter som finns i en liten klass. Där blir variationerna mindre, och därmed blir den andliga torftigheten större. Detta gäller inte bara studierna, utan det blir också sämre möjligheter att knyta personliga vänskapsband med kamraterna. Även i det avseendet blir torftigheten större i en liten klass.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson grumlar nog till det litet väl mycket för sig, när han säger att han med privat bara menar att råden inte ges i en grupp eller inför klassen. Det är väl ingen människa inom skolans värld som anser att ett resonemang om en elevs val av ämne eller studieväg skall föras i klassrummet, medan övriga elever hör på. Det resonemanget föres väl alltid vid sådana tillfällen då bara läraren och föräldrarna eller vederbörande elev är närvarande.

Nej, jag måste fatta herr Arvidsons synpunkter på denna fråga så, i dag liksom 1962, att herr Arvidson tycker att det ligger mycket i detta att man skall kunna ge råd. Därför tror jag att herr Arvidson och jag kan återuppta de diskussioner vi förde när jag var kursledare och herr Arvidson var kursföreståndare för denna yrkesvalslärarkurs och då herr Arvidson tydligen trodde att jag hade inställningen att man inte skulle kunna ge råd. Jag å min sida måste ha haft en felaktig uppfattning om kursföreståndarens inställning, ty jag trodde att herr Arvidson hade en positivare inställning till rådgivning.

Jag tror emellertid fortfarande att herr Arvidson har en positiv inställning härvidlag, och därför anser jag att vi skall kunna fortsätta resonemangen och så småningom komma till samma ståndpunkt.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson gör mig återigen glad, ty detta senaste var ju en reträtt.

Jag har varit yrkesvalslärare och klasslärare och haft sjunde, åttonde och nionde klasserna. Jag vet därför av erfarenhet att man inte inför hela klassen talar om varje elevs speciella önskemål, svårigheter, fallenhet o.s.v., utan samtalet förs enskilt, ofta i närvaro av för-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

äldrar och i speciella fall skolläkare. Detta är såvitt jag förstår självfallet.

Herr Arvidson är alltså helt på vår linje och bör då också kunna vara med om att inställningen kommer till uttryck genom ändring i skollagen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! I ekonomiska sammanhang talar vi ofta om inflation. Jag undrar om man inte skulle kunna använda termen även när det gäller motionerandet, inte minst i skolfrågor.

När man i utskottet går igenom den mängd yrkanden som framförts frågar man sig onekligen: Varthän skulle det leda om riksdagen gjorde alla motionärer till viljes, d. v. s. biföll samtliga motioner? Jag tror att vi då skulle skapa ett virrvarr både centralt och lokalt — ingen skulle strängt taget behärska det hela.

Jag hoppas att kammarens ärade ledamöter håller mig räkning för att jag inte redogör för utskottets ställningstagande till alla de väckta motionerna. Herr Arvidson har bemött flera av dem i anslutning till föreliggande reservationer, och även herr Larsson i Hedenäset har bemött de synpunkter som framförs i en reservation. Det finns inte någon anledning att i andra ordvändningar upprepa vad dessa talare sagt. — Jag vill också erinra om att särskilda utskottet vid 1962 års riksdag hade att behandla de huvudyrkanden som framförts i flera av motionerna. Samma yrkanden återkom i fjol men avslogs då lika väl som 1962. Vi inom utskottsmajoriteten har inte funnit anledning att i år ändra vårt ställningstagande, utan vi har citerat och understrukit vad vi tidigare framhållit — uttalanden som riksdagen då antagit.

Jag tror inte att det föreligger behov av en sådan samlad kartläggning av grundskolans läge i olika hänseenden som föreslagits. Vi inom utskottsmajoriteten är övertygade om att skolöverstyrelsen har sina blickar riktade på hit-

hörande problem och att en redovisning av materialet kommer att ske när materialet blivit tillräckligt omfattande.

Vi är inte på något sätt negativt inställda till att staten skulle lämna bidrag till den kommunala musikundervisningen. Jag kan inom parentes nämna att det inom min hemkommun sedan ett 20-tal år tillbaka bedrivits en frivillig musikundervisning, som fortfarande pågår. Jag är väl medveten om att kommuner både i städerna och på landsbygden lägger ned mycket betydande belopp på denna undervisning. Jag är också övertygad om att den har ett mycket stort värde för den uppväxande ungdomen. Men om man skulle införa en bestämmelse om statliga bidrag till den frivilliga musikundervisningen, tror jag att man måste anslå ansevärliga årliga belopp, om bidragen över huvud taget skall ha någon som helst betydelse för de olika kommunerna. Det går inte att komma med några hundratusen kronor, utan jag är övertygad om att det erfordras åtskilliga miljoner kronor årligen för att kommunerna verkligen skall ha någon nytta och glädje av bidragen. Annars blir det bara en pappersexercis, som jag tror att ingen har någon glädje av.

Man yrkar i reservationen på att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad som i reservationen anförts. Ja, i och för sig tror jag att vi, om detta förslag hade presenterats under behandlingen av motionen på denna punkt, nog hade kunnat ena oss om en gemensam skrivning. Men å andra sidan vill jag framhålla, att jag inte tror att ecklesiastikministern står främmande för dessa problem. Jag tror inte heller att han saknar intresse för frågan som sådan. Detta är emellertid — jag vågar säga uteslutande — ett problem som från statlig synpunkt ligger på det ekonomiska planet.

Beträffande frågan om trafikundervisning i skolorna är det väl ingen som — icke minst med hänsyn till bilismens

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

snabba utveckling — inte anser att det är både önskvärt och nödvändigt att det bedrivs undervisning på detta område. Vi har framhållit att vi har den uppfattningen, att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem och att det även kan bli en ytterligare intensifiering av denna undervisning. Däremot har vi med hänsyn till elevernas ålder inte ansett, att man skulle kunna införa en sådan obligatorisk trafikutbildning som erfordras för erhållandet av körkort. Det tror jag inte eleverna är mogna för på grundskolans åldersstadium. Därför har vi avvisat framställningen om en sådan undervisning.

Med hänsyn till att herr Arvidson, som jag tidigare sade, berört de övriga reservationerna och yrkandena får jag nöja mig med det anförda. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla moment under föreliggande punkt.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag tycker det är ganska bedrövligt, att utskottets talesman betecknar det faktum att skolfrågorna har framkallat en lång rad av motioner som ett slags inflation i motionerandet. Vi som ser något annorlunda på denna företeelse menar, att man med utomordentlig glädje kan konstatera, att skolfrågorna också i denna kammare får den plats i debatten som de förtjänar. Att motionärerna sedan förorsakar statsutskottet en hel del arbete och besvär genom att väcka dessa motioner, kan de tyvärr inte ta någon hänsyn till.

Utskottets talesman måste också ursäkta, att oppositionen gång på gång återkommer med de krav som den anser berättigade och därmed bidrar till den s. k. inflationen i motionsskrivandet. Låt mig bara nämna en fråga som ständigt återkommer i detta sammanhang: sänkningen av elevantalet i klasserna.

Bland de ting i reservation 3 d, som speciellt framkallat illvilja hos herr Larsson i Hedenäset och uppkallat ho-

nom till att karakterisera reservationen som ett angrepp på grundskolan, är frågan om homogena klasser. Att kalla olika åsikter om klassammansättningen för ett angrepp på grundskolan är väl ändå att använda svenska språket på ett något egenartat sätt. När blev framförandet av avvikande åsikter lika med angrepp?

Herr Larsson deklarerar i egenskap av siare och profet, att homogena klasser tillhör en svunnen tid. Ja, det beror helt på vad man menar med homogena klasser. Om man härmed menar, att vi skall gå tillbaka till parallella skolsystem med olika strukturer, såsom vi haft tidigare, torde homogena klasser tillhöra en svunnen tid. Det är emellertid inte detta som nu avses med talet om homogena klasser. Önskningarna håller sig hela tiden inom ett enhetligt skolsystem, alltså den nuvarande grundskolan.

Herr Arvidson är något försiktigare, när han anknyter till problemställningen om vi skall ha homogena eller inte homogena klasser och citerar ur en rapport, vilken vi nu har tillgång till och enligt vilken 76 procent av eleverna, som skall välja linje i nionde klassen, väljer teoretisk linje.

Så summerar han bl. a.: Den utvecklingen ger ju inte homogena klasser. Nej, givetvis gör den inte det. Men denna utveckling, som ju inte är önskvärd — därom är vi ense — talar ju inte mot utan gör det snarare mer angeläget att få fram homogena klasser. Önskan att få homogena klasser gäller givetvis inte bara nionde året utan även sjunde och åttonde året. Man kan alltså i det senare sammanhanget inte åberopa rapporten om de 76 procenten.

Jag skall inte dra upp någon längre debatt om de homogena klasserna. Jag vill endast understryka, att det ju redan gjorts vissa erfarenheter både i försöksskolan och i grundskolan, vilka onekligen talar för ett högstadium med mera enhetliga valmöjligheter, d. v. s.

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

det som vi i motionen och reservationen gett beteckningen »ämnesgrupperingar». Det må vara att beteckningen kanske inte är så lyckad, men den innebär givetvis inget som helst angrepp mot den enskilde elevens rätt att välja så som han och målsmännen finner för gott. Alldeles otvivelaktigt är det väl så, att en viss homogenisering av klasser i varje fall kan bidra till att lösa vissa problem, framför allt klassföreståndarproblemet, som ju onekligen är ett stort problem i grundskolan i dag. Det kan inte förnekas, och det pågår ju också utredningar och överväganden på den punkten.

Jag skall inte dra in disciplinproblemet i den här debatten, ty det vet vi inte tillräckligt om; jag håller med herr Arvidson om att övervägandena på många punkter blir en aning osäkra, eftersom vi inte har något fast underlag för dem. Men det finns mycket som talar för att den svårartade disciplinsituation, som vi har i grundskolan på åtskilliga platser i vårt land, i någon liten grad — längre vågar jag inte sträcka mig — skulle kunna bemästras genom en homogenisering av klasserna.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp tiden med att göra någon analys av uttrycken *attacker* och *illvilja*; den saken kan vi väl lämna därhän.

Herr Nordstrandh ställde emellertid frågan: Vad menas med homogena klasser? Jag har i och för sig ingenting emot att motionärerna och reservanterna ställer den frågan för att komma underfund med vart de egentligen syftar. Jag har för min del utgått ifrån — och jag nämnde det i mitt första anförande — att den homogenisering som det här talas om är densamma som professor Husén åsyftade när han talade om att undervisa de intellektuella getterna för sig och de praktiska fåren

för sig. Skulle jag ha tagit fel därvidlag, vore det tacknämligt med ett tillrättaliggande.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad professor Husén anser i det här sammanhanget har inte någon betydelse. Jag kan kort och gott säga, att hans karakteristik i grunden avser någonting helt annat än vad jag menar med homogenisering. Och det vet han dessutom om.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Som motionär skulle jag önska säga några ord om motionen nr 326 i denna kammare och utskottets utlåtande i anledning av den.

Motionen avsåg att ge kommun som bedriver musikundervisning i anslutning till skolundervisningen rätt att tillgodoräkna sig denna vid bedömningen av skolväsendets omfattning och därmed erhålla bidrag från staten i varje fall för administrationen av denna undervisning. Jag förstår utskottets invändning att det saknas statliga bestämmelser för hur denna undervisning skall bedrivas och att man med hänsyn härtill inte vill bifalla motionen, men jag gillar inte utskottets skrivning att sådan undervisning måste betraktas som en rent kommunal angelägenhet. Formellt ter det sig ju givetvis så, och jag förstår att det är från den utgångspunkten som utskottet har bedömt frågan. Men reellt borde det vara ett intresse också för staten att stimulera och stödja denna form av undervisning inte minst mot bakgrunden av allt som sagts om nödvändigheten av estetisk fostran i samband med de utredningar som föregick skolreformen och mot bakgrunden av de begränsade möjligheter som vi trots allt har att lämna utrymme för exempelvis ämnet musik på skolschemat. Utskottets talesmän har också för sitt vidkommande sagt sig icke ha

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

något att invända mot tanken på att staten på något sätt engagerar sig på denna punkt.

Jag tycker dock att reservation nr 3 b bättre ger ett uttryck för det rimliga i att staten i någon form bidroge till att stimulera och stödja kommunernas insatser i dessa avseenden än vad utskottets skrivning gör. Jag är liksom herr Karlsson i Olofström övertygad om att ecklesiastikministern är intresserad och strävar i samma riktning, men jag tror inte alls det skulle skada att kammaren gav honom sitt stöd i denna fråga genom att uttala sig såsom föreslås i reservation 3 b, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 a) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående

omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 104 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II—V

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. VI) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 b) av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 107 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 3 b) av herr Bengtson m. fl.

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.**Mom. VII**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 a) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. VII) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 3 a) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 101 nej, varjämte 7 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 c); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. VIII) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 3 c) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 82 nej, varjämte 9 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IX

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. X

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 d); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. X) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 d) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 172 ja och 36 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 10**Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem**

Kungl. Maj:t hade (punkt 107 s. 218) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 404) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.* (II: 484), i vilka hemställdes 1. att riksdagen måtte besluta att bidrag till kostnaderna för inackordering av elever i grundskolor, folkskolor och fortsättningsskolor som hade lång och besvärlig skolväg finge utgå med 5 kr. per elev och dag samt 2. att riksdagen måtte vid sin behandling av anslaget Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 502) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 591), i vilka hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av gällande statsbidragsbestämmelser för inackordering av skolelever i syfte att återställa proportionerna mellan statligt och kommunalt åtagande och att Kungl. Maj:t förelade 1965 års riksdag av denna utredning betingade förslag.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 404 och II: 484, i vad de avsågo en förstärkning av statsbidraget till inackordering av elever med lång och besvärlig skolväg, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 404 och II: 484, såvitt nu var i fråga, till Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kr.;

III. att motionerna I: 502 och II: 591 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Bengtson, Källqvist, Widén* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kärby, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 404 och II: 484, såvitt nu var i fråga, besluta att bidrag till kostnaderna för inackordering av elever i grundskolor, folkskolor och fortsättningsskolor som hade lång och besvärlig skolväg skulle utgå med 5 kr. per elev och dag;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 404 och II: 484,

Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

såvitt nu var i fråga, till Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kr.;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 502 och II: 591, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om översyn av gällande statsbidragsbestämmelser för inackordering av skolelever i syfte att återställa proportionerna mellan statligt och kommunalt åtagande samt att Kungl. Maj:t förelade 1965 års riksdag de förslag som betingades av denna översyn.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Då punkterna 10 och 11 berör varandra, hoppas jag att det inte stöter på några formella hinder att ta upp båda punkterna i samma anförande.

Utskottsutlåtanden är ofta en intressant läsning. De är ofta utomordentligt avvägda, även om man inte alltid kan säga väl avvägda. Vad som inte sällan ger anledning till förvåning är den tålmodighet gentemot Kungl. Maj:t, som inte minst statsutskottet visar.

Detta gäller särskilt frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun beträffande olika åtgärder på skolväsendets område. Det mest talande exemplet därvidlag är anslaget till skolmåltiderna. Men detta gäller även bidraget till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem och bidraget till anordnande av skolskjutsar.

Redan 1962 uttalade utskottet att den påtagliga minskning förevarande statsbidrag — gällande inackorderingsbidrag — undergått i relation till kostnaderna enligt utskottets mening gjorde det ofrånkomligt, att en uppräkningsmåste ske snarast möjligt, så att statsbidragets realvärde återställdes. Nu kan man givetvis inlägga olika meningar i

begreppet »snarast möjligt», men i ett fall som detta torde väl två år få anses vara lång tid. I år nöjer sig utskottet med att ha vissa förväntningar att förslag i sådant syfte, d. v. s. ett återställande av i första hand statsbidragets realvärde för kommunerna, snarast föreläggas riksdagen.

Inte ens på en sådan enkel punkt som i fråga om uppmjukning av maximeringsregeln i bidragskungörelsen gällande skolskjutsar har utskottet hävdlat en bestämd mening om en snabb rättelse. Man anför att »starka skäl» talar för att länskolnämnderna får ökade möjligheter att medge undantag i varje enskilt fall från den till inackorderingsbidraget anknutna maximeringen av skolskjutsbidraget. Man nöjer sig med en from önskan att Kungl. Maj:t måtte ta upp spørsmålet till förnyat övervägande och helst till nästa år redovisa resultatet av detta övervägande.

På denna sista punkt torde en uppmjukning från t. ex. uttrycket synnerliga skäl till särskilda skäl kunna genomföras utan tidsutdräkt. En liberalisering på denna punkt är utomordentligt angelägen.

Jag har också svårt att förstå departementschefens inställning på den punkten. Den hårda bindning till inackorderingsbidraget, som för närvarande gäller, där man endast om synnerliga skäl föreligger får medge undantag, är till särskilt förfång för glesbygderna, något som motion II: 432 försökt exemplifiera. Vi har i denna nämnt en kommun som, om bestämmelserna tillämpas, får betala 35,5 procent av skolskjutskostnaderna i stället för de 20 procent man rätteligen skulle betala. Det kan inte vara riktigt att år efter år vidhålla bestämmelser som slår på detta sätt. Ett bibehållande av dessa bestämmelser utgör för övrigt en orättvisa mot glesbygdskommunerna. Befolkningsuttunnningen på landsbygden gör det dessutom allt svårare att inom

Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

den angivna ramen anordna skolskjutsar. Följden blir därför ofta att en by först förlorar sin skola och sedan skolskjutsen, och det blir ingen annan råd än att inackordera eleverna på skolorn. Och detta sker och tillåtes att ske i ett läge, där vi har särskild anledning att slå vakt om hemmen och tillvarata hemmens möjligheter till fostran av och vägledning för de unga. För egen del har jag den uppfattningen, att samhället bör visa betydande generositet i skolskjutsfrågorna, men härvidlag har vi kvar en bestämmelse med helt motsatt verkan.

Motionärerna har föreslagit en kraftig höjning av inackorderingsbidraget. I motionen framhålles att om avsikten med inackorderingsbidraget varit, att statsbidrag till inackordering skulle motsvara 80 procent av den totala kostnaden, måste statsbidragsbeloppet, kronor 3:25 per elev och dag, anses ha varit knappt tillmätt redan vid dess fastställande 1958. Sedan dess har en avsevärd kostnadsstegring ägt rum. Att nu ordna inackordering till en sådan totalkostnad, att statsbidraget täcker 80 procent av densamma, är helt uteslutet. Vid inackordering faller avsevärt mer än 20 procent av kostnaderna på kommunerna. Detta måste anses vara principiellt oriktigt, även om inackorderingskostnaderna för kommunerna i praktiken inte har så stor omfattning på grund av det fåtal elever som inackorderas.

Nu vet vi att det pågår en utbyggnad av grundskolan och att högstadieundervisningen i många kommuner centraliseras. Detta kommer att väsentligt öka kommunernas utgifter för inackordering. Frågan kommer därför snabbt att växa i betydelse.

I reservation nr 4 har reservanterna föreslagit en betydande ökning av inackorderingsbidraget. Visserligen har man inte gått lika långt som motionärerna velat, men man har ändå gått

ganska långt. Jag vill i den uppkomna situationen yrka bifall till reservation nr 4.

Beträffande grunderna för statsbidrag till egentliga skolskjutsar och statsbidrag till självskjutsar har motionärerna föreslagit en skyndsam utredning. Vi anser att det vore riktigt att företaga en väsentlig höjning av statsbidraget till självskjutsar, men då beloppens storlek måste vägas mot andra angelägna behov, har vi ansett att avvägningen bör göras efter noggrann prövning. Motiveringen för ökat stöd för självskjutsar har vi redogjort för i motionen och jag skall därför inte här upprepa vad som där står.

Den i reservationen nr 5 föreslagna höjningen är dock ett steg i rätt riktning, och jag kommer därför att vid omröstningen stödja denna reservation. Det utesluter emellertid inte att jag anser den begärda snabbutredningen angående grunderna för statsbidrag till egentliga skolskjutsar och självskjutsar behövlig. En ändring av nuvarande bestämmelser med bl. a. den gällande begränsningsregelns borttagande måste genomföras utan onödig tidsutdräkt.

Ehuru jag inte kan finna skälen för att på den punkten invänta skatteutjämningskommitténs ställningstagande övertygande, skall jag dock inte i dag ställa något yrkande. Jag har emellertid velat påtala de olägenheter som nuvarande bestämmelser medför och den orättvisa mot glesbygdskommunerna som de innebär.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Utöver de synpunkter som herr Westberg anförte tillåter jag mig att säga några ord vid behandlingen av frågan om statsbidraget till inackordering av skolbarn i enskilda hem och elevhem.

Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

1962 års riksdagsuttalande har redan omnämnts av herr Westberg och jag skall inte upprepa det. Jag tillåter mig dock säga, att konsekvensen synes mig fordra att riksdagen i år, och mot bakgrunden av 1962 års uttalande, följer reservanternas förslag om en höjning av inackorderingsbidraget till 5 kronor per inackorderingsdag.

Därutöver vill jag anföra följande. Nu utgående statsbidrag har stått oförändrat sedan beslutet år 1957. Uppenbart är väl att sedan dess en betydande kostnadsstegring ägt rum. Därtill får läggas det förhållandet, att 1957 års beslut byggde på en utredning om de verkliga kostnaderna läsåret 1954/55. Utskottsmajoriteten föreslår således att detta statsbidrag skall utgå på ett tio år gammalt kostnadsläge och att därmed kostnadsöverbältringen på kommunerna skall fortsätta.

Då statsbidragsgrunderna för detta ändamål fastställdes år 1957 gjorde statsutskottet och riksdagen ett uttalande, vilket jag tillåter mig att erinra om. I utskottsutlåtandet anföres: »Utskottet förutsätter givetvis att de nu tillstyrkta statsbidragsbeloppen fortlöpande anpassas till förändringarna i inackorderingskostnaderna.» Trots detta otvetydiga uttalande som var en av förutsättningarna för riksdagsbeslutet om statsbidrag med schablonbelopp har ingen anpassning efter kostnadsförskjutningarna vidtagits. Skolöverstyrelsen har år 1961 redovisat förskjutningarna, men detta har inte lett till någon ting annat än upprepade riksdagsbeställningar. Inackorderings- liksom skolskjutskostnader är skolutgifter som i första hand drabbar landsortskommuner och kommuner med svagt skatteunderlag. Därtill får läggas det faktum, att dessa skolkostnader framför allt drabbar kommuner och bygder med svagt sysselsättningsunderlag. Detta medför i sin tur att detta är kostnader som dessa bygder får gälda för att

sedan bevittna, hur ungdomarna tvingas över till mera expansiva delar av landet så fort de uppnår produktiv ålder och kan börja göra rätt för sig.

Herr talman! Utifrån de synpunkter som jag här har anfört synes det mig otillräckligt att riksdagen nöjer sig med att år efter år vänta på resultatet av olika utredningar och gör ödmjuka bugningar för Kungl. Maj:t. Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 4.

I detta anförande instämde herr Jönsson i Ingemarsgården (fp).

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Under de senare åren är det väl sällan ett utredningsbetänkande har blivit så omtalat och så efterlängtat som 1958 års skatteutredningskommittés betänkande har varit. Inom loppet av en vecka kommer detta betänkande att redovisas inför Kungl. Maj:t, och då har man ju all rätt att vänta att de problem som motionärerna och talarna så starkt har poängterat under denna och följande punkter, kommer att redovisas och föreslås till slutgiltig prövning.

Det är riktigt, som de två föregående talarna har sagt, att det vid 1962 års riksdag liksom vid andra riksdagar har uttalats att den påtagliga minskningen av detta statsbidrag i relation till kostnaderna gör en uppräknings ofrånkomlig. Det är också riktigt, att det vid förra årets riksdag redovisades att departementschefen uttalat, att starka skäl talar för att man bör försöka lösa problemen rörande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i ett sammanhang.

När nu äntligen resultatet av 1958 års skatteutjämningskommittés arbete föreligger, bör man, tycker jag, dock nöja sig med att avvakta resultatet även i vad det rör dessa områden. Skulle det emellertid visa sig att kommittén i sitt förslag inte »särskilt beaktat frågan om förstärkning av statsbidragen till inackorderingar och skolskjutsar förut-

Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

sätter utskottet, att vid den slutliga avvägningen av statens samlade insatser för att förändra kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna till kommunernas förmån vederbörlig hänsyn tages till de synnerligen starka skäl som talar för ett återställande av — i första hand — statsbidragets realvärde för kommunerna på nu ifrågasatt område». Utskottet förväntar att förslag i sådant syfte snarast föreläggas riksdagen.

Herr talman! Jag tycker att reservanterna och motionärerna nog kunde ha nöjt sig med denna klara redovisning av ärendet från utskottets sida. Jag ber, herr talman att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Nilsson i Göingegården säger, att skatteutjämningskommitténs betänkande kan väntas bli offentligt ganska snart. Men jag skulle tro, att herr Nilsson i Göingegården är medveten om att de tilläggsdirektiv, som denna kommitté fick för ungefärligen ett år sedan, medför att kommittén icke lägger fram några positiva förslag i fråga om just de anslagsposter vi nu behandlar.

Med kännedom om att vi kan räkna med detta synes det mig riktigt med ett riksdagsbeslut i dag. Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I och II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10:o) mom. I) och II) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 77 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMMERFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tryckte på nej-knappen, men det blev ingen markering.

Mom. III

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 11

Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

Kungl. Maj:t hade (punkt 108, s. 218 och 219) föreslagit riksdagen att till

Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 70 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 402) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 485), i vilka hemställts att riksdagen måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts förslag om Bidrag till anordnande av skolskjutsar m. m. ge sin anslutning till skolöverstyrelsens framställning om liberalisering av den till inackorderingsbidraget knutna maximeringen av statsbidraget till skolskjutsar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herr *Mattsson m. fl.* (II: 488), i vilka hemställts att riksdagen måtte vid behandlingen av Grundskolan m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar under åttonde huvudtiteln besluta att bidrag till s. k. självskjuts finge utgå med 1 kr. per elev och skoldag om den egna färdvägen vore längre än 7 km och eljest med högst 75 öre per elev och skoldag i enlighet med vad i motionerna anförts, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i kungörelsen om statsbidrag för skolskjutsar och inackordering, att statsbidrag för självskjuts kunde utgå för elever i hela grundskolan;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Westberg* och *Boo* väckt motion (II: 432).

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 432 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 403 och II: 488 icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskot-

tet anförde i anledning av motionerna I: 402 och II: 485;

IV. att riksdagen måtte till Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 70 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 488, besluta att bidrag till s. k. självskjuts finge utgå med 1 kr. per elev och skoldag om den egna färdvägen vore längre än 7 km och eljest med högst 75 öre per elev och skoldag, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i kungörelsen om statsbidrag för skolskjutsar och inackordering, att statsbidrag för självskjuts kunde utgå för elever i hela grundskolan.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! I motion II: 488 har jag tillsammans med några kamrater hemställt att riksdagen måtte besluta om ett förhöjt bidrag till de s. k. självskjutsarna. För de elever som har lång väg att färdas innan de kommer in på den väg där den kollektiva skolskjutsen går eller som har lång väg fram till själva skolan såväl som för dessa elevers föräldrar är detta en mycket viktig fråga, och jag hoppas att den inte av någon betraktas som obetydlig.

Numera har man till följd av minskat elevunderlag per årskurs och indragning av bygdeskolor fått åtskilliga elever som måste färdas en lång väg, innan de kommer fram till den väg där den kollektiva skolskjutsen går. Det blir en hel del platser ifrån vilka man inte kan ordna skjuts, utan barnen får cykla till skolan. Det är därför som skolskjutsbidraget kommit till, och det bidraget utgår med 80 procent av kommunens verkliga kostnad, men bidrags-

Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

underlaget får inte beräknas efter högre kostnad per effektiv skoldag än 50 öre, om skolvägen är längre än 7 km, annars är det 40 öre. Statsbidrag utgår för elev i lägst sjunde årskursen och gäller således inte för hela tiden i grundskolan.

Den ersättning som utgår betraktar jag som mycket låg, och jag betraktar det även som oriktigt att statsbidrag inte skall utgå för elever i hela grundskolan. Dessa 40 öre i statsbidrag som utgår per effektiv skoldag, om eleven får färdas mer än 7 km till skolan — i annat fall med 32 öre — är som sagt mycket låga belopp, även om det vore så att väder och väglag tillät att eleverna kunde cykla under hela sin skoltid. Men vi vet att under många dagar på året är det sådant väder och väglag att detta inte är tillrådligt. Finns det bil i familjen är det relativt lätt att ordna skjuts om bilen är tillgänglig, men det är den ingalunda alltid, och då återstår inte annat än att anlita taxi för att skjutsa barnen. Om detta måste ske under en längre tid, förstår var och en att det blir rätt dyrt — taxi får ju föräldrarna betala själva, fränsett det lilla bidrag de får i självskjutsbidrag. Risk föreligger då att barnen får cykla, trots att det ur hälsosynpunkt kan vara olämpligt och därtill med hänsyn till väglaget kan vara förenat med risker. Jag är alldeles övertygad om att ifall självskjutsbidraget vore bättre tilltaget, skulle man kunna ordna det bättre för eleverna vid de tillfällen då det är mycket dåligt väder och väglag.

Om bidraget till självskjutsar vore rimligare skulle det kunna utvecklas till att bli ett komplement till de kollektiva skolskjutsarna. Därmed skulle man kunna uppnå besparingar i fråga om kostnaderna för skolskjutsarna, och det skulle underlätta för kommunerna att lösa en omfattande och svårbemästrad skolskjutsproblematik.

I reservation nr 5 har hemställts i enlighet med motionen »att bidrag till

s. k. självskjuts må utgå med 1 kr. per elev och skoldag om den egna färdvägen är längre än 7 km och eljest med högst 75 öre per elev och skoldag». Vidare hemställes om »sådan ändring i kungörelsen om statsbidrag för skolskjutsar och inackordering, att statsbidrag för självskjutsar kan utgå för elever i hela grundskolan».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 5 av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Utskottet har under denna punkt återopat precis samma skäl som utskottet anförde då vi under den föregående punkten avvisade de motionsvis gjorda framställningarna. Utskottet vill avvakta den utredning som inom några dagar kommer att avlämnas till Kungl. Maj:t. Därför har utskottet inte heller på denna punkt velat tillstyrka motionärernas förslag.

Skolskjutsarna är en av de dyrbaraste anordningarna inom skolväsendet som vi genomfört under de senaste tio—tjugo åren. Om de förslag som motionsledes framförts skulle genomföras skulle åtskilliga miljoner få lämnas i statliga bidrag. Det finns därför alla skäl att avvakta den utredning som även har sysslat med frågor som gäller utjämning kommunerna emellan.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertygande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid vote-

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

ring, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 5) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmanen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 53 nej, varjämte 13 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 12**Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 109, s. 219) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 17 600 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammarén av fru *Hultell* och fröken *Ljungberg* (I: 485) och den andra inom andra kammarén av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 613), i vilka hemställts

att riksdagen ville besluta att anslaget för budgetåret 1964/65 till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. skulle ställas till förfogande för såväl grundskolorna som de under grundskolans uppbyggnad vid sidan av denna verksamma obligatoriska skolorna, samt att anslaget höjdes med så stort belopp som kunde vara motiverat av ett godkännande av detta förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 485 och II: 613, till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 17 600 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Per Petersson* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herr *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 485 och II: 613, till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 22 600 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Vid denna punkt är fogad en reservation som tillstyrker bifall till motionsledes framförda önskemål och därmed avser att ge rättvisa åt samtliga Sveriges kommuner beträffande det statliga bidraget till pedagogisk utrustning.

Såväl genom anslagsrubriceringen som genom 1962 års riksdagsbeslut har detta anslag reserverats för kommuner, som erhållit tillstånd att övergå till grundskola. Det är enligt reservanternas mening en i högsta grad orättvis begränsning, då den drabbar kommuner som utan egen förskyllan blir ställda utanför. Det är nämligen inte kommunerna själva utan Kungl. Maj:t

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

som efter skolöverstyrelsens tillstyrkan beslutar vilka kommuner som skall få övergå till den nya skolformen. Eleverna och lärarna undanhålles på detta sätt hjälpmedel i undervisningen, vilket utbildningen blir lidande på. Hade det förhållit sig så att Kungl. Maj:t ville ha ett sådant påtryckningsmedel för att tvinga kommunerna att snarast gå över till grundskola, kunde man ha sparat något motiv för de hårda villkoren.

Det nu rådande förhållandet, då en mångfald kommuner vägras övergång till grundskola och samtidigt straffas med att gå miste om bidraget till den pedagogiska upprustningen, finner vi reservanter emellertid i högsta grad anmärkningsvärt. Något annat motiv än att för tillfället spara statsmedel kan vi inte finna, men att låta detta gå ut över ett antal barn som undervisas i kommuner vilka inte tillåtits införa den nya skolformen är enligt vår uppfattning inte förenligt med rättvisans krav.

Det är av dessa skäl vi reservanter har yrkat bifall till det i reservationen vid denna punkt framförda kravet på att alla skolor skall få en god pedagogisk upprustning oavsett om kommunerna får tillstånd att övergå till grundskola eller ej.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag skall inte klandra vare sig herr Nilsson i Göingegården eller någon annan som arbetar för rättvisa i samhället. Å andra sidan inträffade det väl redan under Gamla testamentets dagar att man ställde frågan: »Vad är rättvisa?»

I detta fall kan man ha delade meningar om vad rättvisan kräver. Det särskilda försökskostnadsbidraget tillkom ju under den tid då vissa skoldistrikt fick införa vad vi kallade försöksskola, d. v. s. försöksverksamhet

med nioårig skola. Syftet med detta bidrag var att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun icke skulle rubbas. Om vi nu skulle frångå denna princip, skulle vi helt överge den konstruktion som låg till grund för bidragsgivningen redan från början.

Vare sig man anser att rättvisa råder eller inte går utvecklingen nu i varje fall i rätt riktning. Varje år får nya skoldistrikt införa grundskola, och då får de också ett annat bidrag.

Denna fråga har vi haft att behandla under flera år, och reservationer har förelegat tidigare liksom i år. Vi får dock inte bortse ifrån att ett bifall till reservationen innebär en kostnadsuppräkning med 5 miljoner kronor. Även om vi ser det i rent statsfinansiella sammanhang bör vi väl ta hänsyn också till ett sådant belopp. Inom en icke alltför avlägsen framtid kommer samtliga skoldistrikt att erhålla detta bidrag. Sedan är rättvisans krav uppfyllda.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag är medveten om att staten skulle få avsevärt ökade utgifter om reservationsförslaget genomfördes, men alla är vi väl överens om att i den mån en stor orättvisa har begåtts måste vi vara med om att rätta till den, även om detta för statens vidkommande kostar pengar.

Herr Karlsson i Olofström hänvisade till Gamla testamentet beträffande frågan: »Vad är sanning?» Det är väl att gå litet väl långt tillbaka i tiden. Jag vill minnas att dessa ord återfinns i Nya testamentet.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Såsom herr Nilsson i Göingegården framhållit kan inte den nuvarande ordningen för den pedagogiska upprustningen anses rättvis ur kommunernas synpunkt. Jag vill också

Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.

starkt understryka vad herr Nilsson sagt om att elever och lärare bör komma i åtnjutande av samma förmåner, vilken skolform det än gäller.

Jag har närmast begärt ordet för att erinra om att den föreliggande reservationen utgör ett utmärkt exempel på högerns vilja att slå vakt om skolan — från några håll har man ju ifrågasatt högerns vilja härvidlag. Även om det är fråga om rätt mycket pengar, så anser vi det synnerligen väsentligt att man på ett riktigt sätt tillgodoser skolans behov av en förbättrad pedagogisk utrustning.

Om damerna och herrarna vill gå tillbaka till skolutredningens betänkande och särskilda utskottets utlåtande skall ni också finna många vittnesbörd om den pedagogiska upprustningens betydelse för skolan. Man måste verkligen vara negativt inställd till skolan, om man inte vill tillmötesgå kravet på en fullständig upprustning av detta slag. Oavsett om barnen undervisas inom den skolform som heter grundskolan, försöksskolan eller den vanliga folkskolan, har de samma rätt att erhålla hjälp i skolarbetet.

Herr Karlsson i Olofström ansåg att utvecklingen går i rätt riktning och att det undan för undan skapas större rättvisa i fråga om tillgången till pedagogiska hjälpmedel. Ja, men fortfarande står många skolor utanför grundskolan, och jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om ett uttalande av herr Helén vid behandlingen av denna fråga föregående år. Han framhöll då att om det skulle dröja med grundskolans förverkligande ytterligare något år, måste det anses stötande att en del skolor ännu icke har fått tillgång till de pedagogiska hjälpmedel som finns inom grundskolan.

Jag tycker att förhållandena redan är stötande, och jag vill därför i likhet med herr Nilsson i Göingegården yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12:o) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 6) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 57 nej, varjämte 9 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 13

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 14

Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 111, s. 222—224) föreslagit riksdagen att till detta ändamål anvisa ett anslag av 300 000 kr.

Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wanhainen* (I: 333) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. (II: 324), i vilka hemställts att riksdagen måtte till Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 350 000 kr. enligt i motionerna anförda grunder.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 333 och II: 324, till Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 300 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Källqvist, Per Petersson, Ståhl, Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 333 och II: 324, till Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 350 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Till folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter utgår redan tidigare anslag i riksbudgeten. För kommande budgetår har skolöverstyrelsen äskat en anslagshöjning med 50 000 kronor till 350 000 kronor. Departementschefen — liksom sedermera statsutskottets majoritet — har emellertid föreslagit oförändrat anslag.

Som motivering för sitt förslag om anslagshöjning har skolöverstyrelsen pekat på några angelägna behov. Sålunda

har begärts medel för höjning av bi-dragen till Tornedalens folkhögskola och Tornedalens bibliotek samt för anordnandet av ytterligare sex leksskolekurser och utdelandet av ytterligare 19 s. k. finnbygdsstipendier till seminarieelever. De sistnämnda stipendierna har som bekant tillkommit för att minska den i nämnda bygd synnerligen besvärande lärarbristen.

Departementschefen synes i och för sig inte ha haft något att invända mot de ytterligare anslagsbehov som skolöverstyrelsen redovisat. Han har emellertid i statsverkspropositionen gjort det uttalandet »att de föreslagna höjningarna bör kunna tillgodoses inom oförändrad anslagsram». I detta uttalande har sedan utskottsmajoriteten instämt.

Det vore av intresse att få redovisat hur de föreslagna höjningarna skulle kunna tillgodoses inom en oförändrad anslagsram. Såvitt bekant föreligger det inte några reserverade medel under denna anslagsrubrik. Då finns det ju inte någon annan utväg för att tillgodose ytterligare anslagsbehov än att minska på anslagen under någon annan punkt. Var skall i så fall prutningarna sättas in? Är det måhända det särskilda stödet till skolundervisningen i Karesuando eller är det hjälpen till det frivilliga folkbildningsarbetet i denna gränsbygd som skall dras in?

Det framstår för mig som nödvändigt att dessa frågor blir besvarade, om riksdagen med fog skall kunna biträda uttalandet att de föreslagna anslagshöjningarna kan genomföras inom en oförändrad total anslagsram.

I detta sammanhang må även redovisas ett helt nytt och synnerligen angeläget behov som anmält sig under ifrågavarande anslagsrubrik. Länskolnämnden i Norrbottens län har i en framställning av den 5 november 1963 begärt medel för försöksverksamhet med en typ av enkla språkövningslaboratorier.

Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.

Anslagsbehovet har för stundande läsår beräknats till 21 000 kronor. Framställningen har tillstyrkts av skolöverstyrelsen, och man väntar nu på Kungl. Maj:ts beslut i frågan.

Skolarbetet i gränstrakterna längst i norr kompliceras i betydande utsträckning av att finskan är det spontana vardagsspråket i flertalet hem. Tvåspråkigheten har givetvis sina positiva drag, inte minst med tanke på kommunikationerna över gränsen och det nordiska samarbetet. Samtidigt kan det dock inte undvikas, att härav även följer särskilda problem på undervisningens område.

Denna problematik är ännu så länge rätt ofullständigt belyst. En rapport från pedagogisk-psykologiska institutionen vid lärarhögskolan i Stockholm redovisar dock genomsnittligt betydligt lägre resultat i standardproven i svenska, engelska och matematik för elever i årskurs 6 i Tornedalen än för riksrepresentativa elevgrupper. Även om den här redovisade undersökningen till sin omfattning är alltför begränsad för en slutlig bedömning av denna fråga är den ett observandum, framför allt ur synpunkten att det uppväxande släktet i denna bygd bör ha rätt till en utbildning, som ger likvärdig chans mot vad som erbjuds andra landets skolor.

Om — som den nämnda undersökningen antyder — skoleleverna i Tornedalen har ett handikapp när det gäller att tillgodogöra sig undervisningen, är detta en brist som måste avhjälpas. Det bör givetvis inte ske i form av strävanden att på något sätt motverka tvåspråkigheten utan genom positivt stöd åt undervisningen i kanske framför allt svenska språket, som ju i våra skolor är nyckeln till undervisningen även i andra ämnen. I detta arbete måste nya vägar prövas och olika pedagogiska hjälpmedel utnyttjas. Det är mot denna bakgrund som det framstår som synnerligen angeläget, att länskolnämndens initiativ till försöksverksamhet

med ett antal språkövningslaboratorier kan genomföras, om möjligt redan vid kommande läsårs början.

Ur de synpunkter jag här anført synes mig den blygsamma höjning av anslaget till folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter, som skolöverstyrelsen föreslagit, nämligen 50 000 kronor, vara synnerligen önskvärd. Jag ber därför att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.

I detta anförande instämde fru Jäderberg (s).

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag förstår herr Larsson i Hedenäset, som har speciella intressen från Tornedalen att bevaka. Men med hänsyn till att anslaget åtminstone beträffande en punkt, nämligen de s. k. finnbygdsstipendierna, som är den stora kostnaden i sammanhanget, inte har utnyttjats i den utsträckning som från början avsågs, har man ansett att det också finns möjlighet att inom anslagsramen tillfredsställa de övriga kraven på speciell undervisning i Tornedalen.

Jag tycker det är litet hårt sagt av herr Larsson i Hedenäset, att barnen i Tornedalen inte kommer i åtnjutande av en undervisning, som är i nivå med vad barnen i andra bygder i vårt land får. Att det är speciella språksvårigheter vet vi, men jag tror att man har lyckats överbrygga dessa svårigheter så att undervisningen är tillfredsställande.

Med hänsyn till möjligheterna att inom anslagsramen tillfredsställa speciella önskemål i Tornedalen har utskottet för sin del inte velat gå med på motionskravet, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag upptar kammarens tid ännu en gång.

Beträffande antalet finnbygdsstipen-

Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar

dier noterar jag att skolöverstyrelsen, som väl ändå känner till behoven, har föreslagit en utökning med 19 stipendier. Mot bakgrunden av den lärarbrist som råder i Tornedalen vore en minskning av antalet sådana stipendier synnerligen beklaglig. I detta fall skulle väl närmast en höjning av beloppet för stipendierna vara vad som behövdes.

Jag begärde emellertid närmast ordet med anledning av herr Nilssons i Göingegården påpekande, att skolbarnen i Tornedalen får en med övriga svenska barn likvärdig undervisning. Jag finner det angeläget understryka, att jag ingalunda anser att eleverna i Tornedalen är diskriminerade på så sätt att de inte får samma antal undervisningstimmar som barnen i andra delar av landet. Vad jag har velat fästa uppmärksamheten på är att de särskilda problem, som bl. a. tvåspråkigheten för med sig i Tornedalen, gör det nödvändigt att speciella åtgärder vidtages. Och då har jag framför allt pekat på det nya initiativet med språkövningslaboratorier, som jag hoppas att departementschefen kommer att behandla så välvilligt som möjligt, när ärendet avgöres. Men framför allt hoppas jag att dagens beslut blir sådant, att departementschefen får pengar för att kunna fatta ett välvilligt beslut.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller statsutskottets hemställan i punkten 14:o) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen 7) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 76 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 15—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 27*Statliga allmänna gymnasier m. m.:
Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 124, s. 251—263) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de statliga allmänna gymnasierna m. m., som föranleddes av vad departements- chefen förordat, dels godkänna av de- partementschefen angiven avlöningsstat för de statliga allmänna gymnasierna m. m., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65, dels ock till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett för- slagsanslag av 245 875 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammararen av her- rar Isacson och Per Petersson (I: 103)

Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar

och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 139);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Isacson* (I: 153) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nordstrandh* och *Palm* (II: 206);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 272) och den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 330);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Palm* och *Wallmark* (I: 279) och den andra inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* (II: 311);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per Petersson* (I: 330) och den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 344);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Widén* (I: 397) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Helén* och *Källstad* (II: 481);

dels en inom första kammaren av fröken *Ljungberg m. fl.* väckt motion (I: 406), vari hemställt att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att vid det nya gymnasiets utformning försöksverksamhet anordnades med kontinuerligt tidningsstudium som undervisningsämne på gymnasiet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén* (I: 481) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Nilsson i Tvärålund* (II: 574);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkerlund* (I: 504) och den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors* (II: 609).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 103 och II: 139, I: 397 och II: 481 samt I: 481 och II: 574, samtliga motioner i vad de avsåge anställande av personal som utförde sekre-

terargöromål på rektorsexpeditionerna i de fall då möjlighet att anställa sekreterare ej föreläge, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionerna I: 153 och II: 206, i vad de avsåge vissa skolkuratorers anställningsvillkor, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 272 och II: 330 icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att motionerna I: 330 och II: 344, i vad de avsåge inrättande av ett gymnasium för vuxna, icke måtte bifallas av riksdagen;

V. att motionerna I: 397 och II: 481 samt I: 481 och II: 574, samtliga motioner i vad de avsåge hjälp åt lärare vid de allmänna gymnasierna med arbete på institutioner, i bibliotek m. m. och skrivarbete, icke måtte bifallas av riksdagen;

VI. att motionerna I: 397 och II: 481, i vad de avsåge utvidgning av försöksverksamheten med skolsekreterare och ställföreträdande rektor, icke måtte bifallas av riksdagen;

VII. att motionerna I: 504 och II: 609, i vad de avsåge inrättande av ytterligare lektorstjänster, icke måtte bifallas av riksdagen;

VIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 103 och II: 139, I: 153 och II: 206, I: 330 och II: 344, I: 397 och II: 481, I: 481 och II: 574 samt I: 504 och II: 609, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de statliga allmänna gymnasierna m. m., som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för de statliga allmänna gymnasierna m. m., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65;

c) till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 245 875 000 kr.;

Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar

IX. att motionerna I: 279 och II: 311 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att riksdagen måtte, i anledning av motionen I: 406, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört om utvidgning av försöksverksamheten med kontinuerligt tidningsstudium.

I utskottets yttrande i anledning av motionen I: 406 anfördes bl. a. följande.

Utskottet vill gärna se att nu pågående försöksverksamhet utvidgas. Utskottet förutsätter att skolöverstyrelsen tar ytterligare erforderliga initiativ i nu nämnt syfte.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Per Petersson* och *Staxäng*, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet anser det angeläget att nu pågående försöksverksamhet utvidgas. Därvid synes främst böra undersökas huruvida möjligheter finnes att tilldela tidningsstudiet fast plats eller visst antal lektioner per läsår inom det utrymme som disponeras i samhällslära eller svenska i det nya gymnasiet. Utskottet förväntar att skolöverstyrelsen tar de erforderliga initiativen i nu nämnt syfte.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Vid denna punkt i statsutskottets utlåtande behandlas två motionsyrkanden, som jag vill kommentera något, trots att några reservationsyrkanden inte är knutna till dem. Frågorna torde emellertid snart återkomma.

Rektorerna vid ett antal gymnasier har till skolöverstyrelsen anmält, att det inte finns någon lärare vid gymnasiet som är villig att åtaga sig sekreteraruppdrag, i vilket ingår åligganden att bl. a. uppgöra arbetsordning och vika-

riera för rektor. Det är konsekvensen av det beslut som fattades i följ.

Med anledning härav har överstyrelsen yrkat, att det belopp om 1 miljon kronor, som ställts till överstyrelsens förfogande, ökas med 150 000 kronor för bestridande av ytterligare kostnader för personal som utför sekreterargöromål i de fall då möjligheter att anställa sekreterare på beslutade villkor icke föreligger. Departementschefen har emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka denna uppräknings av anslaget.

Den möjlighet, som bereds rektorerna att anlita lärarkrafter för kvalificerade sekreterargöromål, är av största betydelse med hänsyn till de stora krav som samhället ställer på rektorernas administrativa, pedagogiska och skolsociala tjänsteutövning. Erfarenheterna har tyvärr visat, att det för åtskilliga rektorer varit omöjligt att engagera lärare för dessa betydelsefulla sekreterartjänster. Vi har därför i motion II: 139 yrkat bifall till skolöverstyrelsens begäran.

Utskottet säger sig också inse, att fall kan uppkomma, där lärare inte är villig att åtaga sig sekreteraruppdrag på de nya villkoren, men utskottet anser att saken bör kunna lösas så, att överstyrelsen inom ramen för tillgängliga medel även under budgetåret 1964/65 kan anslå belopp för att anställa personal, som skall utföra dessa göromål. Man hänvisar till att ett dylikt bemyndigande har lämnats skolöverstyrelsen under innevarande budgetår.

Det låter sig säga, att man tillfälligt kan lösa problemet på detta sätt, men det hade onekligen varit klarare och bättre, om ett bestämt belopp hade anslagits för denna uppgift, som inte kommer att lösas av sig själv inom över-skådlig tid. Den konstruktion av sekreteraruppdraget, som vi nu har, kommer att vara hindrande för rekryteringen.

Jag övergår så till det andra motionsyrkandet, som framställts i motion II: 206. Vi känner alla till att det vid

Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar

de allmänna läroverken sedan många år bedrivits en skolkuratorsverksamhet bekostad av allmänna statsmedel. Behovet av denna verksamhet har visat sig vara utomordentligt stort, och det har även successivt ökat under årens lopp. Skolkuratorernas uppgifter är mycket skiftande, men deras verksamhet — och det är kanske detta man mest skall understryka — är huvudsakligen inriktad på att bistå eleverna och deras föräldrar med råd i olika sociala angelägenheter. Skolöverstyrelsen understryker behovet av statliga kuratorstjänster. Överstyrelsen framhåller i sina petita, att den hittills bedrivna verksamheten har visat, att en skolkurator, som är väl utbildad för sitt uppdrag, är ett viktigt och i många fall nödvändigt komplement till skolans pedagogiska och medicinska expertis för att skolan på bästa sätt skall kunna fullgöra sina elevvårdande uppgifter.

Om man tar hänsyn till dessa positiva värderingar av skolkuratorsverksamheten, framstår onekligen behovet av en utbyggnad av denna verksamhet som ytterst angeläget. För detta talar även den omständigheten, att det för närvarande — om jag inte misstar mig — endast finns inrättade 4 statliga deltidstjänster samt 37 arvodestjänster för skolkuratorer.

I avvaktan på vad gymnasieutredningens och fackskoleutredningens förslag skall resultera i har i motion II: 206 inte föreslagits någon direkt ökning av verksamheten men däremot att de nuvarande 37 arvodesbefattningarna ändras till 37 eo halvtidstjänster. Detta skulle kunna ha en gynnsam rekryteringseffekt.

Utskottet vitsordar betydelsen av kuratorsverksamheten vid våra gymnasier men anser sig inte kunna förorda någon förändring i anställningsvillkoren för kuratorerna. Utskottet erinrar om att frågan om skolkuratorer kommer att tas upp i den proposition om det nya gymnasiet som snart skall läggas fram.

Därvid skall skolkuratorstjänsterna på samtliga gymnasieorter behandlas.

Detta är naturligtvis gott och väl. Genomförandet av det nya gymnasiet har emellertid nu signalerats skola uppskjutas ett år, och det är mycket som talar för att det är riktigt. Detta medför, att den preliminära delvisa lösning av skolkuratorsproblemet, som vi föreslagit i motionen, framstår såsom ännu mer berättigad. Det tar i alla händelser några år, innan den fullständiga gymnasieorganisationen kan vara färdigutbyggd och i verksamhet. Det är beklagligt, att utskottet inte velat gå med på att man redan nu gör något på denna punkt.

Jag har emellertid, herr talman, denna gång inget yrkande.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Tillsammans med några medmotionärer har jag i motionen II: 330 yrkat, att riksdagen måtte uttala, att skrivhjälp skall ställas till lärarnas förfogande på grundskolans alla stadier och inte bara — som departementschefen föreslagit — i gymnasierna och eventuellt på försöksskolans högstadium.

En avlastning av lärarnas andel av rutinarbetet måste anses vara en självklar åtgärd för att på bästa möjliga sätt kunna nyttiggöra den för pedagogiskt arbete utbildade arbetskraften. En sådan riktig användning av arbetskraften eftersträvas på alla områden. Det kan inte vara god ekonomi att använda lärare till rutinbetonade skrivarbeten av de mest skiftande slag. Detta blir än mindre meningsfyllt i tider av markerad lärarbrist. Detta gäller för såväl gymnasiet som hela grundskolan. Det är dålig ekonomi att på något av dessa områden använda personal för andra och mindre kvalificerade uppgifter än de utbildats och avlönas för.

Härtill kommer att en av hörnstenar-

Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar

na för grundskolan är en aktiv pedagogik, genom vilken den enskilde eleven blir föremål för efter just honom anpassat pedagogiskt intresse och pedagogiska insatser. En aktiv pedagogik ställer emellertid mycket stora krav på läraren. Han kan inte endast använda tryckt kurslitteratur utan måste själv utarbeta arbetsmaterial för undervisningen. Det fordras avsevärt arbete av mer eller mindre rutinbetonat kontorsmässigt slag för att rätt kunna bruka sådant material. Andra än lärarna skulle kunna göra detta arbete både bättre och billigare. Det är viktigt att inte låta den aktiva pedagogiken stnna på papperet, men det är inte rimligt att kräva dess genomförande, om lärarna tvingas att fastna i rutinarbete. Möjligheten att ge lärare skrivhjälp är inte främst ett lärarintresse utan ett intresse för dem som vill se den nya skolan realiserad på det sätt som skisserats i planerna och besluten.

Gymnasierna har fått ett anslag för skrivhjälp, och detta är bra. Beträffande grundskolans högstadium är propositionens skrivning något dubiös. Även om statsbidragskonstruktionen medför, att medelsbehovet inte nu påverkas, förefaller propositionen något oklar i fråga om vem som skall bära ansvaret för högstadiet i denna fråga. Jag hoppas att utskottets skrivning på denna punkt betyder, att dimmorna är skingrade och att klarhet föreligger om att högstadiet kan sätta i gång med skrivhjälp och påräkna statsbidrag.

Det hade varit mycket värdefullt om utskottet sett mera positivt på behovet av skrivhjälp även för andra stadier inom grundskolan.

Herr talman, jag ämnar inte ställa något yrkande, men jag vill gärna ha sagt, att denna fråga måste få en lösning för hela grundskolan, om det skall bli möjligt att förverkliga målsättningen om en anpassning av undervisningen efter varje elevs individuella förutsättningar.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Vid punkt 27 behandlas en motion som går ut på att en försöksverksamhet med kontinuerligt tidningsstudium som undervisningsämne anordnas vid det nya gymnasiet utformning. Att använda tidningar i undervisningens tjänst när det exempelvis gäller naturgeografi och ekonomisk geografi liksom i anslutning till samhällskunskap är ingen nyhet. Sådant studium har bedrivits i många skolformer under många år med, som jag tror, ett positivt resultat. Vad nu motionärerna närmast avser är, att man borde få mer kontinuitet i tidningsläsningen i skolan.

Tidningsutgivareföreningen och skolöverstyrelsen har tillsammans under en tid hållit på med försöksverksamhet på området. Jag tycker att motionärernas önskan att denna försöksverksamhet skall vidgas är riktig och vill gärna biträda förslaget. Motionärerna vill också, att man skall ha en fast timme per vecka i en eller flera årskurser på gymnasiet. Jag har svårt att förstå hur detta skall kunna klaras schematekniskt, men när det begärs en utredning hör det väl till utredningens uppgifter att komma fram till ett resultat: antingen går det eller också går det inte. Det finns därför inte i och för sig någon anledning att gå emot förslaget.

Jag delar som sagt motionärens uppfattning om att detta är en viktig sak. Jag tror att en riktig användning av tidningarna i skolan kan lära ungdomarna att se kritiskt på saker och ting i och med att de gemensamt får diskutera olika frågor. Eleverna får kanske härigenom kontakt med samhällslivet på ett tidigare stadium och på ett bättre sätt än hittills.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till reservationen nr 8, som är knuten till punkten 27.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Som framgår av detta utlåtande har vi i samband med denna

Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader

punkt haft en rad motioner att behandla. Det har gällt frågan om ändring av tjänster, spörsmålet om inrättandet av nya tjänster, frågan om skrivhjälp m. m. Med hänsyn till att riksdagen inom några månader har att förvänta en proposition angående det framtida gymnasiet har vi varit eniga om att avstyrka samtliga motioner. Jag tror inte att det skulle vara till något större gagn, om man här föregrep en fråga i väsentliga detaljer när riksdagen, som jag tidigare sagt, ganska snart får pröva frågan i hela dess vidd.

Beträffande den reservation som föreligger om försöksverksamhet med kontinuerligt tidningsstudium som undervisningsämne på gymnasiet, vill jag framhålla, att Svenska tidningsutgivareföreningen i anslutning till denna motion har avgivit ett yttrande. Av detta yttrande framgår, att skolöverstyrelsen och tidningsutgivareföreningen redan nu samverkar i en arbetsgrupp för att söka nya vägar att tillvarata tidningen som pedagogiskt hjälpmedel, och från utskottets sida har vi i och för sig inget att erinra mot detta. Men under sådana förhållanden kan vi inte finna, att motionen eller reservationen har något reellt syfte att fylla. Man skulle kunna säga att det i realiteten inte är någonting annat än en surdeg av det bröd som redan är i ugnen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I—IX

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. X

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 8) av fröken Andersson

m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Punkten 28**Statliga allmänna gymnasier m.m.: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 125, s. 263—265) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 14 825 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg m. fl.* (I: 156) och den andra inom andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall *m. fl.* (II: 190), i vilka hemställts att riksdagen måtte till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader i vad avsåge Bibliotek och materiel anvisa ett förslagsanslag av 5 420 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 156 och II: 190, till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 14 825 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Per Petersson*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 156 och II: 190, till Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 15 665 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Som bekant har för de allmänna läroverkens kostnader för bibliotek och materiel sedan budgetåret 1957/58 utgått bidrag, från början dels statsbidrag med 35 kronor per elev och år, dels hyresintäkter med 2 kronor per

Statliga allmänna gymnasier.: Omkostnader

elev. Statsanslaget har under dessa sex år höjts till 38 kronor men samtidigt har hyresintäkterna slopats. Skolöverstyrelsen föreslår nu en höjning med 7 kronor per elev med hänsyn till gymnasiernas tillväxt, reallinjernas ökande andel av gymnasiet och materielens starka förslitning.

Starka skäl talar för att skolöverstyrelsens önskemål tillgodoses, helst som standarden beträffande biblioteken och undervisningsmaterielen ofta är ganska låg i statsläroverken jämfört med vad de är i de kommunala skolorna. Skillnaderna är påfallande också om man jämför de nu nämnda gymnasiernas bibliotek med grundskolornas. Dess bättre har man mer och mer fått ögonen öppna för vad skolbiblioteken betyder. När de statliga läroverken nu enligt gymnasieutredningens förslag skall kommunaliseras blir det ekonomiskt betungande för kommunerna att ta emot gymnasier, vilkas bibliotek inte har den höga standard man önskar. Detta är ett starkt skäl för reservanternas förslag att redan nu rusta upp gymnasiernas bibliotek, så att man kan överlämna verkligen goda bibliotek till kommunerna.

Skolbibliotekens roll i undervisningen är som sagt viktig. Om man har ett gott och rikhaltigt bokbestånd kan ungdomarna kanske för livet få goda vänner i böckernas värld. Det finns egentligen ingen vän som kan vara bättre än en bok. Den är inte efterhängsen, den kan man lägga ifrån sig. I bokvärlden kan man finna underhållning och kunskaper. Det gäller att under skoltiden få ungdomarna att förstå vad man kan uppleva, om man får god kontakt med böckerna.

Utskottet anser »i och för sig en uppräkning av beloppet till bibliotek och materiel angelägen». Skolöverstyrelsen har också, framhåller utskottet, anfört starka skäl för en upprustning. »Men med hänsyn till att frågan härom emellertid inom kort torde komma att aktualiseras i anslutning till riksdagens ställ-

ningstagande till spörsmålet om ett nytt gymnasium, har utskottet icke funnit sig nu böra förordna någon uppräknings.» Detta är väl inte något skäl! Det kommer inte att ske någon som helst förändring av böckernas betydelse för skolundervisningen vem som än blir huvudman för gymnasierna. Om man gör en upprustning gör man skolorna och eleverna en god tjänst. Genomförs upprustningen nu gör också kommunerna en vinst.

Jag yrkar bifall till den vid punkten 28 knutna reservationen nr 9.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag skall i allt be att få instämma i vad fröken Karlsson anfört. I detta ärende liksom i det som behandlades under den närmast föregående punkten hänvisar utskottet till den proposition om gymnasiernas kommunalisering, som vi räknar med skall komma inom den närmaste framtiden. Utskottet menar att det nu inte finns någon anledning att ta ståndpunkt i denna fråga utan att det bör ske då den propositionen kommit. Jag vill bara påpeka att det är troligt att det är för sent att ta ståndpunkt till denna fråga när propositionen kommer, ty det är mycket möjligt att det då inte utformas något speciellt statsbidrag till gymnasiernas bibliotek och materiel utan att det blir ett schablonbidrag av samma typ som gäller för grundskolan.

Vi har alltså här ännu ett område där det finns risk för övervältring av kostnaderna från den statliga sektorn till den kommunala. Det är alldeles klart att om gymnasiernas bibliotek och materiel får slitas ned ytterligare — de är redan i hög grad nedslitna och har inte förnyats i den utsträckning som varit önskvärd — kommer det att medföra en ökning av kostnaderna för kommunerna, när dessa övertar gymnasierna. Det blir då kommunernas uppgift att rusta upp biblioteken och materielen till rimlig standard.

De önskemål som skolöverstyrelsen

Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.

framfört i sina petita är synnerligen välmotiverade, och det är dessa önskemål som vi motionärer tagit upp. Vi menar att alla skäl talar för att riksdagen bifaller vad skolöverstyrelsen hemställt, under det att knappast några skäl talar för att riksdagen i enlighet med departementschefens förslag kraftigt prutar på detta anslagsäskande.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservation 9 av fröken Andersson m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Eftersom fröken Karlsson varit vänlig nog att för kammarens ledamöter läsa upp vad utskottet skrivit, kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Det var en vänlighet som jag nog menade borde resultera i att herr Karlsson i Olofström följde reservationen, ty jag tycker att första delen av det jag läste upp talar för reservationens yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 28:o i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 39 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 29—31

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32**Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 129, s. 270 och 271) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med vad departementschefen anfört, besluta om statsbidrag till av departementschefen angivna kommunala gymnasier, dels till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 5 150 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 110) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson i Norrköping m. fl.* (II: 134), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att ett korrespondensgymnasium måtte inrättas i Valdemarsvik fr. o. m. höstterminen 1964, organiserat efter samma principer och föreskrifter som gällde för de tidigare inrättade, statsunderstödda korrespondensgymnasierna (Torsås, Undersåker och Jokk-

Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.

mokk); samt att riksdagen måtte för ändamålet anvisa ett förslagsanslag, som för läsåret 1964/65 upptoges till maximalt 80 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lennart Geijer m. fl.* (I: 150) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafson i Göteborg m. fl.* (II: 201);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lars Larsson m. fl.* (I: 325) och den andra inom andra kammaren av herr *Anderson i Sundsvall m. fl.* (II: 310), i vilka hemställts 1. att riksdagen måtte besluta att till samtliga kommunala gymnasier fr. o. m. läsåret 1964/65 skulle utgå statsbidrag motsvarande hela den kostnad, som vid ett successivt förstatligande skulle ha åvilat statsverket, samt 2. att riksdagen under åttonde huvudtiteln i riksstaten, punkt 33, Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m., för budgetåret 1964/65 måtte anvisa ett förslagsanslag av 8 650 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 110 och II: 134, i vad de avsåge inrättande av ett korrespondensgymnasium i Valdemarsvik, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionerna I: 150 och II: 201 icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 325 och II: 310, såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med vad utskottet anfört, besluta om statsbidrag till följande kommunala gymnasier, nämligen Göteborg: Östra realskolan, Malmö: Johannes samrealskola samt de kommunala gymnasierna i Falkenberg, Finspång, Lindesberg, Norrtälje, Ulricehamn och Hagfors;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 325 och II: 310 ävensom med avslag å motionerna I: 110 och II: 134,

samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 5 300 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ivar Johansson, Eric Gustaf Peterson, Johansson i Norrköping* och *Gustafsson i Kärby*, vilka ansett

dels att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 110 och II: 134, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att ett korrespondensinstitut inrättades i Valdemarsvik fr. o. m. höstterminen 1964;

dels ock att utskottet under IV. — under förutsättning av bifall till yrkandet beträffande I. — bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 325 och II: 310 ävensom med bifall till motionerna I: 110 och II: 134, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 5 380 000 kr.;

b) av herr *Nilsson i Göingegården*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! I en fyrpartimotion har vi i år återkommit till riksdagen angående inrättandet av ett korrespondensgymnasium i Valdemarsvik. I motionen har vi hemställt, att riksdagen skall besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att inrättande av detta gymnasium sker nästa budgetår och att för detta ändamål ställes 80 000 kronor till förfogande.

Det finns flera skäl för vår framställning. Bl. a. anser vi, att det är en uppföljning och fortsättning av de lokaliseringspolitiska åtgärder, som tidigare vidtagits av statliga och kommunala

Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.

myndigheter. För att hjälpa samhället och bygden där nere från det svåra slag, som drabbade dem i samband med läderindustriens nedläggande, satsade den moderna arbetsmarknadspolitiken mellan 21 och 22 miljoner kronor. Ett annat argument är att den gamla och den nyuppybyggda industrien väl behöver denna förstärkning av utbildningsmöjligheterna. Detta har framstående industrimän från både Östergötlands och Kalmar län intygat. Om man sedan skall göra Valdemarsvik till en verkligt fungerande centralort för de berörda delarna av länet, är avsaknaden av gymnasieutbildning ett hinder här för. Intill Valdemarsvik ligger också en mycket stor glesbygd, som behöver ett korrespondensgymnasium.

Detta är några av skälen. Utskottsmajoriteten har också i sin skrivning i år, som är mycket positiv, sagt att vissa skäl talar för motionärernas förslag. Man hänvisar emellertid till att någon ny framställning inte har gjorts av skolöverstyrelsen och att vissa utredningar först bör komma till stånd. Riksdagens ställningstagande förra året och gymnasieutredningens kommande betänkande var väl orsaken till att inte en ny framställning kom från skolöverstyrelsen, men jag kan försäkra kammarans ledamöter att de lokala skolmyndigheterna, som den 26 juni 1963 ingav en ny framställning som avsåg budgetåret 1964/65, och länsinstanserna är lika intresserade nu av att få denna skolform. Ju tidigare den kommer desto bättre är det. Det är detta intresse och frågans vikt för uppföljningen av arbetsmarknadspolitiken samt den stora betydelse skolformen kan ha för denna bygd som gjort att vi tagit oss friheten att återkomma med motionen och vädja till riksdagen att redan till nästa budgetår få inrätta ett korrespondensgymnasium i Valdemarsvik. Om man tidigare har satsat stora summor i arbetslöshetsbekämpande syfte, bör väl inte 80 000 kronor utgöra ett hinder för

statsmakternas fortsatta arbete för denna bygd.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 10 av herr Ivar Johansson m. fl., som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 93.

I detta anförande instämde herrar *Hamrin* i Kalmar (fp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *von Sydow* (h) och *Gomér* (cp), fröken *Bergegren* (s), fröken *Wetterström* (h) och herr *Rimås* (fp).

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag har den största respekt för herr Johanssons i Norrköping strävanden att hjälpa Valdemarsvik att erhålla ett korrespondensgymnasium, men det är ändå ganska underligt att skolöverstyrelsen, som tidigare biträtt och själv redovisat ett förslag i ärendet, i år inte tagit upp detta förslag i sina *petita*. Herr Johansson och hans medmotionärer måste nog förstå, att bakom detta ligger allvarliga överväganden.

Med hänsyn till att gymnasiefrågan i stort inom kort kommer att lösas kan man utgå ifrån att även frågan om korrespondensgymnasierna kommer att tas upp i det sammanhanget. Enligt min mening är detta ett mycket starkt skäl för utskottet att nu inte tillstyrka motionärernas framställning.

Samtidigt som jag uttalar en förhoppning om att problemet med korrespondensgymnasierna kommer att lösas i samband med att hela gymnasiefrågan tas upp till behandling under kommande höst ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10 a) i motsvarande del; och

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller statsutskottets hemställan i punkten 32:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen 10 a) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 70 nej, varjämte 13 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II—IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 33***Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Punkten 33 i statsutskottets utlåtande nr 93 avser bidrag till vissa privatskolor. De 21 statsunderstödda privatskolorna i landet ligger på ett flertal orter. För skolorna gäller en av Kungl. Maj:t utfärdad stadga, och lä-

rarpersonalens avlönings- och pensionsförhållanden regleras av statliga bestämmelser.

De nya ATP-avgifterna innebar en ökning av privatskolornas pensionskostnader, som även ledde till en förändring av kostnadsfördelningen mellan huvudmännen och staten. Anledningen var att ATP-avgifterna icke inräknades i statsbidragsunderlaget. Dessa nya bördor, som pålades privatskolorna, fick allvarliga konsekvenser för skolornas ekonomi, som redan tidigare var ganska ansträngd på grund av den kraftiga stegring lärarlönerna successivt undergått.

Skolöverstyrelsen har i sina petita lämnat en redovisning för privatskolornas driftresultat under de senare budgetåren. Dessa resultat är sannerligen inte uppmuntrande, men jag skall inte trötta kammaran med att anföra några siffror. Denna redovisning är emellertid bakgrunden till skolöverstyrelsens förslag om att privatskolornas fortlöpande SPA-avgift skall avskaffas och att ett statsbidrag med 100 procent av ATP-avgifterna skall införas fr. o. m. redovisningsåret 1963/64. Motionärerna bakom motionerna I:166 och II:205 anser det rimligt, att statsverket påtar sig dessa pensionskostnader. Det synes som om statsutskottet också är inne på den linjen. Men statsutskottet vill uppskjuta sitt ställningstagande till dess att, som det heter, »frågan om statens bidrag till privatskolorna kan ses i ett något vidare sammanhang». Utskottet menar, att ett sådant tillfälle yppar sig, sedan utredningen om de utlandssvenska barnens skolgång m.m. slutförts och förslag framlagts för riksdagen. Visserligen ingår inte frågan om pensionskostnaderna för privatskolorna i utredningens direktiv, men statsutskottet menar, att utredningen bör vara oförhindrad att ta upp även denna fråga. Det torde väl utredningen också göra efter denna statsutskottets skrivning.

Jag har inte något yrkande på denna punkt. Inga reservanter har förbarmat

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

sig över motionerna, men med hänsyn till det pekuniära läget måste ärendet helt enkelt snabbt återkomma till riksdagens bord, därest utredningsbetänkandet om de utlandssvenska barnens skolgång låter vänta på sig alltför länge. Saken får för vårt vidkommande vila i avvaktan på ett förslag från denna utredning, som väl förutsättes skola arbeta mycket snabbt. Därmed bör också ett förslag snart kunna framläggas.

Vidare yttrades ej.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 34—52

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53**Bidrag till driften av lokala yrkesskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 150, s. 318—320) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 121 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 493) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 604), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte medge att statsbidraget till inbyggda skolor och företagsskolor i överensstämmelse med överstyrelsens för yrkesutbildning förslag uppräknades med 4 400 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och därför till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 125 400 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren

av herr *Stefanson m. fl.* (I: 498) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 602), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag av 112 400 000 kr. till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 493 och II: 604 samt I: 498 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 121 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 498 och II: 602 ävensom med bifall till motionerna I: 493 och II: 604, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 125 400 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Motionärerna torde komma att närmare utveckla de olika motiv som kan anföras för en höjning av statsbidragen till inbyggda skolor och företagsskolor, vilka behandlas i denna punkt. Jag kan mot bakgrunden av detta förhållande begränsa mig till att i största korthet endast anförå några synpunkter som varit vägledande för mig då jag ställt mig bland reservanterna.

De inbyggda skolorna och företags-

skolorna utgör — det erkänns väl allmänt — en både effektiv och för samhället mycket ekonomisk form av yrkesutbildning. De nuvarande bidragsbeloppen till denna verksamhet fastställdes 1958. Kostnadsutvecklingen sedan dess har orsakat en relativ försämring av bidragen, vilket förhållande måste tillrättaläggas, om icke för denna undervisningsform menliga verkningar skall bli resultatet.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har två år å rad förordat höjning med 25 procent av statsbidraget. Detta yrkande ligger till grund för motionerna och reservationen på denna punkt, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Punkterna 53 och 57 hänger nära samman, och för att spara tid ber jag att få beröra båda samtidigt.

Jag ber först att få instämma i vad herr Larsson i Hedenäset redan anfört. Till detta vill jag gärna foga, att det inom betydande delar av svenskt näringsliv för närvarande råder stor brist på yrkeutbildad arbetskraft. Detta gäller såväl näringslivet som den allmänna sektorn. Frågan om tillräcklig utbildningskapacitet för dessa bristområden utgör ett allvarligt inslag i samhällsbilden. Låt oss bara peka på byggnadsbranscherna, där bristen på yrkesskickliga arbetare inom flera yrken utgör en av bromsarna på vår bostadsproduktion. Men även många andra branscher hämmas i sin utveckling av brist på yrkeskunniga medarbetare.

Näringslivet ropar i dag efter kvalificerad arbetskraft. Samtidigt kan vi med tillfredsställelse konstatera, att ungdomen av i dag i allt större utsträckning söker sig till utbildningsvägar som ger en kvalificerad yrkesutbildning. Jag tillåter mig erinra bl. a. om den gesällutnämning statsrådet Edenman välviligt förrättade i Stadshuset för inte så länge sedan.

Trots en relativt snabb utbyggnad av

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

yrkesskolornas resurser har köerna av inträdessökande elever vid våra yrkesskolor tilltagit under de senaste åren. I januari kunde vi läsa i pressen att ett tusen ungdomar inte kunde få den fortsatta utbildning de önskade efter grundskolan. För några veckor sedan kom ett liknande besked från Jämtland och Härjedalen, där 1 300 elever icke kunde beredas plats för önskad utbildning. Speciellt i en sådan situation är det naturligtvis ytterst angeläget att tillvarata alla de resurser till yrkesutbildning som finns, och då även den utbildningskapacitet som näringslivet på olika områden kan ställa till förfogande. Även under normala förhållanden är yrkesutbildning inom näringslivet av betydelse.

Den systematiserade utbildningen inom företagen, antingen den sker inom företagsskolor, i inbyggda verkstadsskolor eller som utbildning av lärlingar i hantverksföretag, erbjuder många positiva sidor. Den är aktuell, såväl till innehåll som till kvalitet, och eleverna får samtidigt med en planbunden utbildning även värdefulla erfarenheter från det dagliga livet i ett företag. Utbildningen blir därigenom levande och väl anpassad till aktuell yrkesteknik och tidsenliga arbetsmetoder.

Företagsutbildningen anpassar sig även efter behovet av arbetskraft. Det är just yrken och företag som har användning för flera skickliga yrkesmän som i första hand intresserar sig för dessa utbildningsformer och tar in elever i företagen. Dessutom är utbildningen inom näringslivet för det allmänna ekonomiskt synnerligen fördelaktig. Det framgår bl. a. vid jämförande studier i statsverkspropositionen. Jag ber att få återkomma till detta.

Statsrådet Edenman gav också i sina direktiv till yrkesutbildningsberedningen uttryck för uppfattningen, att företagets insatser på detta område kommer att få allt större betydelse. Statsrådet förutsätter, »att det sannolikt

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

blir nödvändigt att i större utsträckning än hittills ta näringslivets resurser i anspråk för yrkesutbildningen». Det är därför viktigt, framhåller statsrådet, »att företagsskolorna och de inbyggda skolorna inte bara blir betraktade som komplement till samhällets yrkesskolor utan som med dessa samordnade och likvärdiga utbildningsvägar». Vi är naturligtvis tacksamma för den uppskattning av dessa utbildningsvägar som statsrådet här gett uttryck åt.

Menar statsrådet allvar med dessa ord — och det har jag självfallet ingen anledning betvivla — då är det anledning att redan nu visa detta i handling och medverka till att skapa dels ökat intresse för inbyggda verkstadsskolor och företagsskolor, dels ett större antal bidragsrum för lärlingar hos hantverksmästare genom att bifalla den av kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning begärda ävensom i motionerna I: 493 och II: 604 samt I: 498 och II: 602 föreslagna anslagshöjningen respektive ökningen av bidragsrummen. De förslag som här lämnats avser ju ingenting annat än kompensation för de kostnadsökningar som inträffat sedan de nu utgående ersättningarna fastställdes.

Får jag erinra om att denna form av yrkesutbildning — lärlingsutbildning — även ur kvantitativ synpunkt är betydelsefull. Uppskattningsvis utbildas 5 000 å 5 500 elever för närvarande på detta sätt. Jämförelsevis kan nämnas att under 1962 vid samtliga centrala verkstadsskolor utbildades cirka 6 900 elever.

Vad antalet bidragsrum för lärlingsutbildning beträffar, så finns det för innevarande budgetår 1 900. Redan nu beviljade är cirka 1 830, därav cirka 700 till lärlingar vid byggnadsföretag. På remiss liggande är cirka 1 200, därav cirka 300 till byggnadsföretag. Det är alltså redan nu en brist på mellan 1 100 och 1 200. Siffrorna visar att det för närvarande finns ett stort intresse hos såväl hantverksföretagen som bygg-

nadsindustrien för denna för samhället fördelaktiga yrkesutbildning.

Herr talman! Det skulle vara högst beklagligt om riksdagen skulle hos företagen minska intresset eller rent av hindra dem att mer aktivt engagera sig i denna av ungdomen eftertraktade yrkesutbildningen. Jag erinrar om att dessa ungdomar har kollektivavtalsenlig lön under utbildningstiden. Vi får vidare komma ihåg att cirka 1 000 ansökningar kommer från byggnadsbranschen. Åtskilliga s. k. lärlingshus d. v. s. bostadshus som uppförts av sådana lärlingar, har redan tagits i anspråk som bostäder. Vill vi medverka till att öka bostadstillförseln på längre sikt, måste vi också utbilda ungdomar i dessa branscher och bifalla föreliggande motions- respektive reservationsförslag. Vill vi ytterligare försvåra bostadsförsörjningen, skall vi stödja utskottsmajoriteten i denna punkt liksom i punkt 57.

Herr talman! Får jag till slut bara på det diagram, som jag har fått herr talmannens löfte att ställa upp här framför mig, visa samhällets kostnader för utbildning i centrala verkstadsskolor och motsvarande utbildning i näringslivet i form av inbyggda skolor eller lärlingsutbildning!

De långa, fyllda — svarta — staplarna på planschen visar samhällets kostnader per elev vid centrala verkstadsskolor under respektive ett, två, tre och fyra års utbildning, eller i kronor uttryckt 13 250, 22 500, 33 750 för ett-, två- resp. treårig utbildning och 45 000 kronor för fyraårig utbildning.

De korta staplarna på planschen visar samhällets kostnader för exakt motsvarande utbildning ute i näringslivet, eller i kronor uttryckt 2 000 för motsvarande utbildning *plus* i vissa fall 1 200, d. v. s. tillsammans 3 200 kronor för hela utbildningstiden.

Diagrammet respektive siffrorna talar sitt tydliga språk. Det borde inte vara svårt att veta vad vi för närvarande bör satsa på, i varje fall fram till dess

att yrkesskoleberedningens förslag kan presenteras. En uppräknings av anslagen och en ökning av antalet bidragsrum enligt kungl. överstyrelsens för yrkesutbildning förslag måste vara väl använda pengar. De skulle skapa möjligheter för ännu många fler ungdomar att få värdefull yrkesutbildning, öka den kvalificerade arbetskraften — inte minst inom byggnadsbranscherna — och detta till en för samhället ytterst låg kostnad.

Jag ber med det sagda, herr talman, att på punkt 53 få yrka bifall till reservationen nr 11 av fröken Andersson m.fl. och ber att få återkomma till punkt 57 senare.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag har inte någon plansch att visa här över utvecklingen på yrkesutbildningens område eller rörande det statliga stödet till denna utbildning. Därför får jag väl nöja mig med att nämna några siffror, även om det inte är lika effektivt som om man har att visa fram en plansch, som kanske talar på ett mera effektivt sätt.

Ehuru vi inte nu behandlar frågan om bidragen till centrala verkstadsskolor, vill jag dock erinra om att det statliga anslaget till dessa skolor, som budgetåret 1961/62 var 27 miljoner kronor, för nästa budgetår stigit till 43 miljoner kronor. Och om jag går tillbaka till den punkt som vi nu närmast behandlar, alltså bidraget till driften av lokala yrkesskolor, vill jag framhålla, att anslaget budgetåret 1961/62 var 92 miljoner kronor och för nästa budgetår är föreslaget till 121 miljoner kronor. Det är väl ingen, om man inte vill bortse från alla fakta, som inte vill erkänna att det har hänt och händer någonting på detta område.

Det råder väl inga principiella meningsmotsättningar i fråga om betydelsen av att ungdomen skall ha möjlighet till en yrkesutbildning på vitt skilda områden. Men det är inte alls säkert

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

att man alltid löser frågan om tillgången på arbetskraft genom att man har en väl utbildad ungdom. På många platser, inte minst i södra delen av landet, har man måst importera arbetskraft på grund av att det saknas arbetskraft inom landet. Vidare finns det många exempel i det praktiska livet — och jag skall inte utställa några växlar på att så inte kommer att inträffa även i fortsättningen — på att arbetsgivare, som har haft brist på arbetskraft, har kommit till yrkesskolor och centrala verkstadsskolor och erbjudit ungdomarna arbete med löfte att de skulle få utbildning och en helt annan ekonomisk ersättning än vid skolorna. Jag tror inte att herr Nordgren vill välsigna att arbetsgivarna gör så — det skall jag inte alls anklaga honom för — utan jag säger bara att så kan det gå till.

Man är såväl från statens som från landstingens och kommunernas sida synnerligen angelägen om att här sker en successiv utbildning på skilda områden. Sedan är det naturligtvis mycket enkelt att framlägga en rad förslag om ytterligare utgiftsökningar såväl på detta område som på andra områden. Ett bifall till reservationen under punkt 53 skulle medföra en ökning med ytterligare 4,4 miljoner kronor, ehuru redan Kungl. Maj:ts förslag innebär en väsentlig uppräknings av anslaget i förhållande till innevarande budgetår. Det är emellertid inte säkert att damerna och herrarna som står för reservationen är lika på alerten, när vi om någon vecka skall diskutera frågan om på vilket sätt utgifterna skall täckas, men även den dagen kommer.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag under punkten 53.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Herr Karlssons i Olofström yttrande styrker mig snarast i min uppfattning att en höjning här vore önskvärd. Han säger också att det in-

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

te råder någon principiell skillnad i vår önskan att försöka bereda ökad yrkesutbildning åt de ungdomar som vill ha en sådan.

Herr Karlsson nämnde inledningsvis några siffror som visade att det skett vissa ökningar på detta område, nämligen i fråga om centrala verkstadsskolor, inbyggda skolor och liknande. Det är alldeles riktigt att så skett. Men vi kan alltså inte bereda plats åt all svensk ungdom som vill få en ordentlig utbildning. Här finns en möjlighet att ordna sådan inom näringslivet på ett för samhället ekonomiskt fördelaktigt sätt. Det borde då vara klokt att utnyttja den möjligheten. Den bild som jag tillät mig visa åskådliggjorde tydligt hur fördelaktig den utbildningen är. Man borde utnyttja den möjligheten i större utsträckning än som sker för närvarande, eftersom antalet ansökningar visar att den svenska ungdomen verkligen vill pröva denna väg.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Man kan nog ha delade meningar om vilken yrkesutbildning som är den bästa för ungdomen. Jag tror inte att den ungdom som får sin utbildning hos en hantverksmästare alltid har möjlighet att hos denne få teoretisk utbildning. Hantverksmästarna — som i och för sig kan vara mycket skickliga i sitt yrke — har nämligen inte alltid själva fått någon teoretisk utbildning. Följaktligen har de inte heller möjlighet att ge ungdomen sådan utbildning.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag berörde inte i mitt tidigare anförande det problem, som herr Karlsson i Olofström nu tog upp, med tanke på hur känsligt det kan vara. Det bör inte råda någon motsättning mellan dessa båda utbildningsformer. Båda är värdefulla och skall utnyttjas. Men eftersom herr Karlsson själv tog upp frågan vill jag framhålla att den ut-

bildning, som ungdomen får i företagskolor eller hos hantverksmästare, i många fall är mera eftertraktad både av ungdomen och av de företag som skall anställa den utbildade ungdomen. Jag kan räkna upp många branscher där man i första hand vänder sig till ungdomar som fått utbildning inom företag och i andra hand till ungdomar som utbildats vid verkstadsskolor. Därmed inget ont sagt om verkstadsskolorna, men det är helt naturligt att den ungdom, som i ett företag utbildats i nära kontakt med arbetslivet, kommer i intimare beröring med de praktiska arbetena än den som fått motsvarande utbildning på en verkstadsskola. Detta är ett av yrkesskolornas stora problem. Vi hoppas självfallet från näringslivets sida att den nu sittande yrkesskoleberedningen verkligen skall kunna lösa även det problemet eventuellt genom någon form av växelundervisning e. d.

Vad herr Karlsson sade om att det finns mestare som inte fått någon teoretisk utbildning är riktigt. Det är inte deras fel. Men de ger heller inte sina elever någon teoretisk utbildning utan de låter dem, om de så vill, på betald arbetstid få en kompletterande teoretisk utbildning vid en motsvarande skola. På det sättet får de detta kunskapsbehov tillgodosett. Och härför utgår som bekant de 1 200 kronorna.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 11); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 53:o) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 11) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 101 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 54—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57**Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 154, s. 322 och 323) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 3 024 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 493) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 604), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte medge att statsbidraget till lärlingsutbildning hos hantverksmästare uppräknades med 263 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och därför till Främjande av lärlingsutbildning hos

hantverksmästare m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 287 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 498) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 602), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag av 3 387 000 kr. till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 493 och II: 604 samt I: 498 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 3 024 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 493 och II: 604 ävensom med bifall till motionerna I: 498 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 3 387 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Under åberopande av vad statsrådet Edenman sagt i direktiven till yrkesskoleberedningen och vad jag själv anförde under punkt 53 samt med hänvisning till det diagram, som visade hur mycket fördelaktigare ur

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

samhällsekonomisk synpunkt den yrkesutbildning det här är fråga om är i förhållande till utbildningen vid t. ex. centrala yrkesskolor, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 12 av fröken Andersson m. fl.

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Jag ber först att få anknyta till vad herr Nordgren nyss yttrade och till vad han tidigare anfört under punkten 53 som för en stund sedan behandlades i kammaren. De motioner, som legat till grund för reservationsyrkandet under den punkten berör även vad utskottet behandlar under punkten 57. Jag kan instämma i vad herr Nordgren anfört men vill framföra ytterligare några synpunkter.

Som kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning anför har den beräknat att kostnaderna stigit med cirka 25 procent sedan riksdagens beslut om stöd till företagsskolor och inbyggda skolor år 1958 utformades. Kungl. Maj:ts förslag beträffande driften vid lokala yrkesskolor innebär en uppräknings av anslaget som motsvarar de automatiska kostnadshöjningarna.

I fråga om statsbidrag för främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare har i motionerna nr 498 i första kammaren och 602 i denna kammare — i det senare fallet är jag medmotionär — föreslagits dels en uppräknings av lärlingsbidragens storlek från 2 000 till 2 500 kronor i grundbidrag och från 1 200 till 1 500 kronor i kurs-tillägg för teoriundervisning, dels en ökning av antalet bidragsrum med 200 stycken från 1 900 till 2 100. Denna ökning skulle vid ett förhöjt grundbidrag komma att kosta 130 000 kronor.

När det gäller den förra frågan om höjning av bidragen måste det anses vara rimligt att den kostnadsökning, som inträffat sedan år 1958 då bidragen utformades, skall få leda till att dessa blir föremål för en uppräknings som motsvarar kostnadsstegringen.

Den form av utbildning hos hantverksmästare som det här är fråga om är i och för sig mycket värdefull för de branscher den betjänar, branscher som kanske är numerärt små och därför i många fall ej kan skapa underlag för en kommunal eller central verkstadsskola. Den har sin givna uppgift som ett sätt att bereda yrkesutbildning åt den ungdom som söker sig dit.

Man kunde kanske också påpeka att det här rör sig om en utbildning som i jämförelse med annan yrkesutbildning i skolor av skilda slag kostnads-mässigt är fördelaktig för samhället.

I fråga om antalet bidragsrum kan konstateras att det nuvarande antalet, alltså 1 900, som också departementschefen och utskottet stannat för, är för litet med hänsyn till antalet föreliggande ansökningar. I år har hittills beviljats 1 830 ansökningar om bidrag. Därutöver finns hos KÖY ineliggande 1 200 obehandlade ansökningar. Detta gör tillsammans ca 3 000, och även om alla obehandlade ansökningar icke kommer att beviljas, föreligger det ändå ett dokumenterat behov som icke kan tillgodoses inom ramen för tillgängliga bidragsrum.

Det kan också vara anledning att ytterligare understryka vad här tidigare sagts i kammaren om att byggnadsbranschen alltmer begagnar sig av möjligheten att erhålla lärlingsbidrag vid sin utbildningsverksamhet, en verksamhet som planlagts i samråd mellan arbetsgivar- och arbetstagar sidan inom branschen. Det föreligger på detta område brist på arbetskraft, och det vore därför värdefullt att varje byggnadsföretag som vill utbilda arbetskraft kan erhålla statligt lärlingsbidrag.

Ur de synpunkter, som jag sålunda anfört, finner jag det synnerligen angeläget med en ökning av det totala antalet bidragsrum inom lärlingsutbildningen.

Inom hantverksyrkena utbildas för närvarande 5 000—5 500 elever årligen

Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov

med hjälp av statsbidrag. De centrala verkstadskolorna har, såsom herr Nordgren nyss påpekade, cirka 7 000 elever. Därav framgår att lärlingsutbildningen inom hantverksyrkena spelar en icke oväsentlig roll när det gäller yrkesutbildningen över huvud taget.

De yrkanden, som framförts i motionerna nr 498 i första kammaren och nr 602 i andra kammaren, syftar just till att ytterligare stimulera utbildning i den form det här gäller.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 12 av fröken Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herr *Westberg* (fp).

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört under punkten 53 ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 12); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 57:o) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 12) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 101 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 58**Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov**

Kungl. Maj:t hade (punkt 155, s. 323 och 324) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 25 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I:161) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II:204), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att för bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 55 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:161 och II:204, till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 25 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungkile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen

Bidrag till driften av folkhögskolor

mätte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 161 och II: 204, till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 55 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Den sak det här gäller är ingen stor fråga för riksdagen eller staten, men för berörda parter, Sveriges hantverks- och industriorganisation, vissa länsförbund och fackförbund samt även en del enskilda personer har den självfallet större ekonomisk betydelse.

Jag skall inte uppta tiden med att återge bakgrunden till de föreliggande motionerna. Jag vågar hoppas att såväl herr talmannen som de ärade kammarledamöterna tror mig, då jag säger att, om man noga studerar handlingarna i ärendet, visar det sig att staten faktiskt är skyldig ifrågavarande organisationer respektive enskilda personer 25 000 å 30 000 kronor.

Herr talman! Detta är alltså ett engångsbelopp, och det måste väl anses vara en rimlig begäran att staten betalar en skuld som till sin största del — 18 700 kronor — uppkom år 1962 då kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning på Sveriges hantverks- och industriorganisation avlastade besväret med och ansvaret för utbetalningen av bidrag till gesällprovgranskning.

Till slut vill jag erinra om att vi inom berörda organisationer var av den uppfattningen att statsrådet Edenman var villig att reglera detta vårt mellanhavande samt att de föreliggande motionerna är undertecknade av representanter för samtliga fyra demokratiska partier. Samtliga dessa anser det vara ett rättvisekrav att staten reglerar det mellanhavande det här gäller.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av

fröken Andersson m. fl. vilken har lyckotalet 13.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Det är inte första gången herr Nordgren och jag diskuterar denna fråga. Jag vill bara upprepa vad både jag och flera andra talare har påpekat tidigare, nämligen att staten aldrig har åtagit sig att betala ersättning för granskning av utförda gesällprov. Vad staten hitintills gjort och vad det även i år är fråga om är i stället att ge ett bidrag till dessa kostnader.

Eftersom herr Nordgren — om han talade för reservanterna vet jag inte — fattade sig synnerligen kort kan jag också göra det genom att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag vill bara upplysa kammaren om att det här inte, som herr Karlsson i Olofström gör gällande, är fråga om att betala ersättningen utan om att betala den del av densamma som kommer på statens räkning. Det är åtskilligt utöver detta som organisationer och enskilda personer betalar själva.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 13) av fröken Andersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 59

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 60

Bidrag till driften av folkhögskolor

Kungl. Maj:t hade (punkt 157, s. 325 —329) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 27 574 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

Bidrag till driften av folkhögskolor

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arne Geijer m. fl.* (I: 268) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson i Ljungskile m. fl.* (II: 339), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, åttonde huvudtiteln, måtte i enlighet med vad i motionerna anförts besluta 1. en höjning av driftbidraget för folkhögskolor till 365 kr. per vecka, varunder undervisning påginge vid skolan, samt 18:90 kr. per elev och vecka, varunder eleven deltog i undervisningen, till ett beräknat sammanlagt belopp av 3 577 000 kr., 2. en höjning från 90 till 100 procent av avlöningsbidraget, till ett beräknat belopp av 2 333 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Olsson* och herr *Axel Kristiansson* (I: 497) och den andra inom andra kammaren av herrar *Skoglösa* och *Mattsson* (II: 607), i vilka hemställts att riksdagen måtte vid sin behandling av Bidrag till driften av folkhögskolor under åttonde huvudtiteln a) besluta att bidrag till lärarlönerna vid folkhögskolor finge utgå med 100 procent av kostnaden samt det allmänna driftbidraget finge utgå med 365 kr. per vecka, varunder undervisning påginge vid skolan, samt med 18 kr. 90 öre per elev och vecka, varunder eleven deltog i undervisningen, b) till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 32 683 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Alemyr* väckt motion (II: 125).

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 125 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 268 och II: 339 samt I: 497 och II: 607, till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1964/65

anvisa ett förslagsanslag av 28 274 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 268 och II: 339 samt I: 497 och II: 607, till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 30 574 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Vid denna punkt, som rör anslag till driften av folkhögskolor, föreligger en del motioner. Det är dels en motion med undertecknare från fyra olika partier, väckt av herr *Arne Geijer* i första kammaren och av undertecknad i denna kammare, dels en motion av herrar *Skoglösa* och *Mattsson* i denna kammare med precis samma yrkande som den motion jag först nämnde. Med anledning av dessa motioner föreligger en reservation, nr 14, till utskottsutlåtandet.

Jag skulle gärna, herr talman, vilja med ett par ord konstatera att folkhögskolan på ett alldeles särskilt sätt har varit förbunden med det demokratiska statsskickets genombrott och inte minst med denna kammare. Vi fick för ungefär 100 år sedan våra nya kommunallagar och vår representationsreform med tvåkammerssystemet. Framstegsvänliga människor menade, att detta nya statsskick krävde att man åt en hel del människor ute i bygderna skulle ge bättre samhällsorientering, bättre utbildning, än vad den dåtida folkskolan kunde ge, och så tillkom 1868 de tre första folkhögskolorna här i landet — Önnestad, Hvilan och Lunnevad. Denna

Bidrag till driften av folkhögskolor

skolform var förankrad i landsbygden och anknöt i hög grad till bondeklassen. 1864/65 års representationsreform innebar ju också bondeklassens politiska genombrott här i landet. Det är många kommunalpolitiker och riksdagsmän som har fått sin samhällsorientering och sin utbildning i folkhögskolan alltsedan den tiden.

Litet senare tillkom lantmannaskolorna och lyfte av från folkhögskolan de tyngre uppgifterna i yrkesutbildningen, vilka i viss mån fanns med redan från början. Folkhögskolan fick alltså i huvudsak ägna sig åt samhällsorientering, medborgarskapskap och personlighetsutveckling. Sådan var utvecklingen de första 50 åren, och när man firade 50-årsjubileum 1918 hade linjen varit någorlunda obruten under ett halvsekel.

Men sedan kom andra tider. 1920-talet var för folkhögskolorna liksom för många andra kämpande organisationer en svår tid. När jag kom med som folkhögskollärare på 1920-talet vid en då nystartad folkhögskola, hade statsutskottet satt spärr för anslag till nya folkhögskolor — man ansåg att det inte gärna skulle kunna bli fler än man då hade. Den ståndpunkten vidhöll man i cirka tio år.

När vi nu ser tillbaka på de senaste 50 årens utveckling, finner vi att det ändå hänt ofantligt mycket på folkhögskoleområdet. Redan före 1920-talet hade de tre första rörelseskolorna startat. Det var Nationaltemplarordens Wendelsberg, arbetarrörelsens Brunnsvik och den kyrkliga rörelsens Sigtuna. Under detta senaste, snart gångna halvsekel har en stor mängd rörelseskolor tillkommit vid sidan av en del landsföresagda skolor.

Det föreföll ett tag som om det skulle uppstå något slags ideologisk motsättning mellan dessa två linjer i folkhögskolans utveckling. Man kan säga att den motsättningen är helt och hållet övervunnen, och man kan även säga att den från första början var onödigt. Ock-

så den gamla folkhögskolan var nämligen framsprungen ur en nationell, religiös, demokratisk folkrörelse. Det var ju så den framträdde i Danmark, och den flyttades sedan över i tillämpliga delar till Sverige. Till sitt ursprung är alltså folkhögskolorna över huvud taget rörelseskolor. Nu är det såvitt jag förstår inte fråga om några ideologiska motsättningar utan om samordningsproblem och naturligtvis i hög grad praktiska anpassningsproblem.

Det har många gånger diskuterats i hur hög grad folkhögskolan skall anknyta till yrkeslivet och hur renodlat personlighetsdanande och allmänt och samhälleligt orienterande den skall vara. Jag tycker dock det är fel att uppställa ett sådant antingen/eller. Visserligen har folkhögskolan under de gångna 100 åren varit befriad från tyngre yrkesutbildningsuppgifter, men å andra sidan har den aldrig varit frikopplad från samhörigheten med yrkesutbildningen. Det ligger väl också i sakens natur att folkhögskolan måste ha anknytning åt båda hållen, ty ingen ung människa lämnar ju sina personliga målsättningar och intressen för att så att säga sätta sig vid sidan av och bara personlighetsbilda sig. Så kan man inte göra. En ung människa måste i stället sätta in sina resurser i linje med hans eller hennes livsuppgifter och personliga målsättningar.

Detta är självklart, och det har också folkhögskolan själv visat under den tid den funnits till. Och det visar väl också de framåttekande perspektiven i skolöverstyrelsens utförliga behandling av folkhögskolans framtida problem i utlåtandet över fackskoleutredningens betänkande.

Jag har velat göra dessa små antydningar om den historiska bakgrunden samt folkhögskolans samband med det demokratiska statsskicket och samhällsutvecklingen över huvud taget. Men jag är också medveten om att den omständigheten att folkhögskolan snart fyller

Bidrag till driften av folkhögskolor

100 år inte säger något bestämt om hur det skall bli i fortsättningen. Riksdagen är ju inte någon museiförvaltare utan en församling som sysslar med frågor som rör Sveriges framtid, och riksdagen har att syssla med folkhögskolan endast i den mån som skolan har en uppgift att fylla även i framtiden.

Med hänsyn till de senaste årens utveckling och vad som nu sker tror jag att en viss »familjeplanering» i folkhögskolefamiljen blir nödvändig i fortsättningen. Det är realistiskt att konstatera det. Men å andra sidan är såväl skolöverstyrelsen som riksdagen och Kungl. Maj:t på det klara med att folkhögskolan även i fortsättningen bör inpassas i vårt skolsystem och att den där har en uppgift att fylla. Under många år har man haft en stark elevtillströmning till folkhögskolorna, och det har man alltför mycket.

Den ekonomiska utvecklingen under senare år har emellertid inneburit en stark påfrestning för folkhögskolorna, och hårdast har de skolor drabbats som har olika folkrörelser som huvudmän. Skolor med landsting som huvudmän har haft lättare att få sina behov tillgodosedda. Skolöverstyrelsen räknar med att en medelstor folkhögskola sedan 1958 har fått vidkännas en kostnadsökning på ungefär 90 000 kronor. Folkhögskolornas driftbidrag var 1958 det samma som tidigare utgått till lantmannaskolorna, och om jag minns rätt var det bidraget baserat på beräkningar från 1953.

I nuvarande svåra ekonomiska situation har skolöverstyrelsen för sin del ansett att driftbidraget borde höjas väsentligt samt att bidraget till lärarlöner även borde höjas från 90 till 100 procent. Detta skulle innebära en anslagshöjning på 5,9 miljoner kronor. I den situationen har vi motionärer hemställt om en förstärkning av anslaget. Vi har gjort det också mot bakgrunden av riksdagens tidigare uttalanden att något borde göras.

Med anledning av de väckta motionerna har utskottsmajoriteten nu föreslagit en höjning av bidragen med 700 000 kronor. Utskottet har då anknutit till de underskott som en del rörelseskolor noterat och den upplåning de nödgats göra för driften. Utskottet grundar därvid sin ståndpunkt på en undersökning som rörelseskolorna själva har utfört och som resulterat i ungefär den summan. Detta var underskottet 1962/63. Sedan har vi 1963/64 då svårigheterna inte lär vara mindre, och vidare 1964/65 för vilket år man nu begär en anslagsförstärkning. Dessa bokslut har ju heller aldrig varit gjorda efter några enhetliga grunder. Alla vet ju att bokslut kan representera verkligheten litet olika.

Dessutom är det ju inte bara frågan om de formella boksluten, utan om hur skolornas ekonomi i övrigt utvecklas — hur man har handskats med reparationer, med materialanskaffning, avskrivningar och vilka avgifter man tvingats att ta ut av eleverna. På samtliga dessa punkter har det under senare år varit kritiskt, och det betyder ju att skolorna blir utsatta för en ekonomisk urholkning.

Reservanterna har därför inte ansett, att man borde nöja sig med dessa 700 000 kronor. Å andra sidan har vi inte gått på motionernas yrkande på 5,9 miljoner kronor utan föreslagit en anslagsförstärkning med 3 miljoner kronor — alltså 2,3 miljoner mer än vad utskottsmajoriteten föreslagit. Vi har i reservationen helt och hållet accepterat samma principiella hållning som den utskottsmajoriteten har. Det är ju att vänta en proposition om folkhögskolan, och då är det rimligt — vi erkänner det gärna — att man inte på nuvarande stadium binder Kungl. Maj:t med beslut av principiell innebörd. Kungl. Maj:t kan ju vilja pröva olika konstruktioner då det gäller det framtida driftbidraget, och frågan om hur långt man skall gå i fråga om anslag till lärarlönerna har ju också en principiell innebörd, som

Bidrag till driften av folkhögskolor

Kungl. Maj:t kanske vill ha fria händer att pröva.

Vi har alltså inte tagit någon annan ståndpunkt i detta fall än utskottsmajoriteten gjort. Det är alltså inte fråga om några principiella skiljaktigheter, utan det gäller storleken av en provisorisk anslagsförstärkning. Vi har menat att den borde göras så pass stor, att man någorlunda hejdar den ekonomiska urholkningen av skolorna. Skall man nu pröva dessa skolors framtid är det väl rimligt, att de under tiden får någorlunda goda förutsättningar att behålla sina arbetsmöjligheter.

Herr talman! Jag förstår att kammaren är mest tacksam för det jag inte säger. Tiden är ju kort, och jag skall därför nöja mig med dessa antydningar.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 14.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Berglund*, *Hyttander*, *Westberg*, *Johansson* i Öckerö, *Rimås*, *Keijer*, *Hamrin* i Jönköping, *Carlsson* i Huskvarna, *Nelander* och *Nilsson* i Lönsboda (samtliga fp) samt herrar *Hæggblom* (h) och *Antonsson* (cp).

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Denna punkt i budgetbehandlingen brukar alltid tilldra sig ett ganska stort intresse, och det är ju naturligt eftersom folkhögskolan har en väsentlig uppgift i vår ungdoms- och folkfostran. Å andra sidan kan givetvis denna skolform bli förhållandevis kostsam beroende på den långt drivna differentieringen och internatkaraktären, och därför blir det väl säkert i framtiden nödvändigt att genomföra vissa rationaliseringar. Nu gäller det emellertid den aktuella situationen och behoven för dagen.

Herr Svensson i Ljungskile har lämnat en historik över de hundra åren och motiverat ekonomiskt stöd åt folkhögskolorna. Jag kunde därför inskränka

mig till att instämma med honom. Emellertid vill jag med ett par ord ansluta mig till reservationen.

Jag tänker liksom herr Svensson särskilt på rörelseskolorna. Dessa har tillkommit under stora ekonomiska uppgifter, och deras ekonomi har, som vi hörde, blivit alltmer pressad. Därför får de försöka skaffa sig pengar på olika sätt vid sidan av anslag som de kan få. Man får höja elevavgifter, ta emot konferenser och anordna pensionatsrörelse under vissa tider o. s. v. Allt detta måste givetvis verka hämmande på verksamheten.

Nu har utskottet skrivit välvilligt och bjudit 700 000 kronor utöver propositionen, och förhoppningen om bättre villkor i samband med fackskoleutredningen vill man också gärna ta fasta på. Som reservanterna menar är det emellertid för dagen som ett handtag behövs. Jag kan inte betrakta detta som en politisk fråga. I grunden är väl alla överens om att vi här har att göra med en viktig del av vår kulturbudget.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den vid utlåntaget fogade reservationen nr 14.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! I samband med grundskolereformen framhöll både Kungl. Maj:t och riksdagen, att folkhögskolan också i framtiden har en väsentlig uppgift att fylla, alldeles särskilt när det gäller den medborgerliga och den personliga fostran. Det har vidare anförts att anpassningen till förändrade förhållanden förväntas ske genom initiativ från folkhögskolan själv. En sådan anpassning och en sådan insats kan såvitt jag begriper inte komma till stånd utan att folkhögskolan får tillfredsställande ekonomiska resurser för sin verksamhet. Redan i petita för arbetsåret 1963—64 har skolöverstyrelsen med stöd av en utförlig utredning rörande driftkostnadernas stegring anhållit om en höjning av anslaget till driften till folkhög-

skolorna motsvarande kostnadsstegringen från och med arbetsåret 1958—59, då driftbidraget infördes.

Skolöverstyrelsen framhöll i sina petita bl. a. att både den omfattande kostnadsökningen och önskemålet om någorlunda lika ekonomiska villkor för olika typer av folkhögskolor — man tänkte alltså på landstingsägda och folkrörelseägda skolor — motiverar en betydande ökning av nu utgående statsbidrag till folkhögskolorna.

Skolöverstyrelsen framhöll att den ekonomiska situationen nu i varje fall för rörelseskolornas del är allvarligare än då driftbidragen infördes. Ett ökat stöd av den storlek som överstyrelsen föreslagit ansågs vara en förutsättning för att rörelseskolorna över huvud taget skulle kunna göra en insats i framtiden.

I sina petita för arbetsåret 1964—65 har skolöverstyrelsen såsom förra året föreslagit en höjning av driftbidraget till 365 kronor per vecka, under vilken undervisning pågår vid skolan, och till kronor 18:90 per elev och vecka, under vilken eleven deltar i undervisningen. Departementschefen avslår denna begäran och skriver helt lakoniskt: »De av skolöverstyrelsen förordade ändrade grunderna för bidragsgivningen till folkhögskolorna kan jag inte biträda.»

Herr talman! Om folkhögskolorna skall kunna omorientera sig i det växande utbildningssamhället, anser vi reservanter det vara synnerligen angeläget att deras ekonomiska resurser förstärkes inte bara med de 700 000 kronor, som utskottsmajoriteten föreslår, utan med den av reservanterna föreslagna summan 3 miljoner kronor. Det kan inte anses rimligt att t. ex. en rektor vid en rörelseskola utöver frågan om skolans omorientering och administrativa uppgifter dessutom skall behöva ha bekymmer för lotterier och andra insamlingsvägar för att erhålla ekonomiska medel att täcka det underskott som skolan har.

I skolöverstyrelsens petita för arbets-

Bidrag till driften av folkhögskolor

året 1964—65 hävdas på nytt, att de enligt nu gällande bidragsbestämmelser utgående driftbidragen är helt otillräckliga. Driftbidragen, som infördes 1958, reglerades enligt de för lantbrukets yrkesskolor sedan 1953 gällande bestämmelserna. Sedan dess har bl. a. genom ökade lönekostnader för ekonomisk personal skolornas ekonomiska situation blivit en helt annan. Kostnadsökningen härför har under tidsperioden 1958—62 enligt uppgift stigit med 43—44 procent. Härtill kommer omsättningskatten och prisutvecklingen i övrigt, som föranlett en betydande ökning av varukostnaderna, för vilken skolorna inte kunnat ta ut full ersättning i form av ökade inackorderingspriser.

Enligt skolöverstyrelsens beräkningar måste de belopp som ursprungligen föreslagits av lantbrukskommittén — de grundar sig på 1957—58 års driftkostnader vid lantbrukets yrkesskolor — höjas med 35 procent för att belastningen på huvudmännen skall bli ungefär densamma som ansågs rimlig vid driftbidragens införande. Grundbidraget skulle då utgå med den siffra jag nyss nämnde, alltså 365 kronor per vecka, och tilläggsbidraget med kronor 18:90 per elev och vecka.

Trots att löne- och prisutvecklingen sedan föregående år kunde motivera ytterligare höjda bidrag, har skolöverstyrelsen vidhållit sina förslag som lades fram föregående år. Vi som ansluter oss till reservationen delar givetvis den uppskattning av folkhögskolans insats, som både riksdagen och Kungl. Maj:t givit uttryck åt, liksom deras bedömning av denna skolforms uppgifter i framtidens utbildningssamhälle. Men det är såvitt jag förstår inte möjligt för folkhögskolan att fullgöra sina uppgifter utan tillfredsställande materiella resurser.

Utvecklingen har inneburit en övervältring av kostnaderna från staten på skolornas huvudmän, alltså på landsting och folkrörelser, vilket särskilt för

Bidrag till driften av folkhögskolor

folkrörelsernas skolor i många fall inneburet en standardsänkning. Därför anser vi att en sådan utveckling är bekymmersam och mycket allvarlig både för skolornas och för folkrörelsernas del.

I den fyrpartimotion som har Arne Geijers namn först begärs en höjning med 5,8 miljoner kronor. Reservanterna föreslår 3 miljoner kronors höjning. De som har undertecknat fyrpartimotionen bör därför kunna ansluta sig till reservationen. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservation nr 14 vid punkten 60.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Vi har fått lyssna till hur personer som väl känner förhållandena betraktar folkhögskolornas situation i dag och då framför allt de rörelseägda skolornas situation. Att berika debatten med ytterligare siffror är kanhända inte möjligt.

Det står klart att läget måste vara synnerligen besvärligt för dessa skolor. De har måst låna pengar t. o. m. för att klara driftutgifterna, och detta svaga ekonomiska läge måste starkt begränsa skolornas möjligheter att ge den undervisning som annars vore möjlig. När 20 skolor redovisar driftunderskott kan man vara övertygad om att standarden i många för att inte säga samtliga skolor måste hållas nere. Detta är anledning nog att beklaga situationen, eftersom det allmänt erkänns att folkhögskolorna är en tillgång för samhället. Däremot synes det vara oklart vilka behov folkhögskolorna har av ekonomiskt stöd.

I en sådan situation som den nuvarande måste naturligtvis också reparationer och underhåll på byggnaderna stå tillbaka, och i och med att underhållet eftersättes blir det dyrare i längden, eftersom behoven av underhåll inte försvinner. Det är inte ekonomiskt försvarbart att uppskjuta sådana arbeten.

Om skolorna har svårigheter att klara underhållsarbetena och driften med de

medel som står till förfogande är naturligtvis deras möjligheter små att anskaffa pedagogiskt material och det måste vara olyckligt för undervisningen.

Man kan fortsätta med att nämna husom kostnaderna har stigit för ekonom-, expeditions- och vaktmästarpersonal och likaså kostnader för mat och logi. De rörelseägda skolorna håller högre avgifter för inackordering än vad de landstingsägda skolorna gör, så man kan inte säga att deras huvudmän inte har försökt att klara ekonomin. Detta läge är allvarligt därför att de landstingsägda skolorna inte har resurser att ta emot all den ungdom som söker sig till folkhögskolor.

Om vi ser på folkhögskolans roll i framtiden är det min bestämda övertygelse att detta är en form av skolorundervisning som vi kommer att behöva och att just folkhögskolorna framtiden kommer att ge svensk ungdom och andra svenska medborgare en stor del av den undervisning som man gör anspråk på. Folkhögskolan är medveten om detta. Det kommer att anmäla sig nya och viktiga behov både för samhället och för den enskilda människan. Ett växande antal människor kommer obestriddligen att behöva inhämta nytt kunskapsstoff för att fullgöra sina uppgifter i samhället. Olika problem behöver belysas i debatt i en krets av människor för vilka samhällsproblemen är aktuella. Man behöver bara nämna samhällsplanerare, socialarbetare, ungdomsledare, kommunala förtroendemen för att förstå vad jag menar, och jag tror att detta blir områden där folkhögskolan får tillfälle att verka och kunna ge goda resultat. Folkhögskolorna har goda pedagoger och många av dem har också bra bibliotek, och de har också visat ambitioner att upprusta dessa så långt ekonomin har tillåtit, och om ekonomin blir förbättrad kommer skolorna också att anskaffa olika slag av tekniska hjälpmedel som underlättar undervisningen.

Bidrag till driften av folkhögskolor

Skoglösa (cp) och Johansson i Dockered (cp).

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! När det gäller frågan om våra folkhögskolors betydelse både i nuet, under tider som varit och även i framtiden har jag inte något som helst behov av att polemisera mot de tidigare ärade talarna. Vi är överens om att folkhögskolan har haft och har betydelse för våra ungdomar. Om det behöver vi ingalunda tvista.

Jag vill erinra om att statsutskottet under en följd av år i sitt utlåtande angående bidragen till folkhögskolorna sagt att man borde iakta en viss försiktighet när det gäller att starta nya skolor. Anledningen härtill var att man på grund av utvecklingen av andra skolformer, t. ex. fackskolorna, inte hade någon klar bild av folkhögskolans framtida ställning. Dessa skrivningar har riksdagen antagit.

När det gäller frågan om rörelseskolornas ekonomiska bekymmer vågar jag påstå att många rörelseskolor startat med mycket dåliga ekonomiska kalkyler; man har icke gjort några beräkningar av hur man skulle klara ekonomin utan har startat på synnerligen lösa boliner. Det kan inte vara rimligt att man begär att stat, landsting och kommuner omedelbart skall betala driftkostnaderna, ty då mister ju skolan sin karaktär av rörelseskola.

När vi behandlade de motioner som väckts i anslutning till förslaget om bidrag till folkhögskolorna, var vi inom statsutskottets andra avdelning synnerligen överens om att någonting borde göras för att lätta de omedelbara ekonomiska bekymmer som rörelseskolorna har att brottas med.

Jag vågar påstå att vi oavsett politisk uppfattning var överens om en skrivning, som innebar en uppräknings av driftbidraget till folkhögskolorna med 700 000 kronor. Detta är inte något belopp som vi själva sökt komma

Jag tror också att det är lämpligt att söka finna former för verksamheten som medger att våra förtroendemän ute i kommunerna får tillfälle att bättre lära sig bedöma följderna av olika experters förslag. Det är viktigt att kommunerna har folk som så sakkunnigt som möjligt kan bedöma experternas arbete. Det är väl inte heller otänkbart att folkhögskolan kan bli något av en serviceinstitution för viss typ av information i kommunala frågor och inte bara ett debattforum.

Man kan fortsätta och räkna upp olika uppgifter som med all säkerhet folkhögskolan kommer att få. Den kommer säkert att anpassa sig till förändringarna i samhället liksom den hittills har gjort.

Om man träffar en grupp folkhögskoleungdomar finner man att folkhögskolan verkligen har förmåga att engagera eleverna och få till stånd aktuella och levande debatter. Det är ingen tillfällighet att man bland kommunala förtroendemän, socialarbetare, ungdomsledare o. s. v. finner så många f. d. folkhögskoleelever.

Det är allt detta som gör att man så gärna vill medverka till att ge folkhögskolorna resurser att fullgöra sina uppgifter. Man skulle kunna peka på andra områden där skolorna kunde vara verk samma. Man kan nämna bland annat behovet av kontakter inom industri och handel för att få fram arbetsledare som har större människokunskap. Med alla de tillfällen som det i dag finns i arbetslivet med dess höga arbetstakt att bli irriterad tror jag att det är ett stort värde för arbetarna att deras närmaste förmän är väl skickade för sina uppgifter som arbetsledare. Här tror jag att man kan åstadkomma goda resultat i samarbete med folkhögskolorna.

Om vi nu bifaller reservationen kan vi lätta på bekymren för flertalet skolor under den närmaste tiden. Jag ber att få yrka bifall till reservation 14 i statsutskottets utlåtande nr 93.

I detta anförande instämde herrar

Bidrag till driften av folkhögskolor

fram till, utan det baserar sig på en uträkning som gjorts inom skolöverstyrelsen. Eftersom vi också var överens om att frågan om folkhögskolans framtida ställning skulle prövas i samband med en proposition rörande fackskoleorganisationen, vilken sannolikt kommer att framläggas till hösten eller till nästa år, ansåg vi de största bekymren vara undanröjda.

När ärendet sedan skulle behandlas i statsutskottets plenum, hoppade samtliga borgerliga ledamöter av så när som på en — heder åt denne! — och anslöt sig till en reservation, som nu finns med i trycket. Oavsett vilken uppfattning man än har om detta bidrags storlek vill jag dock säga, att ett dylikt handlingssätt från avdelningens ledamöter inte kommer att bidra till att det i fortsättningen blir lättare när det gäller att kompromissa. Så handlar man inte, det vill jag direkt säga ifrån!

Riksdagen kommer under denna eller nästa vecka att få ta ställning till propositionen om de nya studiebidragen. Om riksdagen kommer att anta förslagen i denna proposition, är jag övertygad om att även detta kommer att bidra till att folkhögskolorna kommer att få en bättre ekonomisk ryggrad. Jag skulle tro att detta i praktiken kommer att leda till att terminsavgifterna måste höjas — naturligtvis under förutsättning av att riksdagen bifaller det förslag som särskilda utskottet nu slutbehandlat eller alltjämt håller på att behandla.

I likhet med vad herr Svensson i Ljungkile sade då han slutade sitt anförande kanske även jag skulle kunna uttrycka en förmodan att kammaren bäst tycker om vad jag inte kommer att säga här, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Jag vill gärna tacka herr Karlsson i Olofström för hans

deklaration att vi i princip är överens om folkhögskolans betydelse och att vi därför bör slå vakt om den. Jag vill också instämma med herr Karlsson när han säger, att man bör vara försiktig när det gäller att starta nya skolor. Jag framhöll i mitt anförande att man nog får acceptera en viss planering i det fallet. Jag har nog fattat det nuvarande läget så att det i fråga om skolornas antal närmast är fråga om någon avrundning med hänsyn till olika folkrörelserns behov och inbördes ställning.

När det gäller påståendet att det inte är rimligt att det allmänna skall betala driftkostnaderna vill jag säga att vi i vår reservation starkare än utskottet har strukit under att de olika skolorna i princip och på lång sikt bör behandlas lika, oavsett vem som är huvudman.

Vad som förekommit inom andra avdelningen kan jag inte uttala mig om, men jag är övertygad om att det behövs en större förstärkning av bidraget än majoriteten föreslår för att reda upp den nuvarande situationen. Eftersom jag tror att kammarens ledamöter redan har sin ståndpunkt klar, skall jag inte förlänga debatten.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 14); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 60:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Bidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 14) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här- efter intagit sina platser och voterings- propositionen blivit ännu en gång upp- läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkänna- gav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 86 ja och 128 nej, varjämte 2 av kammarens le- damöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reser- vationen 14) av fröken Andersson m. fl.

Punkten 61

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 62**Bidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Jag vill bara säga någ- ra ord i anslutning till punkten 62 som gäller bidrag till byggnadsarbeten in- om det allmänna skolväsendet. Statsut- skottet har i det sammanhanget också behandlat en fyrpartimotion angående statsbidrag till byggnadsarbeten för spe- cialskolor för undervisning av handi- kappade barn.

Bakgrunden till denna motion är att landstinget i Östergötland tillsammans med Norrköpings stad och de båda Kalmarlandstingen beslutat inrätta en specialskola i Östergötland för barn med cerebral pares och andra invalidi- serande sjukdomar. Det gäller dock inte här en fråga med någon speciell

lokal anknytning. Inrättandet av sär- skilda skolor för de svårt handikappa- de barnen pågår litet varstans i landet.

Dessa specialskolor avser att möjlig- göra en i huvudsak normal skolgång. Skolundervisningen för handikappade barn får sägas utgöra en del av det all- männa undervisningsväsendet. Det rör sig också om en skolgång som alla barn skall ha rätt till. Därmed borde det ock- så vara självklart att staten genom bygg- nadsbidrag skulle lämna sitt stöd till inrättandet av sådana skolor. Dylåka bidrag utgår ju till det allmänna skol- väsendet i övrigt. Ja, man kan väl rent av säga att statens förpliktelser borde vara ännu mera självklara i fråga om de handikappade barnen.

I motionerna har vi framhållit att tillvägagångssättet att göra varje fram- ställning om byggnadsbidrag till före- mål för riksdagsbehandling är en onö- dig omgång. Så har dock hittills skett och det är en ordning som inte tilläm- pas i fråga om de obligatoriska skolor- na inom det allmänna skolväsendet.

Statsutskottet har i sitt utlåtande hän- visat till ett departementschefsuttalande i proposition nr 170/1961. Enligt detta uttalande skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstäm- melse med gällande regler om statsbi- drag på skolväsendets område utfärda bestämmelser om bidrag till kostnader- na för undervisning av barn med ce- rebral pares m. m. Utskottet har tolkat detta uttalande på ett sådant sätt att motionens yrkande kan anses tillgodo- sett. Denna speciella tolkning har man absolut inte kunnat fatta på länsplanet. Men vi har naturligtvis ingenting att erinra mot en sådan tolkning utan vill tvärtom livligt tillstyrka densamma. Utskottets yrkande utmynnar i att mo- tionen inte skall bifallas av riksdagen. Det är en andrahandsfråga och något som saknar betydelse, om klämman i utskottsutlåtandet har den eller den utformningen, när det som här genom utskottets tolkning har klarlagts att möj-

ligheter till statsbidrag avseende byggnadsarbeten för specialskolor för handikappade barn faktiskt finns.

Vad jag saknar i detta sammanhang och vad jag vill framföra är en försynt vädjan till Kungl. Maj:t om att de bestämmelser om statsbidrag som utskottet berört verkligen kommer till stånd, så att huvudmännen kan få reda på när dessa saker skall behandlas. Visserligen kan det dessutom krävas vissa möjligheter till anpassning i det enskilda fallet, men en viss vägledning är väl det minsta man kan säga att de som skall sköta om denna sak behöver få.

Herr talman! Jag har inte något yrkande; jag har hoppas att genom denna motion och genom vad jag nu har anfört frågan kommer att bli klarlagd, så att statsbidrag i framtiden kan er-

hållas av de myndigheter som handhar sådana utan att riksdagsbehandling skall behöva föregå detta varje gång.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.47.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Anslag till skolväsendet (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1964/65 till skolväsendet jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas.

Punkterna 63—66

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor

Kungl. Maj:t hade (punkt 164, s. 340 och 341) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr Andersson i Storfors m. fl. väckt motion (II: 565), vari hemställes att riksdagen måtte för budgetåret 1964/65 besluta att anslaget Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor höjdes till 6 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts för-

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor

slag samt med avslag å motionen II: 565, till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ivar Johansson, Bengtsson, Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 565, till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.;

b) av herr *Svensson* i Ljungskile, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Vid punkten 67 angående bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor finns en reservation med förslag om anslag med 5 miljoner kronor. Bakgrunden till reservationen är givetvis det byggnadsbehov som föreligger i fråga om folkhögskolorna. Redan i fjol somras hade skolöverstyrelsen prövat och fastställt ett byggnadsbehov som motsvarar cirka 30 miljoner kronor. Enligt gällande grunder skulle ett statsbidrag på 22,5 miljoner kronor fordras för att täcka statens andel av kostnaderna för detta byggande; detta gällde alltså det byggnadsbehov som redan är fastställt. Men därutöver finns enligt skolöverstyrelsens beräkning ett byggnadsbehov som motsvarar cirka 24 miljoner kronor. Detta behov är ännu inte prövat och fastställt — men kommer väl att bli det i sinom tid.

Skolöverstyrelsen har för sin del förordat att det nu prövade och fastställda byggnadsbehovet skall täckas med statsbidrag inom en treårsperiod och har därför äskat 7 miljoner kronor i anslag. Departementschefen och utskottsmajoriteten har trots detta stan-

nat vid 2,5 miljoner kronor, vilket innebär oförändrat anslag. Jag vill erinra om att anslaget legat oförändrat på denna nivå sedan 1958. Då byggnadskostnaderna under samma tid stigit med åtminstone 20 procent har det reella värdet av anslaget i praktiken sjunkit betydligt. De båda senaste åren har dock i sysselsättningsskapande syfte tillkommit anslag på tilläggsstat, så att medeltillgången varit i genomsnitt cirka 5 miljoner kronor per år. I nuvarande konjunkturläge är det dock orealistiskt att räkna med liknande tilläggsanslag.

Som jag ser saken innebär reservationen ingenting annat än att man vill säkerställa oförändrad medelstillgång för byggnadsarbetena vid folkhögskolorna. Man yrkar ju på 5 miljoner kronor. Jag tycker detta är en rimlig begäran. Det finns skäl som talar för en återhållsamhet i anslagsgivningen i nuvarande läge, men att man vill ge oförändrat anslag strider inte mot en sådan princip.

Skall folkhögskolorna, som ju numera börjar bli till åren komna på sina håll, kunna hävda sig och utvecklas på önskvärt sätt, fordras det också att deras behov av lämpliga och tidsenliga lokaler tillgodoses. Jag skulle som motivering kunna hänvisa till den tidigare debatten här i kammaren om punkten 60. I reservationen vid denna punkt motiverades tydligt folkhögskolornas krav och angelägenheten av att staten därvidlag lämnar ett rimligt stöd. Mot den bakgrunden är givetvis skolöverstyrelsens äskande av 7 miljoner kronor, så att det fastställda byggnadsbehovet kan täckas inom tre år, mycket starkt motiverat. Vi har dock stannat vid 5 miljoner kronor, och det är, såsom jag bedömer det, en rimlig begäran.

I sin avstyrkande motivering hänvisar utskottet till motiveringen under punkten 60 angående prövning av folkhögskolans arbetsvillkor i samband med den kommande propositionen om fackskoleorganisationen. Emellertid vill jag erinra om att denna kammare för

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor

inte så lång stund sedan — liksom tidigare första kammaren — avslagit utskottets hemställan under punkten 60 och underkänt dess motivering. Denna motivering kan följaktligen inte längre vara relevant.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten 67 förgade reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Efter herr Svenssons i Stenkyrka anförande, som delvis förekommit mig, skall jag fatta mig mycket kort.

Den reservation som herr Svensson hänvisade till ansluter sig i huvudsak till en motion nr 565 som är avlämnad av några av kammarens ledamöter. Vi har i motionen framhållit nödvändigheten av att anslaget till byggnadsarbeten vid folkhögskolorna höjs rätt väsentligt. De i år rådande speciella förhållandena, då huvuddelen av det angivna anslaget på 2,5 miljoner kronor går till byggnadsarbeten vid nordiska folkhögskolan i Kungälv, medför att övriga folkhögskolor som väntar på anslag får vara utan och kan tillgodoses först längre fram i tiden. Vi motionärer anser detta icke vara riktigt och har därför föreslagit att anslaget upptas till 6 miljoner kronor för det kommande budgetåret. Utskottets majoritet har avstyrkt motionen.

Jag vill, herr talman, med anledning av utskottets avslagsyrkande icke yrka bifall till motionen men kommer i den blivande omröstningen att stödja reservationen 15 a.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Utskottet har hänvisat till sitt uttalande vid punkt 60 i utlåtande nr 93 som vi nu behandlar. Utskottet erinrar där om vad departementschefen uttalade i ett interpellationssvar förra hösten. Den gången sade departementschefen att spørgsmålet om

folkhögskolans framtida ställning och uppgifter utförligt belysts av fackskoleutredningen i dess betänkande och att utredningen — med hänvisning till att förändringarna i folkhögskolans ställning och uppgifter i det framtida skolväsendet liksom de ökade kraven på effektivitet i dess verksamhet kommer att öka kraven på folkhögskolans materiella och personella resurser — framhållit att en väsentlig förstärkning av driftbidrag och byggnadsbidrag syntes vara en förutsättning för att folkhögskolan skall kunna fullgöra sina uppgifter. Vid samma tillfälle sade departementschefen att avsikten var att en proposition rörande fackskoleorganisationen om möjligt skulle föreläggas detta års höstriktsdag »och att därvid även spørgsmålet om folkhögskolans framtida ställning och uppgifter samt med hänsyn därtill eventuellt betingade åtgärder från statsmakternas sida beträffande folkhögskolans arbetsvillkor torde komma att på nytt prövas».

Herr Svensson säger att detta uttalande inte är relevant. Det tycker nog jag att det är. Även om jag mycket väl förstår de föregående talarnas önskemål om att det för folkhögskolornas byggnadsverksamhet borde ha medgivits oförändrat anslag tycker jag att man också måste förstå Kungl. Maj:ts inställning med hänsyn till vad som kommer att beslutas med anledning av dels utredningens betänkande, dels den proposition som kommer att föreläggas riksdagen under, som vi hoppas, innevarande års höst.

Det är dessa synpunkter som förestavat utskottets ställningstagande i denna fråga och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag kan möjligen förstå Kungl. Maj:t, men jag kan inte förstå herr Nilsson i Göingegården. Herr Nilsson hänvisar till tidigare uttalanden.

De senaste uttalanden vi har från riksdagens sida är dagens beslut i första och andra kammaren beträffande driftbidraget. Det är dem jag har hänvisat till.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 15 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 67:o i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 15 a) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 45 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 68

Lades till handlingarna.

§ 2

Fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Propositionen om fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå har framkallat åtskilliga motioner med förslag om utvidgningar, kompletteringar och förbättringar av olika slag. Förvånande nog har ingen av motionerna resulterat i någon reservation. Jag vill det oaktat understryka två yrkanden, som föreligger i motionerna nr 728 i första kammaren och 894 i andra kammaren.

Det första yrkandet gäller den ämnesteoretiska och praktisk-pedagogiska utbildning av ämneslärare, som föreslås förlagd till universitetet i Umeå. Sådan utbildning i humanistiska ämnen påbörjas enligt förslaget läsåret 1964/65 med ämnet engelska. Läsåret 1965/66 införes därutöver ämnena tyska och franska. I skrivelse av den 23 november 1963 har lärarutbildningssakkunniga dessutom föreslagit, att ämnena nordiska språk, litteraturhistoria och historia samt ämnen motsvarande skolämnet biologi skall införas från och med läsåret 1966/67. Ecklesiastikministern förklarar sig inte beredd att ta ställning till utbyggnaden under läsåret 1966/67, och utskottet följer honom troget i spåren.

Vägt mot behovet av lärare i Norrland — det är som vi vet mycket stort — synes det tillskott, som den föreslagna utbildningen innebär, hur värdefull den i sig själv är, vara alltför litet. Enligt min mening borde denna lärarutbildning i humanistiska ämnen utbyg-

Fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m.

gas i snabbare takt än vad ecklesiastikministern nu är beredd att föreslå. Likaså borde samtliga kunskapsämnen, som ingår i grundskolans högstadium, om möjligt bli företrädade i utbildningen.

Jag kan som exempel på ämnen, som inte omnämns i propositionen, ta kristendomskunskap, som kanske inte precis är ett av ecklesiastikministerns favoritämnen. Behovet av lärare i detta ämne är emellertid ofrånkomligen utomordentligt stort i Norrland, lika stort som beträffande moderna språk, vilka alltså har fått en prioriterad ställning i den nya humanistiska lärarutbildningen i Umeå.

Det andra yrkandet gäller vem som skall ha ansvaret för undervisning och examination i dessa humanistiska ämnen i Umeå. Departementschefen föreslår, att ansvaret skall åvila universitetslektorer, även sådana utan docentkompetens. Eventuellt kan det också bli fråga om lektorer t. o. m. utan doktorkompetens, föreställer jag mig.

Utskottet är på denna punkt en liten aning tveksamt, och jag kan mycket väl förstå det. Mig synes det, som om denna undervisning — om det är möjligt, och det är det troligen — borde förestås av enbart åtminstone docentkompetenta universitetslektorer med sikte på att denna ordning skall gälla endast under en övergångstid. Inrättandet av professorer i dessa humanistiska ämnen, liksom i de naturvetenskapliga, bör ske så snart som möjligt; annars finns det risk för att de humanistiska ämnena vid universitetet i Umeå på längre sikt får en icke önskvärd särställning här i landet i jämförelse med förhållandena vid våra andra universitet.

Det kan kanske också hävdas, att den föreslagna utbildningen i humanistiska ämnen är litet väl snävt målinriktad på enbart lärarutbildning, men detta är förklarligt; det är på detta område det hastar mest. Allmänt sagt bör dock utbildningen utformas så, att den så snart

som möjligt kan tillgodose även andra behov än ämneslärarutbildningens. Förutsättningen för detta är, att ansvaret för undervisning och examination snarast överföres på professorer.

Herr talman! Jag har intet yrkande; jag har endast velat understryka dessa synpunkter i den förhoppningen att de skall vinna beaktande, när nästa proposition om fortsatt utbyggnad kommer. Det är att hoppas att detta sker snart.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Eftersom herr Nordstrandh inte framställde något yrkande hade det kanske inte varit nödvändigt för mig att ta kammarens tid i anspråk. Jag vill emellertid till herr Nordstrandh säga att speciellt vissa av de synpunkter som herr Nordstrandh anfört har även utskottsavdelningen nog övervägt, och det har ju också i utskottsutlåtandet framhållits att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t tar hänsyn till dem, då nya professorer skall utnämnas och ytterligare ställningstaganden göras i fråga om den fortsatta utbyggnaden av universitetet i Umeå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! För att inte herr Nordstrandhs inlägg skall stå helt oemot sagt vill jag i all korthet framhålla att även om kammaren kanske ibland kan anklaga regeringen för att det går för långsamt med utbyggnaden av nya universitet och läroanstalter, så finns det verkligen inte någon saklig grund för den kritik som herr Nordstrandh framfört i detta avseende.

Umeåkommittén, som ju har sammansatts på ett sådant sätt att ingen väl vill påstå annat än att den gjort sitt yttersta för att snabbt kunna bygga ut universitetet i Umeå, vågade sig icke ens på att föreslå en humanistutbildning

vid detta universitet. Parallellt med denna kommitté har lärarutbildningssakkunniga arbetat och denna kommitté gick något längre och föreslog den humanistutbildning vid Umeåuniversitetet som herr Nordstrandh talat om och som är helt lärarinriktad, detta trots att även lärarutbildningssakkunniga var ytterligt tveksamma om huruvida det över huvud taget fanns praktiska möjligheter att genomföra förslaget; man tänkte då på lokalfrågan.

Vi kan ju ändå inte kräva det orimliga av Umeå stad när det gäller att lösa lokalfrågan för ett nytt universitet eller att på rekordtid bygga lokaler för detta.

I mitt förslag har jag, herr Nordstrandh, gått längre än vad lärarutbildningssakkunniga gjort och mot bakgrund därav tycker jag att vad herr Nordstrandh anförde var så att säga ett tal rakt ut i luften.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Givetvis möter det svårigheter både med lokaler och annat, när det gäller att bygga ut universitetet i Umeå, och ecklesiastikministern är att gratulera, om han har ansett sig kunna gå längre än de båda kommittéer som arbetat med frågan. Men jag har litet svårt för att förstå, hur lokalfrågan och sådant kan ha någonting att göra med kompetensen hos dem som skall svara för undervisning och examination. Man tycker nog, att ecklesiastikministern kunde ha värnat om den saken litet mera målmedvetet än som har skett.

Det är möjligt, att bakom det hela ligger sådana överväganden som att det skulle vara svårt att få behöriga sökande, därest man uppställer högre kompetenskrav; den frågan har jag svårt att bedöma just nu. Men detta har inte ett spår att göra med tillgången på lokaler.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 3

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

I propositionen nr 82 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 13 mars 1964, föreslagit riksdagen att till Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 500 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Åkerlund och fröken Ljungberg (I: 505) samt den andra inom andra kammaren av herr Wennerfors (II: 611), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att licentiand- och doktorandstipendierna skulle utbetalas under 12 månader;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lundström m. fl. (I: 764) och den andra inom andra kammaren av herr Ohlin m. fl. (II: 935), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte vid sin behandling av propositionen nr 82 besluta att licentiand- och doktorandstipendier efter ansökan skulle kunna utgå under samtliga årets tolv månader;

dels ock en inom andra kammaren av herr Kellgren väckt motion (II: 934), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte vid sin behandling av propositionen nr 82 besluta att doktorand- och licentiandstipendierna efter

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

särskild framställning av stipendiaten skulle utgå med samma månatliga belopp jämväl de sommarmånader vederbörande avsåge att bedriva studier.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 505 och II: 611, I: 764 och II: 935 samt II: 934, i vad de avsåge förlängning av tiden för innehav av licentiand- och doktorandstipendier, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen måtte till Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m. för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 500 000 kr.;

III. att motionerna I: 764 och II: 935, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungkile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 505 och II: 611, I: 764 och II: 935 samt II: 934, besluta att licentiand- och doktorandstipendier, efter därom gjord särskild ansökan hos vederbörande stipendiemyndighet, skulle kunna utgå under samtliga årets tolv månader.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! När licentiand- och doktorandstipendier för åtskilliga år sedan infördes, var det någonting mycket betydelsefullt i svensk undervisningshistoria som därigenom inträffade. Man kan tryggt säga, att denna typ av stipendiering har varit till mycket stor välsignelse både för de enskilda stipendiaterna och för den nödvändiga

rekryteringen till högre studier. Antalet licentiander och doktorander är ännu i dag för litet i vårt land, och man vågar knappast tänka sig, hur det skulle ha sett ut, om inte licentiand- och doktorandstipendier införts.

Det förhållandet att denna stipendiering har fungerat bra och verkligen givit resultat betyder dock inte, att systemet är så effektivt och ändamålsenligt som man kunde önska. De främsta olägenheterna kan för närvarande sägas vara av tre olika slag, som dock är inflätade i varandra.

För det första är stipendiebeloppen för små. I detta avseende föreligger en eftersläpning som bör elimineras.

För det andra är fördelningen av stipendierna på endast själva terminerna om inte olämplig — jag vill inte använda ett så starkt ord — så dock mindre ändamålsenlig. Denna fördelning lockar eller ibland kanske nästan tvingar en stipendiat ut på arbetsmarknaden och försinkar hans arbete med studierna. På detta sätt får vi inte fram de doktorer som så väl behövs.

För det tredje är kanske rätten till förvärvsarbete upp till 10 timmar i veckan något för omfattande. Även den lockar ut stipendiater på arbetsmarknaden, som har en förunderlig förmåga att lägga ett utomordentligt stort beslag på vederbörande. Man kan tänka sig att inskränka denna rätt till förvärvsarbete under förutsättning att det blir en förbättring på de två andra punkterna, som jag betecknat som otillfredsställande.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 vid statsutskottets utlåtande nr 95.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Det är reservationen vid punkten 1 som jag vill säga några få ord om.

Forskarutredningen lade fram förslag om att licentiand- och doktorand-

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

stipendierna skulle förlängas för de studenter som så önskade, så att de skulle utgå under hela året och inte bara som för närvarande under nio månader. Flertalet remissinstanser har tillstyrkt denna anordning och i flera fall t. o. m. föreslagit ännu mera långtgående åtgärder, så att stipendieringen skall kunna bli effektivare och byggas ut. Förslaget har inte tillstyrkts i propositionen, vilket jag tycker är ganska anmärkningsvärt och beklagligt.

Studier för högre examina är ofta ett heltidsarbete, som inte omfattar bara det s. k. akademiska året utan också andra delar av året — det gäller här sommarperioden. De nuvarande stipendieförhållandena verkar nog ganska studiesplittrande för många, som måste försörja sig med förvärvsarbete. De innebär därför en ganska allvarlig försinking av studierna.

Enligt reservanternas mening bör stipendieåret fortfarande vara nio månader, men efter ansökan bör i alla fall de stipendiater som så önskar få sitt stipendium förlängt, så att det utgår under årets alla tolv månader. Det är givetvis ganska svårt att här beräkna kostnaderna, men man ha taxerat dem till omkring 1,4 miljon. Detta belopp skulle kunna täcka kostnaderna för reformen, om ungefär två tredjedelar av de för närvarande utgående stipendier skulle utnyttjas under hela året.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservation nr 1 vid punkten 1.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det förslag från Kungl. Maj:t, som utskottet har haft att behandla, grundar sig på ett förslag från 1963 års forskarutredning. Av både utredningen och Kungl. Maj:t har betonats att det är fråga om ett provisorium. Departementschefen har upptagit en rad förslag från utredningen och avvisat andra förslag. Utskottet har enhälligt följt departementschefen utom på en enda punkt, som gäller frågan om för-

längning av doktorand- och licentandstipendier. Här föreligger en reservation, som de borgerliga representanterna i utskottet har enat sig om.

Men jag undrar om inte bakom denna reservation och denna enighet i viss mån ligger ett missförstånd. Det utdelas licentandstipendier på 6 500 kronor om året och doktorandstipendier på 9 500 kronor om året. Stipendierna utgår alltså med ett visst belopp per år. Att detta belopp sedan utbetalas med en niondel varje månad utom under sommarferierna beror på rent praktiska omständigheter. Det är alltså inte riktigt, som herr Källstad menade, att det är fråga om läsårsstipendier — det är fråga om årsstipendier.

Reservationen föreslår att stipendierna skall kunna utgå också under sommarferierna, men inte åt alla stipendiater utan åt sådana studerande som ligger kvar vid universitet eller annan vetenskaplig institution över sommaren. Motiveringen är att de studerande på det sättet stimuleras att snabbare bli färdiga med sina examina. Den egentliga innebörden i reservationens förslag är att stipendierna höjs, men inte för alla — vissa stipendiater får högre stipendier än andra. Det är ju en ganska egenartad konstruktion. Alla licentander och doktorander vill väl bli färdiga med studierna så fort som möjligt och önskar därför säkerligen erhålla de föreslagna sommarstipendierna — utom de som är anställda vid universitetet och inte vill avstå från inkomsterna därifrån.

Frågan om vilka som efter ansökan skall få dessa extra stipendier skulle sålunda avgöras av universitetsmyndigheterna. Det är de som får göra denna kategoriklyvning. Det blir verkligen delikata avgöranden, med granskning av hjärta och njurar. Det blir en indelning av de blivande forskarna i två klasser, sådana som skall få studera under sommaren och erhålla extra stipendier och sådana som inte skall få det. Man frågar

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

sig efter vilka principer den indelningen skall göras. Det finns väl ingen annan princip än förkortningsprincipen. I varje fall har inte reservanterna anvisat någon annan. De som kan påvisa att de blir färdiga med studierna fortare, om de får dessa stipendier, skall erhålla sådana. Man måste alltså införa en kontroll av att studietiden verkligen förkortas. De blivande forskarna får en kontroll över sig, som väl kan sägas vara ett ingrepp i deras och forskningsens frihet.

Ecklesiastikministern har gjort troligt att den föreslagna anordningen skulle få ganska ringa effekt och att det inte kan påvisas att studierna skulle gå fortare på det sättet. Om reservanterna hade inskränkt sig till att föreslå en höjning av stipendierna, skulle jag ansett detta rimligt — och det är ju fortfarande rimligt så till vida som det är fråga om en höjning av stipendierna. Men förslaget är så dåligt utformat att det knappast kan accepteras. Dessutom har reservanterna bortsett från sambandet mellan dessa doktorand- och licentiatstipendier å ena och det studie-sociala stödet å andra sidan. Studiemedel kommer att ställas till förfogande även för doktorander och licentianter, och det ställer ju hela frågan om sommararbetet i ny belysning.

Låt mig tillägga att hela frågan om forskarutbildningen för närvarande ligger i stöpsleven. Det är möjligt att licentiatexamen kommer att försvinna. I så fall får denna fråga tas upp på nytt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Arvidson, att tyngdpunkten i förslaget är höjningen av licentiat- och doktorandstipendierna. Jag tycker inte, att man skall överbetona vådan av den press som kan uppkomma eller ge någon skräckskildring av den kontrollapparat

som blir nödvändig och säga att den innebär ofrihet i studierna. Om någon stipendiat vill syssla med annat under sommaren och därför inte ansöker om stipendium, så må det vara honom obetaget.

För att undvika missförstånd vill jag än en gång understryka, att det är uppräknings- eller stipendierna som ligger i botten och är det viktigaste.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Det har alltid förvånat mig att vi här i landet har råd att utnyttja våra skolor och undervisningsanstalter så litet som fallet är. De utnyttjas ju bara under två korta terminer och då under en relativt liten del av dygnet. Detta är så mycket mer förvånande som den vetenskapliga forskningen och den högre undervisningen efter hand kräver allt kostsammare laboratorier, apparater och instrument, som borde utnyttjas intensivt. Vidare är det ju nödvändigt att få fram kvalificerad arbetskraft så fort som möjligt.

Jag har inte fått det bestyrkt, men det har sagts mig att man i Holland utnyttjar undervisningsapparaten betydligt mera intensivt än här i landet. Man kan t. o. m. bedriva utbildningen i skift — det förekommer både tvåskift och treskift. Man utnyttjar inte bara terminerna utan kan också utnyttja sommar- och vintermånaderna intensivt. Därigenom kan man i förhållande till gjorda investeringar få fram den kvalificerade arbetskraften betydligt snabbare och i större antal.

Ett led i strävandena att i vårt land kunna utnyttja våra dyrbara investeringar i instrument, laboratorier och vetenskaplig utrustning över huvud taget skulle givetvis kunna vara att man uppmuntrar de studerande att i större utsträckning utnyttja även sommar- och vintermånaderna. Det är därför jag har väckt en motion, som just avser att man skulle ge möjligheter att få stipendier under sommar- och vintermånaderna under förutsättning

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

att vederbörande stipendiats lärare tillstyrker detta. På detta vis skulle stipendiaten kunna utnyttja även sommar-månaderna.

Herr Arvidson hävdar nu, att stipendierna inte är avsedda att utgå för nio månader utan att de är avsedda för ett läsår. Om man emellertid ser något närmare på saken, finner man att det från början varit tänkt att dessa stipendier skulle utgå under nio månader, alltså under de egentliga terminsmånaderna. Om man verkligen vill utnyttja de gjorda investeringarna bättre, är det väl rimligt anse att stipendiaterna skall ha möjlighet att klara sig ekonomiskt även under dessa månader, om de vill utnyttja studiemöjligheterna under denna tid.

Det är väl också så — något som jag känner till från mina egna studieår — att det just under sommarmånaderna för studerande som bedriver högre studier finns bättre möjligheter att verkligen komma fram till resultat. Jag vill bara erinra om den trängsel som i dag förekommer på alla laboratorier för den vetenskapliga forskningen, för vilken sommarmånaderna erbjuder ett tillfälle då man verkligen kan åstadkomma studieresultat av betydelse för det arbete som man en gång skall redovisa.

Jag kommer därför, herr talman, att stödja både reservationerna 1 och 2. Anser man att de studerande skall ha möjlighet att utnyttja stipendierna under hela året — jag skulle vilja kalla detta förstärkta stipendier — skall man också se till att medel finns till förfogande för detta. Därför kommer jag också att stödja den andra reservationen.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Herr Kellgren har inte svarat på frågan varför en grupp av stipendiaterna skall ha högre stipendium än den andra gruppen. Det är riktigt som herr Kellgren sade, att man på hans tid även arbetade på sommaren och tog ferierna i anspråk för vetenskapligt

arbete. Det var då en självklar sak — jag antar för övrigt att detta fortfarande är lika självklart.

Man kan ligga kvar vid universitetet, vistas vid en utländsk institution eller vid ett arkiv fjärran från universitetsstaden, men många forskare kan också arbeta på sin hemort. Att ekonomiskt göra en skillnad mellan dem som ligger vid vetenskapliga institutioner och dem som arbetar på egen hand kan inte vara rättvist och riktigt.

Såsom alla talare på denna punkt framhållit är det väsentliga att stipendierna och inkomsterna i övrigt för de blivande forskarna under studietiden blir så pass stora, att de studerande inte behöver hindras genom förvärvsarbete. Även om doktorand- och licentiandstipendierna inte i detta sammanhang höjs, är det ändå så att studiemedel ställs till de studerandes förfogande. Detta betyder att de faktiskt kan lösa sina ekonomiska problem inte bara under de nio månader då terminen pågår utan också under sommarferierna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det var herr Kellgren som uppkallade mig till ett kort inlägg, när han helt framt gjorde uttalanden om hur stipendierna från början varit tänkta. Jag har, herr Kellgren, varit med från början när det gäller doktorand- och licentiandstipendierna. Jag var t. o. m. enmansutredare i början av 50-talet och lade fram det förslag till bestämmelser som nu gäller. Dessa bestämmelser förenar licentiand- och doktorandstipendiernas innehav med vissa arbetsuppgifter vid sidan om.

Det är alltså, så som herr Arvidson klart framhållit, aldrig fråga om månadsbelopp. Ingen vettig person kan utgå från att vuxna människor vid våra universitet endast arbetar under nio månader. Det är nästan orimligt att tänka sig att en doktorand — en person i 30-årsåldern — tar ledigt i tre månader.

Provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m.

Han vet att hans stipendium på 9 500 kronor är ett årsbelopp.

Självfallet kan man diskutera en höjning av detta belopp; det är en helt annan historia som jag nu inte skall ta upp. Att detta just nu är något olämpligt beror på att 1963 års forskarutredning mycket snart, någon gång under nästa år, kommer att lägga fram förslag beträffande hela problematiken kring forskarutbildningen. Det är möjligt att licentiand- och doktorsexamina slås samman; det är tänkbart att en helt annan forskarkarriär än den vi nu har skapas, och vad det då blir av t. ex. doktorandstipendierna vet vi inte.

Redan nu är ju majoriteten av våra licentiander och doktorander assistenter. En assistent kommer efter några år, enligt årets löneuppgörelse, upp i 21 lönegraden. Halva lönen är beräknad som stipendium. Det är alldeles uppenbart att dessa assistenter forskar på somrarna. Våra bibliotek står öppna hela dagarna och en bit in på natten, våra laboratorier — i varje fall våra forskningslaboratorier — är öppna dygnet runt. En doktorand eller assistent förbjuds inte att forska under sommaren.

Och även om riksdagen skulle bifalla det egendomliga reservationsförslaget vinnas ju inte det herr Kellgren tydligen är ute efter: en förlängning av det akademiska läsåret. Man kan öppna lokalerna — de är för övrigt redan öppna — men man kan inte med detta förslag få professorer och andra lärare att åtaga sig undervisning utöver de nio månader som utgör det akademiska läsåret.

Det är ett grundfel i själva reservationen som jag tycker bör klaras upp innan kammaren går till beslut. Det är inte så enkelt som herr Nordstrandh ville göra gällande, att det bara är fråga om en höjning av stipendiebelopp. Nej, detta är ett helt nytt system, med en motivering som inte är hållbar. Man når, som jag sade, inte det herr Kellgren vill nå, nämligen en förlängning av det

akademiska året. — Detta når man för övrigt inte heller med ett treterminerssystem, vilket eljest har mycket som talar för sig. Jag har flera gånger varit inne på tanken på ett treterminerssystem, och här i Stockholm har undersökningar på området gjorts, framför allt vid tekniska högskolan. Vi får se vad dessa undersökningar kan leda till. Men en förlängning av stipendieutbetalningstiden leder inte till något annat än en tillkrängling av hela systemet.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Avsikten är ju att systemet skall tillämpas på det sättet, att läraren i ämnet i samförstånd med vederbörande stipendiat avgör huruvida stipendiaten skall lägga studierna så, att han kan utnyttja sommarmånaderna på ett tillfredsställande sätt och därigenom kan tillgodogöra sig, om jag så får uttrycka mig, detta förstärkta eller förlängda stipendium. Jag kan därför inte förstå herr statsrådets invändning, att systemet skulle över hövan anstränga de lärarresurser som finns. Lärarna själva skulle som sagt bedöma huruvida de går i land med uppgiften.

Det var också mycket intressant att höra, att det från början var avsett att stipendierna skulle avse hela läsåret men att utbetalning sker under nio månader. Om det vore så borde man ju ha sett till att stipendiebeloppet dividerades med 12. Både licentiand- och doktorandstudier är, som statsrådet påpekade, en heltidssysselsättning, och därför bör stipendieutbetalningen givetvis ordnas på rationellast möjliga sätt, så att studierna kan bedrivas ändamålsenligt under hela året. Därvid spelar själva metoden för utbetalningen av stipendierna en icke oväsentlig roll.

Jag föreställer mig att detta egentligen bara är ett litet förskott på vad vi i fortsättningen kommer att utbetala för att säkerställa forskarrekruteringen i vårt land.

Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Anledningen till att man räknar med det akademiska året — alltså de nio månaderna — är ju att man ursprungligen ville ha någon kontroll på doktorander och licentiander, och det är endast under dessa nio månader som universitetslärarna officiellt fungerar och kan åläggas tjänsteuppgifter, i detta fall kontroll av doktorander och licentiander. Men beloppen har till sin storlek hela tiden beräknats såsom årsbelopp. Dessa har i olika omgångar höjts. Varje gång regeringen framlagt förslag för riksdagen om höjning av ett doktorand- eller licentiandstipendium har det inte varit tal om månads- eller kvartalsbelopp utan om årsbelopp och ingenting annat.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1: o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 109 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Mom. II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 2***Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 262, s. 527—529 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1964) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 716 000 kr.

I detta sammanhang hade riksdagen till behandling förehäft

dels de under föregående punkt omnämnda *motionerna I: 505 och II: 611*, i vilka bl. a. hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier anvisades ett reservationsanslag på 9 000 000 kr. för budgetåret 1964/65;

dels ock den under föregående punkt omnämnda *motionen II: 934*, i vilken hemställts, såvitt nu var i fråga, att förevarande anslag uppräknades med 1 500 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 505 och II: 611, i vad de avsåge en höjning av licentiand- och doktorandstipendierna och begränsning av högsta antalet tillåtna timmars lärartjänst per vecka, icke måtte bifallas av riksdagen;

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 505 och II: 611 samt II: 934, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 716 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka under förutläggning av bifall till reservationen 1) ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 505 och II: 611 samt II: 934, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 116 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-

servationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 2) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 109 nej, varjämte 1 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit reservationen 2) av fröken Andersson m. fl.

§ 4

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avsåge ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt 264) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anslag till vissa forskningsråd m. m. för budgetåret

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

1964/65 beräkna ett anslag av 46 122 000 kr.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 69, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden av den 6 mars 1964, i vad propositionen hänvisats till behandling av statsutskottet, beträffande de under ecklesiastikdepartementet hörande forskningsråden m. m. föreslagit riksdagen att

I. a) godkänna vad departementschefen förordnat rörande svenska insatser på rymdforskningens område;

b) godkänna i propositionen angivna delar av avtalet med ESRO och av överenskomsterna med jordägarna under förutsättning att avtalet med ESRO träder i kraft;

c) medgiva, att de från ESRO inflytande ersättningsarna borde användas i enlighet med vad departementschefen förordnat;

II. medgiva, att vid de under statens medicinska forskningsråd sorterande försvarsmedicinska forskargrupperna finge fr. o. m. budgetåret 1964/65 tills vidare vara inrättade följande extra ordinarie tjänster, nämligen två som professor i Be 3 och en som forskningsläkare i Ae 27, samt bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning i överensstämmelse härmed;

III. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för under punkt II. nämnda forskargrupper, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1964/65;

IV. till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 213 000 kr.;

V. till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 12 360 000 kr.;

VI. till Humanistisk forskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudti-

teln anvisa ett reservationsanslag av 2 826 000 kr.;

VII. till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 106 000 kr.;

VIII. till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 550 000 kr.;

IX. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 274 000 kr.;

X. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 500 000 kr.;

XI. till Atomforskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 802 000 kr.;

XII. till Europeiskt samarbete inom rymdforskningen för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 700 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Edström* och *Nyman* (I: 5) samt den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 9);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 329) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 334), i vilka bl. a. hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte 1. uttala att aktuell målsättning för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning — exklusive atom- och försvarsforskning samt utdelningar från Malmfonden och Riksbankens jubileumsfond — skulle vara minst en fördubbling under närmaste femårsperiod

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

av statens bidrag till detta ändamål, och tills vidare en årlig anslagshöjning om ca 50—60 miljoner kr., 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning och därmed sammanhängande högre utbildning upptogs till omedelbar behandling;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 479) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 582);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 761) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 928);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 762) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 932), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen nr 69 besluta att anvisa 1. till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 16 360 000 kr. och 2. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 15 500 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Olsson* och herr *Thorsten Larsson* (I: 763) samt den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Nennesholm *m. fl.* (II: 930);

dels en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar väckt motion (II: 929);

dels ock en inom andra kammaren av fru *Sjövall* väckt motion (II: 933), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte för budgetåret 1964/65 anvisa till 1. Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning ett reservationsanslag av 13 860 000 kr. och 2.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning ett reservationsanslag av 15 500 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 761 och II: 928 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte

a) godkänna vad departementschefen förordat rörande svenska insatser på rymdforskningens område;

b) godkänna i propositionen nr 69 angivna delar av avtalet med ESRO och av överenskommelserna med jordägarna under förutsättning att avtalet med ESRO trädde i kraft;

c) medgiva, att de från ESRO inflytande ersättningarna borde användas i enlighet med vad departementschefen förordat;

III. att riksdagen måtte medgiva, att vid de under statens medicinska forskningsråd sorterande försvarsmedicinska forskargrupperna finge fr. o. m. budgetåret 1964/65 tills vidare vara inrättade följande extra ordinarie tjänster, nämligen två som professor i Be 3 och en som forskningsläkare i Ae 27, samt bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning i överensstämmelse härmed;

IV. att riksdagen måtte godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för under moment III. nämnda forskargrupper, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1964/65;

V. att motionerna I: 329 och II: 334, i vad de avsåge viss aktuell målsättning för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att riksdagen måtte till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 213 000 kr.;

VII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 762 och II: 932

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

samt II: 933, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 12 360 000 kr.;

VIII. att riksdagen måtte till Humanistisk forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 826 000 kr.;

IX. att riksdagen måtte till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 106 000 kr.;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 763 och II: 930, till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 550 000 kr.;

XI. att riksdagen måtte till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 274 000 kr.;

XII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 762 och II: 932 samt II: 929 och II: 933, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 500 000 kr.;

XIII. att riksdagen måtte till Atomforskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 802 000 kr.;

XIV. att riksdagen måtte till Europeiskt samarbete inom rymdforskningen för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten

under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 700 000 kr.;

XV. att motionerna I: 5 och II: 9 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XVI. att motionerna I: 329 och II: 334, i vad de avsåge ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning m. m., icke måtte föranleda någon riksdagen åtgärd;

XVII. att motionerna I: 329 och II: 334, i vad de avsåge utbildning av dokumentalister och bibliotekspersonal m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XVIII. att motionerna I: 479 och II: 582 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist, Svensson* i Ljungskile, *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 329 och II: 334, i skrivelse till Kungl. Maj:ts uttala, att aktuell målsättning för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning — exklusive atom- och försvarsforskning samt utdelningar från Malmfonden och Riksbankens jubileumsfond — skulle vara minst en fördubbling under närmaste femårsperiod av statens bidrag till detta ändamål;

2) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist, Svensson* i Ljungskile, *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under VII. och XII. bort hemställa,

VII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 762 och II: 932 ävensom med avslag å motionen II: 933, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 360 000 kr.;

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

XII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 762 och II: 932 ävensom med avslag å motionerna II: 929 och II: 933, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 500 000 kr.;

3) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist, Svensson* i Ljungskile, *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under XVI. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 329 och II: 334, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning och därmed sammanhängande högre utbildning upptoges till omedelbar behandling;

4) av herr *Larsson* i Hedenäset, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Man börjar alltmer tala om någonting som man kallar för den tredje produktionsfaktorn. Med den första produktionsfaktorn avser man arbetskraften, med den andra kapitalet och med den tredje, som man alltså börjat ägna större uppmärksamhet på senare tid, den tekniska framstegsfaktorn, d. v. s. kombinationen av den nya teknik, som är en följd av forskning och utvecklingsarbete, och den förbättring som sker av arbetskraftens utbildning. Men för att den vetenskapliga forskningens utveckling skall säkerställas krävs att resurser ställs till förfogande. Reservanterna har i den första reservationen uttalat sig för en aktuell målsättning för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning, varvid vi inte har tagit med atom- och

försvarsforskning. Vi har utgått ifrån att denna målsättning bör innebära åtminstone en fördubbling av statens bidrag under närmaste femårsperiod.

Jag vill vidare framhålla att malmfondens och riksbankens jubileumsfonds kommande utdelningar bör vara avsedda att komplettera vanliga statliga anslag och inte att ersätta dem. Det torde väl råda ganska stor enighet på den punkten. Dessa utdelningar bör alltså ligga utanför den målsättning jag nu nämnt.

När det gäller den andra reservationen vill jag först nämna, att ecklesiastikminister Edenman tycks anta, att hälften av anslagen till universitet och högskolor avser forskning. Jag tror att det är ett ganska verklighetsfrämmande antagande. Det torde inte röra sig om mer än 25 procent. En viktig post i denna statliga satsning på forskning och utveckling är anslagen till forskningsråden. Om jag går till s. 6 i statsutskottets utlåtande nr 109, tabell 2, som har rubriken »Utvecklingen av de statliga forskningsanslagen i enhetligt penningvärde enligt konsumentprisindex» och ser på det första område som nämns, nämligen »Forskningsråd och fonder, internat. rymd- och kärnforskningssamarbete», finner jag att 1960/61 anslogs 27,5 miljoner och 1962/63 50 miljoner — det är alltså en ökning på omkring 80 procent — medan det 1963/64 anslogs 58,2 miljoner och 1964/65 föreslås 69 miljoner, alltså en ökning på 38 procent sedan 1962/63. Det betyder att ökningstakten är i avtagande. Jag tycker att det är viktigt att framhålla just detta.

Den totala höjning som ecklesiastikministern vill genomföra beträffande naturvetenskaplig forskning är cirka 5 miljoner. Här ingår en ökning av anslaget till rymdforskning med 1,5 miljon kronor. Det avser bl. a. två internationella projekt om tillsammans 1 miljon kronor. Men samtidigt minskas amerikanska anslag med mellan 1,5 och

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

2 miljoner kronor och det måste betyda att det inte blir mycket kvar. Højningen blir i varje fall mycket obetydlig. Den ökning som reservanterna här föreslår, med 2 miljoner kronor, är alltså rimlig.

Departementschefen har också gått emot förslaget att inrätta ett särskilt rymdforskningsråd. Kostnaderna för rymdforskningen skall enligt departementschefen utgå ur de medicinska, tekniska och naturvetenskapliga forskningsrådets medel, särskilt de två sistnämnda. Med hänsyn till att dessa forskningsråd inte kalkylerat med utgifter för rymdforskning när de gjorde sina äskanden finns det anledning att räkna upp anslagen till dem.

I propositionen meddelas att universitetskanslern hemställt om ett belopp, för att nu ta ett exempel, för förhyrning av en datamaskin för karolinska institutets räkning, avsedd för dokumentationsverksamhet. Eklesiastikministern ställer sig positiv till detta förslag men menar, att kostnaderna för den verksamheten skall bestridas med medicinska forskningsrådets anslag till medicinsk forskning. Nu har forskningsrådet förutsatt att det inte skall behöva bestrida andra kostnader för projekten än löner och viss förbrukningsmateriel, och den verkliga anslagsökningen till rådet blir alltså mindre än den eljest skulle bli. Som framgår av medicinska forskningsrådets anslagsberäkningar för budgetåret 1964/65 har den av 1955 års universitetsutredning förordade utbyggnadstakten av den medicinska forskningen inte heller kunnat hållas. En snabb utveckling av den medicinska forskningen är därför angelägen. Departementschefens uppräknings anslag till den medicinska forskningen är därför enligt vår mening otillräcklig.

Vad beträffar reservationen 3 vill jag anknyta till en OECD-rapport, i vilken rapportörerna drar slutsatsen att ett land som släpar efter i fråga om tek-

nisk forskning och utveckling av produkter får svårigheter att hävda sig i världshandeln. Jag menar att den tekniska forskningen i Sverige måste få ökade resurser och större planmässighet. Man skulle också kunna bidra till effektiv kamp mot det s. k. kösamhället genom att öka investeringarna i forskning, så att man kan stimulera utrikeshandeln och påskynda den ekonomiska tillväxten. Det är därför vi i den tredje reservationen har ansett det viktigt att framhålla, att nya former bör övervägas för handläggning av forskningsfrågor inom regeringen. Vi har föreslagit att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära, att frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning och därmed sammanhängande högre utbildning upptas till omedelbar behandling.

Jag ber att få yrka bifall till denna reservation liksom till de två övriga, om vilka jag har yttrat mig.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag vill först med glädje notera, att forskningens roll för samhällsutvecklingen i år fått en pregnanter formulering än tidigare, inte bara genom att särpropositioner med anslagsökningsförslag är lagda utan även genom den analys och värdering som förekommer, speciellt i proposition nr 69 om forskningsråden men även i proposition nr 96 om INFOR.

Dock vill jag i detta sammanhang påpeka en sedvänja, utvecklad sedan några år och som jag innerligt hoppas ej blir tradition. I strävan att göra riksdagstrycket så lite omfattande som möjligt skriver Kungl. Maj:t nu starkt koncentrerade propositioner, ofta utan klara motiveringar för lagda förslag, utan tillräcklig redovisning av bakomliggande petitaäskanden m. m. Därigenom blir det omöjligt för den enskilde riksdagsmannen att få en rättvis och riktig bild av de ofta utomordentligt viktiga ting det gäller. Denna koncentration

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

leder till svårighet att bedöma realinnehållet i propositionerna, vilka avvägningar och prioriteringar som har gjorts, varför de gjorts etc. Det är möjligt att jag fått fel intryck, men jag har en känsla av att ecklesiastikdepartementet leder detta »nydaningsarbete». Denna olyckliga koncentrationstendens har lett till att riksdagsmännen i ökad omfattning måste begära in petita från olika verk och myndigheter för att få ett begrepp om kungens ställningstagande. Tyvärr har utskotten tydligen fallit in på samma linje — i utlåtandena kring t. ex. två propositioner i dag, nr 109 och 102, är det en omöjlighet att utläsa vad motionärerna äskat, t. o. m. om de tillhör olika partier.

Herr talman! Jag är rädd för att om vi inte från riksdagshåll energiskt protesterar mot denna felaktiga besparingstendens, blir den en tradition — därav denna allvarligt menade parentes.

Jag skall inte här uppehålla mig vid värderingen av forsknings- och kunskapskapitalets betydelse — den finns i propositioner, motioner och allmän debatt — utan jag vill stanna vid grunderna för beräkning av den svenska forskningsvolymens storlek och främst de statliga insatserna här, en fråga som berörts i folkpartiets motion, i min egen motion samt i statsutskottets utlåtande — i samtliga dessa med kritiska synpunkter på ursprungspropositionernas beräkningsnormer.

Det uppges att beträffande statligt stöd till forskning skulle Sverige internationellt sett ligga väl till, bland de 3—4 främsta europeiska länderna. Det uppges också att en femdubbling har skett av anslagen till forskningsråden sedan 1955/56. Den uppskattningen är riktig endast — och jag ber att få understryka detta — under förutsättning att bakomliggande beräkningar skulle vara korrekta. Mycket stor tveksamhet råder här. Exempelvis anges från forskarhåll, att av de gemensamma anslagen till utbildning och forskning vid hög-

skolor och universitet bör icke 50 % anges som i propositionen som gående till forskningen utan snarare 15 procent.

Det är också utomordentligt tveksamt, om man har rätt att räkna med en så lång observationsserie och utgå ifrån likvärdighet hela tiden så som sker i proposition nr 69. Den sträcker sig från 1946/47 till 1964/65, omfattande bl. a. efterkrigsåren och den därefter följande snabba och omfattande uppbyggnaden av universiteten, där för övrigt automatik rätt beträffande lärartjänster men ej forskartjänster. Jag har i min motion försökt ange en del betänkligheter och hänvisar till motionen.

Det kan inte hjälpas, herr talman, att när man ser utförda beräkningar, får man en känsla av att författarna — om uttrycket tillåtes — gjort det vetenskapliga misstaget att anpassa materialet efter en tes de i förväg vill finna bevis för, nämligen att en viss procent av bruttonationalprodukten (BNP) bör gå till forskning och också gör så, dock utan att man riktigt vet hur många procent det bör vara — om det är 0,8, 1,7, mellan 2,5 och 3 eller drygt 3 — allt beräknat mot bakgrunden av internationella uppgifter, samtliga av svarbedömt värde, särskilt för ett neutralt land, som dock också har betydande utgifter för militär forskning. Frågeställningen om rätt värdering av forskningsvolymen har både folkpartiet och jag försökt att ange i våra motioner.

Jag känner en viss olust inför detta ultramoderna och schematiska tänkande i procent av nationalprodukten. Det får så gärna karaktären av offentliga prognoser, vilka i sin tur ges en nästan helig tyngd och därigenom erfarenhetsmässigt mycket snabbt blir i sak låsta värderingar, tjänande rakt motsatt syfte instrumentet skulle nyttjas till — att ge ett begrepp om dynamisk utveckling och dess krav. Tendensen, återfunnen i propositioner, i många statsrådstal, även på högsta plan, att slå sig till ro med att vi skulle ligga väl till, att håller

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

vi bara forskningsinsatserna någonstans nära 2—3 procent av BNP, då är allt gott och väl, då är vi i paritet med t. ex. England och Frankrike. Frågan borde väl i stället vara, om inte vi som ett litet land, vars välstånd bygger på produktion av kvalitetsprodukter, d. v. s. avancerade forskningsresultat, borde som mål ha att ligga högre än övriga europeiska länder, som vi måste internationellt konkurrera med.

Jag är utomordentligt tacksam för statsutskottets skrivning inför det fortsatta arbete som bör ske för att vi skall nå fram till rättvisande och objektivt riktiga beräkningsnormer, ty jag känner mig inte övertygad om att huvudparten av beräkningarna i propositionerna om våra insatser skulle stå sig vid fortsatt sträng granskning, att vi alltså ens nått upp till den totalinvestering för forskning och utvecklingsarbete från stat och näringsliv på 1,7 procent av BNP som angetts. Håller detta tal, fordras stora insatser för att öka det; är det tilltaget i överkant på realistisk grund krävs än mer av oss.

Jag skulle också gärna vilja för jämförelsens skull ange en del andra anslag vi beviljat, för att litet mer belysa var i storleksordningen nu föreslagna forskningsanslag står med dess totalsumma på 56,48 mkr — med vissa reduktioner för skördeskador m. m. — och där ökningen skulle uppgå i förhållande till 1963/64 till 14,4 mkr. Också detta är det svårt att få ett grepp om vad det reellt innebär, eftersom tidigare rymdforskningsanslag utgått och ersatts av en viss ökad tilldelning till tre andra forskningsråd.

Fonden för idrottens främjande erhåller i år 17 mkr, en ökning med 2,3 miljoner. Fonden för friluftslivets främjande erhåller 2,6 miljoner, en ökning på 0,5 miljon. Lotterimedelsfonden har för 1963/64 fått 41,87 mkr. Nykterhetsvården erhåller i dag drygt 70 mkr, vilket innebär en ökning med 8,3 miljoner kronor i förhållande till föregående år.

Ökningen inom områdena hörande under lotterimedelsfonden har jag ej haft tid beräkna, eftersom de i år splittats upp och givits efter nya regler. Låt mig få antaga, att ökningen är minst 5 miljoner kronor. Då skulle dessa angivna områden totalt få 94,6 miljoner kronor med en ökning från 1963/64 på 16,1 miljoner kronor.

Dessa senare angivna områden får alltså — med reservation för felaktig, närmast för låg beräkning — 38,12 miljoner kronor mer än forskningen och i ökning för nästa budgetår 1,7 miljon kronor mer än forskningen. Detta är sagt för att litet inordna vårt stöd till forskning i något mindre positiva banor och för att litet belysa värdet av tänkande i procent av BNP — kanske ock för att härmed belysa nödvändigheten av att snabbt tänka om beträffande forskningen.

Herr talman! Man beräknar att av alla forskning människan presterat har cirka 90 procent skett under detta ännu ej avslutade sekel. Den väntade utvecklingen för seklets kvarvarande decennier kommer att löpa i en ännu brantare kurva uppåt.

I en förra året publicerad Unesco-skrift har den tekniska och naturvetenskapliga forskningens avgörande roll för ett samhälles politiska och ekonomiska struktur exemplifierats med att denna utveckling är så snabb och så omfattande, att under en människas livstid hinner det samhälle hon lever i totalt ändra struktur två till tre gånger.

Tilläggas bör att forskningen genom denna dynamiska utveckling samtidigt också ständigt ändrar villkoren även för sig själv. Det är därför det är så väsentligt, herr talman, att i ett skede, liknande det Sverige nu befinner sig i, en kritisk analys göres av allt samlat material vi äger för att få ett grepp om forskningens roll för samhällsutvecklingen och kanske också en kritisk värdering av vad forskning är — i dag ibland en klar modesak, där mycket som borde vara tålmodigt samhälleligt

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

reformarbete skyfflas in under ett vagt forskningsbegrepp och reformerna därmed avstannar.

Det är inte bara forskningens roll, liksom objektiv forskning om forskning som ett vetenskapligt nytt ämne, som är nödvändiga för att vi rätt skall nyttja kunskaps- och forskningskapitalet. Lika viktiga, lika trängande är planering, samordning och prioriteringsfrågor — allt ting som ännu befinner sig i sin linda här i Sverige och där många länder hunnit avsevärt längre än vi.

När Riksbanksfonden första gången beslöts fanns motionärer som påvisade den splittring som rådde på forskningsrådssidan. Forskningsberedningen har icke löst den frågan. Ej heller har man såvitt jag vet ännu tagit upp den problematik som uppkommer om Norrlandsfonden och Malmfonden ej förnyas — de inrättades 1961 för fem år. Stora delar av deras anslag går till grundforskning och tidig tillämpningsforskning, tidigare än den INFOR avser. Behandling av dessa frågor saknas i propositionen men även i utlåtandet om riksbanksfonden. Tyvärr har i stället samhällsforskningen ensam överdimensionerats i utlåtandet om riksbanksfonden. Det är riktigt att den framtages men knappast riktigt att den göres till forskningsprimadonna, särskilt inte därför att det gäller ung, oprövad vetenskap, som för att ge resultat kräver ett enormt nyanserat undersökningsmaterial med oräkneliga variabler, vilkas vetenskapligt stringenta formulering vi ej vet tillräckligt om i dag — ingen datamaskin ger bättre resultat än svar på de frågor datamaskinoperatören konstruerat.

I propositionen tas endast flyktigt upp frågan om USA-anslag. Den börjar bli en alltmer brännande fråga inför den avisering om nedskärning av anslagen som görs. Exempelvis räknas endast inom rymdforskningen med en eventuell minskning på 1,5 mkr de närmaste åren eller det närmsta året.

I detta som i fler sammanhang fram-

kommer ock att propositionen, trots att den är vår första mer samlade principproposition om forskning, icke spänner över mer än nästa budgetår. Den långsiktiga planering vi måste ha finns alltså inte, trots att forskningsberedningen t. ex. föregående år begärde treårsplaner från forskningsråden.

Prioriteringsfrågor, som blir allt viktigare, saknas tillika, där det kanske spelar mindre roll hur pengarna fördelas än det nyttjande av mänskliga resurser som stora forskningsprojekt famför allt medför. Jag vill i detta sammanhang bara ta upp två problem utan att i övrigt gå in på riktigheten av dessa forskningsinsatser.

Det är ofrånkomligt att vi i Sverige på annat sätt än tidigare måste diskutera militär forskning, inordna den i totalnyttjandet av forsknings- och kunskapskapitalet. Enbart arbetet med Viggen beräknas 1964 sysselsätta 900 akademiker och högre utbildad personal. De sammanlagda utvecklingskostnaderna beräknas till 751 mkr för perioden 1958—1967 och till 1 281 mkr för perioden 1958—1971. I jämförelse med detta är dagens anslag och anslagsökning till civil forskning bagateller. Inom atomenergiområdet har man motsvarande kraftiga ianspråktagande av kvalificerad mänsklig arbetskraft. Vi beräknar att 463 akademiker och likställda i dag är sysselsatta inom atomenergiforskningen.

De mänskliga investeringarna på dessa forskningsområden måste snabbt sättas i relation till liknande inom forskningens övriga domäner. Prioritering och långtidsplanering måste ske samtidigt över hela fältet.

Forskningsberedningen löser som sagt icke alla dessa problem. Det är för övrigt svårt att få grepp om forskningsberedningens status. Skildringar i offentligt tryck stämmer exempelvis ej med den skildring statsministern nyligen lämnade vid ett internt blandat riksdags- och forskarmöte. Forskningsbe-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

redningen har varit en nödvändig etapp på vägen, och där har redan utförts viktigt arbete. Men om den inte snabbt värderas och ges en slutgiltig form föreligger risker att den blir en flaskhals och en spärr.

Omigen måste understrykas forskningens mycket dynamiska karaktär. Varje år där svarar sannolikt mot 5—10 år inom övriga samhällssektorer. Över huvud måste vi ta ställning till om kanslihuset har nog med teknisk och naturvetenskaplig expertis. Nu finnes i handelsdepartementet en fil. lic. i fysik, i finansdepartementet en civilingenjör för u-hjälpen samt i forskningsberedningen en medicinare. Ecklesiastikdepartementet saknar sådan expertis.

Forskningsberedningens PM utgör ett annat problem — allt det kunskapsmaterial som finnes där borde göras fritt tillgängligt för forskare och politiker.

U-hjälp och forskning är inga folkligt populära ting. De måste därför få den breda förankring av frågorna som krävs. Vissa av forskningsberedningens promemorior har till i fredags endast funnits tillgängliga i ett exemplar i riksdagen (det råkar vara jag som har det). Då erhöll riksdagsbiblioteket efter upprepade direkta förfrågningar sitt första exemplar.

En motivering för att i år icke ytterligare öka forskningsanslagen tycks ha varit bristen på forskare. Enbart inom tekniska forskningsrådets område lär finnas 35 välkvalificerade forskare som icke fått fasta tjänster. År efter år upp-tas inom forskningsråden, cancerfonden etc. anslag till forskare därför att Kungl. Maj:t inte i tid övertagit dem, gett dem fasta tjänster och byggt upp stabila institutioner kring dem, allt en eftersläpning, som lett till att dessa forskares kapacitet ej nyttjats maximalt. Eftersläpningen gör sig naturligt nog främst märkbar i ecklesiastikdepartementet.

I detta sammanhang vill jag understryka att den eftersläpningen sannolikt är väsentligt farligare än den nu

framhävda bristen på anslag för dyrbar materiel och utrustning, resp. bristen på underordnad hjälppersonal till forskarna.

Jag vill också här understryka, att forskningsberedningens promemoria om akademikerflykten till USA och andra länder — som behandlar ett mycket allvarligt problem, orsakat kanske mindre av ekonomiska skäl, som gör att forskare söker sig till USA eller andra länder, än som symptom på universalitet — rör sig med minimala. Den publicerades delvis första gången som arbete vid UNCSAT-konferensen och avser endast de forskare och tekniker som fått amerikanskt medborgarskap och alltså icke alla dem som arbetar i USA under längre eller kortare tid. De uppgifter som finns intagna däri är alltså minimisiffror om akademikerrörligheten till dessa länder.

Slutligen berörs två andra frågor mycket flyktigt i den principproposition som vi har att behandla nu, nämligen dels dokumentationen — som har behandlats av utredningar i årtal — dels de problem om den statistik som skall byggas upp, där statistiska centralbyrån f. ö. fått i uppdrag att försöka nå forskningen inom näringslivet men där man uteslutit den lika väsentliga forskningen inom den offentliga sektorn. Dokumentation och statistik är de två väsentliga rationaliseringsåtgärder vi kan tillgripa, och varje eftersläpning här kommer att bli mycket dyrbar.

Om alltså propositionerna utgör ett utslag för en ny positiv syn på dessa frågor, ter de sig dock snarare såsom slutet av en epok än reellt som inledningen till en ny.

I min motion har jag föreslagit ett ökat stöd i detta sammanhang med 5,5 mkr. Detta har icke tagits upp av statsutskottet. Folkpartiet har föreslagit en ökning med 10 miljoner, som skulle gå till de naturvetenskapliga och tekniska forskningsråden, och vari i viss mån även inbegripes rymdforskningen och

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

den medicinska forskningsrådssidans arbete med dokumentation i sammanhang med datamaskinanskaffning.

Herr talman! Eftersom det är meningslöst att försöka stödja min egen motion men jag ändå anser det väsentligt att forskningen erhåller betydligt ökat stöd utöver vad som föreslås i propositionen, ansluter jag mig till folkpartiets reservationer — även beträffande frågan om utredning om särskilt statsråd, emedan då nödvändigtvis även planer, samordning och departemental upprustning kommer med i bilden — men ej till reservationen nr 1, eftersom den fixerar — alltför tidigt anser jag — slutmålet för den totala forskningen.

Herr **MAGNUSSON** i Nennesholm (cp):

Herr talman! Jag har tillsammans med några andra riksdagsledamöter väckt en motion i denna kammare, som har nummer 930 och som har behandlats i statsutskottets utlåtande nr 109. Vi begär ett med 300 000 kronor ökat stöd — utöver det som ecklesiastikministern har föreslagit — till statens råd för samhällsforskning. Det är ett ringa belopp, men vi anser ändå att det skulle räcka till att påbörja en forskning på det område, som vi i vår motion främst pekar på. Statens råd för samhällsforskning sysslar med rättsvetenskaplig forskning — där den kriminologiska forskningen intar en framträdande plats. Alla vet ju att utvecklingen går mot ökad kriminalitet. Vad vi däremot inte alltid vet är orsakerna härtill. Därför anser vi att man bör öka de ekonomiska resurserna för att göra det möjligt för forskarna att ägna mer intresse åt brottets orsaker och därigenom effektivare förebygga brott. I det dynamiska samhälle som vi lever i — präglad av stora och snabba omvälvningar på alla områden och en betydande folkförflyttning, kanske den största vi någonsin upplevat — är det samhällets plikt att driva en aktivare miljöpolitik för att

möjliggöra en kartläggning av de enskilda människornas situation i samhället. Vi menar att den samhällsvetenskapliga forskningen härvidlag har ganska stora uppgifter att fylla och att här borde göras en insats.

Nu har utskottet i sitt betänkande bara snuddat vid detta. Utskottet säger sig vara medvetet om vikten av ytterligare stöd för forskningen i samhällsplaneringsfrågor och även för den rättsvetenskapliga forskningen. Men därvid stannar utskottet. Man nöjer sig med den utökning som ecklesiastikministern föreslagit och som vi visserligen tack-samt noterar.

Då det inte finns någon reservation vid denna punkt i utskottsutlåtandet skall jag, herr talman, inte yrka bifall till motionen, eftersom det är ganska meningslöst. Men då ecklesiastikministern sitter här i kammaren vill jag i alla fall ta tillfället i akt och vädja till honom att se till att denna del av samhällsforskningen nästa år får en gynnsammare behandling och att det förslag som vi då kan förvänta kommer att innebära ökning av anslaget till denna forskning, som vi motionärer anser vara så viktig för den framtida planeringen av vårt samhälle och för en aktivare miljöpolitik.

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Ingen av föregående talare, inte ens fru Sjövall — trots hennes långa och utförliga kritik av framför allt Kungl. Maj:ts proposition i ärendet — har kunnat underlåta att uttrycka åtminstone viss tillfredsställelse med den positivitet som kommit till synes såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet.

Det är inga småsummor det rör sig om. Kungl. Maj:ts proposition föreslår en ökning av anslagen med över 10 miljoner kronor, men motionärerna kräver en ökning med det dubbla.

Tabellen på s. 6 i utlåtandet tycker jag är ett klart bevis för vilken ut-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

veckling som har ägt rum på detta område under den sista tioårsperioden. Anslagen till forskningsråd och fonder samt till rymd- och kärnforsknings-samarbete på det internationella planet har höjts från 12 miljoner till inte mindre än bortåt 70 miljoner kronor.

Det är klart att man kan förstå de önskemål som motionsledes har framförts rörande olika ändamål. Nog vore det önskvärt, att vi hade möjligheter att öka anslagen i den utsträckning som motionärerna har krävt. Men tillgångarna är inte outtömliga. För min del tycker jag att Kungl. Maj:ts förslag om utökning av anslagen är i hög grad positivt och det ger ju ökade möjligheter.

Alla de avsnitt, som de olika talar-na här har uppehållit sig vid, skall jag i varje fall inte beröra. Men jag vill återfalla på utskottets uttalande, att utskottet instämmer i departementsche-fens starka betoning av att forskning och utvecklingsarbete utgör en grund-val för ekonomiskt, socialt och kultu-rellt framåtskridande. Att forskningen kräver betydande resurser, såväl per-sonellt som materiellt, synes oveder-sägligt, och det tror jag alla är över-ens om. Beträffande avvägningen av an-slagssummorna liksom fördelningen av dem på alla de olika forskningsområ-dena kan naturligtvis meningarna vara delade. Utskottet har för sin del i stort sett inte velat frånga Kungl. Maj:ts förslag i ärendet.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hem-ställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V

Herr andre vice talmannen gav pro-positioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-

servationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid vote-ring, i anledning varav efter given var-sel följande voteringsproposition upp-lästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifal-ler statsutskottets hemställan i mom. V) i utskottets utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Johan-nes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-positionen blivit ännu en gång upp-läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talman-nen tillkännagav, att han funne fler-talet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad be-gärde emellertid rösträkning, varför vo-tering medelst omröstningsapparat verk-ställdes. Därvid avgavs 169 ja och 36 nej, varjämte 8 av kammarens ledamö-ter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-tets hemställan.

Mom. VI

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VII

Herr andre vice talmannen gav pro-positioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-servationen 2) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervä-gande ja besvarad. Herr Källstad be-gärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkän-des:

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VII) i utskottets utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Johannes Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 45 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII—XI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. XII

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. XII) i utskottets utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Johannes Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 44 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. XIII—XV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. XVI

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. XVI) i utskottets utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen till-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet)

kännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 39 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. XVII och XVIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Anslag till vissa forskningsråd m. m.
(handelsdepartementet)

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avsåge handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 12, punkten 38) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1964/65 beräkna till Statens tekniska forskningsråd ett förslagsanslag av 364 000 kr. och till Teknisk forskning ett reservationsanslag av 12 500 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 69, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1964, såvitt nu var i fråga, föreslagit riksdagen att *dels* medgiva att vid statens tekniska forskningsråd fr. o. m. budgetåret 1964/65 inrättades en extra ordinarie tjänst som biträdande sekreterare i Ae 25 samt bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning i överensstämmelse härmed, *dels* till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1964/65 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 364 000 kr., *dels ock* till Teknisk forskning för

budgetåret 1964/65 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 200 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 762) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 932), i vilka motioner, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att till Teknisk forskning för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 17 200 000 kr.;

dels en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar väckt motion (II: 929), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att i propositionen nr 69 föreslaget reservationsanslag till Teknisk forskning måtte ökas med 750 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Sjövall* väckt motion (II: 933), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen för budgetåret 1964/65 måtte anvisa till Teknisk forskning ett reservationsanslag av 15 200 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte medgiva att vid statens tekniska forskningsråd fr. o. m. budgetåret 1964/65 inrättades en extra ordinarie tjänst som biträdande sekreterare i Ae 25 samt bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning i överensstämmelse härmed;

II. att riksdagen måtte till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 364 000 kr.;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 762 och II: 932, II: 929 samt II: 933, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teknisk forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 200 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet)

Boman, Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Svensson i Ljungkile, *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna II: 929 och II: 933 ävensom med bifall till motionerna I: 762 och II: 932, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teknisk forskning för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 200 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! De motionsförslag som inlämnats från folkpartihåll i fråga om de svenska forskningsinsatserna har avsett att ge bättre arbetsmöjligheter för forskare, särskilt inom sektorer som i framtiden kan väntas få en starkt ökad betydelse.

Sverige satsade 1963 för forskning 1,7 procent av bruttonationalprodukten — den statliga insatsen härvidlag utgjorde 0,8 procent. År 1961 var den svenska insatsen 1,4 procent av bruttonationalprodukten eller samma procenttal som Japans, medan Storbritannien satsade 2,5 procent och Förenta staterna 3,2 procent. De anförda procent-satserna säger en del om vad vi satsar på forskningen, och det har också berörts vid det föregående ärendets behandling.

Vad beträffar de forskningsråd som behandlats av statsutskottets femte avdelning och redovisats i detta utlåtande, d. v. s. de som sorterar under handelsdepartementets verksamhetsområde, har tekniska forskningsrådet begärt 21,5 miljoner eller 13 miljoner kronor i ökning. Kungl. Maj:t har föreslagit en höjning med 5 miljoner, varvid dock måste bemärkas att rymdforskningen i fortsättningen delvis skall inrymmas i detta anslag, vilket icke har skett i rådets kalkyler. I våra motioner, I: 762 och

II: 932, har begärts en höjning med 4 miljoner utöver Kungl. Maj:ts förslag eller till 17,2 miljoner kronor.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som är fogad till detta utlåtande av herr Boman m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Som framgår av såväl propositionen som utskottsutlåtandet innebär den höjning av anslaget till statens tekniska forskningsråd som vi nu skall ta ställning till en ökning med mera än 50 procent. Vi som står för utskottsmajoritetens ställningstagande i detta fall tycker att det kan vara en väl avvägd höjning. Jag tror inte man kan säga att höjningen karakteriseras av någon speciell snålhet.

Sedan jag sagt detta vill jag endast tillägga, att vi är väl alla överens om forskningens betydelse. Vi är också överens om att vi skall hålla forskningen på en hög nivå. Därom råder alltså inga delade meningar. Men det kanske ändå kan tillåtas mig att framföra en del »kätterska» synpunkter — de kanske borde ha framförts i anslutning till debatten om föregående ärende. Det förefaller mig ibland som om forskningens blivit något av en ny frälsningslära, som skall rädda mänskligheten från allt ont. Jag har ibland frågat mig, om det inte är möjligt att på *något* område tillgodogöra sig andra länders resultat. Det är väl ändå så att det försiggår en hel del dubbelarbete runt om i världen på olika forskningsuppgifter. Jag tror också att det är nödvändigt för ett litet land som Sverige att välja forskningsuppgifter mera än vad som hittills har skett. Jag frågar mig också ibland, om det inte rent av är nödvändigt att slopa en del av de exklusiviteter som man sysslar med på forskningens område. Har vi ork och råd att i fortsättningen försöka agera på hela detta stora avsnitt? För att ta ett exempel så kanske det finns flera än jag som funderar över om vi i vårt land över huvud taget bör

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet)

syssla med rymdforskning eller om vi skall överlåta detta åt stormakterna, som har helt andra förutsättningar att gripa sig an denna problematik.

Det har här talats från olika håll om att anslagen till forskningen bör ökas. Men man kan lika litet i detta avseende som i andra undgå att göra en avvägning mellan olika ändamål. Och det finns väl, ärade kammarledamöter, även inom andra områden, andra delar av samhället uppgifter som behöver tillgodoses.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! När herr Gustafsson i Stockholm talar om forskningen såsom en frälsningslära skulle jag vilja be honom läsa vad som på sid. 1—6 i propositionen om INFOR säges om de teorier, varmed man numera arbetar särskilt inom OECO-länderna och som går ut på att kunskapskapitalet är en lika kraftigt produktionsfrämjande faktor som tidigare arbetskraften och penningkapitalet ansågs vara. När vi sysslar med en utbyggnad av forskningen, är det alltså i själva verket fråga om att bygga upp den grund varpå det framtida samhället skall vila.

Herr Gustafsson i Stockholm tog även upp frågan om prioritering av olika forskningsuppgifter. Jag berörde redan i mitt föregående anförande dessa prioriteringsfrågor, som jag anser vara utomordentligt viktiga och som vi snarast möjligt bör försöka ta ställning till. Jag vill i detta sammanhang erinra om att just när det gäller forskning om forskningen finns det här i Sverige en internationellt erkänd vetenskapsman som sysslar med sådana problem. Jag tror inte att vi för närvarande har någon möjlighet att knyta honom till en fast universitetstjänst.

Det är ofrånkomligt att alla de frågeställningar, som herr Gustafsson i Stockholm tar upp beträffande vad vi som ett

litet land mäktar göra och vad vi kan följa med, icke kan angripas med mindre än att vi angriper allt som ligger i prioriteringsproblemet, och detta är alltså inte löst med det förslag som Kungl. Maj:t nu framlagt.

Från alla forskares sida understryks det att viss omställningsforskning — om jag får använda detta uttryck — är nödvändig när man överför resultat från ett land till ett annat. Självfallet skulle vi kunna låta mycket stora områden huvudsakligen bearbetas utomlands, men det är frågan om vilka dessa är som är så svår att avgöra.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka för fru Sjövall att INFOR är ett institut för *nyttiggörande* av forskningsresultat. Det är alltså när man kommit förbi forskningen och utvecklingsarbetet och skall sätta i gång med produktionen som INFOR skall ingripa. Jag har inte något som helst att invända mot detta. Jag tror tvärtom att det kan vara nödvändigt att staten i detta avseende engagerar sig betydligt hårdare än med 20 miljoner kronor.

Jag ger fru Sjövall fullkomligt rätt i att forskningen utgör en grund för framåtskridandet. Vi har inga skilda uppfattningar på den punkten, men jag vidhåller ändå att även forskningen får finna sig i den avvägning som alla andra uppgifter i samhället måste underkastas.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag hänvisade till propositionen om INFOR därför att en del av de ekonomiska teorierna i fråga om forskningens roll återfinns i den, inte därför att jag i detta sammanhang ville diskutera INFOR, som f. ö. utgör ett stöd åt det sista ledet i forskningen, där vi kanske har glömt bort att tillräckligt stödja det första, som skulle föra fram till INFOR:s verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster*Mom. I och II*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 110, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 39 nej, varjämte 5 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6**Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt 197) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Sjukgymnast- och arbetsterapeututbildning för budgetåret 1964/65 beräkna ett belopp av 1 586 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 73, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 13 mars 1964, föreslagit riksdagen att

a) besluta, att en omläggning av utbildningen av arbetsterapeuter skulle genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer;

b) besluta, att en lärar- och handledarutbildning för arbetsterapeuter skulle anordnas under budgetåret 1964/65 i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

c) besluta, att en ökning av intagningen till sjukgymnastutbildningen skulle genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer;

d) besluta, att utbildning av instruktionsgymnaster finge anordnas under budgetåret 1964/65 i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

e) besluta, att vid universitetet i Göteborg skulle, fr. o. m. den 1 juli 1965, finnas inrättad en professur i medicinsk rehabilitering;

f) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen anfört, besluta om inrättande av de lärartjänster vid Lunds universitet och karolinska institutet, som erfordrades vid den av departementschefen förordade utökningen av sjukgymnastutbildningen, ävensom att vidtaga de förändringar i personalförteckningarna för Lunds universitet och karolinska institutet, som föranleddes därav;

g) bemyndiga Kungl. Maj:t att fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i öv-

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster

rikt, som erfordrades för genomförandet av vad departementschefen förordnat;

h) till Sjukgymnast- och arbetsterapeututbildning m. m. för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 616 000 kr.;

i) till Byggnadsarbeten vid sjukgymnastinstitutet för budgetåret 1964/65 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 800 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Adolfsson* (I: 715) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 874), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag för ordnande av sjukgymnastutbildning i Umeå från och med 1966;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Kajser* och *Enarsson* (I: 716) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh* (II: 877), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta 1. att ett sjukgymnastinstitut i Umeå skulle inrättas från och med budgetåret 1966/67, 2. att utbildningen av sjukgymnaster skulle bedrivas i anslutning till medicinsk fakultet och med staten som huvudman samt universitetsskanslersämbetet som tillsynsmyndighet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göran Karlsson m. fl.* (I: 717) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Jönköping *m. fl.* (II: 873), i vilka bl. a. hemställts att Kungl. Maj:t måtte bemyndigas att redan nu medge statsbidrag till utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster även vid andra lasarett än i propositionen tänkta och att därför erforderliga ekonomiska resurser ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 718) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 872);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I: 719) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.* (II: 876), i vilka hemställts att riksdagen måtte fatta beslut om att utbildning för arbetsterapeuter och sjukgymnaster skulle anordnas i Umeå;

dels en inom andra kammaren av fru *Ekendahl* och fröken *Andersson* i Strängnäs väckt motion (II: 839);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Antonsson* väckt motion (II: 875), vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte vid sin behandling av proposition nr 73 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala som sin mening att huvudmannaskapet för utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster måtte läggas på staten och att universitetsskanslersämbetet måtte bli tillsynsmyndighet.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 715 och II: 874, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om nytt förslag rörande utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 716 och II: 877, I: 717 och II: 873, I: 718 och II: 872 samt II: 875, samtliga motioner i vad de avsåge huvudmannaskap och tillsynsmyndighet för utbildningen av arbetsterapeuter och sjukgymnaster, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionen II: 875, i vad den avsåge krav på särskild kompletteringskurs för inträde till arbetsterapeututbildning, icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att riksdagen måtte besluta, att en omläggning av utbildningen av arbetsterapeuter skulle genomföras i hu-

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster

vudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer;

V. att riksdagen måtte besluta, att en lärar- och handledarutbildning för arbetsterapeuter skulle anordnas under budgetåret 1964/65 i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

VI. att riksdagen måtte besluta, att en ökning av intagningen till sjukgymnastutbildningen skulle genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer;

VII. att riksdagen måtte besluta, att utbildning av instruktionsgymnaster finge anordnas under budgetåret 1964/65 i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

VIII. att riksdagen måtte besluta, att vid universitetet i Göteborg skulle, fr. o. m. den 1 juli 1965, finnas inrättad en professur i medicinsk rehabilitering;

IX. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen anför, besluta om inrättande av de lärartjänster vid Lunds universitet och karolinska institutet, som erfordrades vid den av departementschefen förordade utökningen av sjukgymnastutbildningen, ävensom att vidtaga de förändringar i personalförteckningarna för Lunds universitet och karolinska institutet som föranleddes därav;

X. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för genomförandet av vad departementschefen förordat;

XI. att riksdagen måtte till Sjukgymnast- och arbetsterapeututbildning m. m. för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 616 000 kr.;

XII. att riksdagen måtte till Byggnadsarbeten vid sjukgymnastinstitutet för budgetåret 1964/65 å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 800 000 kr.;

XIII. att motionerna I: 715 och II: 874, I: 716 och II: 877, I: 717 och II: 873 samt I: 719 och II: 876, förstnämnda sex motioner i vad de avsåge anordnande av arbetsterapeut- och sjukgymnastutbildning på andra orter än i propositionen föreslagna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XIV. att motionerna I: 716 och II: 877 samt II: 839, förstnämnda två motioner i vad de avsåge utbildning av instruktionsgymnaster, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XV. att motionerna I: 718 och II: 872, i vad de avsåge utredning av frågan om finansiellt stöd till utbyggnad av rehabiliteringsavdelningar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staräng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kärby, vilka ansett att utskottet under II. och XIII. bort hemställa,

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 716 och II: 877 samt med bifall till motionen II: 875 ävensom med avslag å motionerna I: 717 och II: 873 samt I: 718 och II: 872, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför angående huvudmannaskap och tillsynsmyndighet för utbildningen av arbetsterapeuter och sjukgymnaster;

XIII. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 715 och II: 874, I: 716 och II: 877, I: 717 och II: 873, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, samt med bifall till motionerna I: 719 och II: 876, besluta att utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster skulle anordnas i Umeå.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Med tillfredsställelse hälsar man Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 73, som innebär en omläggning av utbildningen och i samband därmed en ökning av antalet utbildade arbetsterapeuter och sjukgymnaster. Sedan länge har det rått stor brist på kunnig och utbildad arbetskraft inom området.

Förslaget har som vanligt föregåtts av utredningar, vilkas anvisningar i huvudsak även följts av Kungl. Maj:t. I fråga om arbetsterapeututbildningen har utredningen föreslagit betydande utvidgningar av de medicinska och socialmedicinska momenten samt förändringar av arbetsterapien som behandlingsform. Med hänsyn till de resurser i olika avseenden som bör krävas för anordnandet av denna utbildning finner departementschefen det styrkt att inom de närmaste åren utbildning kan anordnas endast på ett fåtal platser, nämligen Stockholm, Göteborg, Linköping och Örebro.

I vad gäller sjukgymnastutbildningen har utredningsmannen — det har varit en enmansutredning — föreslagit en dubbling av utbildningen i Stockholm, vilken försiggår vid karolinska institutet, och i Lund samt inrättandet av ett nytt sjukgymnastinstitut i Göteborg.

Kungl. Maj:t har för sin del godtagit dessa förslag.

Vad huvudmannaskapet beträffar har utredaren inte föreslagit någon ändring i förhållande till vad som nu gäller, men i remissyttrandena har två varandra motsatta uppfattningar kommit till uttryck. Enligt den ena uppfattningen, som ansluter sig till arbetsterapeututredningens förslag, bör utbildningen av arbetsterapeuter och sjukgymnaster bedrivas i anslutning till medicinsk fakultet och med staten som huvudman och universitetskanslersämbetet som tillsynsmyndighet. Enligt den andra uppfattningen bör utbildningen

bedrivas under sjukvårdshuvudmännens ansvar och tillsyn av den centralmyndighet som utövar tillsyn över yrkesutbildningen.

Departementschefen har anslutit sig till den sistnämnda uppfattningen, dock med undantag för den i Stockholm och Lund nu bedrivna sjukgymnastutbildningen, vilken han anser alltså bör drivas i statlig regi. Utbildningen av arbetsterapeuter liksom den sjukgymnastutbildning som startas på nya orter skall däremot enligt hans mening bedrivas av de lokala sjukvårdshuvudmännen. Det administrativa och pedagogiska överinseendet över denna utbildning avses skola ligga hos skolöverstyrelsen, som vid sin sida föreslås få ett sakkunnigorgan med ansvar för i första hand utbildningens medicinska kvalitet.

Det är det nya huvudmannaskapet för denna utbildning som reservanterna inte vill godtaga. Då jag tillhör dessa vill jag framhålla att jag inte kan förstå att några verkliga sakskal kan redovisas för övergång till det nya huvudmannaskapet, i synnerhet som det från början kommer att bli ett hälftenbruk som måste bli onödigt komplicerat. Därtill kan också läggas den synpunkten att utbildningen säkerligen inte kan bli lika enhetlig som under ett enda huvudmannaskap. Departementschefens förslag om att ett nytt organ skall inrättas för att ansvara för utbildningens enhetlighet och medicinska kvalitet visar också hän på att han själv i viss mån hyser samma farhågor.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationen i vad den gäller mom. II.

I samma reservation har under mom. XIII yrkats att utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster skall anordnas i Umeå.

Utskottet har hänvisat till departementschefens uttalande, att efter hand som förutsättningarna för anordnande av utbildning för arbetsterapeuter och

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster

sjukgymnaster visar sig finnas på andra orter än de nu förutsedda och behov synes föreligga skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att föranstalta om en sådan utbildning. Utskottets majoritet har nöjt sig med detta uttalande, under det att vi reserverar oss med hänsyn till den utpräglade bristen på ifrågavarande sjukvårdspersonal i Norrland föreslår att principbeslut fattas om anordnande av dylik utbildning i Umeå så snart erforderliga resurser här till förefinnes.

Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att även få yrka bifall till reservationen i vad den avser mom. XIII vid samma utskottsutlåtande.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! I ett flertal motioner i anledning av proposition nr 73 yrkas att riksdagen måtte besluta att utbildning för arbetsterapeuter och sjukgymnaster även anordnas i Umeå.

Utskottets förslag innebär en utbyggd utbildning för ifrågavarande sjukvårdspersonal i Göteborg, Örebro, Linköping och vid Mörby lasarett i Danderyd. I fråga om arbetsterapeut- och sjukgymnastutbildningen i Umeå hänvisar utskottet till departementschefens uttalande, att om behov av en ökad utbildningskapacitet konstateras och om förutsättningar för att ordna nyssnämnda utbildning finns, hinder inte skall föreligga för Kungl. Maj:t att medge statsbidrag till sådan utbildning.

När det gäller att dokumentera utbildningsbehovet i Norrland på berörda område torde man inte behöva avvakta den framtida utvecklingen, såsom utskottet anser. Med hänsyn till bristen på arbetsterapeuter och sjukgymnaster, som inom denna landsdel är mer svårartad än i övriga delar av landet, är det synnerligen angeläget att utbildningen kommer till stånd så snart som

möjligt i Umeå. Tillgången på utbildad ung kvinnlig arbetskraft är synnerligen god, vilket också bör beaktas.

I motionen II:876, som jag undertecknat, har motionärerna inte närmare tagit ställning till huvudmannaskapet för arbetsterapeut- och sjukgymnastutbildningen. Departementschefen liksom utskottsmajoriteten föreslår, att landstingen skall vara huvudmän. Även om landstingen, såsom förutsättes i utskottsutlåtandet, erhåller statsbidrag enligt samma regler som för centrala yrkeskolor, måste det bli en inte obetydlig kostnadsbelastning. Kostnads-skälen liksom de större förutsättningsarna för en hög standard på utbildningen, om staten är huvudman, är argument som jag anser så vägande att jag även i detta avseende vill ansluta mig till reservationen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården redogjorde för propositionens och därmed utskottsmajoritetens förslag, så jag behöver inte upprepa den redogörelsen. Vi skiljer oss i fråga om huvudmannaskapet för denna utbildning. Remissinstanserna är delade, och det är klart att det finns skäl som talar för både att landstingen skall vara huvudmän och att staten skall ta hand om utbildningen. Staten utbildar läkarna, medan landstingen utbildar sjuksköterskorna. Dessa två kategorier vårdpersonal, arbetsterapeuterna och sjukgymnasterna, står någonstans däremellan. Man kan alltså säga att det finns ungefär lika starka skäl för den ena ståndpunkten som för den andra.

Herr Nilsson i Tvärålund sade att standarden blir högre om staten tar hand om utbildningen. Jag tycker det är ett underkännande av landstingens intresse och förmåga i sammanhanget.

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster

Jag har mycket svårt att förstå att den rent medicinska delen av utbildningen skulle behöva vara mer kvalificerad för arbetsterapeuterna än för sjuksköterskorna. Ingen har ju ifrågasatt att inte landstingen kan klara utbildningen av sjuksköterskorna. Över huvud taget får landstingen som sjukvårdshuvudmän mer och mer överta hela ansvaret för sjukvården. De har övertagit — eller skall överta — en stor del av den sjukvård som staten förut sörjt för. Det är väl i konsekvens därmed som man också samlar utbildningen hos landstingen.

Beträffande Umeå är vi nog alla intresserade av att det skall bli utbildning i Norrland för att tillgodose Norrlands eget behov. Det framhålles både i propositionen och i utskottsmajoritetens utlåtande att man räknar med att det kan bli utbildning där också så småningom. Men enligt vad vederbörande i Umeå själva har uppgivit för utredningsmännen dröjer det fem år innan man anser sig kunna starta någon utbildning av arbetsterapeuter — sjukgymnasternas utbildning skulle möjligen kunna påbörjas 1966. Att redan nu fatta principbeslut om vad som kan hända tidigast om fem år är väl ändå rätt meningslöst. Om fem år, när man i Umeå skulle vara färdig att börja tänka på terapeututbildningen, vet vi åtskilligt mer än nu om hur denna utbildning skall läggas upp och hur behovet av lärare skall kunna tillgodoses. Att få fram tillräckligt många lärare för dessa personal-kategorier är väl den största svårigheten, oavsett vem som skall vara huvudman och var utbildningen skall förläggas. Det vet vi mer om när utbildningen kommit i gång på de ställen där det nu föreslås att den skall starta. Då kan man ta ställning till om och när man skall ha utbildning också i Umeå. Men det finns som sagt ingen anledning att nu föregripa det ställningstagandet.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Eftersom jag i allt väsentligt kan instämma i vad herr Nilsson i Göingegården här anfört i den fråga vi nu diskuterar, kunde det kanske vara överflödigt att ta till orda, men det är en speciell sak som jag här vill något belysa.

Fröken Olsson säger beträffande huvudmannaskapet att utbildningen av sjukgymnaster och arbetsterapeuter ligger någonstans mitt emellan utbildningen av läkare och utbildningen av sjuksköterskor, och därför finns det lika starka skäl för att staten skall vara huvudman för utbildningen som för att landstingen skall vara det; det viktiga är att man samlar utbildningen under en huvudman. Men då vill jag fråga fröken Olsson vad det finns för motiv för att dela på huvudmannaskapet för sjukgymnastutbildningen, så att utbildningen i Göteborg får staten som huvudman, medan utbildningen i Stockholm och Lund — som enligt förslaget skall dubbleras — fortfarande skall ske i statens regi? Jag kan inte finna fröken Olssons resonemang på den punkten riktigt logiskt. Jag delar hennes uppfattning att det är angeläget att utbildningen får en och samma huvudman, men jag kan inte se att det finns anledning att beträffande sjukgymnastutbildningen gå ifrån den praxis som för närvarande gäller och som fungerar väl.

Vad sedan beträffar utbildningen i Umeå, som fröken Olsson var inne på, tycker jag inte det är för tidigt att i dag fatta ett principbeslut om att ordna sjukgymnastutbildning där. Det är ju sagt att den kan starta 1966 eller 1967, och det är bara ett par år kvar till dess. Vi har tråkiga erfarenheter av hur dålig planläggningen blir, när man har bråttom. Därför är det angeläget att fatta ett sådant principbeslut i dag. Sedan kan vi i lugn och ro planera en god utbildning också i Norrland.

Den fråga som jag egentligen begärde

Utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster

ordet för att beröra är utbildningen av de personer som skall vara lärare vid den utökade sjukgymnastutbildningen. Det är inte bara så enkelt att vi här i riksdagen kan besluta om en utökad utbildning, utan vi måste också se till att vi har lärarkrafter som kan meddela en god undervisning. Jag tycker mig förstå att departementschefen har för avsikt att inom en snar framtid lägga fram förslag om en ordentlig instruktionsgymnastutbildning, och det är ju glädjande. Men vad händer under övergångstiden, till dess vi får en sådan utbildning? Till den 1 januari 1965 skall elevantalet i Stockholm och Lund fördubblas, och vi skall på hösten samma år få ett nytt sjukgymnastinstitut i Göteborg. Vilka skall fungera som lärare på dessa ställen? Man har tänkt att sjukgymnaster skall kunna meddela sådan undervisning efter endast en månads auskultering. De får då under en månad följa det praktiska arbetet på en sjukgymnastavdelning, och sedan skall de vara kapabla att meddela undervisning. De får ingen teoretisk utbildning. Det tycker jag är beklagligt.

Det finns inga sakliga skäl som talar emot ett försök att åstadkomma också en viss teoretisk skolning, t. ex. i pedagogik, psykologi, metodik och socialmedicin. Vi har god tid på oss att planera en sådan utbildning, och jag tror mig veta att det kommer att bli mycket svårt att engagera sjukgymnaster som lärare för utbildningen, om de inte förutom denna auskultering också bereds en viss teoretisk utbildning i de ämnen jag här nämnt.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag erinrar om att det står i propositionen att utbildningen av sjukgymnaster *tills vidare* skall stå kvar under statens huvudmannaskap vid de redan befintliga anstalterna, och utskottet uttalar sig för att den ordningen skall gälla bara under en övergångstid samt att utbildningen så småningom

skall föras över, så att det blir ett enhetligt huvudmannaskap.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! I anledning av fröken Olssons anförande vill jag säga att enligt de upplysningar jag har från landstinget i Västerbotten ser man där så på frågan om utbildning av arbetsterapeuter, att ett riksdagsbeslut i dag skulle vara mycket värdefullt, därför att man då i god tid skulle kunna planera för denna utbildning, som är så nödvändig i Norrland.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det är tyvärr riktigt som fröken Olsson säger att det står »tills vidare» i utskottets utlåtande, och det är det som gör mig litet bekymrad. Jag vill fråga: Vad är det som säger att den ordning vi har i dag är olämplig? Jag har den uppfattningen att en sjukgymnastutbildning i anslutning till medicinsk fakultet och under universitetskanslersämbetets överinseende fungerar mycket bra.

Dessutom har man i den utredning som ligger till grund för propositionen inte föreslagit någon ändring av huvudmannaskapet. Jag tycker nog man har litet lösa grunder för sitt ställningstagande att plötsligt ändra på huvudmannaskapet, och jag har inte blivit övertygad om att det är sakligt motiverat.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i an-

ledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 96, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 102 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III—XV

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 52, med föranledande av väckt motion i anledning av riksbankens diskontohöjning den 30 januari 1964, såvitt motionen hänvisats till bevillningsutskottet, och

nr 54, i anledning av väckt motion angående beskattningen av avverkning av skog, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 8

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige och om undersökning av zigenarnas situation.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 34 av fru *Segerstedt Wiberg* och II: 42 av herr *Hamrin* i Kalmar hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om åtgärder för att förekomma diskriminering av ras- och minoritetsgrupper i Sverige med upgift att bl. a.

a) undersöka lämpligheten och möjligheten att inrätta en statlig nämnd, helst med parlamentariskt inslag och förslagsvis knuten till socialstyrelsen, för att motverka diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper och för att stävja tendenser till sådan diskriminering varhelst denna förekomme genom att efter anmälan eller på eget initiativ företaga utredningar och publicera dem samt genom andra lämpliga förslag förhindra användandet av nedsättande benämningar,

b) överväga lagstiftning om straffsanktionerat förbud att på grund av vissa personers gruppstillhörighet avvisa dem från restaurang, biograf och liknande inrättningar som stode öppna för allmänheten,

c) föranstalta om snabbutredning av zigenarnas behov av förbättrad vuxenundervisning,

d) verka för att Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna liksom förklaringen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering uppmärksammades och spredes i skolorna.

I en likaledes till utskottet hänvisad motion II: 421 av fru *Sjövall* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga, att socialpolitiska

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

kommittén finge i uppdrag att genomföra en undersökning av zigenarnas situation samt att framlägga de förslag om åtgärder vartill undersökningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 34 och II: 42 samt motionen II: 421 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Gustaf Peterson, Carlsson* i Huskvarna och *Hamrin* i Kalmar, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 34 och II: 42 och i anledning av motionen II: 421 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning om åtgärder för att förekomma diskriminering av ras- och minoritetsgrupper i Sverige samt att motionen II: 421 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Det lär i vårt land finnas inalles mellan 850 och 900 zigenare. För ungefär hälften av dem föreligger inga problem, utan de har lyckats inordna sig i arbetslivet, framför allt kanske därför att de inte varit analfabeter. När det gäller de övriga visar emellertid utförda undersökningar att det kvarstår rader av problem; en stor del av dessa sammanhänger säkerligen med analfabetismen men andra med att många av zigenarna är sjuka. Av 1954 års zigenarutredning framgick att medellivslängden för zigenarna låg avsevärt lägre än för den svenska befolkningen. Socialstyrelsen framhåller också i sitt remissyttrande att det efter hand kommer att bli de mest svårplacerade — d. v. s. de sjuka av zigenarna — som kommer att utgöra ett problem.

Jag har i en motion begärt att socialpolitiska kommittén, som skall utreda eftersatta minoriteters — bl. a. de han-

dikappades — förhållanden, skulle få i uppdrag att utföra en översyn av zigenarnas situation. Tanken var väl närmast att socialpolitiska kommittén skulle i lämpliga delar kopiera den utredning som gjorts om hemmadötrarnas problematik. Men jag har också föreslagit att utredningens resultat skulle läggas till grund för förslag om åtgärder.

Det sannolika är att den resterande gruppen av zigenare, vilka inte kan skaffas fullt arbete, kommer att behöva särhjälp som det inte är troligt att alla kommuner vill åtaga sig att svara för. När det gäller åldringsvården har vi gått fram med speciallösningar — vi har funderat ut olika nya former av statligt stöd till både bostäder och sjukhem. Det kan inte vara någon som helst svårighet att för denna lilla grupp av zigenare fundera ut liknande lösningar, vilka enligt min mening inte skall åvila kommunerna, utan staten.

En social-medicinsk undersökning av zigenarnas situation pågår visserligen, men den behöver kompletteras. Det är i huvudsak detta motionsförslaget innebär. Med erfarenhet från socialpolitiska kommittén vill jag säga att det skulle ta cirka fjorton dagar för kommittén att planlägga de kompletterande undersökningar som erfordras. Redan till hösten skulle alltså ett realförslag kunna framläggas, och det är ju detta utskottet framhåller som väsentligt.

Trots allt täcker inte den social-medicinska undersökningen alla frågeställningar som vi måste ha svar på, och det är därför socialpolitiska kommittén behöver göra en kompletterande undersökning. Jag yrkar fördenskull bifall till motion II: 421, vilken går ut på att socialpolitiska kommittén skall få i uppdrag att göra en sådan undersökning.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Vi har i vårt land ett flertal minoritetsgrupper, som vi ofta har lätt att se över axeln och kanske

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

inte alltid behandlar på samma sätt som vi gör med övriga svenska medborgare. Detta gäller inte enbart den grupp som fru Sjövall nyss talade om, alltså zigenarna. Detta är en relativt liten grupp — ungefär 900 människor, såsom hon själv nämnde. Det finns en annan grupp, nämligen de s. k. tattarna, som vi också har en något egendomlig uppfattning om.

Detta problem har tagits upp i motionsparet I: 34 och II: 42, vari motionärerna yrkar på en utredning rörande lämpliga åtgärder för att förekomma diskriminering av ras- och minoritetsgrupper i Sverige.

I motionen finns angivna vissa ting som en sådan utredning skulle kunna tänkas ta itu med. Det gäller att undersöka lämpligheten och möjligheten av att inrätta en statlig nämnd i anslutning till socialstyrelsen, en nämnd som skulle få i uppdrag att bevaka att någon diskriminering av minoritetsgrupper inte förekommer i Sverige.

Utredningen skulle överväga en lagstiftning om straffsanktionerat förbud mot att från restaurang, biograf och andra inrättningar, som står öppna för allmänheten, avvisa personer på grund av deras grupptillhörighet.

Utredningen skulle vidare företa en snabbutredning av zigenarnas behov av förbättrad vuxenundervisning. En ytterligare möjlighet är att framför allt i skolorna förbättra upplysningen om dessa förhållanden, så att t. ex. Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, vilken FN antagit, skulle komma till större kännedom framför allt bland ungdomen.

Jag är fullt på det klara med att de fall av rasdiskriminering, som förekommer här i Sverige, inte är så talrika, och det är kanske framför allt en fråga om upplysning, att få ungdomen och även oss äldre att förstå vad det här gäller.

Detta är emellertid en så pass allvarlig fråga att jag anser att man skall ta itu även med de relativt få fall, som

förekommer här i vårt land. Det sägs att vi har en press, som slår larm om sådana fall, och man påstår att det därför inte behövs ytterligare åtgärder. Jag vill till detta säga att jag är tacksam för pressens funktion som väckarklocka på det här området, men att det inte kan vara mer än ett relativt litet antal av de förekommande fallen av diskriminering av minoritetsgrupper, som kommer till pressens kännedom.

Jag skulle i detta sammanhang kunna påvisa vad olika utredningar kommit fram till på detta område. Jag kan nämna att fru Sjövall var inne på en av dem, nämligen den som företagits av John Takman och som redovisats i Arbetsmarknadens oktobernummer 1963. I utredningen förklarar Takman fullt riktigt att vi är på rätt väg. Vi kartlägger den grupp som zigenarna utgör och de bekymmer i fråga om arbete, hälsovård och bostäder som de har när det gäller att anpassa sig till vårt samhälle.

Men jag tror att problemet behöver belysas även från den sida som jag nyss talade om, behandlingen av våra minoritetsgrupper.

Jag kan citera ett stycke ur Takmans artikel i Arbetsmarknaden som jag tycker är oerhört klokt skrivet. Takman säger där avslutningsvis: »Till sist en reservation: De flesta zigenare är — som flertalet andra medborgare — hyggliga, resonabla och samarbetsvilliga personligheter. Men det finns undantag. När vi någon gång stöter på dessa zigenare som super och bråkar och smiter från allt som kan kallas arbete gör vi klokt i att bortse från deras svarta hår och deras eventuellt mörka hy. Om vi med hävdvunnen dumhet och okunnighet påstår att deras beteende är en funktion av att de är zigenare, måste vi i logikens och rättvisans namn fråga oss vad det är för rasegenskaper som gör att ett par hundratusen svenskar super och bråkar och struntar i jobbet.» Det är möjligt att den sista siff-

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

ran var en lätt överdrift från Takmans sida, men tankegången är alldeles riktig.

Jag skulle också kunna citera en kort stump ur den artikel som zigenarsamfundets ordförande Evert Kumm har skrivit i Landsorganisationens tidskrift Fackföreningsrörelsen nr 22/1963. Författaren inleder artikeln om »Zigenarna och folkhemmet» med att återge en skrivelse som kom länsstyrelsen till handa från egnahemsägare i Vårgårda. Det gäller alltså som jag förmodar att de flesta av kammarens ledamöter känner till det fall där kommunen försökte hjälpa en zigenarfamilj till en hygglig bostad. Det återgivna stycket ur skrivelsen till länsstyrelsen lyder: »Vad det betyder för oss att zigenarna permanent bosättes inpå våra knutar ligger i öppen dag. Våra fastigheter kommer inte att bli eftersökta i framtiden, vilket blir liktydigt med en värdeförsämring, som kan räknas i åtskilliga tusen kronor. Detta betraktar vi som ett slag i ansiktet, ett utdömande av en straffskatt, som utan hänsyn påföres arbetsamma och lojala samhällsmedborgare...» Så kan alltså säkerligen hedervärda och hyggliga svenska medborgare se på saken när de får en zigenarfamilj till grannar.

Som jag sade förut finns det även andra minoriteter som vi borde behandla på annat sätt. Jag nämnde de s. k. tattarna. Det kanske inte är så många som vet att de ingalunda utgör någon ras för sig. Det är en grupp människor, enligt socialstyrelsens utredning 1944 ungefär 8 000 personer här i Sverige, som har fått stämpeln tattare på sig därför att de kanske har ett egendomligt utseende, har ett yrke som vi i gemen inte själva så ofta utövar, och bor i slumbostäder. Detta gör att de behandlas på annat sätt än andra och får svårt att bryta den isolering de hamnat i, och de får därför svårt att anpassa sig i samhället.

Utöver den utredning jag talade om

och som socialstyrelsen har verkställt om antalet s. k. tattare har även andra utredningar företagits rörande dem. Det har gjorts vetenskapliga utredningar som klarlägger att vi här har en minoritetsgrupp som vi av gammal vana, av okunnighet och kanske många andra skäl behandlar på ett särskilt sätt i Sverige. Den som på senare år har gjort en särskilt ingående undersökning är fil. kand. Adam de Heymowski som i sin artikel om de s. k. tattarna sammanfattar sina iakttagelser i följande slutord: »Så länge man använder skällsordet 'tattare', så kommer det att finnas en 'tattargrupp'. Genom bruket av detta ord stärker man de 'riktiga resandes' isoleringskänsla och dessutom tillför man denna grupp nya medlemmar från det omgivande samhället. De såsom 'tattare' märkta personerna kommer nog ofta till slut att identifiera sig med de 'resande'. Vill man underlätta de 'resandes' anpassning i samhället, bör man nog låta bli att stämpla dem som parias och hela tiden betrakta dem som latenta brottslingar. Särskilt viktig är då lärarnas och andras inställning till de 'resandes' barn.»

Jag skulle särskilt vilja trycka på det sista. Att man kallar en familj för tattare, det är någonting de trots allt är vana vid, men att man kallar deras barn för tattarungar är ännu värre.

Det finns många andra skäl som jag här skulle kunna åberopa. Jag vill till slut bara säga att vi strör så lätt tanklösa ord omkring oss, men många gånger är det inte av tanklöshet som man talar om tattare och tattarungar. Det är i själva verket en människa som blivit isolerad från normal samhällsgemenskap genom sitt yrke, sin bostad eller sitt utseende. Är man mörkhårig, handlar med skrot och bor i ett slumkvarter är alla kriterier uppfyllda och tattastämpeln klar. I själva verket kan det vara en vanlig människa som i fråga om levnadsvanor och moralbegrepp inte skiljer sig från genomsnittet av öv-

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

riga svenska medborgare och vars barn bör ha rätt att slippa bli kallade tatarungar av sina skolkamrater.

Jag skall sluta med att yrka bifall till den reservation som föreslår en utredning för att komma till rätta med dessa visserligen små men dock inom Sverige existerande missförhållanden och orättvisor i vår inställning till rasdiskriminering.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Under varriksdagen 1962 hemställde jag i en motion om en utredning rörande zigenarfrågan. Motionen avslogs av riksdagen men har blivit föremål för vissa kommentarer i det utskottsutlåtande vi nu behandlar.

Man kan icke förneka att zigenarnas förhållanden i samhällslivet under senare år har förbättrats. Trots de glädjande förbättringarna t. ex. på bostadsområdet återstår dock ännu mycket innan zigenarna kan sägas vara helt inpassade i samhällslivet och därmed komma i åtnjutande av samma personliga möjligheter som övriga medborgare i vårt land.

Zigenarnas mantalsskrivningsförhållanden har i vissa fall visat sig vara oklara, vilket givetvis har försvärat lämnandet av socialhjälp. Säkerligen är det samma förhållande som har inverkat menligt på försöken att ordna zigenarnas bostadsfråga på ett sätt som är tillfredsställande på längre sikt. För att lösa bostadsproblemet har bostadsstyrelsen bemyndigats att främja zigenarnas bosättning utan hinder av bestämmelserna i gällande kungörelse om egna hemslån m. m., och Kungl. Maj:t har vidare bemyndigat arbetsmarknadsstyrelsen att utlämna lån till zigenare för erläggande av bostadsrättsavgift samt hjälp till bohagsutrustning.

Dessa åtgärder har emellertid inte varit tillräckliga och i varje fall inte kommit att hjälpa hela vårt lands zigenarbefolkning. Förhållandena varierar avsevärt olika områden emellan inom

landet. En grundläggande reform borde vara att överföra det ekonomiska ansvaret för zigenarfrågans lösning till staten för att därigenom garantera likformiga lösningar av problemen, oavsett zigenarnas bostadsort.

Ur alla synpunkter är det mest angelägna att bostadsfrågan snarast bringas till en acceptabel lösning. I och med detta kan man förmoda att såväl anpassningen i arbetslivet som skolgången skulle kunna förbättras.

Ännu återstår mycket att göra innan zigenarna nått jämställdhet i alla avseenden med övriga svenska medborgare. Det kommer att krävas mycken tolerans och god vilja av övriga medborgare, men jag är fast övertygad, trots allt vad som här tidigare har sagts, att den dagen inte är så avlägsen, då zigenarna i vårt land har uppnått fullt lika berättigande med övriga svenska samhällsmedborgare.

Vi är alla överens om att åtskilligt ytterligare måste göras för att underlätta zigenarnas anpassning i vårt moderna samhälle. Jag skulle i likhet med fru Sjövall här tidigare har sagt vilja uttala en önskan om att det måtte tillsättas en utredning eller varför inte låta socialpolitiska kommittén få hand om uppgiften att kartlägga zigenarfrågan i hela dess vidd för att därmed få fastslaget vilka brister som föreligger och vilka åtgärder som erfordras för att ge zigenarna full jämställdhet med övriga medborgare.

1954 års zigenarutrednings förslag har varit värdefulla och har säkert bidragit till att förbättra zigenarnas livsbetingelser. Det kan säkert med fog hävdas att verkligt behov föreligger av en ny utredning. Visserligen har utskottet rätt när utskottet hävdar att vissa smärre utredningar pågår, och man kan fråga sig varför man inte kan invänta resultaten av dem innan man sätter i gång med en ny utredning. Nu hör det till saken att det här är fråga om en mycket liten grupp i vårt sam-

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

hälle. Det är cirka 950 personer som berörs. Men man bör också framhålla att utvecklingen går mycket snabbt framåt på alla områden. Det gäller här att handla, men det gäller också att handla mycket snabbt.

Utan att på något sätt vilja förringa det positiva och gagnarika arbete som har skett, kan man icke förneka att zigenarna tillhör den grupp människor som lever på livets skuggsida. Här gäller det att ta hand om speciellt barnen men att inte göra det på det sättet att dessa människor förlorar sin egenart. Nej, tvärtom skall de ha möjligheter att få behålla denna. Men man skall samtidigt försöka få dessa människor att på ett normalt och naturligt sätt smälta in i samhällslivet.

Jag anser också att en utredning bör igångsättas för att vi skall söka komma till rätta med de förekommande tendenserna till diskriminering av ras- och minoritetsgrupper i vårt samhälle. En utredning som syftar till åtgärder för att motverka dylika tendenser vore att hälsa med den allra största tillfredsställelse.

Herr taman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 421 samt reservationen av herr Eric Gustaf Peterson m. fl., dock med den ändring däri som ett tillstyrkande av fru Sjövall's yrkande innebär, d. v. s. att motion II: 421 skall utgå ur reservationsyrkandet.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas två likalydande motioner och en fristående motion som till viss del sammanfaller, då de samtliga berör zigenarfrågan.

I motion II: 421 begärs att socialpolitiska kommittén skall utreda zigenarfrågan. I de andra motionerna ställer man en rad krav och önskar bl. a. en snabbutredning beträffande vuxenundervisningen för zigenarna.

Problemen är emellertid inte nya utan de är tidigare observerade. 1958 fick

arbetsmarknadsstyrelsen i uppdrag att lösa zigenarfrågan, och 1962 uppdrog arbetsmarknadsstyrelsen åt socialmedicinska institutionen i Uppsala att undersöka zigenarnas förhållanden i Stockholm. Sedan har uppdraget kommit att gälla zigenare även i övriga delar av vårt land.

En redogörelse för zigenarfrågan har publicerats i tidskriften Arbetsmarknaden. Denna redogörelse visar — såsom här också alldeles riktigt påpekats — att mycket inte är som man skulle vilja att det vore i fråga om undervisningen av zigenarbarnen och undervisningen av de gamla zigenarna. Detsamma gäller de sociala förhållandena för zigenarna.

Men en hel del har förbättrats. Redan 1954 framlade en statlig utredning en rad förslag. Fru Sjövall säger nu att varken dessa förslag eller den utredning som görs av socialmedicinska institutionen i Uppsala är till fyllest. Samtidigt menar hon att problemet är så enkelt att lösa att socialpolitiska kommittén borde göra en »snabbraid» och klara det på fjorton dagar. Det verkar otroligt att det skulle kunna hända så stora ting inom socialpolitiska kommittén på fjorton dagar. Den har ändå tagit god tid på sig när den sysslat med andra ting.

Fru Sjövall säger vidare att man inte gör några medicinska undersökningar rörande zigenarna i den socialmedicinska utredningen. Enligt de uppgifter vi fått gör man emellertid individuella undersökningar och ser också efter vilka förhållanden zigenarna lever under för att därmed kunna dra slutsatser om möjligheterna att placera dem i arbete och i undervisning.

Fru Segerstedt Wiberg, som är motionär i detta ärende, är nöjd med de utredningar som nu verkställs och vill bara ha en snabbutredning beträffande vuxenundervisningen.

Det har gjorts en del utredningar. Här har citerats vad doktor Takman säger i sin korta redovisning för en del av den

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

stora undersökningen om zigenarfrågan. I denna redovisning påpekas bl. a. att förhållandena för zigenarna i vårt land har ändrats oerhört mycket. När jordbrukets föreningsrörelse kom till under 1930-talet tog den bort en del av zigenarnas tidigare utkomstmöjligheter. Man handlade inte längre privat med nötkreatur, och den marknaden försvann. Bilen tog bort en annan av zigenarnas möjligheter att försörja sig, nämligen hästhandeln, och tivolverksamheten har mer och mer övertagits av folkparker och liknande kommunala nöjesetablissemang. Doktor Takman påpekar också att t. o. m. spåverksamheten nu övertagits av bl. a. Ahlén och Åkerlund. Förutsättningarna för zigenarna att leva på det gamla sättet finns inte längre.

När riktlinjerna skulle dras upp för åtgärder, avsedda att åstadkomma bättre förhållanden för zigenarna, skedde ett samråd mellan en rad statliga verk. Sådant samråd förekom mellan bostadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och socialstyrelsen. En rad bestämmelser utfärdades för bestämda uppgifter som lades på de olika verken. Den vård och det stöd som kommunerna lämnade skulle sedan ersättas med statliga medel. Kursverksamhet skulle startas, och sådan verksamhet har startats av arbetsmarknadsstyrelsen med statliga medel.

När man säger att uppgifterna att inpassa zigenarna i ett modernt samhälle skulle läggas på staten kan vi konstatera att det är vad som till stor del redan sker. Det har skett ganska mycket på detta område, och sedan 1960 har en rad praktiska åtgärder vidtagits genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg. Arbetsmarknadsstyrelsen har utträttat så mycket under denna relativt korta tid att man måste ge styrelsen en verklig eloge.

500 personer har fått bostäder genom arbetsmarknadsstyrelsen, 25 har fått egna hem och ytterligare 10 egna hem håller på att byggas upp. Vuxenutbild-

ning har startats på 15 platser med enskild undervisning. ABF i Stockholm har sedan 1958 fått 100 000 kronor för undervisning av zigenare. En del har deltagit i yrkesundervisning och yrkesutbildning, en del har fått näringshjälp. Skyddad sysselsättning har kunnat beredas för ett 20-tal o. s. v.

Det är klart att svårigheter föreligger, men det vore egendomligt om en aldrig så framåt statlig styrelse med en gång skulle kunna ändra förhållandena för en folkgrupp, som ändå har levat så annorlunda än andra människor i detta land. Svårigheterna beror naturligtvis i första hand på bristande skolgång och bristande yrkesutbildning, men även härvidlag har en hel del gjorts. Man påpekar att ytterligare utredningar skulle kunna betyda så mycket, men det verkar ganska otroligt.

Undervisningen av zigenarbarnen sker precis som all annan undervisning av barn, men lever man under så svåra förhållanden och har man inte en riktig bostad, så är det svårt att få fram en sammanhängande skolgång och uppnå de resultat man väntar sig i skolan. Därför blir naturligtvis bostadsfrågan den mest väsentliga. Det är som herr Börjesson i Falköping nyss sade bostadsfrågan som kanske är den allra viktigaste. Men denna har man tagit sig före att lösa, och man har också lyckats ganska bra. Det är bara några som lever i läger i Stockholm. Den tid skall snart vara inne då man har placerat alla i permanenta bostäder.

Själva skolgången är naturligtvis ännu svårare för äldre människor, och vuxenutbildningen har kanhända ännu inte funnit sin mest lyckade form. Det måste vara svårt att få äldre personer att lära sig skriva, läsa och räkna, i synnerhet om de inte bor i vad vi annars brukar betrakta som normalbostäder. Zigenarförbundet säger också att analfabetismen är det svåraste krxuset. Förbundet säger också att nomadlivet snart skall vara slut för zigenarna. Det

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

är inte så pessimistiskt som några av dem som talat här i dag.

När problemet år 1962 var uppe avisade riksdagen förslag om nya utredningar med hänsyn till dem som då var i gång. Alla remissinstanser — de är ganska många — avstyrker tanken på att sätta i gång nya utredningar. Några har ansett det som möjligt att man behöver kompletterande utredningar, men då bör man först ta del av de resultat man kan få fram av nu pågående stora utredningar. Även zigenarförbundet går på avslagslinjen och det har också utskottet gjort. Jag ber att i den delen få yrka bifall till utskottets utlåtande, som betyder avslag på motion 421.

Motionerna I: 34 och II: 42 har utöver frågan om zigenarna tagit upp rasdiskrimineringsproblemet över huvud taget i hela dess vidd. Man pekar i motionerna på de olika följderna av rasdiskriminering. Det är lätt att finna historiska bevis, som vi alla har kännedom om och som talar om vilken olycka det är för ett land och ett folk att låta rasdiskriminering få fotfäste. I motionerna föreslår man en rad åtgärder, vilka utskottet inte har funnit vara lyckade. Man föreslår straff för restauranginnehavare som avvisar en färgad, och man vill ha förbud mot att anordna tillställningar som utesluter vissa grupper o. s. v.

Nu säger visserligen motionärerna själva att rasdiskrimineringen egentligen bara kan bekämpas med uppfostran. Det är alltså en uppfostringsfråga, men man vill ändå tillgripa lagstiftning och vill dessutom att en särskild nämnd inom socialstyrelsen, gärna kompletterad med ett parlamentariskt inslag, skall fungera på samma sätt som pressens opinionsnämnd för att kunna påtala utslag av rasdiskriminering på andra områden än när det gäller press och massmedia.

Utskottet anser inte att motionärerna vinner vad de vill genom sådana åtgärder, utan vi är rädda för att de snarare

kommer att motverka syftet. Det har framhållits att det särskilt är för ungdomens skull som man skulle föra denna stramare linje och kunna påtala fall av rasdiskriminering. Ingen kan väl undgå att märka att problemet för ungdomen är helt annat än för oss äldre. Det har gått den i blodet att rasdiskriminering är något ont — det må gälla konservativ ungdom, radikal ungdom, ungdom över huvud taget. Den har en helt annan tolerans, en helt annan förståelse, en helt annan samhörighet med människor av annan ras och hudfärg och av annan nationalitet. På den punkten är ungdomen ett långt stycke före oss som tillhör en äldre generation. I denna fråga är det kanske detta som är det mest glädjande och det mest värdefulla att bygga på för att få fram en tolerant och insiktsfull inställning. Förbudslinjen kan säkerligen inte föra längre än vad god uppfostran gör. Om det är de farliga exemplen man har för ögonen, om det är följderna av rasdiskrimineringen som uppfostrar ungdomen eller om det är någonting annat vet jag inte, men så mycket kan vi konstatera att vi nu har en ungdom som i det avseendet är betydligt bättre än äldre människor. Det är alltså av samma skäl som utskottet avvisar det förslag som motionärerna här framlägger för att motverka en rasdiskriminering och det är av samma skäl som vi inte heller vill gå med på förbudslinjen. Vi tror att vi kommer längre utan straff och utan att inrätta denna nämnd.

Därför ber jag att få med utskottet yrka avslag på motionerna I: 34 och II: 42 och yrkar bifall till utskottets utlåtande nr 27.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson påpekar, att problemet förvisso inte är nytt. Hon understryker att trots de olika åtgärder som vidtagits finns det kvar problem, men det är ju just de kvarvarande pro-

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

blemen som motionerna tar sikte på. Jag har inte sagt att socialpolitiska kommittén på fjorton dagar skall kunna genomföra en undersökning, utan jag har sagt att den skulle kunna *planlägga* en undersökning på den tiden. Detta skulle självfallet ske i samarbete med dem som utför andra undersökningar och utgöra den komplettering som behövs på dessa områden för att man skall få en totalbild av zigenarnas situation och komma till klarhet om vilka ytterligare åtgärder vi kan vara ense om är nödvändiga att vidtaga. Varför vi skulle vänta med de kompletterande undersökningarna med hjälp av det erfarenhetsmaterial som socialpolitiska kommittén fått beträffande andra liknande grupper kan jag inte förstå.

När det gäller undervisningen måste det väl vara väsentligt att göra en ny utredning nu sedan vi fått helt andra media till vårt förfogande. Nu kan vi via TV, precis som man gör i Italien, undervisa analfabeter och komma långt när vi på denna väg kan ge undervisning åt både barn och vuxna. Detta är ett problem som bör tagas upp — vi har de tekniska resurserna nu, till skillnad mot vad vi hade då tidigare undersökningar gjordes.

Allmänna beredningsutskottet har i vanliga fall en utomordentligt välvillig inställning när det gäller att sända motioner vidare, bl. a. till socialpolitiska kommittén. Jag kan därför inte förstå varför kommittén inte kan få ett likartat uppdrag nu som den har i övrigt enligt direktiven.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ge fru Eriks-son rätt i att förhållandena här i landet har ändrat sig. Jag ger henne också rätt i att ungdomen nog i mångt och mycket har en annan uppfattning nu än vi äldre i dessa frågor. Men därmed är inte sagt, att man skall behöva gå

tillbaka till historisk tid för att här i landet hitta tendenser till rasdiskriminering; jag har påpekat detta förut. Jag tror att sådant förekommer dagligdags och runt omkring oss.

Nu gjorde fru Eriksson ganska stora ansträngningar för att stämpla den framstöt som har gjorts i form av den reservation som föreligger här som en förbudslinje. Jag skall villigt erkänna — och erkände det redan i mitt första anförande — att ett av de uppslag som utredningen skulle kunna tänka sig är förbud mot att avvisa någon från restaurang, biograf eller annan offentlig lokal på grund av hudfärg eller ras. Jag är fullt på det klara med att man inte bör beträda förbudslinjen i onödan, men jag tycker att sådana tendenser är ett sådant upprörande utslag av rasdiskriminering, att även om jag själv är liberal, så tvekar jag dock inte att i det fallet säga att man bör överväga en förbudslinje. Det är dock bara ett av uppslagen.

Vi har för inte mer än tjugo år sedan upplevt — inte stort mer än ett tiotal mil från våra gränser — vidriga och upprörande uttryck för rasdiskriminering under nazitiden i Tyskland. Det vore egendomligt om vi inte själva skulle ha tagit intryck av detta och om vi inte till våra barn skulle ha förmedlat en del av vad vi då kände och upplevde, så att de nu fått en annan inställning till dessa saker; det är jag fullt på det klara med.

Men jag är också på det klara med att det här också kan vara fråga om en relativt lugn period för världen. Dessa tendenser finns, som vi alla vet, kvar i Sydafrika, i USA, i Sovjet då det gäller rasdiskriminering antingen för hudfärgens eller för religionens skull — det kan vara antisemitism eller ta sig andra uttryck. Den period vi upplevde för tjugo år sedan och vars svallvågor även nådde vårt eget land kan vi få uppleva på nytt, om vi inte stävjar dessa tendenser i tid.

Ätgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag är en av reservanterna i utskottet och jag vill här bara foga några personliga reflexioner till reservationen.

Jag påminner mig, att när man för 60 år sedan bodde ensam ute på landet och inga grannar hade på nära håll, så låste man dörren och tänkte på zigenare och tattare, sågfilare och luffare. De två sista kategorierna är det inte så många kvar av nu för tiden, men de andra finns fortfarande kvar. Jag tänker då också på att vi inte kommit så värst långt på dessa år.

Jag läste någon gång under våren i Svensk skoltidning en artikel om zigenarna och om vad som försiggår i våra dagar. I Mellansverige hade sålunda en zigenarflicka börjat skolan, men hon kunde inte gå kvar där därför att hennes kamrater använde omdömen om henne som gjorde att hon inte kunde stanna i skolan utan måste gå hem igen. Man kanske inte bör klandra dessa barn för deras fördomar, som kanske fanns kvar sedan lång tid. Senare tog en pensionerad lärarinna hand om denna flicka och läste med henne, så att hon kunde komma tillbaka till skolan. Nu blev hon bättre mottagen, men för att bli accepterad av de andra eleverna var hon tvungen att färga sitt hår. Att färga håret är väl inte så märkvärdigt i våra dagar, tycker man, men för en zigenarflicka var det märkvärdigt, och det var knappt att hon blev godtagen av sin egen familj efter detta. I skolan blev hon emellertid accepterad och får sin utbildning där nu.

Jag ville bara, herr talman, anföra detta exempel på hur det fortfarande kan vara i vårt samhälle och hur sakta utvecklingen går i detta avseende. Som det har sagts förut i debatten i kväll är det visserligen bara några få det gäller — men blir vi inte ofta upprörda även om det bara gäller en eller två. Här rör det sig om hundratals. Det är också en kategori som vi bör ta vara på.

Det är gamla fördomar som vi burit med oss genom livet, men det är på tiden att vi gör oss av med dem nu.

Herr talman! Jag skall inte anföra mer nu, utan med dessa personliga reflexioner ville jag bara säga att jag tycker att man gott kan yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag hoppas verkligen att man inte bifaller reservationen, ty resultatet kan bli ganska skrämmande — med förbud och stämplingar för att markera att vi är frihetsvänliga och toleranta.

Jag är litet förvånad över fru Sjövalles inställning, när hon säger att det har kommit så mycket nytt på undervisningens område, att man därför måste skicka den här motionen till socialpolitiska kommittén. Såvitt jag förstår har hon inte pekat på de tingen i motionen. Och socialpolitiska kommittén har väl inte med undervisningsmetoderna att göra — även om man där har experter på det mesta.

Det ligger något i den andra reservationen, som säger att en undersökning av metoden att undervisa äldre zigenare skulle vara av nöden. Men enligt vad jag vet har de som har hand om undervisningen — de vanliga skolmyndigheterna — inte delat den uppfattningen.

Dessutom är särskilda medel anslagna för dem som skall få vuxenutbildning. Det har anslagits särskilda medel för bostäder, och det har anslagits medel för bosättning. Över huvud taget har man via arbetsmarknadsstyrelsen och de andra centrala myndigheterna försökt att göra det möjligt för både äldre och yngre zigenare att försörja sig hyggligt och att bo ordentligt.

Jag kan inte se att resultatet av de undersökningar och utredningar som gjorts genom socialpolitiska kommittén icke kommit också zigenarna till

Åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige, m. m.

godo. De skall ha både förtidspension och sjukförsäkring, möjligheter att få vårdbidrag — över huvud taget skall de ha del av hela den sociala lagstiftning som gäller alla andra. Därtill kommer dessa speciella stödåtgärder för att göra det möjligt för dem att inhämta den undervisning som de borde ha fått som barn och att bo hyggligt.

Vad kan man utöver detta vilja nå i dag med ytterligare undersökningar? Jag tycker man skall uttrycka sin tacksamhet över arbetsmarknadsstyrelsens praktiska grepp. Det gör zigenarförbundet som tror att man genom dessa åtgärder ganska snart skall ha nått det som man vill nå.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Av en undersökning som socialpolitiska kommittén gjort om åldringarnas och hemmadöttrarnas situation framgår klart att väldigt många av dem icke får del av samhällets stödåtgärder, såsom förtidspension m. m., därför att man på kommunalt håll inte ser till att de får det. Motsvarande gäller säkert zigenarna. Det är bl. a. sådant som borde utredas.

När det gäller TV-undervisning av vuxna har vi inga former för statligt stöd, när undervisningen skall gå ut till analfabeter. Det torde vara väl värt att grubbla över det.

Även en riksdagsman har rätt att tala om två motioner på en gång, fru Eriksson.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Vi har ett särskilt anslag för dem som vill gå på kurser för äldre och lära sig läsa, skriva och räkna. På 15 platser är kurser i gång. Särskilda anslag har utgått med 100 000 kronor sedan 1958 till ABF i Stockholm som jag förut nämnde, så nog har det anslagits pengar, även om man kanske inte överallt har fått zigenarna att med en gång finna sig till rätta i de undervisningsformer som har erbjudits.

Beträffande hemmadöttrar och andra, som inte utnyttjar sociala anslag, så är det ju detta som särskilt nämns i fru Sjövalls motion om förtidspension. Det är nya grunder för förtidspension sedan ett år tillbaka. När det gällt hemmadöttrarna har vi i år återigen sagt: Låt oss se om inte de nya bestämmelserna — sedan man i kommunerna blivit van vid att hantera dem — kommer att tillgodose även dem. Vi får väl vänta till dess de nya socialförsäkringarna kommit i gång, innan vi kan veta vilket resultat de ger.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen meddelade, att propositioner komme att framställas först beträffande motionerna I: 34 och II: 42 samt därefter beträffande motionen II: 421.

Motionerna I: 34 och II: 42

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, såvitt avser motionerna I: 34 och II: 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Gustaf Petersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Ändring i tryckfrihetsförordningen

ning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin i Kalmar begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 48 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Motionen II: 421

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen av herr Eric Gustaf Peterson m. fl. i motsvarande del; samt 3:o) bifall till motionen II: 421; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock fru Sjövall votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 27, såvitt avser motionen II: 421, antager reservationen av herr Eric Gustaf Peterson m. fl. i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen II: 421.

Sedan kammarens ledamöter härefter

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, såvitt avser motionen II: 421, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Gustaf Peterson i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9**Ändring i tryckfrihetsförordningen**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen samt i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Föreliggande utlåtande behandlar vissa ändringar som är föreslagna i proposition nr 133. Det rör sig

Ändring i tryckfrihetsförordningen

huvudsakligen om sådana ändringar att straff drabbar även dem som lämnar meddelande för offentliggörande i tryckt skrift när det kan tänkas åstadkomma allvarliga svårigheter för rikets säkerhet. I det fallet har konstitutionsutskottet inte haft någon anledning att resa någon invändning. Vidare föreslås att det skall anses otillåtet att yttra något som kan anses vara ärekränkande gentemot ledamot av främmande makts regering.

I den nuvarande paragrafen heter det beträffande den sistnämnda punkten att »smädelse eller annan missfärlig gärning mot främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket» är otillåten och straffbar. I propositionen har föreslagits en sådan skärpning att bestämmelsen skulle gälla »ärekränkning mot främmande makts statsöverhuvud eller ledamot av dess regering eller dess representant här i riket». I motioner som väckts har framhållits hur överflödigt det är att ha denna bestämmelse och att den skapar svårigheter för regeringen att motstå påtryckningar från främmande makt när man från detta håll anser att vissa uttalanden är ärekränkande. Härpå hade vi åtskilliga exempel under det andra världskriget, då regeringen kunde åberopa att den enligt grundlagen inte hade rätt att ingripa på grund av de bestämmelser som fanns i tryckfrihetsförordningen.

Konstitutionsutskottet har inte kunnat gå med på den föreslagna skärpningen utan har hemställt i enlighet med motionerna och i enlighet med förslag från Svenska journalistförbundet att även den nuvarande bestämmelsen rörande ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud skall utgå ur förordningen.

Herr talman! Jag skall inte nu utveckla detta närmare utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag har, som också

framgår av handlingarna, självfallet ingenting alls att erinra mot utskottets allmänna bedömning av och ställningstagande i den fråga som vi nu skall diskutera. Att justitieministerns framstöt i syfte att grundlagsmässigt skapa ett skydd åt ett främmande lands regeringsledamöter, således åt innehavarna av de rent politiska ämbetena och rollerna, i likhet med vad som nu gäller i fråga om statsöverhuvudena, måste betecknas som ytterst anmärkningsvärd, behöver väl knappast efter den ingående belysning saken redan fått, inte minst i pressen, närmare utvecklas.

Men låt mig ändå säga att det naturligtvis ur pressfrihetssynpunkt är en stor vinning, ja, nödvändigt, att regeringens här ifrågavarande förslag fast och bestämt avvisas. Låt mig vidare säga att utskottsutlåtandet väl på sitt sätt utgör en bekräftelse på huru som svensk opinion, återspeglad i och genom pressen, dess språkrör, på detta område ständigt är på sin vakt och hur orealistiskt det både nu och för framtiden måste vara att söka vrida klockan tillbaka.

Man måste i högsta grad förvåna sig över att regeringen över huvud taget kunde finna opportunt att ens göra ett dylikt försök. Den välvilligaste tolkning som i detta sammanhang kan göras, är väl att det rör sig om ett s. k. olycksfall — på hög nivå — i arbetet. Men borde inte med en smula förutseende den tråkiga incidenten ändå ha kunnat undvikas?

I det uppkomna läget är det naturligtvis helt riktigt att — såsom föreslås i utskottets enhälliga hemställan — kasta över bord också den del av ifrågavarande paragraf som avser skydd för främmande makts statsöverhuvud. I exempelvis en diktaturregim kan den ansvariga ledaren ha ställningen som regeringschef, i en annan regim som statschef. Det kan följaktligen inte finnas någon rimlig anledning att härvidlag göra en åtskillnad med hänsyn till de

Ändring i tryckfrihetsförordningen

regler som bör gälla i svensk tryckfrihetslagstiftning. Den önskvärda likställdheten bör naturligtvis åstadkommas, inte i enlighet med justitieministerns anvisningar, utan på det sätt konstitutionsutskottets enhälliga hemställan innebär.

Om jag skulle mycket kort ange den från en aktiv pressmans synpunkt allvarligaste invändningen mot det förslag som justitieministern lagt på riksdagens bord, så är det ju helt enkelt den att det, därest förslaget godkändes, skulle bli beroende av en av regeringen företagen, således rent politisk bedömning, om en tidning i sin kritik av ett främmande — och för oss såsom anhängare av en demokratisk ordning i dubbel bemärkelse *främmande* — statssystem och dess ledare gjort sig skyldig till en i lagens mening förgriplig handling eller icke.

Det råder väl ingen tvekan därom att inte bara pressen utan också den svenska regeringen står friare, befinner sig i en bättre position gentemot yttrevärlden, om riksdagen, såsom uppenbarligen kommer att ske, tackar nej till regeringens propå i denna del.

Får jag, herr talman, härutöver med några ord beröra den reservation som finns antecknad till utskottsutlåtandet och som avser punkten om trosfrid och de överväganden som utskottet i det stycket gör.

Låt mig emellertid först erinra om att den ifrågakvarande punkten, som i det nya förslaget till lydelse av kap. 7 § 4 i tryckfrihetsförordningen återfinnes som punkt 13, av departementschefen glädjande nog lämnats intakt. Jag vill i det hänseendet gärna betyga min och, därom är jag övertygad, många synnerliga tacksamhet för den hållning som justitieministern i just denna sak kommit att inta. Statsrådets ställningstagande härvidlag innebär — så vill man gärna se det — ett principiellt erkännande av att det obestriddligen här finns ett värde att tillvarata, en ideell

tillgång som det vore djupt olyckligt att fuska bort eller rationalisera bort.

Konsekvensen av departementschefens positiva inställning i denna fråga är således, att vår tryckfrihetsförordning framgent som hittills stämplar såsom otillåtet varje yttrande i tryckt skrift, som innefattar »skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt».

Jag vill också skynda mig att konstatera att inte heller utskottet, trots från olika håll framställda yrkanden, funnit anledning föreslå någon ändring av denna till sin innebörd och till sitt syfte fundamentala bestämmelse om skydd för vad som så uttrycksfullt benämnes trosfriden. Jag noterar även detta med uppriktig tillfredsställelse, men vill samtidigt beklaga att det dock i utskottets motivering kan, och det är härav min reservation har föranletts, inläsas eller sparas en, låt vara något beslöjad — jag har, med rätt eller orätt, tolkat det så — eftergift för tankegångar som, om de fullföljes, skulle kunna leda till att tryckfrihetsförordningens trosfridsparagraf, en paragraf som onekligen besitter en märklig djupdimension, en dag komme att utplånas. Och det är, herr talman, för att markera att jag skulle bedöma en sådan utveckling såsom inte bara icke önskvärd, utan som direkt olycklig, ja, ödesdiger, som jag till protokollet velat anföra dessa synpunkter, vilka jag tror delas av stora kristna folkgrupper i detta land.

Fri och obesuren kritikrätt är *en* sak. Den sätts av ingen i fråga och den får helt enkelt inte naggas i kanten. Men skymfandet och smädandet av heliga ting, vilket det här alltså gäller, är något väsentligt annat. Man vill omöjligen tänka sig, att våra tryckfrihetsregler i en framtid inte skulle komma att tillbörligt beakta den grundläggande karaktärsskillnad som härvidlag följigger.

En i generös och liberal anda utför-

Ändring i tryckfrihetsförordningen

med tryckfrihetslagstiftning, sådan som den vi lyckligtvis har här i landet, måste — så vill jag för min del åtminstone se saken — kunna ha rum även för en paragraf om skydd för trosfriden och för de värden som ryms i detta begrepp.

Som frågan nu ligger till, finns det ju ingen anledning att ställa något yrkande. Jag har emellertid med hänsyn till utskottets motivering velat göra denna deklaration, dessa principiella erinringar.

I detta anförande instämde herrar *Keijer* (fp), *Gomér* (cp), *Berglund* (fp), *Gustafsson* i Borås (fp) och *Eriksson* i Bäckmora (cp).

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den svenska tryckfrihetslagstiftningen intar ju en särställning genom den liberalitet som den visar gentemot meningar som framföres i det tryckta ordets form. Det finns knappast i något annat land en motsvarighet till denna generösa lagstiftning. Enligt vår mening är också tryckfrihetslagstiftningen, så som den är formulerad, en grund för folkstyret i vårt land.

Självfallet måste det finnas inskränkningar i tryckfriheten liksom det finns inskränkningar i vad människor har rätt att säga till varandra. Smädliga, förolämpande och ärekränkande uttryck får inte användas gentemot andra människor; sådana uttryck kan beivras inför domstol.

Om man systematiskt smädar andra personer, som har svårt att försvara sig, och mångfaldigar smädelserna i tryck, är det alldeles självklart att det skall finnas anvisningar i lagen för ett tillrättaförande. Detta gäller i all synnerhet privatpersoner och yrkesutövare av olika slag, men enligt min mening kan det knappast gälla politiker. Politiker måste i detta fall inta en särställning, vare sig de är riksdagsmän eller statsråd. Jag skulle närmast

betrakta det som löjeväckande, om en riksdagsman skulle sätta i gång en tryckfrihetsprocess mot en tidning som hade uttalat även en mycket närgående kritik av hans åtgöranden. Det ligger i själva den politiska verksamhetens natur att man måste tåla en hel del i detta avseende. Detsamma förefaller mig också böra gälla beträffande statsråden.

Även detta resonemang kan tillämpas på främmande länders regeringar och ministrar eller ledare, vilken ställning i konstitutionen de än må ha. Det har varit utgångspunkten för konstitutionsutskottets ställningstagande vid behandlingen av denna proposition. Det måste finnas en fri kritikrätt i vårt land mot regimer som är oss förhatliga, som förtrycker individerna, som undertrycker människor av annan ras. Hur skulle det ha varit om vi t. ex. inte haft rätt att fördöma den sydafrikanska regimens handlingar? Låt mig gå ett kort stycke tillbaka i vår historia och erinra om vad vissa tidningars uppträdande till förmån för de förtryckta norrmännen — jag tänker särskilt på dem — betydde under kriget. Att veta att det i vårt land med dess åtminstone relativt stora tryckfrihet fanns några som ville ta deras parti gav dem styrka i den kamp som så småningom också, dess bättre, ledde till seger.

Herr Spångberg har här redogjort för ett av de väsentliga skälen för att man inte skall ha med de föreslagna paragraferna om främmande statsledare. Dessa bestämmelser skulle i praktiken medföra att vi kunde invecklas i en hel rad obehagliga konflikter. Vi vet att känsligheten hos de ledande på sina håll är utomordentligt stor. Vad som hos oss uppfattas som normal samhällskritik betraktas av andra som smädelser och förolämpningar. Jag vågar mig på den generella iakttagelsen att regimer som haft möjlighet att verka mycket länge i ett land blir alldeles särskilt ömtåliga för kritik. Jag behöver bara

Ändring i tryckfrihetsförordningen

anföra vissa aktuella exempel från vårt eget land på att även under konstitutionella former framförd kritik betraktas närmast som otillåtna förolämpningar. Maktinnehavet förefaller över huvud taget att verka så att maktutövarna blir mer och mer måna om sin prestige och sin ställning. Därför är det alldeles naturligt att utskottet — för övrigt på initiativ från socialdemokratiskt håll — enhälligt har gått emot den kungliga propositionen, samtidigt som det är mycket märkligt att ett utskott gör ett sådant ställningstagande.

I detta sammanhang skulle jag åtminstone i den historiska sanningens intresse vilja ställa en fråga. Propositionen har kommit till — som det heter — efter allmän beredning. Varför var det då inte någon av de i den allmänna beredningen deltagande som reagerade när detta förslag lades fram? Att statsministern i vissa avseenden visar en anmärkningsvärd distraktion när det gäller meddelanden från justitieministern bör inte ha blivit någon vana hos honom. Man frågar sig emellertid vad som egentligen har skett. Jag läste i en ansedd landsortstidning ett uttalande, som förefaller att vara ganska väl grundat, där det stod att i ett arbetspapper från departementet som tidigare hade cirkulerat denna ändring icke var upptagen. Detta påpekades under debatten i medkammaren, men justitieministern lämnade icke något svar. Det finns en rad dunkla punkter i detta ärende som det skulle ha varit intressant att få belysta av justitieministern, om han hade haft tillfälle att hedra även andra kamraren med sin närvaro.

Jag vill till slut, herr talman, säga några ord om den fråga som herr Hamrin i Jönköping tog upp, nämligen trosfriden. Jag tror att vi alla inom utskottet har en mycket stark känsla av nödvändigheten att slå vakt omkring det som andra människor anser heligt, som det heter i lagparagrafen. Vi vill inte medverka till förolämpningar och smä-

delser mot dessa människor. Att vi inte i denna situation, såsom det hade föreslagits bland annat av Journalistförbundet, ville ingripa berodde på att vi knappast tyckte att det fanns några aktuella fall som motiverade ett ingripande. Det är alldeles riktigt att vi haft ett åtal mot några radiomän, men det förefaller mig icke vara tillräckligt befogat att skriva om våra grundlagar med anledning av de uttalanden som de gjorde och som de sedermera blev fällda för. Detta var inte en samhällskritik av den befruktande art, som man närmast tänker på när man talar om tryckfriheten — det var ett i hög grad olämpligt skämt. Om vi i vår historia hade haft en rad tryckfrihetsåtal efter denna paragraf och efter mönster av tryckfrihetsåtalet mot t. ex. Strindberg, är jag alldeles övertygad om att utskottet intagit en annan hållning i denna fråga. Utskottsmajoriteten vill avvakta utvecklingen på det rättsliga området, och händer inte värre saker än vad som har hänt hittills anser vi inte att det finns någon anledning att ingripa.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det är närmast herr Hamrins anförande som uppkallade mig. Jag kan i väsentliga stycken ansluta mig till herr von Friesens uttalande beträffande utskottets ställningstagande till punkten om trosfriden. Men jag måste säga att herr Hamrin är mycket inkonsekvent när han hävdar den fria kritikerätten och t. o. m. går så långt att han inte anser det nödvändigt med en lagstiftning mot skymfande av annan makts regering och statsöverhuvud men samtidigt är så finkänslig när det gäller trosfriden. Herr von Friesen har alldeles rätt i att det härvidlag inte har förekommit någonting hittills som påkallar särskild uppmärksamhet.

Jag har ingen anledning att ta upp

Ändring i tryckfrihetsförordningen

någon ingående debatt, eftersom utskottet har varit enhälligt. Herr von Friesen riktar en fråga till regeringen. Den kan jag inte svara på, ty utskottets representanter har tagit ställning med utgångspunkt från sina egna erfarenheter och sina egna bedömanden. Vi har inte haft några överläggningar med regeringen i frågan, varför förslaget kommit att utformas på det sätt som skett.

Jag ville som sagt bara göra dessa erinringar till herr Hamrin, och jag yrkar bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! En regering som lägger fram en proposition brukar ju mena någonting med den, brukar vilja ha en ändring genomförd, en viss lagstiftningsåtgärd vidtagen. Här har det egendomliga inträffat att regeringen lagt fram en proposition som väl måste ha varit föremål för granskning inte bara av föredragande departementschefen, justitieministern, utan också diskuterats med regeringschefen, men sedan denna proposition i en väsentlig punkt blivit ändrad av konstitutionsutskottet förekommer här i kväll i vår krets icke något statsråd. Inte ens föredragande departementschefen, justitieministern, anser det nödvändigt att vara närvarande i andra kammaren för att försvara sin proposition.

Det är för mig, som inte är statsvetare, en ganska ny erfarenhet. Jag vet inte om det har förekommit tidigare, men jag vill gärna ha antecknat till kammarens protokoll att detta är en egendomlighet och en svaghet som är ägnad att förvåna.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag vill till alla delar instämma i vad herr Cassel nyss yttrade. Hade justitieministern befunnit sig i kammaren just nu, skulle jag ha velat fråga honom bl. a. vad som lig-

ger bakom justitieministerns märkvärdigt knapphändiga motivering till den betydelsefulla proposition som lagts på riksdagens bord. Det enda som i den vägen sägs, är faktiskt bara en hänvisning till det faktum att stats-skicken i vår moderna tid så starkt varierar. Dessutom skulle jag vilja fråga herr justitieministern hur han vill förklara den märkliga och totala uraktlåtenheten att, innan detta förslag lagts fram, söka någon som helst kontakt med pressens organisationer.

Så vill jag, medan jag ännu har ordet, i en replik till herr Adamsson bara säga att jag har den uppfattningen att denna paragraf om trosfriden har och bör ha en särställning.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag är ledsen för att jag inte förrän i detta skede av debatten har kunnat infinna mig i kammaren, men vi har haft ihållande voteringar i medkammaren.

Ett enhälligt utskottsutlåtande brukar denna kammare inte offra många minuter på. En av de frågor som berörs i föreliggande utlåtande har dock givit upphov till en debatt av så orimliga proportioner och tagits till intäkt för så många orimliga påståenden — ja, i vissa fall rent falska påståenden — att jag trots den sena timmen och trots att vi befinner oss i riksdagens slutspurt anser mig böra ta kammarens uppmärksamhet i anspråk en stund.

Det som mest har diskuterats här är givetvis den föreslagna bestämmelsen om ärekränkning av ledamot av främmande makts regering. Rättsläget på detta område är för närvarande följande.

Ärekränkning, som icke sker genom tryckt skrift — observera att jag här talar om ärekränkingsbrott och ingenting annat — straffas i vanliga fall enligt 16 kap. strafflagen. Åtal får icke anställas av annan än målsägande, om

Ändring i tryckfrihetsförordningen

inte ärekränkningen har skett mot någon i och för hans ämbete.

Den som ärekränker främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket kan straffas enligt 8 kap. 8 § strafflagen, som i vissa avseenden är strängare. Sådant brott faller under allmänt åtal, men åklagare får inte åtala utan regeringens tillstånd. Detta innebär att vår nuvarande lagstiftning i princip endast gör den skillnaden mellan främmande makts statsöverhuvud och regeringsledamot, att i det senare fallet kan det endast bli fråga om enskilt åtal men i det förra fallet allmänt åtal, dock endast efter regeringens medgivande.

Sker ärekränkning genom tryckt skrift, gäller enligt tryckfrihetsförordningen samma straffbarhetsregler, och även åtalsreglerna är i princip desamma. Detta innebär, att i fråga om tryckfrihetsbrott gäller för närvarande exakt samma skillnad som i fråga om annan ärekränkning. Det är alltså osanning, som det ibland påstås, att ärekränkning genom tryckt skrift av regeringsledamot i främmande makt icke skulle vara straffbar. Det är i princip endast åtalsfrågan som skiljer. Det finns ingenting som hindrar att en ansvarig utgivare av en tidning blir åtalad, om tidningen har smädat främmande makts regeringsledamot.

Även sedan brottsbalken har trätt i kraft kommer ärekränkingsbrotten att *i princip* ligga under enskilt åtal, men den betydelsefulla skillnaden inträder att åklagare kan väcka allmänt åtal för förtal, om målsäganden anger brottet och åklagaren finner åtal av särskilda skäl påkallat från allmän synpunkt. Detta att allmän åklagare kan väcka allmänt åtal för förtalsbrott är en väsentlig skillnad i förhållande till gällande rätt, en skillnad som synes ha helt förbi-setts i den allmänna debatten. Dessa nya åtalsregler blir i princip automatiskt tillämpliga på tryckfrihetsbrott.

Vad innebär då en tillämpning av nu

gällande bestämmelser i dagens värld? Jo, den innebär att det förstärkta skydd som möjligen kan ligga i skillnaden i åtalsreglerna ger vi åt en rad konstitutionella monarker, som enligt vad det säges icke smädas och — lägg märke till detta! — åt flertalet diktatorer, ty de är ju i allmänhet statsöverhuvud. Men vi ger det inte åt de väsentliga demokratiernas ledare, med undantag för den amerikanske presidenten.

Mitt kritiserade förslag avser att den skillnad jag här talat om skulle tagas bort, och motiveringen härför är just den jag nyss nämnde. Variationerna i fråga om statsskick är för närvarande så stora att det inte finns anledning att bibehålla denna skillnad.

Om riksdagen hade antagit förslaget, skulle det i dagens läge ha varit en konsekvent handling, med hänsyn till att riksdagen så sent som för mindre än ett och ett halvt år sedan enhälligt beslöt att i brottsbalken bibehålla den särskilda bestämmelsen om främmande statsöverhuvud. När riksdagen på grund av en enhällig pressopinion inte kommer att anta förslaget, bör riksdagen med samma konsekvens också upphäva den nu gällande bestämmelsen. Utskottet har också föreslagit detta under uttalande av att utskottet delar min uppfattning, att skäl saknas att låta tillämpningen av bestämmelsen vara beroende av om den angripne har ställningen av statsöverhuvud.

En nästan enhällig tidningspress tycks anse det vara fördelaktigare för samma tidningspress att löpa risken av enskilda åtal eller, efter den 1 januari 1965 när brottsbalken träder i kraft, åtal som utan regeringens medgivande anställs av åklagare. Tror man då att risken för enskilt åtal eller sådant allmänt åtal är mindre än risken för åtal som föregåtts av en prövning av åklagare och regering?

Jag har velat klarlägga detta för kammarens ledamöter med anledning av den våldsamma presskampanjen. Här om nå-

Ändring i tryckfrihetsförordningen

gonsin kan man tala om en storm i ett vattenglas. Man slår sig för bröstet och upphäver höga rop om att man kämpar för pressens frihet. Ja, pressens frihet — frihet till vad då? Jo, pressens frihet att använda invektiv och medvetna osanningar. Lagförslaget innebär inte något som helst ingrepp i den fria pressens sätt att kritisera för oss motbjudande politiska system och deras företrädare utan endast att pressens folk vid utövandet av sin för oss självklara rätt att kritisera skall vara underkastad samma regler som vanliga medborgare. Att påstå något annat är att låna sig till en för vår press ovärdig kampanj.

Jag tror att det inte kan vara alldeles ofarligt att driva en kampanj av detta slag för långt. Jag har i dessa dagar och under de senaste veckorna inte bara blivit utskäld i pressen, utan jag har också fått mottaga många bevis på att det även finns en annan opinion än den som pressen representerar. Det är många som har givit sig till känna i detta sammanhang och påpekat de tendenser till nedbusning som vi tyvärr måste medge ibland kommer till synes.

En god sak har dock pressdebatten haft. Man har både på ledarsidor och i politiska tal kallat lagförslaget t. ex. Lex Nikita och insinuerat att det skulle ha tillkommit som en skyddsåtgärd inför det besök vi väntar här i Sverige i slutet av juni. Dessa ledarskribenter och politiska talare har nu i alla fall fått lära sig att vår tryckfrihetsförordning är en grundlag. Och om de till äventyrs visste detta redan förut, så har de fått lära sig att grundlag icke kan ändras utan beslut av två riksdagar med mellanliggande val till andra kammaren.

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag skall bara ta upp en punkt i justitieministerns anförande.

Justitieministern säger att pressen i detta fall slår vakt om friheten att använda invektiv och medvetna osanningar. Skulle detta, herr justitieminis-

ter, vara riksdagens motiv för att den kommer att avslå propositionsförslaget i just detta hänseende? Naturligtvis är det inte så.

Riksdagen och — det vågar jag utgå från — även pressen har anlagt en saklig bedömning. Det är inte så, herr statsråd, att pressen värderar risken för åtal på det ena eller andra sättet, utan den har i detta fall, liksom riksdagen, objektivt bedömt vad som är sakligt och riktigt, vad som gagnar pressfriheten och därmed demokratien. Det är inte risken för åtal det gäller utan frågan i vad mån pressen kan fullgöra sin uppgift och i vad mån den uppgiften — den fria pressens uppgift — blir till gagn för demokratien.

Och när man i denna sakfråga tar den ställning som konstitutionsutskottet och en stor del av pressen tagit, gör man det sannerligen inte, herr justitieminister, därför att man vill »slå vakt om pressens frihet att använda invektiv och osanningar». Jag tycker det är upprörande att höra en regeringsledamot använda ett sådant uttryck i denna talarstol.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt. Men det förvånar mig rätt mycket att justitieministern använde så skarpa ord mot pressen. Justitieministern skulle kunna gå tillbaka till det tal i första kammaren, vari förutvarande utrikesminister Östen Undén tillbakavisade diktatorers kritik mot den svenska pressen genom att förklara, att det var ett styrkebälte för vår demokrati att den svenska pressen var fri och inte kände sig bunden — pressen var inte något statsorgan.

Justitieministern kan inte vara omedveten om att de som motionerat i denna fråga — jag är själv en av dem — hänvisat till vad en tidigare justitieminister yttrat i ärendet. Vi har också hänvisat till vad justitieminister Kling själv yttrade för två år sedan.

Ändring i tryckfrihetsförordningen

Men om det fanns grund för de betänkligheter justitieministern anför, varför skickades då inte propositionen på remiss? Det är inte länge sedan justitieministern förebrädde dem som reserverat sig till konstitutionsutskottets utlåtande rörande utlandssvenskarnas rösträtt för att de inte tillräckligt hade förberett frågan. Hade det inte varit skäl att tillfråga det organ, som ändå anses ha speciell sakkunskap på området, när det gällde denna grundlagsändring? Det hade enligt min mening varit naturligt att göra en sådan förfrågan inte minst mot bakgrund av de uttalanden om den svenska pressens betydelse för demokratin och folkstyrelsen som Östen Undén gjorde för tjugo år sedan.

Visst förekommer, herr justitieminister, överord i pressen. Men det förekommer ju överord även i denna kammare, utan att vi fördenskull säger att det förs ett ovärdigt språk i riksdagen. I stridens hetta fälls ibland överord.

Men den svenska pressen har varit orolig för att en regel som införs i grundlagen kan användas av främmande makter — och inte minst av diktatorer — så att anspråk ställs på regeringen som regeringen får svårt att tillbakavisa. Det var själva kontentan i de anföranden i frågan som Östen Undén höll under andra världskriget, att han med skärpa vände sig mot all inblandning som kunde innebära att det lades mun-kavle på den svenska pressen.

Jag tycker det var ett olyckligt yttrande justitieminister Kling fällde. Men olyckshändelser kan ju inträffa. Jag tror visst att justitieministern handlat i god tro. De som hävdat den svenska pressens frihet har emellertid gjort det därför att de också velat hävda principerna för den rättsstat som bygger på fri kritik, utan inblandning från främmande länder, utan inblandning från diktatorer mot det fria ordet.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Justitieministern inled-

de sitt anförande med att beteckna den kritik mot propositionen som framförts i pressen och annorstädes — men kanske främst i pressen — såsom orimlig. Jag kan inte dela hans uppfattning. Det orimliga ligger i att justitieministern lägger fram en proposition av denna innebörd som mött en så enhällig kritik.

Jag är själv inte tidningsman som de båda närmast föregående talarna och kan därför måhända uttala mig rätt objektivt i frågan, om pressen i sin kritik av den kungl. propositionen gjort sig skyldig till förlöpningar, till övergrepp. Jag har inte i något av de pressorgan jag läst funnit annat än visserligen starka men icke otillbörliga uttryck för indignation över förslaget. Tvärtom ser jag justitieministerns reaktion som ett belägg för riktigheten av min förmodan, att en regering med ett långt maktinnehav har alldeles speciella krav på kritikens s. k. anständighet och återhållsamhet.

Må det också tillåtas mig att jämföra justitieminister Klings inställning till denna fråga med hans företrädare justitieminister Lindells. Herr Lindell hade uppenbarligen en annan uppfattning, vilken också citeras i utlåtandet. Den uppfattning herr Lindell gav uttryck åt var ungefär densamma som den som redovisats i de motioner, som legat till grund för utskottets ställningstagande och som även redovisats i de olika pressorganisationernas uttalanden. Detta är anmärkningsvärt. Det är bara några få år sedan justitieminister Lindells uttalande gjordes, och regeringen hade i stort sett den sammansättning som den har i dag.

Mot de uttalanden som gjordes av justitieminister Lindell riktades ingen erinran från någon av statsrådets medlemmar och naturligtvis inte heller under riksdagsbehandlingen. Det föreligger alltså från statsrådet Klings sida en behandling av denna angelägenhet som avviker från hans företrädares.

Jag tillät mig också beklagligtvis innan justitieministern kom in i kammaren — han hade uppenbarligen fullgoda skäl för sitt uteblivande — att säga att det förekommit en del mystiska omständigheter i samband med tillkomsten av denna proposition. Jag nämnde att det i en stor tidning — det var för resten Göteborgs-Tidningen — återgivits en uppgift om att det inom departementet skulle ha cirkulerat ett arbetspapper i denna fråga, på vilket detta förslag var uteslutet.

Man får när man tar del av detta ärende ett mycket starkt intryck av att det är något, om vilket man beslutat på en höft utan några allvarliga och klart motiverade överväganden.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Först några ord i anledning av vad herr von Friesen sade om min kritik av kritiken. Jag skall bara ta ett enda exempel på denna kritik. Ett i Stockholm utkommande och eljest aktat dagligt organ hade som rubrik på sin ledare den 12 april i år: »Lex Nikita»!

Herr von Friesen var också inne på att det hade cirkulerat ett arbetspapper som icke innehållit det kritiserade förslaget. Jag kan försäkra herr von Friesen att det för varje proposition cirkulerar en mängd arbetspapper innan propositionen är färdig.

Vidare talade herr von Friesen om att min företrädare hade haft en annan uppfattning i denna fråga vid sin remittering av brottsbalkens brottskatalog till lagrådet. Ja, det är riktigt, men herr Lindell hade icke i denna lagrådsremiss att ta ställning till åtalsreglerna. Det är åtalsreglerna som är det viktiga i detta sammanhang, och de förbises så ofta. Journalister läser i allmänhet första kapitlet av tryckfrihetsförordningen. De kanske går så långt att de läser det kapitel som vi nu behandlar, men de förbiser 9 kap., om tillsyn och åtal. Jag

bör därför kanske närmare utveckla det rättsläge som vi kommer att befinna oss i den 1 januari 1965.

Ärekränkingsbrotten kommer att vara uppdelade på två brott: förtal och förolämpning, varav förolämpning alltid ligger under enskilt åtal. Folkpartiet yrkade i en motion på att detta brott skulle i viss mån läggas under allmänt åtal och reserverade sig i första lagutskottet för denna mening.

Det grövre brottet, förtal, ligger också under enskilt åtal, men om målsägare anger det till åklagare är denne skyldig att pröva om det från allmän synpunkt är påkallat med allmänt åtal.

Vad händer då om någon av de kategorier, vi nu diskuterar, till åklagare anger ett tryckfrihetsbrott såsom ärekränkning genom tryckt skrift efter den 1 januari 1965? Jo, den hemska situationen uppstår, att det är justitieministern som skall pröva detta ärende. Det står i 9 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen att det är chefen för justitiedepartementet som prövar frågan om allmänt åtal skall väckas. Han har då att göra anmälan hos justitiekanslern, men justitiekanslern äger även utan sådan anmälan väcka åtal för tryckfrihetsbrott som ligger under allmänt åtal.

Detta är alltså rättsläget efter den 1 januari 1965. Det kanske inte skadar att man tänker även på den saken.

Till sist: herr Braconier frågade varför inte propositionen skickats ut på remiss. Ja, propositioner brukar inte skickas på remiss. Ett lagförslag med ungefär detta innehåll var emellertid föremål för remissbehandling år 1953.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Om jag fattade justitieministern rätt har hans överväganden i denna fråga huvudsakligen varit av juridisk natur. Men frågan har även andra aspekter — jag skulle vilja kalla dem politiska aspekter — och det är detta, som han fullständigt har förbisett i sin

Ändring i tryckfrihetsförordningen

handläggning av detta ärende och som tydligen också hans kolleger i regeringen på ett ganska uppseendeväckande sätt har förbisett. Vi skall dock komma ihåg att pressen och tidningsutgivarna, såsom justitieministern säger, i och med den nya lagen faktiskt kommer i ett sämre läge.

Vidare vill jag erinra om vad utskottet skriver i denna fråga, nämligen att riskerna för påtryckningar från främmande makters sida måste bli väsentligt större om Kungl. Maj:ts proposition antas oförändrad än om riksdagen — som jag tar för givet kommer att bli fallet — bifaller konstitutionsutskottets hemställan.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Justitieministern säger att denna fråga var på remiss år 1953. Det har gått elva år sedan dess, och jag antar att pressens organ då hade samma uppfattning som nu kommer till synes i remissyttrandena, vilka är helt avstyrkande.

Detta är inte bara ett intresse för pressen utan också för statsledningen. Östen Undén var ju en framstående jurist. Under andra världskriget motiveerade han i första kammaren pressens frihet med att regeringen härigenom kunde slippa attacker från främmande makt. Nu får jag den uppfattningen, att justitieministern menar att samma attacker kan riktas mot regeringen 1965 om hans proposition icke antages. Om det är så — jag tror inte det är fallet — finns det väl alla skäl att ändra det systemet, som i så fall skulle innebära att främmande makt fick möjlighet att utöva påtryckning domstolsvägen. Det kan ju inte vara lämpligt att införa en bestämmelse som försätter regeringen i en situation som ett tidigare statsråd ville värja regeringen för. Jag fattade faktiskt justitieministerns argumentering så, att det redan nu finns stora risker för sådan påtryckning. Är det riktigt, vill jag livligt beklaga det.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Frågan är, herr Bracquier, om påtryckningen skall riktas mot regeringen eller mot chefen för justitiedepartementet. Så enkelt är spörsmålet.

Under hela denna debatt glöms det bort att lagförslaget ju inte på något sätt innebär ett ingrepp i pressens rätt att kritisera för oss motbjudande politiska system och deras företrädare. Jag ber att få upprepa det.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 10

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela, att statsutskottet hemställt att dess utlåtanden nr 112 och 113, som i dag bordlägges första gången, måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Jag hemställer att nämnda utlåtanden måtte uppföras sist på morgondagens föredragningslista och att därvid utlåtandet nr 113 uppföres före utlåtandet nr 112.

Kammaren biföll herr förste vice talmannens hemställan.

§ 11

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1964 den 20 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1964—1967 efter herrar G. N. Kollberg och T. S. Bengtson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter;

och befunnos efter valets slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1964—1967:

herr Kollberg, Gustaf
Napoleon, ledamot av
andra kammaren med 44 röster;
herr Bengtson, Tors-
ten Stanley, ledamot
av första kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Kollberg, G. N.:

herr Wedén, Sven
Mauritz, ledamot av
andra kammaren med 44 röster;
suppleant för herr Bengtson, T. S.:
herr Hansson, Nils
Gunnar, ledamot av
andra kammaren med 44 röster.

Gustaf Elofsson O. Malmborg
G. Ivar Virgin Ingemund Bengtsson

År 1964 den 20 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1964—1967 efter herrar R. G. Renlund, E. R. Hagberg och N. I. Johansson, vilka voro i tur att avgå, jämte tre suppleanter; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1964—1967:

herr Renlund, Rolf
Gösta, generaldirek-
tör med 42 röster;

fullmäktige

för valperioden 1964—1967:

herr Johansson, Nils
Ivar, andre vice tal-
man i första kamma-
ren med 40 röster;
herr Östman, Frans
Oscar, kanslichef med 40 röster;

suppleant för herr Renlund, R. G.:

herr Adamsson, Erik
Selmer Johan, leda-

mot av andra kamma-
ren med 42 röster;

suppleant för herr Johansson, N. I.:

herr Eliasson, Lars
Magnus, ledamot av
andra kammaren med 40 röster;

suppleant för herr Östman, F. O.:

herr Nilsson, Eric
Ferdinand, ledamot
av andra kammaren med 40 röster.

Gustaf Elofsson O. Malmborg
G. Ivar Virgin Ingemund Bengtsson

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 12

Till bordläggning anmälades statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner,
nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående inköp av obligationer i Förenta Nationernas obligationslån,

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av ett statligt aktiebolag för bevakningstjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner,
nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av förvaltningarna vid marinkommando Syd jämte i ämnet väckt motion,

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av visst markbyte m. m.,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om allmän försäk-

ring m. m., i vad propositionen avser anslag för budgetåret 1964/65, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1964/65, och

nr 126, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65;

bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagstiftning med anledning av förstatligandet och omorganisationen av polisväsendet m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utsökningslagen m. m., och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, dels ock i ämnet väckt motion, och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § och 23 § 1 mom. bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703), dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 13

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 197, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65 behandlade allmänna frågor;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65 i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag inom utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens bilinspektion m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m.;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa fastighetsfrågor m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett

institut för nyttiggörande av forskningsresultat;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen; och

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga exportkreditgarantiverksamheten;

från bankoutskottet:

nr 231, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m., dels ock väckta motioner om upphävande eller ändringar av valutaregleringen;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets tolfte session, såvitt skrivelsen gäller punkterna E 2 och E 11, jämte i ämnet väckt motion;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av kreditinstitut för lantbruksnäringarna, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i anledning av propositionen väckt motion; och

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258), jämte i ämnet väckta motioner; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 236, i anledning av dels motioner angående familjepolitiken och dels delar av motioner om bättre förhållanden för kvinnlig arbetskraft m. m.; och

nr 237, i anledning av motioner om effektivisering av samhällets rådgivnings- och hjälpverksamhet för kvinnor i abortsituation.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till fullmäktige i riksgäldskontoret:

nr 229, angående engångsunderstöd

till f. d. städerskan Anna Maria Olsson; och

nr 230, angående pension till förre förste kanslisten Ebba Ihrman.

§ 14

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Ståhl*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående den planerade atomkraftstationen i Marviken,

herr *Berglund*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet an-

gående ersättning för ekonomiska förluster i samband med smittkoppsepidemien år 1963, och

herr *Elmwall*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående fördelningen av kostnaderna för kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkobyggnader.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.07 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson